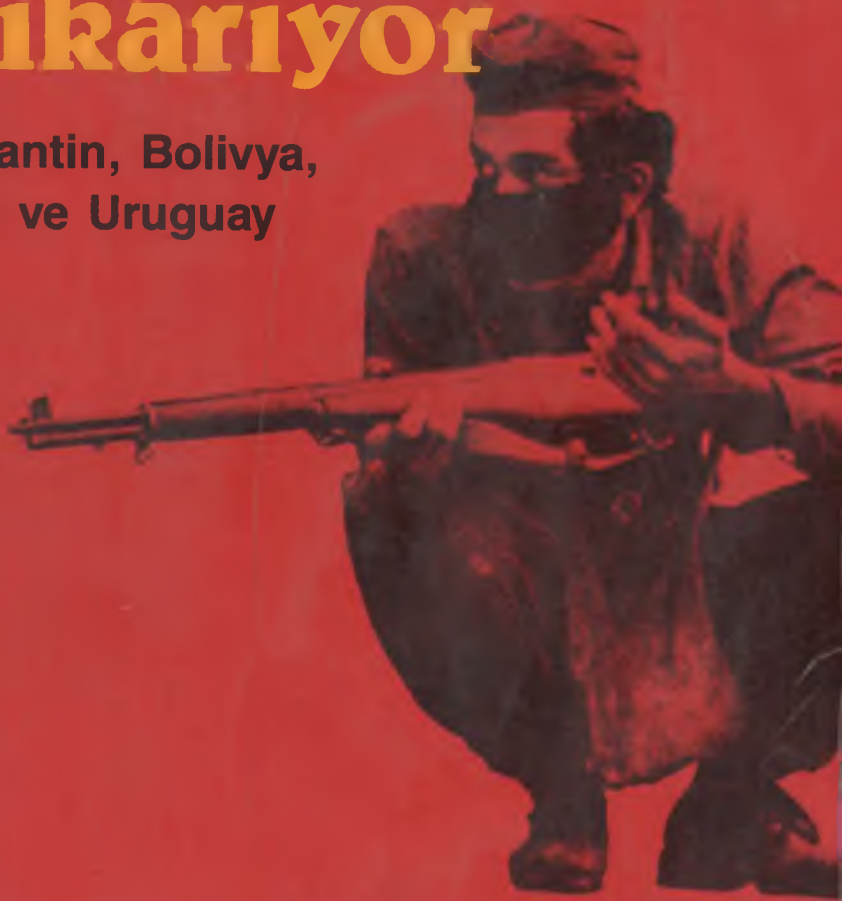
gerilla bilanço çıkarıyor

Arjantin, Bolivya, Şili ve Uruguay

GABY WEBER

BELGE YAYINLARI:130

GERİLLA BİLANÇO ÇIKARIYOR

Alman Gazeteci Gaby Weber Latin Amerikalı gerilla önderleri ile Arjantin, Bolivya, Şili ve Uruguay'da bir dizi son derece ilginç görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşmelerde bütün dünyada çarpıcı eylemleri ile ilgi uyandıran tarihi gerilla hareketlerinin kendi geçmişlerini ve bugünkü şekillenişlerini dile getirişleri yer alıyor. İzlenen strateji ve tasarımlar, tıkanma noktaları, bugün yeniden yapılanmanın sorunları açık yüreklilikle tartışılıyor. 60'lı ve 70'li yıllarda büyük bir merakla izlediğiniz bir öykünün devamını bu kitapta bulacaksınız.

BELGE YAYINLARI :130
Birinci Baskı : EKİM 1991

DIE GUERILLA ZIEHT BILANZ / Copyright: FOCUS VERLAG, GIESSEN 1989 / Baskıya Hazırlayan: Ragıp Zaralı / Dizgi: DİZ / Baskı: Aydınlar Matbaası / Kapak: Yusuf Aslan / Kapak Baskı: Orhan Ofset / Düzelti: Kâmil Sevinç, Sema Erdemli / BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK Başmusahip Sok. Talas Han 16/302 Cağaloğlu/İST. Tel: 511 63 20

Gaby Weber

GERİLLA BİLANÇO ÇIKARIYOR

Türkçesi: Arif ÇAĞLAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ---------- 7

ARJANTİN ---------- 43
Luis Mattini (PRT) ile Görüşme ---------- 50
Humberto Tumini (Eski PRT-ERP üyesi) ile Görüşme ---------- 68
Nato Gonzales ve Fernando Ceperino (PRT) ile Görüşme ---------- 87
Manuela (Eski ERP üyesi) ile Görüşme ---------- 92
Jose (Eski Montonero) ile Görüşme ---------- 97

URUGUAY ---------- 105
Eleuterio Fernandez Huidobro, El "Nato"
(MLN-Tupamarolar) ile Görüşme ---------- 110
Julio Marenales (MLN) ile Görüşme ---------- 142
Mario de Leon (MLN) ile Görüşme ---------- 159
Irma Leites (MLN) ile Görüşme ---------- 173
Eduardo Leon Duter (MLN) ile Görüşme ---------- 183

ŞİLİ ---------- 197
Andres Pascal Allende (MIR) ile Görüşme ---------- 203
Rafael Marotto (MIR-Tarihsel) ile Görüşme ---------- 233
Martin (MIR) ile Görüşme ---------- 238
Carmen Rojas (MIR-R) ile Görüşme ---------- 249
Enrique (MIR-R) ile Görüşme ---------- 256

BOLİVYA ---------- 278
Chato Peredo (ELN) ile Görüşme ---------- 285
Loyda Sanchez (Eski ELN üyesi) ile Görüşme ---------- 304
Miguel (Eski-ELN üyesi) ile Görüşme ---------- 316
Carlos (Eski-ELN üyesi) ile Görüşme ---------- 323
Julio (ELN) ve Bernardo (PRT-B) ile Görüşme ---------- 334

Önsöz

Altmışlı yılların sonu ile yetmişli yılların başında Latin Amerika, özellikle **Cono Sur***'da yer alan Arjantin, Şili, Uruguay ve Bolivya, büyük toplumsal dönüşümlerin yaşandığı bir kıta izlenimini veriyordu. Küba ve Cezayir devrimlerinin etkisiyle bu kıtada sansasyonel eylemleriyle dünya çapında manşetlere geçen ve halk içerisinde büyük sempatiye sahip olan gerilla hareketleri kurulmuştu.

1972 Kasım'mda Şili'li MIR'in ("Devrimci Sol Hareket") daveti üzerine Arjantin'li PRT ("Devrimci İşçiler Partisi") ve Uruguay'lı MLN-Tupamaro ("Ulusal Kurtuluş Hareketi") politbürolarının üç üyesi Santiago'ya gelmişlerdi. Ziyaretin sebebi, MIR Genel Sekreteri Miquel Enriquez'in açış konuşmasından anlaşıldığı gibi, **Cono Sur**'daki silahlı mücadelenin enternasyonalleştirilmesiydi. Tartışma tutanakları çeşitli yerlere ulaştırıldı ve dördüncü bir gerilla grubu, Bolivya'lı "Ulusal Kurtuluş Ordusu" (ELN) da tartışmalara katıldı. 1973 Eylülünde Şili'deki darbeden sonra ilişkiler güçleşti, ancak buna rağmen bir ortak kadro okulu ve dergi ortaya çıktı. Yılın sonunda haftalık görüşmeler kararlaştırıldı ve 1974 yılının başında resmi olarak "Devrimci Koordinasyon Cuntası"nın (JCR) doğumu ilan edildi.

Ancak bu, silahlı mücadelede nitel bir sıçrama olarak planlanmasına rağmen başlangıç aşamasını geçemedi. Çünkü bu arada sadece Şili (Eylül 1973), Bolivya (Ağustos 1971) ve Uruguay'da (Haziran 1973) askerler başarılı darbeler yapmakla kalmamış, 1976 Martı'nda generallerin darbe yapacağı Arjantin'de de daha önceki yıllarda ölüm mangaları rejim karşıtlarına karşı planlı saldırılar düzenlemişlerdi.

Baskı her ülkede bir başka yüze sahipti: Bolivya'da yüzlerce insanın ölümüyle sonuçlanan askerlerin kırsal kesimlerde gerçekleştirdiği katliamlar olmuştu; ELN gerillalarının aldığı cezalar ise kısmen daha azdı. Şili'de darbeden sonra binlerce insan vuruldu, Arjantin'de tüm bir kuşak yok

(*) **Cono Sur**: Güney Amerika'nın güneyi, Güney Konisi diye çevrilebilir, ç.n.

edildi; orada askerler insan hakları örgütlerinin tahminlerine göre 30.000 civarında insanı "kayıplara" karıştırdılar. Uruguay'da ne kırsal kesimde katliamlar, ne toplu bir şekilde kurşuna dizmeler ne de kitlesel bir şekilde kayıp oluşlar yaşandı; burada Tupamarolar uzun cezalara çarptırıldılar ve bilimsel metodlarla oluşturulan beyin yıkamasına tabi tutuldular.

Baskının bu dört ülkede gösterdiği değişik simalara rağmen ortak bir yanı da vardı: İşkence aracılığıyla politik-askeri örgütlere -ki bu gerillanın kendisi tarafından açıklanan karakteriydi- öyle sert darbeler vuruldu ki, bu çok az yıl sonra hem askeri hem de politik açıdan ölüm darbeleri anlamına gelmişti.

Baskı gerillalarla yetinmiyordu. Bir kez çığırından çıkınca her renkten politikacıya, sendikacıya ve tüm ilerici örgütlere karşı pervasızca geliştiriliyordu. Buna paralel olarak liberal ekonomik sistemler kurdular, bunlar liberal diye adlandırılıyor, çünkü burada devletin tüm müdahalesi ortadan kaldırılıyor ve sadece kuvvetlinin kanunu geçerli hale geliyor. **Cono Sur**'da yetmişli yıllar, inanılmaz bir uyanış hevesi tarafından belirlenirken, daha sonraki yıllar, sadece kısmen ilerici olan kımıldanmaları bile yok eden askerlere aitti. Seksenli yılların başından itibaren **Cono Sur**'un hemen hemen tüm ülkeleri her ne kadar askerler güçlü iktidar pozisyonlarını korusalar, başka bir deyimle tüfekleri hemen yanı başlarında olsa da, demokratikleştirildi.

Bugün yarı kıta bir başka tablo sunuyor: Altmışlı ve yetmişli yılların uyanış hevesi artık gerilerde, halklar yıkımla karşı karşıya ve diktatörlükler sadece örgütleri değil, başka şeyleri de yok etmişe benziyorlar. Kafalarda da iktidar kurmuşa benziyorlar. Tüm hatalara rağmen toplumsal değişim azminin motoru ve ifadesi olan eskinin gerillası -geri kalan sol gibi- bir çıkmaza girmiş görünüyor. Latin Amerika'nın yoksullaştırılması şaşılacak bir tempoda ilerlerken, toplumsal şartları değiştirmeye aday güçler yerlerinde sayıyor gibiler, buna karşılık sağ ve aşırı sağ güçler ise seçimleri manüplasyona ihtiyaç duymadan kazanabiliyorlar.

Alınan yenilgi hareketlerin hiçbirisi tarafından sistematik olarak değerlendirilmedi, strateji ve ideolojinin derin bir incelemeye ihtiyacı var, ancak buna kimse cesaret edemiyor gibi. Kendi tarihi ve hatalarının analizi yapılmayınca sadece yanılgılar tekrarlanmıyor, aynı zamanda daha ağır yanılgılara düşülüyor. Toplumun azımsanamayacak bir bölümü önce-

leri gerillaya sempati ve ümit beslerken, bugün bir tekrar denemesi eskinin sempatisini nefrete ve hor bakmaya dönüştürüyor -Tablada kışlasının 1989 ocak ayında eski ERP üyeleri tarafından işgal edilmesi olayında bu böyle oldu; gerillalar terörist oluyor, gerilla ise canavar. Önceleri egemenler için politik bir sorun olan şey, böylece polisiye-askeri bir düzeye indirgenebildi. Bu kitap ortaya atılan sorulara cevap ve analizler sunmayacak. Bu kitap bir tartışma süreci için sadece materyal sunmayı hedefliyor. Gerilla örgütlerinin tarihini ise zaten yazamaz. Açıklayıcı ve uzun önsöz sadece global bağlamı kaba hatlarıyla çizmeye ve daha iyi anlayabilmek için kimi arka plan bilgilerini vermeye hizmet ediyor. Konuşmaların hedefi, geçmiş tecrübenin bir bilançosunu çıkarmak, yenilginin sebeplerini araştırmak ve değişen dünya durumu ışığında gelecek için perspektifler ve dünün tasarılarının bugünkü geçerliliği üzerine konuşmak.

Şu ana kadar gerilla örgütlerinin hiçbirisi kapsamlı bir özeleştiri sunmadı, gerçi MLN şu anda kendi tarihini yazmakla meşgul, ancak 1985 yılında legalitede yaptıkları kongrede verdikleri özeleştiri sözü havada kaldı. Resmi bir anlatımın eksikliği yüzünden hareketlerin eski önderlerinin kişisel düşünceleri sorulacak. Burada yayınlanan röportajlar bir kişinin özel görüşlerini içeriyor, yani bir örgütün görüşünü içermiyor. 1974 yılında "Devrimci Koordinasyon Cuntası"nı kuran dört ülkenin hareketlerinden beşer kişi, önderleri ama, aynı zamanda gerillanın orta düzeyinden insanlar seçildi. Karşı tarafa geçenlerin ya da işkencede çözülenlerin anlatımlarına, bugün politik olarak ciddiye alınamayacak kişilerle röportajlar gibi, gerek duyulmadı.

Tabii ki sadece eski "Devrimci Koordinasyon Cuntası"nı (JCR) kuran dört ülkeye bakmak ve Peru'yu -daha da önemlisi- Brezilya'yı ele almamak bir sorun. Son 35 yıldır kamuoyu tarafmdan az tanınan birçok gerilla kurma girişiminin olduğu Paraguay da var tabii. Komünist partilerinin ve örneğin Şili'deki Frente Patriotico Manuel Rodriquez gibi hareketlerin gelişimi -ve krizi- de konu açısından büyük önem taşıyor. Sadece FPMR'nin 1983'den sonra bağımsız politik-askeri bir örgütlenme olmayıp KP'nin silahlı kolu olarak ortaya çıkmış olması gerçeği yanında, özellikle yerel nedenler de deneyimin kısıtlanmasını etkiledi.

Sorun röportajlar sırasında herhangi bir müzakere yapmak değil, soruların yöneltildiği kişilerin kendi kelimeleriyle kendi düşüncelerini ve

sorularını özgürce dile getirmeleriydi, bundan dolayı -tamamen gazeteciliğe aykırı bir şekilde- daha çok asgariye indirgenmiş kısa ve öz sorular var. Röportaj biçimi korundu, çünkü önemli olan analiz değil, dünün gerillalarının pozisyonlarını açıklamasıydı; bir gazetecinin bir eylemi ya da düşünce tarzını "yanılgı" diye değerlendirmesinin politik anlamı, buna bir gerillanın 15 yıl sonra "yanılgı" etiketini yapıştırmasından farklıdır.

Soruların yöneltildiği kişilerin hemen hemen yarısı hukuksal ya da güvenlik sebeplerinden dolayı anonim kalmayı tercih etti, bu durumda soru yöneltilen kişilere sadece bir ön isim verildi.

* * *

Devrim ve sosyalizm -bu Latin Amerika'da altmışlı yıllara kadar komünist partilerinin felç edici aşamalar düşüncesi anlamına geliyordu. KP'ler bu tarihe kadar, üretici güçlerin gelişimini ilerletmek için solun feodal ve yarıfeodal egemenlik ilişkilerine sahip olan Güney Amerika ülkelerinde önce burjuvazinin demokratik kesimiyle ittifak yapması gerektiğinden hareket etmişlerdi. Kapitalizm ve işçi sınıfı geliştikten sonra, sosyalist devrimin gerçekleştirilebileceği söyleniyordu. Aşamalar şeması devrimcilerin bu süre içerisindeki görevinin, güç toplayabilmek ve örgütü inşaa edebilmek için parlamentarizmi ve legaliteyi korumaktan ibaret olduğunu söylüyordu. Ocak 1959'da silahlı kişilerden oluşan bir grup, Küba'nın Sierra Maestra'sından şehirlere indiğinde ve diyalektiğin ve tarihsel materyalizmin bütün KP'ler açısından kutsal yasalarını çiğniyor gibi göründüklerinde, ideolojik çevre böyleydi: Aşamalar teorisine müsamaha göstermeksizin devrimi yapılar. Kimi kararlıların silahlı mücadelesinin emperyalizm yanlısı rejimleri yıkmanın etkili bir yolu ve sosyalizm için bir şart olduğunu tüm dünyaya böylece kamtladılar. "Anti-emperyalist ve sosyalist devrimi yapmak zorundayız" diye açıklıyordu Fidel Castro 1961 aralık ayında ve devam ediyordu: "Bir devrimden daha önemli bir şey yoktur, insanlığın büyük diyalektik gerçeği budur: Emperyalizme karşı sadece sosyalizm durmaktadır." Kübalılar, özellikle Ernesto "Che" Guevara, yerli burjuvazilerin demokratik karakterli olduğu yolundaki KP teorisine karşı çıkıyorlardı: "Milli burjuvaziler" diyordu Che mayıs 1967'de yazdığı efsanevi "Üç Kıtaya Mektup"da, "emperyalizme karşı kendilerine ait bir tasarı sunma yeteneğini kaybetmişlerdir, bir zamanlar böyle bir şe-

ye sahip olmuş olsalar bile..." Burjuvazinin sözde ilerici kesimleriyle bir ittifak yerine, "yeni insan" kapitalist yabancılaşmanın kötülüklerini ortadan kaldırmalıydı; üretimin artırılması için ekonomik teşvikleri ve sosyalist devletin kârlılığını kesin olarak reddeden Che, "yeni insanın" yaratılmasının devrimin son hedefi olduğunu söylüyordu.

Küba ve de Cezayir devriminin ikinci bir kıtasal etkisi daha vardı: Silahlı mücadele, sosyalizmi kurmak için iktidarı ele geçirmenin vazgeçilmez bir şartı olmuştu. Egemen sınıfın askeri aygıtının parçalanması proletaryanın zaferi için ön koşuldu. Balta değmemiş ormanlarda ve dağlarda emin bir geri çekilme alanına sahip olan ve buralardan silahla politika yapacak gerilla başarı sözü veren bir metoda benziyordu. "Gerilla halkın savaşan öncüsüdür" ve "Focus" devrimin objektif şartlarının yaratılmasına katkıda bulunabilir, diye yazıyordu Che Guevara ve uyararak ekliyordu: "Bu, halkın desteği olmaksızın kaçınılmaz bir kargaşanın başlangıcıdır." Che için "Focus'un", gerilla- çekirdeğinin devrimin taşıyıcısı olduğu gerçeklerden çok, Fransız teorisyeni Regis Debray'ın yorumuna dayanmaktadır. Küba Devrimi Latin Amerika solcularının beyinlerini ve kalplerini fethetmişti, giderek daha fazla insan KP'lerin aşamalar teorisinden uzaklaşıyor ve altmışlı yılların sonundan itibaren silahlı mücadeleye yaklaşıyordu: Uruguay'da MLN-Tupamarolar ve Arjantin'de PRT ün kazandı Bolivya'da Che Guevara, Peredo kardeşlerle ELN'yi kurdu, Brezilya'da Carlos Marighela ve yüzbaşı Carlos Lamarca silahlı örgütler yarattılar ve Şili'de MIR oluştu. Kırlarda kısmen küçümsenemeyecek üslere sahip olmalarına rağmen, faaliyetlerinin ağırlık noktasını şehirler ve buralarda da özellikle öğrenci sektörü ve yoksul mahalleler oluşturuyordu. Sadece Bolivya'da ELN baştan itibaren dağları tercih etti.

Latin Amerika'da politik-askeri örgütlerin oluşumu ABD emperyalizminin değişen stratejisine karşı bir cevaptı da. Washington'daki Büyük Birader'in politikası geçen yüzyılın ortasından beri -ilk ABD müdahalesi 1853'de "Amerikan yaşamının ve Amerikan çıkarlarının korunması için" Nikaragua'ya karşı yapılmıştı- ABD ordularının orada **"Pax Americana"**yı yeniden kurmak üzere arka bahçeye girdikleri müdahalelerden oluşuyordu. 26. ABD Başkanı Theodore Roosevelt'in 20. yüzyılın başında müdahale politikasını ifade ettiği gibi **"big stick"** -kalın sopa- doktrini hakimdi: Daha sonra Washington'a, stars and strips (ABD bayrağı) ile eş

anlamlı olan batı medeniyetinin korunmasında dünya jandarması rolü düştü. **"Big Stick"** politikası, 1961 Nisan'ında CIA tarafından finanse edilen ve yönlendirilen mülteci Kübalılar, Küba'nın Domuzlar Koyuna çıkartma yaptıklarında ve orada sefil bir şekilde kaybettiklerinde, çoktan son bulmuştu.

Her ne kadar "arka bahçede" hakimiyet kurmaya yönelik ABD doktrinlerinin geçerlilik süreleri bıçakla keser gibi ayrılamazsa da -1965'de Dominik Cumhuriyeti'ne yapılan ABD müdahalesi ve Kuzey Amerikalı deniz kuvvetlerinin 1983'de Grenada'ya yaptığı çıkartma daha sonra geçerlilik kazanan askeri teorilerin değil daha çok **"big stick"**in yürürlükte olduğunu gösteriyor - Domuzlar Koyu eyleminin başarısızlığa uğraması imparatorluğun yeni stratejisinin başlangıcını oluşturuyor.

1961 Ocak ayında henüz yeni seçilen ABD Başkanı John F. Kennedy ilk konuşmasında, Güney'deki "zavallı yeğenlerle" yeni bir ilişkinin kurulacağını ve "İlerleme İçin İttifak"ı müjdeliyordu. Sorun, sonunda "sefaletin zincirlerini parçalamaktır" deniliyordu. Kendisinin yeni "İlerleme İçin İttifak"ı **(alianza para el progreso)** ABD'li güvenlik politikacılarının, devrimci akımların bir bütün olarak sadece dünya komünizmi tarafından yönlendirilmediği, tersine köklerinin ülkelerindeki sosyal adaletsizliklere dayandığı şeklindeki düşüncelerinden hareket ediyordu. Sol düşüneeleri henüz başlangıçta boğabilmek için artık baskı, sosyal reformlarla birleştirilecekti. Washington artık gelecekte şimdiye kadar olduğu gibi sadece diktatörlükleri değil, demokrasileri de destekleyecek, Güney Amerika'da ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için uzun vadeli krediler hazır tutulacak, fiyatlar istikrara kavuşturulacak, bir toprak reformu uygulanacak ve gecekonduları ortadan kaldırmak için konut yapımı desteklenecekti. Halk eğitim programları cehaleti ve kırda kurulacak sağlık merkezleri çocuk ölümünü kökünden kazıyacaktı.

Bunlar sadece güzel laflar olarak kalmadı, bunları çeşitli uygulamalar da izledi. Aniden teknik yardım programları ve üniversiteler için burslar sunulmaya başlanmıştı. Kennedy'nin üç yıllık başkanlık döneminde, Latin Amerika'ya son 16 yıldan üç misli daha fazla para akmıştı.

Ağustos 1961'de -Kennedy'nin göreve başlamasından sadece sekiz ay sonra- Uruguay'ın kibar sahil şehri Punta del Este'de, Kennedy'nin "Bu devrim aracılığıyla yakın geleceğimizi şekillemek için buluşuyoruz" paro-

lası altına aldığı, Latin Amerikan devletleri konferansı yapıldı. Kıtanın 20 ülkesi tarafından imzalanan Punta del Este Sözleşmesi öyle ilericiydi ki, hatta Küba'nın temsilcisi, Che Guevara dahi karşı çıkamamış, sadece çekimser kalmıştı. O sırada basında çıkan haberlerde şöyle deniyordu: Amerika'da şimdi iki devrimci hükümet vardır: Küba ve Washington. "Büyük birader'in" kaba kavgacı müdahale politikasının artık köhneleştiği ve komünizme karşı mücadelede sadece askeri olmayan ince baskı metodlarının gerekli hale geldiği bu sırada görmemezlikten geliniyordu. "İlerleme İçin İttifak" programlarıyla yoksulların en yoksullarına, bunları sistem değiştiricilerin kollarına itmemek için, biraz yardım edilecekti, "yukarıdan devrimle", "aşağıdan devrimin" önüne set çekilecekti.

Birleşik Devletler Punta del Este'de, bu "devrimin" gerçekleşmesi için o ana kadar yaptıkları ekonomik yardımların dört mislini kullanıma sunacaklarına dair garanti verdiler. On yılda "ilerleme-planı" için toplam 80 milyar dolar harcanacaktı.

Önceleri sözü verilen yardımlar gerçekten Kuzey'den Güneye doğru akmaya başladı, bu ABD medyalarının yaydığı gibi komşu sevgisinden yapılmıyordu; tabii ki, ABD bu süre içerisinde Latin Amerika'daki ekonomik ve politik nüfuzunu oldukça geliştirip yaydı ve '60'lı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerinden giderek kurtulan ve Güney Yarımküresine doğru uzanmaya başlayan Avrupalı sanayi devletlerini hissedilir bir şekilde geri püskürttü.

"İttifakın" ilk yılı iyi geçti, gelişme programları için Latin Amerika ülkeleri 8 milyar dolar sağladılar, ABD bir milyar ve uluslararası örgütler de bir milyar verdi. Özellikle Şili'de "İlerleme İçin İttifak" felsefesi yankı buldu. Santiago ve orada oturan Latin Amerika Ekonomik Komisyonu CEPAL, Güney Amerika ülkelerinin sözcüsü haline geldi, "Desarrollismo" (Gelişmecilik) üçüncü dünyanın kalkınma teorisi ortaya çıktı. Gerçi Kennedy'nin ve "İlerleme İttifakı'nın" bolca sunduğu nimetler -ilan edildiği gibi- en yoksullara değil orta tabakaya ve orta tabaka işletmelerine akıyordu. Ama küçümsenemeyecek bir iç pazar ve yeni bir ulusal özbilinç de oluşmuştu.

Ancak 1963 Kasım'ında Kennedy'nin öldürülmesiyle ittifak da öldü. Altyapı'nın geliştirilmesi için para yardımı yerine, Washington, Güneye giderek daha az para gönderiyordu ve şirin slogan "İlerleme İttifakı" altın-

da Latin Amerika'ya ulaşanın ise, bir zamanların gelişme fikriyle artık çok fazla alakası yoktu: Ticari krediler verildi, Barış Gücü finanse edildi ve kendi tarım ekonomilerinin üretim fazlası, gıda maddeleri hediyesi olarak Güney'e aktarıldı. Vietnam Savaşı muazzam miktarda paraya mal olmaya başlamıştı ve ittifakın "sosyal rüyaları" için geriye bir şey kalmamıştı, kaldı ki, Latin Amerika'da komünizm tehlikesi şimdilik atlatılmışa benziyordu ve ikinci bir Fidel Castro tehlikesi yoktu.

* * *

Değişen dünya durumu altmışlı yılların ortalarından sonra yeni bir doktrini gerekli kılıyordu: Brezilya'da popülist bir hükümet iktidara gelmişti ve Başbakan Joao Goulart bayrağına bir toprak reformunu ve çokuluslu firmaların kar transferinin sınırlandırılmasını yazmıştı. Gerçi Goulart'la devrimci bir hükümet değil ama, ABD çıkarlarıyla çelişkide olan milliyetçi bir hükümet iktidara gelmişti. Brezilya gibi dev bir ülkede "İlerleme İçin İttifak" türü birkaç reformcukla bir şey yapmak mümkün değildi. 1 Nisan 1964'de ABD tarafından yönlendirilen bir darbe ile Goulart hükümeti devrildi ve böylece Latin Amerika için yeni bir sayfa açıldı: Askeri diktatörlükler sayfası.

Brezilya'daki darbe ile Washington'da yeni bir doktrin doğdu: Ulusal Güvenlik Doktrini. Ulusal Güvenlik Doktrini, uluslararası komünizmin amacına ulaşmak için toplumu içten çökertmeyi amaçladığını savunuyordu. Bu iç düşmana karşı tüm metodlarla, yasaların dışında da, mücadele edilmesi gerekiyordu. Bilimsel yöntemlerle işkence, silahlı kuvvetlerin yüksek kumandasına bağlı paramiliter çeteler ve rejim karşıtlarının öldürülmesi Ulusal Güvenlik Doktrini'nin ayrılmaz parçalarıdır. Devlet sınırları artık geçerli değildir, geçerli olan ideolojik sınırlardır, geçerli olan dünya komünizminin ve onun emrindeki iç düşmanın geri püskürtülmesinden ibaret olan Batı'nın ortaklığıdır. Askerler çıkarlarının savunulmasında kendi devlet sınırlarının dışında da Ulusal Güvenlik Doktrini'ne göre harekete geçebilirler, tüm devletlerin silahlı kuvvetleri ortak çalışabilir ve baskıyı koordine edebilirler. ABD askeri akademilerinde yüksek dereceden askerler baskı tekniklerinin tümüyle tanışık hale getirileceklerdir. Ulusal Güvenlik Doktrini uyarınca silahlı kuvvetlere sadece baskıya indirgenemeyecek yeni bir sosyal rol verilmektedir. Askeri diktatörlükleri

kurmakla devletin tüm fonksiyonlarını üstlenmekte, devlet işletmelerinin (kötü) idarecileri, (kötü) diplomatlar ve (kötü) plancı olmaktadırlar.

* * *

Ulusal Güvenlik Doktrini daha sonra ek bir unsurla genişletildi: Ayaklanmaya Karşı Mücadele/ **"Counter-insurgency"** ile. Bu altmışlı yıllarda gerilla hareketlerinin ortaya çıkışına bir yanıttı ve gerilla hareketleri de Ulusal Güvenlik Doktrini'ne bir cevaptı. **Counter-insurgency"** ağırlığı, gizli servislerin geliştirilip güçlendirilmesine, baskı metodlarının inceleştirilmesine ve basın faaliyetine verdi. İnsanların kafasını da fethetmek gerekiyordu. ABD dostu medyalara milyonlar akıtıldı, sağ gazeteciler finanse edildi ve uluslararası basın kuruluşları, insan hakları ve basın özgürlüğünün ABD yorumuyla donatılıp yetiştirildi. "İlerleme İttifakı"nın eski fikri toprak reformu da yeniden mezardan çıkarıldı ve örneğin Guatemala ve El Salvador'da -sınırlı bir şekilde- uygulandı. Ayaklanmaya karşı önlem alıcı mücadelenin anlamı, balığın, gerillanın hareket ettiği suyu zehirlemekti. Ulusal Güvenlik Doktrini ve Ayaklanmaya Karşı Mücadele konsepti en belirgin şekilde Uruguay'da ürün verdi. Washington altmışlı yılların sonunda buraya, yerli polisi Brezilya'nın işkence odalarındaki son buluşlarla tanıştırmak üzere kalkınma danışmanı kılıfı altında işkence uzmanı Daniel Mitrione'yi göndermişti. Görevi Tupamaro'lara karşı mücadeleydi. Ulusal Güvenlik Doktrini silahlı örgütlere karşı mücadelede etkili bir araç olarak belirmişti. Bütün ülkelerde gerilla aygıtları parçalandı, bunların birçoğu iki aparat arasmdaki mücadeleyi, gerillanm orduya ve polise karşı mücadelesini benimsemişlerdi ve tabii ki bu mücadelede kaybettiler. Gerilla düşman karşısında sadece lojistik açıdan güçsüz değildir. **"Subversion"a** (yıkıcılık) karşı mücadelede silahlı kuvvetler, kurtuluş, özgürlük ve adalet için mücadele edenlerin hiçbir zaman kullanamayacağı bir silahı kullanmaktadırlar: İşkence ve ölüm mangaları. Ulusal Güvenlik Doktrini'nin merkezi unsurları olan bu iki araç, siyasi-askeri örgütlenmelere ölüm darbesini vurmaktadır. Ek olarak röportajlara katılanların ileriki sayfalarda anlatacakları bir dizi taktik, teorik ve ideolojik hata da sayılmalıdır.

Gerillanm dağıtılmasından sonra askerler ilerici olan her şeye karşı, solun geleneksel partilerine, sendikalarına ve hatta farklı düşünen herkese

karşı cephe aldılar. Söz konusu olan sadece gerilla ve halk hareketleri tarafından tehdit edilen burjuva düzeninin yeniden kurulması değil, yeni bir toplum modeliydi. Bunu yerleştirebilmek için generaller iktidarı almak zorundaydılar. O sıralarda sadece Kolombiya ve Venezüela'da kısmen demokratik hükümetler iktidarlarını koruyabiliyorlardı. Askerler, ilerleme ittifakının romantik rüyalarına son veren yeni liberal ekonomik sistemler yerleştirdiler. Böylece güçler dengesi, artık sözde de olsa sosyal reformları talep etme ihtiyacında olmayan imparatorluk lehine değişmişti. Artık sorun gecekonduların ve cahilliğin yok edilmesi değildi, gündemde engelsiz serbest piyasa ekonomisi ve Latin Amerika pazarlarının endüstri uluslarına açılması vardı. Emperyalizm ve ona bağlı askeri egemenler Latin Amerika'da kayıplara önem vermeyen, örneğin milli burjuvazilerin çıkarlarını gözetmeyen bir politika izlediler. Düşük gümrük vergileri bir taraftan, tüm subvansiyonların silinmesi diğer taraftan, artık rekabet yeteneği olmayan yerli işadamlarını kıskaca aldılar. Sanayi üretimi müthiş bir şekilde geriledi.

Diktatörlüklerin dönemi "tatlı para" zamanıydı, kredi alıcılarının aradığı ve diktatörlerde bulduğu Petro-dolar'lar vardı. Egemenliklerinin sonunda geriye milyarlarca borç ve böylece imparatorluk açısından Latin Amerika devletlerini sömürgeci bağımlılık ilişkisine hapsetmek için yeni bir mekanizma da bırakıyorlardı.

Yetmişli yıllarda İmparatorluk Güney'deki "zavallı yeğenler" karşısında zafere ulaşmıştı. Sol ya fizik olarak yok edilmişti ya da cezaevindeydi, devletin terörizmi ise toplumu etkili bir biçimde korkuya ve dehşete düşürmüştü. Sosyal adalete olan özlemlerinin sert bir şekilde cezalandırılacağı ve ütopyalara bağlanmamanın daha sağlıklı olduğu pratikte gösterilmişti.

Askeri zordan sonra ekonomik zor geldi. İnsanlar alım güçlerinde büyük bir düşüşü kabullenmeye zorlandılar, orta tabaka yoksulluğa itildi. Yine insanlar iyi bir geleceğe ilişkin rüya kurmak yerine günlük yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmaya zorlandılar. Artık devrimin değil, ücretlerin ödeneceği günün özlemini çekmeliydiler. Parola şuydu: Becerebilen kendisini kurtarsın!

1979'da aniden alarm sistemi çaldığında imparatorluk açısından Güney Amerika'da durum denetim altındaymış gibi görünüyordu: Nikara-

gua'da Sandinistler iktidarı almıştı. Böylece Washington'da, uzun süreli diktatörlüklerin bütün halkı kendilerine karşı birleştirdiği ve diktatöre karşı nefretin bir devrimci duruma dönüşebileceğine dair tehlikenin bilincine varıldı. Yeni bir konsepte ihtiyaç vardı.

* * *

Yeni plan üzerine uzun zaman çalışılmıştı, ancak resmi olarak "Project Democracy" (Demokrasi Projesi), ilk defa 1983'de ABD Dışişleri Bakanı George Schultz ve ABD Enformasyon Bakanlığı USIA'nın direktörü Charles Wick tarafından kamuoyuna tanıtıldı; bununla, böyle deniliyordu, "demokrasinin altyapısı" demokratik çabaların dünya çapında desteklenmesi yoluyla ilerletilecekti.

Daha 1983'de Reagan yönetimi toplam 20 milyon doları ABD kongresinin haberi olmadan benzer bir hedef için harcamıştı: Dış İlişkiler Bakanlığı, USIA ve "Uluslararası Kalkınma Dairesi" (AID) tarafından vakfedilen paralar, hedeflenen şeye iyi bir şekilde ışık tutuyor:

-Sosyalist Enternasyonal'in uluslararası toplantılarına ABD "sosyal demokratlarının" katılımını sağlamak için aşırı sağ "National Strategy Information Center"e (Ulusal Strateji Enformasyon Merkezini, eski CIA direktörü Casey kurmuştu) 50.000 dolar sağlandı. "Sosyal demokratlar" arasında emekli Amiral Elmo Zumwalt (Nixon döneminde Ortak Genel Kurmaylığın üyesi) ve aşırı sağcı yazar Midge Decter (Önceleri CIA tarafından finanse ediliyordu) vardı.

-"Serbest piyasacılığı araştırma ve serbest piyasacılık üzerine aydınlatma merkezi" için 60.000 dolar.

-Latin Amerika diktatörlerinin basın sözcülerinin ABD'ye ziyaretlerini finanse etmek üzere İşadamları Derneği "Mid-America Commitee"ye (Orta Amerika Komitesi) 162.000 dolar.

-Ernest Lefever'in "Etik ve Kamusal Politika Merkezi" için 200.000 dolar. Lefever Reagan tarafından Dışişleri Bakanlığı'nın insan hakları bürosuna, Sovyetler Birliği'ndeki barış gruplarını pohpohlamak için atanmış, ancak başarısız kalmıştı.

"Project Democracy" için 1984 yılında daha düşük bir miktar olan 65 milyon dolar ayrılması planlanmıştı, bu para ile öncelikle partiler, enstitüler, üniversiteler, sendikalar ve gazeteler finanse edilecek, ama ABD sen-

dikası AFL-CIO'nun uluslararası programları, yani yurtdışında demokratik, daha doğrusu antikomünist sendikalar Enteramerikan Basın Birliği de desteklenecekti. Tüzüğü yabancı hükümetlerin parasal desteğini yasaklayan kuruluşlara üçüncü örgütler aracılığı ile "kara para aklanarak" iletilecekti. Tabii ki CIA de eksik olmayacaktı. Dışilişkiler Bakanlığı tarafından CIA'mn katılımı kesinlikle reddedilmişse de, sol eğilimli Amerikan dergisi **"Counterspy"**in yazdığı gibi, Charles Wick bir senato komisyonu önünde gizli servisin planlamaya karıştığını kabul etmiştir. State Department'in 3 Ağustos 1982 tarihli açıklamasından anlaşıldığı gibi, CIA öncelikle "kapalı eylemlerden" sorumluydu.

"Project Democracy" için şu miktarlar öngörülüyordu:

-"Geri kalmış ülkelerdeki ordu önderlerinin demokratik prensipleri ve demokratik hareket tarzlarını öğrenmeleri" için 1,5 milyon dolar.

-ABD vatandaşları ile yabancılar arasında" "olumlu bağlar" kuracak olan ve "ortak değerlerin savunusuna dayanan" "Transoceanic Leadership Project" için 1,5 milyon dolar.

-"Latin Amerikalı öğrencilere önderlik eğitimi" için 500.000 dolar.

-Demokrasi ile serbest piyasa ekonomisi arasında varsayılan ilişkilerin propagandasını yapacak "Serbest Girişimcilik Merkezi'nin" kurulması için 1 milyon dolar.

-"Mülteciler için bir çekim merkezi olacak" yeni bir "Sovyetler Birliği'ni Araştırma Merkezi" için 500.000 dolar.

-ABD-State Department'ı, dünya çapında birçok ülkede "marksist-diyalektik düşünceleri içeren kitapların kolayca ve çoğu kez ucuza bulunabilmesine karşılık, demokratik bakış açılarını içeren kitapların eksikliğinden" hareket ettiğinden "dünya çapında kitap yayınlama projesi" için 4,455 milyon dolar.

-"Honduras, Guatemala ve El Salvador'da kırsal bölgelerde yaşayanlar için yerel gazetelerin kurulmasını da" içeren "Orta Amerika Medya Programı" için bir milyon dolar. "Bu gazeteler başka alanların yanı sıra şu alanlarda da bilgiler sunmalı: Aile sağlığı, tarım üretimi yöntemleri ve demokrasiyi desteklemenin yarar ve kazançları."

"Project Democracy"e ideolojik alanda eşlik edecek müzik için sunulan paralar askeri harcamalarla kıyaslandığında oldukça az olmasma rağmen, bu paralar, askeri diktatörlüklerin ABD dostu demokrasilere dönüş-

türülmesinde azımsanamayacak bir rol oynamışlardır. Askeri rejimleri izleyen yeni sivil hükümetler, uluslararası finanskapitalin dikte ettiği şartları itirazsız kabul etmek zorundaydılar. Sosyal ve endüstriyel gelişme gibi kendi ülkelerini ilgilendiren saçmalıklar için yer yoktu. Siviller hükümete gelirken, askerler iktidarda kalmışlardı. Diktatörlüklerin baskıcı yasaları hemen hemen tamamen devralındı ve insan hakları ihlalleri için af yasaları çıkarıldı. İmparatorluk, bir diktatörlüğün "kontrol altındaki bir demokrasiye" dönüştürülmesini en mükemmel şekilde Uruguay'da başardı. Burada küçük bir makyaj hatası -1980'de kaybedilen referandum- sayılmazsa, Arjantin'de kaybedilen Malvinler Savaşı sonrasında askerlerle partiler arasmda gündeme gelen çelişkiler olmaksızın, parlamenter demokrasiye düzenli bir geçiş sağlandı.

* * *

Yetmişli yıllar nasıl Latin Amerika'da askeri diktatörlüklere ait olmuşlarsa, seksenli yıllar da "kontrol altındaki demokrasilerin" belirleyici olduğu yıllardı: 1982'den sonra Bolivya'da, 1983'de Arjantin'de, 1985'de Uruguay'da, Paraguay'da bile Alman kökenli diktatör Stroessner'in 34 yıllık iktidarından sonra Mayıs 1989'da gerçi "demokrasi" değil ama, en azından demokrasiye "geçiş" sözü veren bir hükümet kuruldu. Ve Şili'de Aralık 1989'da seçimler gündemde. Kıtada, imparatorluk açısından yeni araçları gerektiren yeni bir dönem başlamıştı.

Ulusal Güvenlik Doktrini ve ayaklanmaya karşı mücadele metodu gerçi naftalinlenip bir köşeye konulmadı, ama bunlara yeni bir varyant eklenerek genişletildi: Düşük Şiddette Çarpışmalar Doktrini. Bu doktrin, asıl savaşın, gelecekte klasik Doğu-Batı-Şemasını izleyip Avrupa'da olmayacağı, Üçüncü Dünya'da olacağından hareket eden düşüncelere dayanıyordu.

Ayaklanmaya karşı mücadelede ABD uzmanı Albay Waghelstein, El Salvador'daki ABD askeri uzmanlarını yönetmiş, hemen sonra ise ABD ordusunun özel görev birlikleri için kurulan savaş akademisinde sorumluluk üstlenmişti. Kendisi Düşük Şiddette Çarpışmalar'ın unsurlarını şöyle tanımlıyordu:

" 1. Zorun sınırlı kullanılması,

2. Bir toplumu belli bir davranışa zorlayabilme ya da kontrol edebilme yeteneği,

3. Barışın korunması için operasyonlar, terörist eylemler ve kurtarma eylemleri düzenleme yeteneği."

Yeni doktrin, ordular arasındaki düzenli silahlı çatışmaları değil, toplumsal altyapıda topyekün bir savaşı hedefliyor. Düşman (karşıt) olarak sadece gerillanın sınırlı aparatları değil, toplumun tamamı ya da en azından önemli bir bölümü, örneğin Bolivya'daki yüzbinlerce koka çiftçileri, tanımlanmaktadır. Düşük Şiddette Çarpışmalar doktirini Albay Waghelstein'in tanımına göre iki genel kategoriye ayrılan durumlarda kullanılabilir:

"1. Ordularımızın Grenada operasyonunda gerçekleştirildiği tarzda, zorun lokal kullanımı. Ya da,

2. Bir müttefiğimizin destek talebinde bulunması halinde veya bize yakın olan silahlı isyancılara yardım amacıyla... Birinci durum El Salvador'da, ikincisi ise Nikaragua'da gündeme gelebilir."

Toplumsal çatışmaların çözümü baştan itibaren dıştalanmakta, sadece zararı sınırlamakla ilgilenilmektedir: "Hedef askeri fetih değil, sosyal kontroldür" diye açıklıyordu US Army War College'den William Olson. Düşük Şiddette Çarpışmalar doktrini ışığında Washington Latin Amerika'ya giderek daha doğrudan müdahale etmek istemektedir. Bunun için halk çeşitli vesilelerle ABD ordularının varlığına alıştırılmalıdır: Ekvador'da 6000 ABD yedek askeri asfalt döşemişlerdi, Bolivya'da uyuşturucuya karşı mücadele bahanesiyle havaalanları ve kışlalar yapmışlardı, Peru'da ABD Konsolosluğu Personeli kokain mafyasına karşı helikopter ve diğer askeri araçlarla donatılmıştı, Paraguay'ın Chaco bölgesinde hızlı müdahale birlikleri (çevik kuvvetler) için uygun bir havaalanı bulunmakta ve Şili'de Atacama çölünde Cruise Missiles roketleri denenmektedir. (Pinochet hükümeti yorulmadan bunun yalan olduğunu sürekli açıklasa da.) Arjantin Genel Kurmayı ile birlikte ABD ordusu ortak bir manevra düzenliyor. Basına göre Arjantin silahlı kuvvetlerinin bir kriz bölgesine hızlı aktarımı denenmiş. Burada varsayılan kriz bölgesi Pinochet'nin devrilmesinden sonra gündeme gelebilecek olan politik çatışmalara sahne olacak komşu ülke Şili'ydi, böylesi bir durumda Arjantin Pentagon'un yönlendiriciliği altında Şili'yi kontrol altına alacaktı. Yani ABD açısından "düşük

şiddette" bir çatışma ama, Şili açısından oldukça yüksek şiddette...

"Düşük Şiddette Çarpışmaların" hedefi, diğer süper gücün geri püskürtülmesinden çok, kendi ekonomik çıkarlarının kabul ettirilmesine yöneliktir. "Latin Amerika'da insanları, stratejik yeraltı kaynaklarını, toprakları denetlemek zorundayız" deniliyor Beyaz Saray'ın 10 Mart 1983 tarihli gizli bir memorandumunda ve şöyle devam ediliyor: "Merkezi unsuru bir Enteramerikan Sürekli Barış Gücü'nün (PPF) kurulması olacak yeni bir programa ihtiyacımız var. PPF, komünizme ve uluslararası terörizme karşı mücadele edebilmek için kullandığımız ABD önlemlerinin uyumlu bir parçasıdır."

ABD "Barış Gücü" konusunu Amerikan Ülkeleri Örgütü içerisinde gündeme getirmişti. Ancak Amerikan Ülkeleri Örgütü'nün hiç bir üyesi bu doğrultuda kendisini kullandırmak istemeyince, ABD çabalarını ikili görüşmelere kaydırdı. İmparatorluk Cono Sur'da Antarktis bölgesinin kaderi ile de yakından ilgileniyor. Washington bütün araçlarla, Brezilya'nın dilekçesi üzerine karara bağlanan ve Güney Atlantik'de atom silahlarından arındırılmış bir bölge oluşturulmasını öngören 4111 numaralı Birleşmiş Milletler kararının gerçekleştirilmesini engellemek istiyor. Bu karar aleyhindeki tek oy, askeri üsleri Güney Yarım Küresi'ni çoktandır denetleyen ABD'den gelmişti: Burada sadece Diago Garcia, Ascencion ve Paskalya adalarındaki askeri üsler bulunmuyor. Havai de Güney Kutbu'nun ablukaya alınmasına katkıda bulunuyor. Ve İngilizler de kıskanç bir şekilde Malwinler'den Güney Kutbu'nu gözlüyorlar.

Güney Kutbu ile ilgili antlaşma 1991'de bitiyor. Ve orada sadece sömürülmek üzere bekleyen uranyum ve petrol gibi stratejik yeraltı kaynakları bulunmuyor. Güney Kutbu'nda aynı zamanda tüm dünyanın gelecek yiyecek mahzenleri bulunuyor. Güney Kutbu yedi santimetre uzunluğunda kabuklular cinsinden bir hayvan olan ve birçok vitamin ve proteine sahip olan Krill'in vatanıdır. Daha bugünden Sovyetler Birliği ve Japonya tarafından avlanmaktadır, ancak şimdilik küçük çapta. Krill Antarktis'in "protein bombası" olabilir.

Ama başka bombalar da gündem dahilindedir. Güney kutbuna halkın direnişiyle karşılaşılmadan kıtalararası roketler yerleştirilebilir. Ve daha şimdiden hemen yakınında bulunan suların derinliğinde, sanayii ülkelerinin atom çöplerinin depolanıp depolanamayacağıyla ilgili düşünceler ge-

liştirilmektedir.

İmparatorluğun Bolivya'da da savunmak zorunda olduğu birçok çıkarı vardır. Che Guevara'yı da daha önce Latin Amerika'nın yüreğine götüren Bolivya'nın stratejik konumu, yeraltı kaynakları, kalay, bakır, gümüş, altın, volfram, petrol ve uranyum burada anılmalıdır. Altiplano'da, Uyuni tuz çölünde sonsuz lityum yatakları bulunmaktadır. Dünyanın en hafif metalinin, öncelikle uzay yolculuğunda büyük bir geleceği olduğu söylenmektedir. Mart 1986'da ABD Senatosu, Bolivya'ya söz verilen ekonomik ve askeri yardımın bir bölümünü, La Paz'ın koka'ya karşı tüm teminatların aksine hâlâ hoşgörülü davrandığı gerekçesiyle dondurdu. Hemen peşinden Bolivya parlamentosu uyuşturucuya karşı mücadelede destek olmaları için ABD birliklerini ülkeye çağırmakta gecikmedi. O günden bu yana ABD ordusu Bolivya'ya evine yerleşir gibi yerleşti.

* * *

Bugün, yeni bir onyılın, doksanlı yılların hemen başında, Güney Amerika halkları tamamen değişik dünya şartları ile karşı karşıyalar. İmparatorluğun stratejisini etkileyen, kurtuluş ve insanın insanı sömürmesine son verme savaşı açısından yeni bir çerçeve çizen şartlar. Dünya, askeri cephelerin yeniden çizildiği, yeni teknolojilerin üretimde yeni bir devrimin habercisi olduğu, yeni ekonomik imparatorlukların doğduğu ve eskilerinin öldüğü ve dünya çapında ideolojik değişmelerin gündemde olduğu yeni bir noktada bulunmaktadır.

Güney Amerika'da yeni durumun sonuçları açısından henüz bir açıklık yok. Bilgiler oldukça az akıyor ve henüz yaşanan yenilgiden kurtulunmuş değil. Kıta açısından 2000 yılına ilişkin perspektif karanlık; zengin ve yoksul ülkeler arasındaki uçurum daha da büyüyecek. Kıta bugün on yıl öncesine nazaran daha da yoksul: "Yaşam düzeyi, gelirler ve yatırımlar sözkonusu olunca seksenli yılların Latin Amerika açısından kaybedilen bir onyıl olduğunu söylemek şart" diyerek bilanço çıkarıyor eski Uruguay Dışişleri Bakanı ve şimdiki Enteramerikan Kalkınma Bankası Şefi Engrique Iglesias ve devam ediyor: "Latin Amerika'lı orta tabaka bugün 1978'deki gelir düzeyinin aymsına sahiptir." Gayri safi hasıla, yükselen nüfus oranı göz önüne alındığında, hatta eksiye doğru bir büyüme gösteriyor. Sadece sanayi değil, tarımsal üretim de gerilemiş durumda. Dış

borçlar 410 milyar dolar ve gayri safi hasılanın % 45'ini tutuyor. 1982 ile 1987 yılları arasında borç asılları ve faizi için 190 milyar, ödenmiş bulunuyor. Enflasyon 1988 yılında ortalama % 470 oranında seyrediyordu. Yatırımlar gayri safi hasılanın % 24'ünden (1980) % 14'e (1987) düşmüş bulunuyor. Bir zamanların güçlü orta tabakası şimdi var olma mücadelesi veriyor.

2000 yılında Latin Amerika'da 550 milyon insan yaşayacak. Gittikçe daha fazla çocuk protein eksikliğinden dolayı zekasal açıdan geri kalacak ve salt ayakta kalmak ya da bu yaşamı biraz çekilir hale getirmek için uyuşturucu uğruna günlük savaş, bütün günlerini belirleyecek. Giderek daha fazla insan dilencilik yapmak, kendini satmak, karın doyurmak için ticaret yapmak, ayakkabı boyacılığı ile yaşamını kazanmak ve gazeteler altında geceyi geçirmek zorunda kalacaktır. "Aşırı yoksulların" (sosyologların tanımı bu) sayısı 160 milyondan, 2000 yılında 180 milyona yükselecek.

* * *

Askerlerin mirası -milyarlık borçlanma- ne kısa ne de uzun vadede çözülecek gibi değil: Sadece faizlerin değil, aslının da geri ödenmesi zorunlu. Fidel Castro birkaç yıl önce dış borçların "ödenebilir ve alınabilir olmadığını" söylediği zaman yanılıyordu. Dış borçlar ödeniyor ve toplanıyor, çünkü uluslararası güçler dengesi kesin bir şekilde imparatorluk lehine değişti. Kim ödeyemediği ya da ödemek istemediği için ödemeleri reddederse, onun için kredi musluğu kapatılıyor ya da yurtdışındaki varlık ve paralarına el konuluyor -New York'taki City Bank ödenmemiş bir krediyi geri alabilmek için 1989 mayısının ortasında Ekvador Merkez Bankası'nın hesabına el koyduğunda, bu böyle olmuştu. Dünya pazarından dıştalanma tehditi bir moratoryumla her türlü flörtü daha baştan boğuyor. Alternatif ve çıkış imkanları şimdilik bulunmuyor. Eğer endüstri devletleri ile değilse, kiminle ticaret yapılacak? Zaten az dövizleri bulunan sosyalist ülkeler bütün güçleriyle dünya pazarına katılmaya çalışıyorlar ve Güney-Güney ticareti geçen on yılların tüm iyi niyet gösterilerine rağmen çok minik adımlarla ilerliyor. Alfonsin, Sarney ve Sanguinetti'nin hızla uygulamak istedikleri Latin Amerika'da "bölgeselleştirme" (ticaretin bölgeselleştirilmesi, ç.n.) girişimi de şu ana kadar sonuçsuz kaldı. Bölgeselleştir-

me ile uzun vadede Avrupa örneğinde olduğu gibi bir ortak pazarın yaratılması ve kısa vadede en azından Latin Amerika ülkeleri arasındaki mal değiş-tokuşunu canlandırma ve teknolojik alanda ortak faaliyet antlaşması hedefleniyordu. Böyle bir proje yeni bir öz güven ve bilinci beraberinde getirir ve sadece kendisini dünya ekonomisinin mihveri olarak gören endüstri devletlerini tehdit ederdi.

Borç ve faiz yükümlülüğü dışında bir yol yok. Faiz ödemeleri için ayrılan para devlet bütçesinden çıkıyor, askeri diktatörlükleri geride bırakan ve ekonomik çöküntü ile karşı karşıya bulunan ülkeler için gerekli olan bir Marshall-Planı için para yok. İmparatorluk sadece faizlerin ödenmesini organize etmekle yetinmiyor, aslında geri ödenmesini istiyor ve şu parolaya göre hareket ediyor: **Dept equity swap** -ya da dış borçların kapitalleştirilmesi. Dış borç senetleri mali itibara göre uluslararası düzeyde ilk değerlerinin çok altında piyasaya sürülmektedir. Uruguay'ın borç senetleri halen % 70 değerinde iken, Bolivya'nınkileri nominal değerinin %5'inden almak mümkün. Bu dış borç senetleri borçlu ülkenin Merkez Bankası'na iletilmekte ve Merkez Bankası bunları değerinin %100'ünden ulusal para ile satın almak zorunda kalmaktadır. Bu para ile ülkede ucuz alışveriş yapılabilir: Yeraltı kaynakları, ormanlar, özelleştirilmiş endüstri kuruluşları ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren kurumlar satın alınabilir.

Son yıllarda yeni bir ekonomik imparatorluk yükseldi: Pasifik havzası ve onun başında Japonya. Bu imparatorluk dişlerini hemen geleneksel ticaret ortaklarının yanı başından Latin Amerika'ya uzattı. Ellili ve altmışlı yıllarda Üçüncü Dünya'da öncelikle ABD şirketleri yatırım yapmışken, şimdi inisyatifi kaybettiler. Yüksek askeri harcamalar ve negatif bir ticaret bilançosu yüksek bir dış borçlanmaya yol açtı ve iç borçlanma, özellikle tarım sektöründe, şu ana kadar görülmemiş boyutlara ulaştı.

Buna karşılık Japonya dünyanın en yüksek ticaret gelirlerine sahip, en büyük sermaye ihracatçısı ve ABD'nin en önemli alacaklısı. 1988'de Tokyo, ticaret gelirleriyle Üçüncü Dünya'ya yardım edeceğini ve kalkınma yardımı olarak 30 milyar dolar hazır tutacağını bildirdi. Bu 30 milyarın aslan payı yüksek kalkınma oranlarına sahip Asya ülkelerinden oluşan Pasifik havzasına akacaktır. Latin Amerika'da Panama, buraya yapılan Japon yatırımlarının yarısını, özellikle gemicilik ve bankacılık sektörleri için alıyor. Tokyo, ABD çıkarlarının aksine Noriega ile anlaşmıştı. Pana-

ma'nın yanı sıra son iki yıldır bir başka Latin Amerika ülkesi de stratejik önem taşıyor: Şili. **Dept equity swap** yöntemiyle Japon şirketleri Andlar devletinde birçok şeyi satın aldılar. Yatırım yapmaksızın satın alıyorlar. Yeni sanayi kuruluşları oluşturmuyor, tersine doğa kaynaklarını sömürüyor ya da özelleştirilmiş hizmet sektörü firmalarını devralıyorlar. Japonlar istisna değil. Üçüncü Dünya'da artık pek yatırım yapılmıyor, artık sadece spekülasyon yapılıyor ya da hammaddeler sömürülüyor. Azgelişmiş ülkelerin kendilerini giderek daha fazla açmalarına ve potansiyel yatırımcılar için giderek daha uygun şartlar yaratmış olmalarına rağmen, doğrudan yatırımlar son on yılda oldukça gerilemiştir; Latin Amerika'da bu gerileme oranı her yıl %8.5'dir, deniliyor BM-Latin Amerika Ekonomik Komisyonu CEPAL'in bir istatistiğinde.

Azgelişmiş ülkelerin sunduğu rekabet avantajı -ucuz işgücü- mikroelektronik çağında artık belirleyici olmuyor. Altmışlı yıllarda Üçüncü Dünya ülkelerinde yatırım yapma kararı için ucuz işgücüne sahip olmaları faktörü tayin edici oluyorken, artık bilgisayar yönlendiriciliğinde üretim metodları devreye sokulduktan sonra endüstri devletlerinde de ücret giderleri düştü. Ve eskiden bir yatırım için arka planda, yatırım yapılan ülkenin pazarını fethetme düşüncesi gizliyken, şimdi artık dış borçların geri alınması çağmda geriye sömürülebilecek giderek daha az bir alım gücü kalıyor, çünkü orta tabakaya ekonomik saldırıyla birlikte Latin Amerika ülkelerinin iç pazarları da daralıp küçülüyor.

Endüstri devletleri paralarını giderek daha fazla bir oranda, diğer endüstri devletlerine ve Güney Kore, Tayvan gibi Asya'da kalkınmada belli bir mesafe katetmiş ülkelere yatırıyorlar. 20 yıl önce ABD'ye tüm yatırımların sadece %10'u akarken, bugün bu oran %50'ye yükselmiştir. Dolar ucuzlamıştı ve sadece sermaye yatırımı yoluyla ABD pazarına köprü atabilmek mümkündü, çünkü bu pazar kendisini sürekli bir himayecilikle korumuştu. Avrupalı yatırımcılar, Üçüncü Dünya'ya ilgilerini kaybetmiş gibiler, 1992'de Avrupa'da gümrükler kalkıyor ve ortak pazar yeni pozisyonların fethedileceği komşu ülkelere sermaye akımını güçlendiriyor. AT'nin dışında gözler, doğuya kayıyor, Varşova Paktı devletlerinin pazarlarına...

İmparatorluk lehine değişen güçler dengesi Üçüncü Dünya için **terms of trade**'i (ticaret hadleri) kötüleştirdi, bu şu demektir: Endüstri devletle-

rinden ithal ettikleri her şey giderek daha da pahalıya mal olurken, hammadde fiyatları da giderek düşmektedir. ABD, Japonya ve AT, bir taraftan ve aym zamanda serbest piyasa ekonomisi ve liberalizmin yüksek şarkısını akortlarken, diğer taraftan kendi üreticilerini sert bir himayecilikle azgelişmiş ülkelerin ürünlerine karşı korumaktadırlar. Tarım ürünlerine subvansiyon politikalarıyla, Güney yarımküresi ülkelerinin geleneksel pazarlarını fethettiler, örneğin Avrupa kökenli sığır eti, rekabet ettiği Uruguay'lı sığır etinin arap ülkelerindeki alıcılarını kapıncaya kadar subvansiyona tabi tutuldu. Hammadde ihracatçısı olarak Üçüncü Dünya'nın geleneksel işlevi, sadece himayecilik ve sübvansiyon politikalarından dolayı tehlikede değil. Mikroelektronik alandaki devrimden sonra Biyo-Teknikte beklenen devrim uluslararası iş bölümünü yeniden tanımlayabilir.

Gen-teknoloji herhangi bir organizmanın ırsi istidat materyalinin bir dilimini izole etmeyi ve bir başka organizmanın ırsi istidatına aktarmayı olanaklı kılan bir yöntemdir. Endüstri devletlerindeki Gen-Araştırması, doğada şu ana kadar bulunmayan, azgelişmiş ülkelerin tarımsal üretimini gereksiz hale getirebilecek ve Üçüncü Dünya'daki insanları çıplak bir geçim için üretim düzeyine indirgeme tehlikesini barındıran yeni bitkilerin geliştirilmesi için çalışmaktadır.

Araştırmacı içgüdüsünün sınırı yoktur, çünkü büyük para gözleri kamaştırmaktadır. Kaliforniya'da tütün bitkilerine ateş böceklerinin genleri verildi. Şimdi sigara ateşsiz de yanıyor. Yulaf fazla suya ihtiyaç duymasın diye, kendisine Kanada'da bir fare geni şırınga edildi. Başka yerlerde domuzlara bizim insancıl büyüme hormonlarımız verildi, ki, daha yağlı olsunlar. Bitkiler daha fazla soğuğa dayanabilsin diye doğadan gelen eski, soğuğu besleyen bakterileri yeni, soğuğu engelleyen ve laboratuardan gelen bakterilerle değiştirmeye yönelik meyva bitkilerinde denemeler sürüyor. Bunun için yağmur yağmama iznine sahip oluyor. Birçok araştırmacı, kültür bitkilerini zararlı zehirlere karşı dayanıklı hale getirmek için çalışıyorlar. Sadece ekin yaşasın diye, ekinin dışında büyüyen her şeyi yok etmek üzere bu Herbizidler özellikle Üçüncü Dünya'da monokültürlerde daha acımasızca kullanılabilirler. Her zehire bir bitki planlanıyor. Kısa süre önce kimya tekelleri CIBA-GEIGY ve SANDOZ, kendi firmaları tarafından üretilen bir bitki yok etme ilacı olan ve kansere yol açtığı

iddia edilen Atrazin'e karşı dayanıklı, genteknik metoduyla manüpüle edilen bitkileri denediler. Bu Herbizid sadece yabani otları değil, yetişen her şeyi öldürüyor. Sadece mısırın buna karşı doğal bir koruması var, ama mısırla değiş-tokuş halinde ekilen soyanın böyle bir koruması yok. Şimdi de CIBA-GEIGY, Atrazin'e dayanıklı soya bitkisini gen laboratuarında yetiştirdi.

Düşük kalite gibi rekabet gücünü düşüren özellikler, biyoteknik aracılığıyla ortadan kaldırılabiliyor. Münih'teki Gen Merkezi'nde araştırmacılar yabani domuzların genlerini evcil domuzlara aktararak hayvanların daha dayanıklı ve etlerinin daha lezzetli olması için çaba sarfediyorlar. Eğer tropik bitkilerin sıcağa ve neme olan aşkları yokedilebilirse, evet bu becerilirse, yakında Avrupa'da palmiye ağaçlarının geniş bahçelerinden geçilmez. Böylelikle endüstri devletlerinin Üçüncü Dünya ülkelerinden tarım ürünleri ithalatına duydukları ihtiyaç oldukça düşer -İsveç'ten Ananas, İrlanda'dan muzlar!

Yüksek derecede verimli genlerin yerleştirilmesiyle şu ana kadar elde edilen hasılat birkaç kez katlanabilir. Unilever firması hurma yağı hasılatının 12 kez artırılmasını hedefliyor. Üretimin yükseltilmesi doğrultusunda ilk adım olarak hurmaların döl merkezlerine fideler "gizleniyor."

Sadece tarım ekonomisi değil, hayvancılık da dünya pazarında ancak biyoteknik kullanımı sonucu kazançlı ve rekabet edebilir hale geliyor. Buna suni dölleme gibi yeniden üretim teknolojileri, embriyon transferi, buzda muhafaza tüp döllemesi (in vitrio), cinsiyetin önceden belirlenmesi, tek yumurtalı klonların yetiştirilmesi ve birçok metodu da eklemek gerekir. Geleneksel hayvancılık ve çiftçilik artık geçmişe karışacaktır, gıda maddeleri üretiminde artık sadece dünya çapında **hingh-tech** firmaları yaşama şansına sahiptir. Teknolojik rekabet mücadelesine dayanamayanlara -orta derecede kooperatifler ve Üçüncü Dünya'da aile işletmeleri- geriye sadece yaşayabilmek için üretim yapmak kalmaktadır. Endüstri ülkelerinin hayvancılıkta genteknik metodlarını kullanmalarının daha bugünden ön şartları hazırdır, çünkü suni dölleme zaten yıllardır rutin bir işlemdir ve embriyon transferi de artık kendisini kanıtlamıştır. Sütana hayvanların taşıması için hazırlanmış, dondurulmuş inek embriyonları daha şimdiden uluslararası düzeyde yüksek fiyatlara satılmaktadır.

Sözkonusu olan çok paradır, üretimin yükseltilmesidir, gıda maddele-

rinin çoğaltılmasıdır, zararlı unsurlara karşı dirençlilik kazanılmasıdır, aşırı toprak ve hava şartlarıdır ve nitrojenin artık eskisi gibi topraktan değil havadan kullanılmasıdır.

Yoksul ve zenginler ve Kuzey ve Güney arasındaki uçurum daha da büyümektedir. Uluslararası gen rekabetinde söz sahibi olabilmek için sadece çok uluslu tekeller gerekli araştırma masraflarını karşılayabilir ve hükümetlerinden sübvansiyon alabilirler. UNESCO'ya göre tüm dünyada bilim ve teknoloji için yapılan harcamalarda azgelişmiş ülkelerin ödediği bölüm % 3'dür. ABD'de biyoteknik dalında 23000, Sovyetler Birliği'nde 12000 ve Japonya'da 8000 uzman varken, geri kalan tüm Asya'da sadece 3.400, Latin Amerika'da 1900 ve Afrika'da 400 uzman bulunmaktadır. Genetik başlangıç materyali, sadece seçilmiş bir çevrenin girebildiği, gen bankaları diye adlandırılan yerlerde depolanmaktadır. Hatta ABD bu arada Arnavutluk, Nikaragua, Libya ve Sovyetlere karşı ambargo koyduğunu açıklamıştır, ki, böylece bu ülkelere çekirdek plazmasının satımı yasaktır. Daha bugünden tohumluk tahıl pazarı çok az sayıda tekelin elinde toplanmaktadır. Berlin "Genetik Bilgi Servisi"nin bir istatistiğine göre "Shell" 70 adet tohumluk tahıl firmasına, "Volvo" 47, "Pioneer Hybrid" 39, "Sandoz" 36 vs. tahıl firmasına sahiptir. Birleşmiş Milletler tarafından, Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında oluşturulan "World Commission on Environment and Development" (Çevre ve kalkınma dünya komisyonu), düşük araştırma kapasitelerinin bir sonucu olarak az gelişmiş ülkeler tarımının, tamamen özel yabancı gen bankaları ve tohumluk tahıl firmalarına bağımlı hale geleceğinden çekiniyor. "En iyi" tohumluk tahılın ve gerekli çok albüminli yiyeceğin fiyatlarındaki yükselmeler, tarım ekonomisinin ithal giderlerinin bugünkü % 15'den % 40'a çıkmasına yol açabilir.

* * *

Açmazdan çıkışı, sözde de olsa, kimse önermiyor, sefaleti bertaraf etmeye yönelik yeni teorik ve ideolojik tasarılar görünmüyor. Latin Amerika'nın ulusal burjuvazileri de derin bir meşruiyet krizi yaşıyorlar. Halklarına geri kalmışlığın aşılmasının sözünü verdikleri "İlerleme İçin Birlik" dönemleri çoktan geçti. "Kalkınmaktan" artık kimse bahsetmiyor, eller boş olunca, iyimser gelecek tablolarını kimse öne sürmüyor. Bir ideolojik

boşluk var. Dünyanın diğer parçalarında denenen imparatorluğun savaş çığlığım "demokrasi" ve -"insan hakları"-, yaşamla doldurmakta Latin Amerika'mn egemen sınıfının ekonomik açıdan da pek fazla çıkarı yok. Yıllarca insan haklarını ayakları altında ezen askerlere çıkarlarım kabul ettirebilmek ve koruyabilmek için ihtiyaçları var ve üretici güçlerin gelişmesi için gerekli burjuva özgürlüklerden feragat edebilirler. Bu ülkelerde, demokrasinin kendilerine 25 yıl önce ne kadar fazla yaramışsa bugün de o kadar yaradığı bağımlı bir kapitalizm ya da bir oligarşi hakim.

"Yeni Latin Amerika sağı" diye pazarlanan şey, eski üçte-iki-toplum tasarısını yeniden cilalamaktan başka bir şey yapmıyor. Buna göre toplumun üçte biri belli bir düzeyde (bazıları çok parlak) yaşarken, geri kalan üçte ikisi yoksulluk yada "aşırı yoksulluk" içinde yaşamaya mahkum. Kimin hangi üçte bire ait olacağı, kimin ünlü tabak yıkayıcısından bankacıya doğru sosyal yükselişe geçeceği, bu tasarıya göre politik şartlara değil kişisel çabalara bağlıdır. Geçerli olan devletin eğitim programları ve durumu kötü olan ailelerin çocukları için burs değil, dirseklerdir. Okullar - Bolivya ve Şili'de şimdiden uygulanmaya konulan tasarılara göre- artık devlete değil, il ve ilçelere bağlı olacaklar. İl ve ilçeler yoksulsa kötü öğretim malzemesi ve öğretmenler için düşük ücretler olacak. Eğitim bir sınıfın ayrıcalığına dönüşmekte, kim zenginse, o, uluslararası düzeye uygun ve zengin ailelerin çocuklarının açların çocuklarının dayanılmaz varlığını çekmeden ideolojik olarak yetiştirilebilecekleri okullarda konumlarına göre eğitime tabi tutulabilecek.

Geçmişte popüler talepleri bayraklarına yazan ve kısmen de gerçekleştiren geleneksel halk partileri miti tamamen dağılmıştır. Artık bunların hareket alanları yok. Örnekler:

Köylü ve maden işçileri ile ittifak içerisinde "Devrimci Milliyetçi Hareket" (MNR), Bolivya'da 1952 toplumsal devriminin taşıyıcısıydı. Kalay baronlarının iktidarına son verilmiş, madenler ulusallaştırılmış ve geniş çaplı bir toprak reformu uygulanmıştı. Zamanın devrim önderi MNR politikacısı Vietor Paz Estonssoro, 1985'de yeniden başbakanlığa seçildi ve IMF tarafmdan dayatılan bir neoliberal tasarruf programı uygulayarak, 25.000 maden işçisini işten çıkardı ve madenleri yeniden yarı yarıya özelleştirdi.

Uruguay'lı Colorado politikacısı Jose Battle y Ordonez bu yüzyılın

başında, anti-klerikal, aydın ve neredeyse sosyal demokrat politikası aracılığıyla ünlü bir önder oldu. Bugün Colorado partisi halen kendisinin izinde olduğunu iddia ediyor, ama artık yoksulların durumunu göz önünde tutan onun düşüncelerini duymak istemiyor. Bugün hükümette olan Coloradolar dış borçlarını dini bir inaçla ödüyorlar ve yoksullar kendilerini nasıl kurtaracaklarını kendileri düşünsünler.

Şili'li hıristiyan demokratlar altmışlı yılların başına kadar "kapitalizm aşılmalı" sloganlarıyla hareket etmişlerdi. Ama bugün eski hıristiyan halk partisi, imparatorluğa, çıkarlarını askerlerden daha iyi koruyabileceğini söyleyerek, yaranmaya çabalıyor. "Sosyal adalet" ve "reformlar" gibi kelimeleri kelime hazinesinden çoktan kovdu ve hatta diktatörlüğün ekonomik modelini oldukça beğendiğini açıklıyor. Allende sırasında bakır, onların da oylarıyla ulusallaştırılmışken, artık kamulaştırmalardan hiç söz etmiyor. İlerleme İçin Birlik'in en parlak savunucularından Başkan Frei'in "kitlelerin yararına olacak yapısal reformlar" sözlerine, bugün artık kendi hıristiyan demokrat parti arkadaşları gülüyor ve imparatorluk onu bugün "düşman" kategorisine sokardı.

Juan Domingo Peron altında Arjantin geniş bir orta tabaka ve büyük bir iç pazar ile çiçek açan bir ülkeydi. Örnek alınacak bir sosyal kanun çıkarmış, çalışma süresini kısıtlamış ve zorunlu okul yıllarını uzatmıştı. Peron mitinden hemen hemen hiçbir şey kalmadı. 1983 seçimlerinde radikal Raul Alfonsin büyük bir çoğunlukla kazanmıştı. Radikallerin popüler olmayan ekonomi politikalarını -dolar kurlarının serbest bırakılması, ki bu açlık isyanlarına yol açmıştı- Peronistler, doğru bulduklarını açıkladılar ve ordunun yağmacılara karşı hareketini selamladılar. Mayıs 1989'daki başkanlık seçimlerinden sonra Peronist yeni ekonomi bakanı olarak, Bunge ve Born çokuluslu tekelinin eski genel direktörü ve büyük sermayenin adamı Miguel Roig'i ve Dışişleri bakanlığına da askeri diktatörlük sırasında Merkez Bankası'nın şefi olan Domingo Cavallo'yu atadı.

Sadece seçim sonuçlarına bakmak yanlış bir intiba uyandırıyor. Eskinin halk partileri milyonlarca sempatizanlarını kaybettiler. Yapılan istatistiklere göre Arjantin seçimlerinden birkaç hafta önce soru yöneltilenlerin % 45'i oylarını kime verecekleri konusunda kararsızlardı, Bolivya'da da sonuçlar benzerdi. Parlamenter çoğunlukları artık, bir zamanların oldukça politikleşmiş halklarının siyasi tutkuları değil, oy verme zorunluluğu ve

ehvenişer mantığı yaratıyor. Kitleleri apolitikleştirmek ve dayanışma duygusundan yoksun bırakmak imparatorluğun oldukça başarı vadeden yeni bir stratejisi; bu, uzun vadeli düşünüldüğü için, bir sağa kayıştan daha tehlikeli.

Avrupa sağı ideolojik zayıflığım, siyasi karşıtından ödünç aldıklarıyla kapatıyor. Sol köşeden birçok eleştirmen sisteme entegre ediliyor, hem de sadece ağızlarını kapamalarım sağlamak için değil. Yeni unsurlar ve çelişkili düşünceler dinamik kazandırıyor ve devrevi krizlerine rağmen oldukça dayanıklı ve sağlam olduğunu kanıtlayan ve 68 hareketinin söylediğinin aksine dünya çapında çökmeyen kapitalist toplum düzenini "gençleştiriyor."

Sağ, kendi karşıtlarının ne düşündüğünü bilmek istiyor, kendini eleştirenleri, erken uyarma sistemi olarak kendine bağlıyor. Sol entellektüeller, öğretim ve araştırma ya da medyalarda çalışmak üzere kazançlı sözleşmelerle avlanıyor. Eduardo Galeano Alman olsaydı, kendisini basın tekellerinin çekici tekliflerinden kurtaramazdı ve "Latin Amerika'nın Kesik Damarlarını" Volkswagen fonunun parasal yardımı ile yazabilirdi. Ancak Galeano Uruguaylı ve kapitalizm Üçüncü Dünya'da kendisini gençleşme kürüne tabi tutmuyor. Geleneksel partilerin, yurtdışından maddi yardımlarla parti ve devlet aygıtları için kadro yetiştirme çabaları daha çok yarı gönüllü. Politikacıların ve seçkinlerin umumi efkarda görünüşlerini artırmak için ABD seçim kampanyaları stilindeki ve mal reklamına benzeyen kampanyalar yürüten **public-relation** enstitüleri daha fazla gelecek vaadediyor.

* * *

Latin Amerika'nın burjuva sağının bir tek güçlü yanı var: Derin bir siyasal ve ideolojik kriz içerisinde olan solun zayıflığı. Askeri diktatörlüklerden sonra demobilizasyon gelmişti, kanlı iktidarın uzun yıllarından sonra insanlar artık zorla ilgili, "devrimci zorla" da ilgili bir şey istemiyorlar. Demokrasi içinde iyi bir yaşama olan ümitleri kısa sürede boşluğa düşmesine rağmen, memnuniyetsizlikleri henüz isyana dönüşmüyor, daha çok azim kırıklığına, yılgınlığa ve dört duvar arasına çekilmeye dönüşüyor. Bir devrimin olabilirliğine artık kimse inanmıyor gibi.

Askerlerin terörü insanların beyinlerinde derin izler bıraktı. İşkence sadece bilgi almaya hizmet etmemişti ki, sorgulamadan da işkence yapılmıştı ya da saçma sorular sorulmuştu. Hedef tutukluyu kırmak, aşağılamak, onu insanlığmdan yoksun bırakmak, kimliğini yok etmekti. O, bir numara olmuştu, yerde yatan ve gereksinimlerini denetimsiz yapan, kokan, sakallı ve vahşi bir canavar. İşkencenin kurbanı sadece tutuklu değildi, böylece tüm ailesi ve sosyal çevresi de cezalandırılıyordu. Sürekli işkence görme tehditi, toplum tarafından içselleştirildi ve bir öz savunma olarak uyumlu bir sosyal davranışa yol açtı. "Bütün halk felce uğruyor" deniliyor insan hakları örgütü SERPAJ'in bir analizinde ve devam ediliyor: "Bu, protestonun taşıdığı riziko, toplumsal hareketlenmenin taşıdığı rizikonun bilinmesi sonucu ortaya çıkan korkunç bir öğrenme sürecinin sonucudur."

Bugün solun kelime hazinesinden "sosyalizm" ve "devrim" gibi kelimeler kaybolmuş vaziyette, herkes "barıştan", "demokrasiden" ve "çoğulculuktan" bahsediyor. Örneğin Uruguay KP'si "proletarya diktatörlüğü" üzerine hiçbir şey duymak istemiyor, çünkü -uzun yıllar bizzat tutuklu kalmış olan genel sekreter Jaime Perez'in deyimiyle- "ben bu kadar yıllık diktatörlükten sonra diktatörlükler üzerine hiçbir şey bilmek istemiyorum."

Marx'ın devriminin öznesi olarak belirlediği işçi sınıfının halen toplumsal değişimin taşıyıcısı olup olmadığı, değişen toplumsal yapı ışığında yeniden analiz edilmiyor. Endüstri devletlerinde, klasik marksist anlamdaki işçilerin sayısı, mikroelektronik kullanımı sonucu son yıllarda oldukça gerilerken, Güney Amerika'da da, bilgisayar yönlendiriciliğindeki üretim yöntemleri, sadece istisnai ülkelerde -örneğin Brezilya- uygulanmaya başlanmış olmasına rağmen, sanayi işçilerinin sayısı hemen hemen yarı yarıya düştü. Milton Friedmanvari monetarist ekonomi politikası, ülkeleri "sanayisizleştirdi", sanayi üretimi ve bununla birlikte çalışanların sayısı düştü. Sözleşmeli işçilerin, küçük işverenlerin ve kendi hesabına çalışanların sayısı ise yükseldi. Buna dolandırıcı, sokak satıcısı, ayakkabı boyacısı, uyuşturucu satıcısı ve hayat kadınlarından oluşan yeni ordu da eklenmeli. Bu gelişmeler karşısında sol, halen büyük ölçüde geçmiş yüzyıla ait

işçi tanımına sarılıyor ve devrimci öznenin bugün kim olduğu sorusunu yeni baştan tartışmıyor.

* * *

Ne sol ne de ulusal burjuvaziler bugün ideolojik inisyatifi ellerinde bulundurmuyorlar, akordu imparatorluk belirliyor. 1980 yılında "Enteramerikan güvenlik konseyi" için hazırlanan ve ABD dış politikasının seksenli yıllar için prensiplerinin tanımlandığı ünlü "Santa Fe Komitesinin gizli belgesinde" şöyle deniyordu: Birleşik Devletler ideolojik alanda inisyatifi ele almalıdırlar. Savaş, insan doğasına aittir, politik-ideolojik unsur ön planda olmalıdır. Radyo, televizyon, kitap, yazı ve broşür, fon, burs ve ödül aracılığıyla Latin Amerika aydınlarını kazanmak için bir kampanya örgütlenmelidir." Gizli döküman şu öneriyle bitiyor: "Dış politikanın araçlarına arkadan destek verebilmek için insanların beyni kazanılmak zorundadır. Çünkü politikanın arka desteği olarak inanç, zafer için tayin edicidir."

Santa Fe dökümanında açıklandığı gibi, aydınları fethetmeyi hedefleyen savaş baltası raftan indirildi. Olta yemi sadece "takdir görme ve değer kazanma" değildi, ekonomik teşviklerden de oluşuyordu. Diktatörlükler sırasında üniversiteler açlığa terk edilmişti. Budama, önceleri kıtanın gözde fakülteleri sayılan tüm fakülteleri etkilemişti. Montevideo Tıp Fakültesi dünya çapında prestije sahipti ve üniversite kliniği göstermeye değerdi, burada araştırma yapılıyor, ama komşu ülkelerden hastalar da tedavi ediliyordu. Bugün "Hospital de Clinicas'da" araştırma için, ameliyat malzemeleri ve çarşaflar için para bulunamıyor. Manevi ilimler fakültelerinin durumu daha da kötü, çünkü bunların "ürünleri" hemen kullanılmıyor. Arjantin'de bir felsefe profesörü ancak dolmuş parasını ödeyecek kadar ücret alıyor.

Fakültelerin açlığa terk edilmesiyle birlikte aydınlar doğal işyerlerini kaybettiler. Aynı zamanda işsiz kalan sosyal bilimcilere yeni çalışma sahaları teklif edildi: "Santa Fe dökümanında" önceden belirlendiği gibi, yabancı fonlar tarafından finanse edilen "araştırma enstitüleri" topraktan mantar patlar gibi çıktılar.

"Project Democracy" de "temiz" vakıflara oynamıştı. ABD Enformasyon Dairesi, **"project democracy"** bütçesini Senato'nun dışişleri ko-

misyonuna sunduğunda, Demokratik Parti'nin bazı üyeleri tarafından hükümetle olan sıkı bağı yüzünden eleştirilmişti. Senatör Paul Tsongas için çözüm, her büyük partinin asıl olarak vergi gelirlerinden finanse edilen bir vakfa sahip olduğu Batı Alman modelindeydi. Vakıf paralarını alanlar, böylece, hükümet parası olmayan "temiz" para aldıklarını iddia edebilirlerdi. Örneğin Alman Friedrich-Ebert Vakfı, yetmişli yıllarda, komünistlerin iktidara gelmesini önlemek için Portekizli sosyal demokratlara mali yönden büyük destekler vermişti. Bu, ABD Kongresi'ndeki demokratlar böyle söylüyordu, State Department için çok zor olurdu. Senatör Edward Kennedy'nin bir çalışma arkadaşı, bir gazete ile röportajında, Tsongas'in önerisine heyecanlı bir şekilde katılmıştı: "Bu iyi düşünceyi destekliyoruz."

"Otuzlu yıllarda, Latin Amerika'da, yabancı vakıflardan mali destek almayı kabul eden bir solcu aydını bulabilmek pratik olarak mümkün değildi. Bugün enstitüsü, bir Avrupa ya da Kuzey Amerika vakfı tarafından finanse edilmeyen bir sosyal bilimciyi bulmak çok zor." Bunu ABD sosyologu James Petras, Uruguaylı haftalık dergi **"Brecha"** da "Latin Amerika solunun başkalaşması" başlıklı bir makalesinde yazıyordu. Sona eren seksenli yıllar yeni bir aydın tipi doğurdu, Gramsci'nin "organik aydınını" değil, imparatorluk tarafından finanse edilen ve ülkesinin toplumsal mücadeleleriyle bağı olmayan "kurumsallaşmış aydını."

Yabancı finans kaynakları, vakıflar ve aydınlar arasında olan ilişki çok yönlü ve ince bir ilişkidir, ne doğrudan müdahale ne de kaba sansür uygulaması vardır. Ekonomik bağımlılığı gizlemek için aydına, geniş bir hareket özgürlüğü tanınır. "Bu yeni araştırmacılar sınıfının önceki "organik aydınlar" kuşağına kıyasla daha yeni bir yaşam ve çalışma stili vardır" diye yazıyor Petras ve bir anısını anlatıyor: Santiago Araştırma Enstitüsü'nün direktörü, taşradan gelmekte olan annesini karşılıyor. Yeni Peugeot'su ile annesini havaalanından alınca, annesi soruyor: "Bu güzel arabayı nereden aldın?" "Enstitü ödedi, diktatörlüğü yıkmak için arabaya ihtiyacım var." Villalarla dolu bir bölgedeki oğlunun evine yaklaşınca anne soruyor: "Bu güzel evi nereden aldın?" Oğlu cevap veriyor: "Enstitü ödedi, diktatörlüğü yıkmak için yaptığım araştırmamda bu eve ihtiyacım var." Yemek odasına giriyorlar ve anne deniz ürünleri, tavuk, salatalar ve iyi bir kadeh şarapla donatılmış sofrayı görünce şaşırıyor: "Pekala bu yeme-

ğe nasıl ulaştın?" Cevap: "Enstitü ödedi, diktatörlüğü yıkmak için bu yemeğe ihtiyacım var." Bunun üzerine anne kafasını kaşıyor ve şu nasihatı veriyor: "Dikkat et ki, kimse diktatörlüğü yıkmasın, yoksa sen bütün bunları kaybedersin!"

Bu şaka değil, gerçek: Referandum'dan hemen önce, rejim yanlısı günlük gazete **"Mercurio"** birkaç sayfa üzerinden, sayı ve isim içeren detaylı bir istatistiği şu başlıkla yayınladı: "Muhalefet yurtdışından nasıl finanse ediliyor." İki küçük yanlışın dışında, verilen bilgiler gerçeklere uyuyordu.

Altmışlı yılların sonuna doğru, hemen hemen hepsi solcu olan aydınlara karşı genel saldırı, gazetelerin kapatılmasıyla başladı, sol gazeteciler işlerini kaybettiler, yüksek öğretim üyeleri üniversitelerden kovuldular. Çoğu cezaevlerine atıldı ya da öldürüldü. Diktatörlük sırasında "enstitüler", bir teorik boşlukta baş gösterdiler, vakıflar, desteği hak etmenin şartlarını geniş tuttular. Entellektüellere belli bir hareket serbestisi tanıyorlardı, parola şuydu: Kafayı kuma gömmeli, dikkat çekmemeli, ayakta kalarak yaşamalı. Bir kez vakıfların çanağına bağlanınca, generaller elveda deyip demokrasiler başlayınca da ayrılmadılar. Bunlar için çalışma piyasası değişmedi, çünkü siviller de üniversitelere para yatırmıyordu. Kim sürgünden geliyorsa, o genellikle yabancı finansman kaynakları ile birlikte "projesini" de beraberinde getiriyor.

Bu "projelerin" ilk dalgası, temasal olarak öncelikle insan haklarına ve yeni ekonomik modelin araştırılmasına yönelikti; ikinci dalga yeni toplumsal hareketleri araştırdı ve üçüncüsü de demokratikleşme süreci ve dış borçlar problematiği üzerine yoğunlaştı. Bütün araştırmalar, sosyolog Petras'a göre, ortak bir şemaya dayanıyor: "Diktatörlük üzerine araştırmalar diktatörlüğün baskıcı karakterini anlatıyor, ama onun Batı Avrupa ve ABD'deki seçkinlerle olan ekonomik ve askeri bağlantılarını anlatmıyorlar; devletin zoru, insan hakları ihlalleri ile sınırlandırılıyor ve bir sınıfın egemenliğinin, sınıflar mücadelesinin, bir sınıfın zorunun ifadesi olarak kavranmıyor." "Sosyal hareketlere" ilişkin araştırmalar da aynı şemayı izliyor, bunların bileşimi, sözde "dünün ideolojileri" ile hiç bağlantısı olmayan, toplumun tüm katmanlarını kapsayan "heterojen" olarak anlatılıyor. Demokratikleşme üzerine yapılan araştırmalar, merkezine "mümkünlüğü

ve yapılabilirliği" koyup geçişi, sivillerle askerler arasında bir transaksiyona indirgiyorlar.

* * *

Solun ideolojik krizi dünya çapında bir karakter taşıyor ve Sovyetler Birliği'ndeki değişikliklerle de bağlantılıdır. Latin Amerika'da perestroika ve glasnost ile sağ politika yapıyor, motif şu: En sonunda en yüksek komutanımız akıllandı ve piyasa ekonomisine alternatif olmadığını kabullendi. Gerici gazeteler büyük manşetlerle ve satır aralarında sevinç duyarak, Moskova'daki ilk "güzellik yarışmasından", ilk Mc-Donald ve Mister Pizza dükkanlarından, ilk Fransız moda yaratıcılarından ve Alman "Burda" yayınevinin faaliyetlerinden haber veriyorlar.

Latin Amerika Solu'nun Moskova'dan esen yeni rüzgara yanıtları yok. Atlantik okyanusunun diğer yakasında neler olduğuna ilişkin Komünist Partiler'in dahi pek bilgisi de yok zaten. Bilgi eksik. Azgelişmiş ülkelere ulaşma yolunu bulabilen çok az bilgi de oldukça çelişkili: Herkes SBKP'nin Stalinizm'i yok etmesine ve hedeflenen halkın daha geniş katılımına sevinçle bakıyor. Bir büyük güç silahsızlanmayı ve barışı ciddiye aldığını gösteriyor ve askeri harcamaları tamamen kısacağını açıklıyorsa, buna nasıl karşı çıkılabilir ki? Diğer taraftan "yeni düşünüş" ve iki bloğun birbirine yaklaşması, Üçüncü Dünya ve ulusal kurtuluş hareketleri açısından düşünülemeyecek -ve sadece olumlu olmayan- sonuçlara yol açabilir. Açık değil ama, özel konuşmalarda birçok insan kendi kendine, 1917'deki Rus Devrimi'nden sonra dünya tarihini belirleyen çelişkinin -doğu ile batı arasındaki çelişki- yeni bir çelişkiye dönüşüp dönüşmeyeceğini soruyor: Kuzey ile güney arasındaki çelişkiye. Ve eğer kuzey birleşir ve güneydeki halklara karşı savaşı ortak yürütürse, Güney yarımküresini hangi kader bekliyor?

Sovyetler Birliği şu ana kadar henüz "yeni düşünüşün" Üçüncü Dünya açısından hangi sonuçları yaratacağına ilişkin bir açıklama yapmadı. Yeni parti programlarında azgelişmiş ülkelere çok az yer veriliyor ve buradan hareketle, bu ülkelerin Sovyetler Birliği dış politikası açısından önemlerini giderek yitirecekleri sonucuna ulaşılabilir.

Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'nin dünya ekonomisi ve uluslararası ilişkiler enstitüsünden yüksek dereceden bilim adamları, azgelişmiş

ülkelerin rolü ile ilgili bir tartışmada, politikacılardan daha net açıklamalarda bulundular. Bilimler Akademisi, partinin kadro okulu sayılmakta ve dış politikanın gelecekteki ilkelerini de ortak belirlemektedir. "Azgelişmiş ülkelerin ekonomik ve diğer açmazlarının, öncelikle olumsuz dış şartlar, sömürge mirası, yeni-sömürgeci sömürü, çok-uluslu tekellerin müdahalesi vb. gibi prizmalardan kaynaklandığı şeklindeki köklü gelenek bir ideolojik önyargı olarak görülmelidir. Azgelişmiş ülkeler, bozuk bir ekonomi politikasından, daha çok kendileri sorumludur." Bu "kendileri sorumludur" birazcık, ilişkilerin belli bir süredir soğuk olduğu Kübalılara yöneltilen bir iğneydi.

Altmışlı yıllarda izlenen sanayileşme ve ithal ikameci politikanın - "İlerleme İçin Birliğin" temel düşüncesi buydu- azgelişmiş ülkelerde iflas ettiğini söylüyor Sovyet bilimadamları: "Sömürgecilik sonrası dönemde iç pazara yönelik üretim yapan bir sanayinin kurulmasına ağırlık verildi. Bu yüksek himayeci engellerle korundu ve devlet bütçesinden geniş bir şekilde subvansiyonlarla desteklendi, bu ise, ekonominin diğer sektörlerini olumsuz şekilde etkiledi. Bu öz olarak, iç pazarda tekel konumunu iddia eden sanayi modernizasyonu ve teknolojik yenilenmeyi hedeflemiyor. Başka rekabetin olmadığı yerde, insan kendisini neden mükemmelleştirsin ki?"

Bu argümantasyonla bilimadamları, üçüncü dünyanın rolünü endüstriyel gelişme "saçmalıklarında" değil hammaddelerin ihracata yönelik üretiminde gören imparatorluğun bilim uzmanlarının ruhuyla birleşiyorlar.

Azgelişmiş ülkelerdeki tüm ilerici ve sol güçler, iç pazarın genişletilmesi ve böylelikle kendi ekonomilerinin güçlendirilmesinin propagandasını yapıyorlar. Ancak bunun şu ana kadar başarı göstermediğini söyleyerek Akademi'nin bilimadamları bilanço çıkarıyor ve buradan hareketle şu sonuca varıyorlar: "Sanayi üretiminin genişletilmiş otarşisine ağırlıkla yönelme yoluyla, ne pahasına olursa olsun ve uluslararası teknolojik standartları dikkate almaksızın ekonomik açıdan kendi ayakları üzerinde durma denemeleri, genç ulusal devletlerde beklenen sonuçları hiç bir şekilde vermedi."

Muhtemelen istemeden ve daha çok başka ülkelere bakarak bu bilimadamları, Şili'de faşist diktatörlüğün yürürlüğe koyduğu bir ekonomik

modelin propagandasını yapıyorlar. Örneğin **Unidad Popular**'in, ABD bakır firmalarını devletleştirmesi gibi girişimler buna göre, bir ülkenin bağımsızlıktan kurtarılması için pek doğru bir yol gözükmüyor: "Üçüncü Dünya'daki her büyük ulusallaştırmayı kutladık: Toplumsallaştırmanın en yüksek biçimi olarak devlet mülkiyeti, en iyi durumda belli bir süre daha tahammül edilecek bir düşman olarak yabancı sermaye, en yüksek ve öncelikli değer olarak ekonomik bağımsızlık. Gerçekte her şey daha karmaşıktı. Biz kendi pratiğimizde de, basitleştiren bu tutumdan giderek uzaklaşıyoruz."

Güçlü bir devlet her şeyin ilacı değilmiş, pazar mekanizmalarına serbest hareket olanağı tanınmalıymış: "Devlet sektörüne bürokratik yönetim metodları çok çabuk sızıyor ve verimlilik unsuru asgariye indirgeniyor. Tekel konumu, devlet şirketlerinin işlemesi ve bunların ürettiği metaların kalitesini fena şekilde etkiliyor. Siyasal olarak etkin tek bir sosyal grubu kendine bağlayabilmek için hükümet, çoğu kez malların ve hizmetlerin fiyatını düşürüyor. Bu sık sık devlet işletmelerinin kazançlı olmayışını, ya da zarara çalışmasını beraberinde getiriyor. Bütçeye ve dolayısıyla Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğunun ekonomisine zarar veren bu yüke ek olarak, gereğinden fazla şişirilmiş ve fazla yetkin olmayan ve çoğu kez yolsuzlukların kemirdiği bir devlet aygıtının finanse edilmek zorunda kalınışını da saymak gerekiyor."

Ve azgelişmiş ülkelerdeki sömürünün ve açlığın sorumlusu kimdir sorusuna da Sovyet bilimadamları yeni bir cevap veriyorlar: "Üçüncü Dünya'daki mevcut ekonomik ve toplumsal krizin aşılması büyük ölçüde kendilerine bağlıdır." Krizin aşılması için sunulan önerilerin IMF'nin meşhur "Yapısal uyum programlarından" pek farkı yok. Bunları da şöyle sayıyorlar: "Sanayi yapılarının rasyonalizasyonu, kaynakların tarım ekonomisi ve ihracata yönelik sektör lehine yeniden dağıtımı, devlet bütçesinin iyileştirilmesi." Başarılı bir yapısal uyum politikası için Güney Kore'yi, Tayvan, Hongkong, Singapur ve Brezilya'yı örnek olarak gösteriyorlar. Sovyet dış ticareti de gözlerini bunlara çevirmişti.

Doğu'nun daha sıkı bir şekilde batıya yaklaşması olgusu, 1988 eylülünde Batı Berlin'de yapılan IMF ve Dünya Bankası'nın yıllık toplantısında daha bir açık hale geldi. Şehrin batı yakasında geniş bir anti-emperyalist ittifak toplantıya karşı protesto gösterileri düzenlediği için

Amerikan, Japon ve İngiliz bankacıları, gündüzleri batıda tartışmayı ama güvenlik nedeniyle doğuda sosyetik otellerde kalmayı tercih ettiler.

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin başşehri bankacılara her açıdan rahatlık garantisi vermiş ve sözünü tutmuştu. Şans eseri ki yeni golf sahası daha yeni tamamlanmıştı ve Friedrich Strasse'deki lüks Grand Hotel'i temiz bir atmosfer sunuyordu. Geceleme ücreti 3600 marktı, tabii ki batı markı olarak. "Finans köpek balıklarının" Doğu Berlin döviz otellerinde gecelemesi, "yarım milyon dolara satın alınmıştır" -kilise çevreleri şapirograflı bildirilerinde böyle eleştiriyorlardı. Pankartlarıyla "halkların sefaletinin örgütleyicileri IMF ve Dünya Bankası'na" karşı protesto ediyorlardı. Yürüyüşleri, çeşitli kiliseler arasında yapmak istedikleri "hacı yürüyüşü" ve Doğu Berlin'deki ABD Konsolosluğu önünde gerçekleştirmek istedikleri üç günlük uyarı nöbeti yasaklanmıştı. 50 Doğu Alman vatandaşı, Bergama Müzesi önünde bankacıları ıslıkladıkları ve bozuk paralarla taşladıkları için tutuklanmıştı.

IMF toplantısına karşı eylem haftası içerisinde "adaletli bir dünya ekonomik düzeni" konulu seminerde, kurtuluş hareketlerinin temsilcileri ve Doğu Bloku uzmanları, IMF ve Dünya Bankası'nın demokratikleştirilip demokratikleştirilemeyeceği sorununu tartıştılar. Kurtuluş hareketlerinin temsilcileri bu kurumların yıkılmasını savunurken, Humboldt Üniversitesi'nin bir temsilcisi, tartışmanın "tek yönlülüğünü" eleştirip, kendisinin "makina kırıcılığına" karşı olduğunu söylüyordu. İki kurum da, içinde bulunulan anda aşılamayacak bir dünya ekonomik düzeninin "objektif gereklerini" yerine getiriyormuş. Doğu Alman uzmanlar, azgelişmiş ülkelerin sosyalist yola yönelimlerinin pek fazla şansı olmadığını söylüyorlardı. Bunun yerine **Joint Venture** ve daha sıkı bir ihracat yönelimi öneriliyordu. Sovyetler Birliği'nden bir temsilcinin tebliğine göre, bugün dünyada "karar mekanizmalarının demokratikleştirilmesi" ve "bir dünya parasının" yaratılması gündemdeymiş. Batı Berlin'deki karşı kongrede ise (IMF ve Dünya Bankası'na karşı anti-emperyalist hareketin düzenlediği Russell Mahkemesi benzeri bir kongre, ç.n.) bir Sovyet bilimadamı, SSCB'nin de yakında IMF'ye gireceğinin haberini veriyordu. Bunun için gerekli dilekçe verilmişti.

Sovyetler Birliği aşırı bir randımanla dünya pazarına girişinin önündeki son engelleri kaldırmakla meşgul. 1989 nisanında 20 Sovyet tekeli

ve bakanlığı, beş ABD tekeli ile Moskova'da, 15-20 yıllık bir süre içerisinde 5 ilâ 10 milyar dolar yatırımı öngören bir anlaşma imzaladılar. Amerikan çok uluslu tekelleri, buna göre, öncelikle gıda maddeleri, kimya ve enerji sektörlerinde faaliyet göstereceklerdi. Bu anlaşmaya katılan Amerikan firması Chevron ödeme olarak Sovyet petrolü ve gazını da kabul ediyor, daha sonra bunları tabi yurtdışındaki döviz kuruyla satıyor. SSCB Bakanlar Kurulu, bu işlerde Ruble'nin serbest mübadelesini öngören bir izin de çıkardı. Bu ekonomik anlaşmaya paralel bir şekilde SSCB hükümeti, 13 ABD üniversitesi ile öğrenci değiş-tokuşu üzerine de anlaştı.

Sadece ekonomik göstergeler çatışmanın biteceğini göstermiyor: İngiltere'den sonra 1988 Aralık ayında Bonn da, polis işbirliğine yönelik SSCB ile bir anlaşma imzaladı. Sovyet İçişleri Bakanı, hıristiyan demokrat dostunu terörizme ve uyuşturucuya karşı mücadeledeki başarılarından dolayı kutlamıştı. İkisi, Sovyet polislerinin Federal Kriminal Dairesi'nde teknolojinin incelikleri konusunda eğitim görmeleri doğrultusunda anlaşmışlardı. Karşılığında Alman iztakipçileri, SSCB'de uzmanlık bilgileriyle yardımcı olacaklardı.

Moskova'nın kurtuluş hareketlerine karşı tutumu değişti. Ve dünya devrimci solu, emperyalizmden kurtulan bir ülkenin, eskiden Küba'nın aldığı yardımı artık alamayacağını kafasına yazmalıydı. Havana, yirmi yıl boyunca SSCB'nin tüm dış yardımlarının hemen hemen yarısını -toplam sekiz milyar dolar- almıştı. Kredilerden daha önemli bir gerçek ise, Moskova'nın Küba şekerini dünya piyasalarındaki fiyatlardan daha yükseğine almış ve karşılığında Havana'nın satarak sert döviz elde ettiği ucuz petrol vermiş olmasıydı.

Nikaragua özelinde dayanışma başından itibaren sınırlı olmuştu. Ve 1987 Haziranı'nda Sovyet yönetimi, Managua'nın petrol giderlerinin şimdiye kadar olduğu gibi % 100'ünü değil, artık % 40'ini karşılayacağını açıklamıştı. Aynı sırada Contra'ların ana üssü olan Honduras ile bir ticaret antlaşması imzalamıştı. Küba da kemerleri sıkmak zorunda kalacak. Küba şekeri için yüksek fiyat ödeme uygulaması yakında son bulacak. SSCB, kapitalist kazançlılık kriterleri uygulamak ve dünya piyasasında rekabet etmek istiyorsa, endüstri devletleriyle aynı şartlara sahip olmalıdır, yani kuzey ile güney arasındaki ticaretin adaletsiz yapılarından o da kazanma-

lıdır. Planladığı yapısal değişiklikler para istiyor, diğer sosyalist devletlere verdiği kredileri erteleyemez ya da bunlardan vazgeçemez.

Özellikle Küba, yoldaşlara bayağı borçlu. SSCB dışişleri bakanının açıklaması herhalde onun adresine gitmiş olmalı. Fazla diplomatik incelik göstermeksizin Eduard Şewardnadze 5 Ekim 1987'de Montevideo'da bir ziyaret vesilesiyle şöyle demişti: "Dış borçların faizlerinin ödenmesi bir ulusal onur sorunudur." Tüm muhalefet Şevardnadze'nin istenmeyen nasihatına kızmıştı: "Ulusal onurumuzu biz kendimiz koruruz" diyordu Milli Parti'nin senatörü Julio Pereyra ve KP öyle kastedilmedi diye yatıştırmaya çalışmıştı.

Daha önce alıntı yaptığımız Sovyet Akademisi bilimadamları, dış borçlar sorununu, hammadde fiyatlarının düşüşünü ve sanayi ülkelerinin faiz politikasını görüyorlar. Ama azgelişmiş ülkelerin -özellikle Latin Amerika ve Afrika ülkeleri-, problemi kendilerinin yarattığını ve verilen kredileri boşuna harcadıklarını söylüyorlar. Filipinler'in dışında tüm Asya ülkelerinin "aldıkları kredileri yatırımlar için kullandıklarını, borçlarını antlaşmalar gereği ödediklerini ve oldukça özgüvenli bir şekilde geliştiklerini" iddia ediyorlar.

Daha yetmişli yılların ortasına kadar SSCB propagandası, emperyalizmi suçluyor ve onu açık ve azgelişmişlikle eşit görüyordu. Bugün özellikle Pasifik ekonomik alanındaki bazı ülkelerin göstermeye değer bir makro ekonomileri var, ticaret bilançoları pozitif, ihracatları yoğun, denetim altında bir enflasyon ve borçlarını ödüyorlar. Yüksek kalkınma oranlarıyla, sosyalist yönelimli azgelişmiş ülkeleri gerilerinde bırakıyorlar. Şili solu kendi kendisine soruyor: Sovyet yönetimi, Pinochet'in "ekonomik mucize" modelinin, Üçüncü Dünya için örnek olması gerektiğinden mi hareket ediyor? Çünkü gerçekten Andlar devletinin ulusal ekonomisi, Vietnamınkinden daha başarılı.

Eskiden SBKP, ulusal kurtuluş hareketlerine büyük bir önem yüklemişti. Ama dünya devrimi giderek daha uzağa kaydı ve ulusal kurtuluş hareketleri "dayanışma" kavramı altında mali, politik ve diplomatik destek talep eden ve uzun vadede de SSCB için hiçbir kazanç getirmeyen bir yük haline geldiler. Sovyet dış politikasının merkezinde bugün barış süreci duruyor ve kazanılmak istenen ortaklar, KP şefleri değil bağlantısızlar ve Latin Amerika'nın sağ demokrasileri.

"Barış içinde bir arada yaşamak" kavramı yeniden tanımlandı ve SBKP'nin yeni programında artık "sınıflar mücadelesinin özgül bir biçimi" diye adlandırılmadı. Sınıflar mücadelesi yerine, bugünün sorunu "insanlığın genel global sorunları", "ökolojik ve atom silahları tehlikesi", "çatışma yerine tüm güçlerin işbirliği" deniliyor. Sovyetler Birliği -dış politika açısından ne "kuzu ne de kurt" olan SSCB (Klaus Fritsche'nin bir kitabının başlığı böyle)- kurt olduğunu kabul mü etti, kuzeyin güneye karşı yürüttüğü savaşta safını güçlüler yanında mı belirledi? Ve bir ülke ve bir kurtuluş hareketi, gelecekte ülkelerini emperyalizmden kurtarırlarsa Sovyet çıkarlarına ters mi hareket etmiş olacaklar? Gorbaçov'un "İkinci Rus Devrimi" adlı kitabındaki cümleleri her türlü yoruma izin veriyor: "Birçok vesileyle batı çıkarlarına karşı hedefler izlemediğimizi açıkladım. Ortadoğu, Asya, Latin Amerika, Üçüncü Dünya'nın diğer bölgeleri ve Güney Afrika'nın da Amerikan ve Batı Avrupa ekonomisi için ne kadar önemli olduğunu, özellikle hammadde yönünden, biliyoruz. Bu bağlantıyı yok etmek bizim istediğimiz en son şeydir. Bizim tarihsel olarak şekillenmiş ve karşılıklı ekonomik, çıkarları bozmaya niyetimiz yok. Antiamerikan duyguları kullanmak istemiyoruz, hele körüklemeyi hiç. Biz gerçekçiyiz, deli maceracı değil."

Arjantin

Arjantin'i anlamak isteyen, Peronizmi anlamalıdır, denilir -ve bu sadece yabancılar için değil Arjantinliler için de zor bir şeydir. General Juan Domingo Peron 1943'den itibaren çalışma bakanıydı ve üç yıl sonra oyların % 60'ı ile başbakanlığa seçildi. Açlığın hüküm sürdüğü bir dünyada devlet kasalarını sonuna kadar doldurdu. 1950 yılında ülkenin yaşam düzeyini sadece ABD, Kanada, İngiltere ve İsveç geçiyordu. Peron örnek alınacak bir sosyal yasa çıkardı, bu yasa işten atılmaya karşı, 13. ay ücreti ve asgari ücret gibi maddeleri de içeriyordu. İşçiler şimdiye kadar burjuvaziye has bir yaşam stilini, lokanta sinema ve Mar del Plata'daki sendika otellerindeki tatili de içerecek şekilde sürdürebiliyorlardı. Yerli sanayi buzdolaplarını ve ev eşyalarını büyük talep karşısında yetiştiremiyordu.

1955'de askerler Peron'u devirdiler, Peron Franco İspanya'sına sürgüne gitti; ancak işçiler ona sadık kaldılar, geri dönüşüne ilişkin düşünceler kurtuluş beklentisine dönüştü. Pedro Aramburu'nun başını çektiği ordu "Peron'un üçüncü yolunu" mahkum etti, ulusal Güvenlik Doktrini'ni

kabul etti ve Peronizmi yasakladı. 1958'de "İlerleme için İttifak"dan çok önce sanayi üretiminin büyümesine yatırım yapan Arturo Frondizi seçildi. Ordu peronistlerin bu seçim zaferini kabul etmedi ve Frondizi'yi görevinden aldı. Nihayet General Juan Ongania bir cunta hükümeti kurarak iktidarı ele geçirdi, üniversite ve sendikaları askeri denetime tabi kıldı, devlet şirketlerini özelleştirdi ve liberal bir ekonomi modelini yürürlüğe koydu. Diktatörlüğe karşı direnişte baskı karşısındaki korkularını kaybeden ve silahlı eylemleriyle insanların sempatisini kazanan yeni bir sol ve birçok gerilla grubu ortaya çıktı. Mayıs 1969'daki "Cordobazo" diye adlandırılan Cordoba isyanından sonra hedef artık "parlamenter demokrasinin yeniden kurulması" değil sosyalizm ve iktidardı.

PRT'nin, Devrimci İşçiler Partisi'nin troçkist kökenleri vardı, ama 1973'de IV. Enternasyonal'den koptu. Öncüleri altmışlı yılların başında Tucuman ilinde Mario Roberto Santucho ve Negrito Fernandez önderliğinde ortaya çıkmışlardı. Onlar geleneksel solun kahvehane romantizmini yoketmek istiyor ve kitlelere ulaşmak için bir yol arıyorlardı. 1970 temmuzunda PRT'nin V. Kongresinde Vietnam örneğine göre ERP, Halkın Devrimci Ordusu, kuruldu: "Marksizm açısından Ordu ve Parti farklı ve birbirini tamamlayan görevleri olan iki farklı örgüttür" deniliyordu.. Kongre kararında ve devam ediliyordu: "Devrimci halkın silahlı mücadelede burjuvazinin ordusuna karşı kullandığı ordu, işçi sınıfı ve halkın silahlı kolu, askeri gücüdür. Parti ise mücadelenin tüm alanlarında, askeri, ekonomik, politik alanlarında bütün halkın siyasi önderliği göreviyle donanmış salt proleter, kalite olarak yüksek olan bir örgüttür."

Peronistlerin hükümete gelmesiyle birlikte siyasi tutuklular serbest bırakıldı. Ama uzun bir süre legalitede kalmadılar. En yüksek noktasında PRT'nin şöyle böyle 5000 aktif üyesi ve buna ek olarak 15.000 sempatizanı ve destekçisi vardı. Sadece politikacı, subay ve işadamı kaçırmıyor, postanelere, bankalara ve gıda maddesi taşıma araçlarına da saldırılar düzenliyor ve bunları yoksul semtlerde dağıtıyordu. Kışlalara da cepheden saldırılar düzenliyordu. En karanlık eylem herhalde bir yüzbaşıya saldırı sırasında (yüzbaşı Viola), üç yaşındaki kızının ölmesi ve bir diğerinin de ağır yaralanmasıydı. Kır gerillası, dağ bölüğü, sadece Tucuman'da görülebiliyordu. Bu il mamur bir ildi, yakın dağlar takipten koruyordu ve şeker kamışı işçileri arasında gerillanın toplumsal tabanı vardı.

Zaman zaman ERP geniş toprakları kontrol ediyordu -en azından 1975 yılı başında ordu Tucuman'a gönderilmeden önce. General Domingo Bussi eski Vietnam tecrübelerine dayanarak şehirdeki solu yokettirdi ve gerilla ile cephesel çatışmadan kaçındı. Bussi gerillanın ikmal yolunu kesmişti. Dağların eteğinde, gerilla alanı olan şeker kamışı tarlalarında, içerisine önceleri dağınık bir şekilde köylerde ve dağlarda oturan ve gerillaya yiyecek veren köylüleri yerleştirdiği dört tane "savunma köyü"nü bir gecede kurdurttu. Artık gerillalar gerekli malzeme ve gıda maddelerini almak için şehirlere ve köylere inmek zorunda kalmışlardı.

Ayaklanmaya karşı mücadele prensibine sadık bir şekilde gerilla sadece askeri açıdan yenilgiye uğratılmayacaktı. Sosyal faktörler, diyordu Bussi, yıkıcılığı (subversion) besliyor. "Savunma köylerinin" alt yapısı genişletildi, köylü aniden başının üzerinde bir baraka yerine sağlam bir çatı bulmuştu, çocuklar için okullar ve oyun sahaları , hastalar için bir doktor vardı ve önceki yıllarda bir şeker fabrikasının ardından diğeri kapanırken, şimdi iş yerleri de yaratılmıştı. Yollar, okullar, spor sahaları ve mevsimlik işçiler için eğitim merkezleri yapıldı.

1974 Temmuzu'nda Peron'un ölümünden sonra ortam sertleşti, ordu tarafından örgütlenen ölüm komandoları tüm muhaliflere karşı avlar düzenliyorlardı. Martta ordu yeniden darbe yaptı ve neoliberal bir ekonomi modelini yürürlüğe koydu: Ücretler üç ay için dondurulduu, fiyatlar serbest bırakıldı ve Peso % 80 oranında değer kaybetti, çokuluslu tekellere Arjantin işverenlerine tanınan hakların aynısı tanındı, subvensiyonlar silindi, gümrük vergileri düşürüldü ve onbinlerce memur işten çıkarıldı. Bir yarım yüzyılın sosyal kazanımları kaybediliyordu, reel ücret % 50 düştü, iç pazar daraldı ve sanayi işçilerinin sayısı % 40 düşerken sanayi üretimi % 20 oranında geriledi. Ücretler diktatörlük öncesinde gayri safi hasılanın % 49'unu oluştururken, bu oran yedi yıl sonra % 32'ye düşmüştü. İktidarı "Patria financiera", finans anavatanı almıştı. Yeni finans burjuvazisi spekülasyona dayanıyor ve yabancı bankalarla sıkı bağlar içinde çalışıyordu.

PRT önderliği 1976'da yok edildikten bir yıl sonra parti üyelerini yurtdışına çıkarma kararı aldı. 25 Mayıs 1979'da yurtdışında örgütledikleri VI. Kongre'de ERP'yi dağıtma kararı aldılar. ERP'yi dağıtma kararı ile ilgili Merkez Komitesi raporunda şöyle deniyor: "Asıl hatası ideolojik

kökeni de olan stratejik karakterdeydi. Proleter biliminin eksik kavranışı, aşama belirlemesinin eksikliği (devrimci sürecin geçeceği aşamalar), komünist ve uluslararası işçi hareketiyle bağların olmaması, kitleler içerisinde yeterince kök salınamamış olması ve partinin siyasi yetersizliği ve gençliği -evet, bütün bunlar güçlerin yoğunlaştırılmasıyla ilgili gerçek tasarımların bilimsel kavranışını engellemiştir. "Güçlerin toplanmasından" bizler militanların, savaşçıların, silah ve techizatın tek yönlü olarak toplanmasını anladık. Düşmanı küçümsedik. Aslında darbenin süreçte bir ilerleme anlamına geleceğini düşündüğümüz için kendimizi daha iyi hazırlayabilmek için gerçekte bunu belli bir süre daha ertelemenin arayışına girdik. (...) Ama "düzenli geri çekiliş" ve savunmaya geçme kavramlarının anlamından bihaberdik."

Kaybedilen Malvinler Savaşı orduyu geri adım atmaya zorluyor. "Daimi İnsan Hakları Toplantısı'nın" kurucularından Başkan Raul Alfonsin Aralık 1983'te görevine şu cümlelerle başlıyordu: "Birleşik bir halk hiçbir zaman yenilmez." Alfonsin eski cunta üyelerini, kendilerini ağır cezalara çarptıran mahkemelere verdi ve kaybolan 30.000 kişinin akibetini araştıracak bir komisyon kurdurttu. Bu komisyonun çalışmasını bitirip "Nunca Mas" (Hiçbir zaman tekrar) başlığı altında sunduğu rapor kamuoyunda bir bomba gibi patladı.

Alfonsin'in dış borçları halkın açlığıyla ödemeyeceğine dair sözüne rağmen, genç demokrasi IMF'nin taleplerine uymak zorunda kaldı. Devlet bütçesi her zamanki gibi önce İngilizce yazılıyor, sonra Washington'a gönderiliyor ve orada değiştiriliyor, ondan sonra da parlamentoya sunuluyor. Askerlerin demokratik hükümete bıraktıkları 45 milyar dolar dış borcun 20 milyar doları sermaye kaçırma yoluyla yeniden yurtdışına çıkmış. Alfonsin Merkez Bankası'nın bir araştırma komisyonunu görevlendirdi. Bu komisyonun araştırmalarının daha ilk sonuçları, kredi bulan aracılara gereğinden fazla komisyon ödendiğini ve devletin gereksiz yere özel borçları üstlendiğini ortaya çıkarıyordu. Böylesi durumlarda, komisyonun önerisi şuydu: Krediler geri ödenmemeliydi. Ama Washington'un baskısı sonucu ekonomi bakanı hemen düşürüldü ve yeni bakan tüm dış borçları istisnasız tanıdığını açıkladı.

1987 Paskalya haftasında , yüz subay bir kışlayı işgal edip yargılamalara son verilmesini istediğinde, Alfonsin kendisine bağlanan ümitleri

boşa çıkardı. Bir milyonun üzerinde insanı demokrasiyi savunmak üzere Mayıs Meydanı'na çağırdı ve isyancılarla her türlü pazarlığı reddetti. Ancak iki ay sonra ordunun baskısına boyun eğdi ve "Suça Yol açan İtaat Kanunu" nu yayınladı. Artık işkenceciler sadece emirleri yerine getirdiklerini iddia edebilirlerdi. Ve mahkemeleri ceza almadan terkediyorlardı. Ordunun talebi üzerine maaşlar yükseltildi, televizyondan işkence sahneleri gösteren filmler çıkarıldı ve savunma bakanı kamuoyu önünde "kirli savaşı" savundu.

Reel ücret Alfonsin hükümetinin ilk dört yılında % 42 oranında daha düşmüştü, ama peronistlerin selamladıkları dolar piyasasının serbest bırakılışından sonra birkaç kat daha düştü (1989 ortası) ve asgari ücret en alt düzeyi olan 20 dolara düştü. Süper marketlerin yağmalandığı açlık isyanları gündeme geldi. Ülke komşu ülkelerde olduğu gibi "Güney Afrikalılaştırılıyor", yani, sosyal uçurum giderek büyüyor ve orta tabakaya karşı genel saldırıya hazırlanılıyor. Bir zamanların zengin Arjantin'inde bugün aç kalınırken, nüfusun % 10'u milli gelirin % 40'ını alıyor. Üç milyon kişinin yıllık geliri 10.000 dolar civarında.

Halk içerisinde büyük bir moral bozukluğu başladı, uzun bir zincir haline dönüşen hayal ve ümit kırıklıklarının bir sonucuydu bu. Ve Nevrozlar çiçek açtı. Nüfus oranı itibariyle dünyanın hiçbir şehrinde Buenos Aires'deki kadar psikiyatrist yoktur. Çıkış insanın kendi benliğinde aranıyor, insan kendi dört duvarı arasına hapsoluyor. Bireycilik büyük harflerle yazılıyor. Yaşamdaki yenilginin suçu kendi kişiliğine bağlamyor. İntiharlar üzerine istatistikler olmadığı halde uzmanlar Arjantin'in İsveç'i geçtiğini tahmin ediyorlar. Toplumda bir sağa kayış gözleniyor, burjuva partilerinde ve sendikalarda sağ kanatlar söz sahibi, üniversitelerde sağcı listeler kazanıyor. 1987 Eylül seçimlerinde sol-liberal "uzlaşmaz parti" PI % 10'dan %2'ye düşmüştü ve iki yıl sonraki seçimlere hiç katılmamayı, bunun yerine peronistlerin sağ kanadından gelen Menem'in adaylığını desteklemeyi kararlaştırmıştı. Tucuman'da yürütülen ayaklanmaya karşı mücadelenin şefi general Bussi Mayıs 1989'da yeni kurduğu "Cumhuriyetçi Güç" partisiyle seçimlere katıldı ve oyların %33'ünü aldı. "Birleşik sol", KP, troçkistler ve bağımsızlardan oluşan bir seçim ittifakı, % 3'lük barajı zor aştı. KP MK üyesi Eduardo Sigal şöyle diyor: "Diktatörlük insanların kafasını değiştirdi. İşkence ve açık baskı, kadercilik düşüncesiy-

le, gerçeklere uyumla, yılgınlıkla ve kendisini sadece yapılabilirle sınırlamayla birleştirildi."

KP diktatörlük sırasında dağıtılmamıştı, sadece etkisizleştirilmişti. O uzun yıllar Arjantin generallerinin kendilerini zorunlu olarak ABD emperyalizmiyle çelişkiye düşürecek sözde milliyetçiliklerine yatırım yapmıştı. ABD başkanı Carter SSCB'ye, Afganistan'a girmesi yüzünden buğday ambargosu koyunca, SSCB cuntanın en önemli müşterisi haline gelmişti. KP 1983'de yazılı üyelerinin sayısından daha az oy alınca 180 derecelik bir dönüşüm gerçekleştirdi. 1986 Kasımı'ndaki 16. Parti Kurultayı'nda kendisini kamuoyu önünde reformizm, oportünizm ve sekterlikle suçladı ve 'stalinizmi ' rafa kaldırdı. Uzun yıllar savunduğu ve geri bıraktırılmış bir ülkede (Arjantin gibi) önce burjuvazinin burjuva-liberal bir devrim yapması gerektiğini, ancak ondan sonra sosyalist devrimin düşünülebileceğini söyleyen teorisinden de vazgeçti. "İttifak politikasında, genel demokratik anlaşmalara stratejik olanlardan daha büyük önem verdik ve sık sık düzeyleri karıştırdık. Sık sık kendimizi burjuva reformist projelerin destekçiliğine indirgedik ve böylece asıl taktik ittifaklarımıza zarar verdik. Solun diğer güçlerine olan güvensizliğimiz ve özellikle ordu içerisindeki çelişkileri mutlaklaştırmamız mücadelemizin kalitesinin düşmesine katkıda bulundu."

Yetmişli yılların gerilla hareketlerinden geriye pratik olarak hiçbir şey kalmadı. Ocak 1989'daki "Tablada kışlasının" işgalini eski ERP savaşçılarından oluşan bir komando grubu gerçekleştirmişti ve bu eylem hükümet açısından siyasal değil, en fazla askeri bir problem teşkil eden tecrit edilmiş bir eylemdi. Peronist gerilla, gelişmesinin zirvesinde şöyle böyle 100.000 sempatizanı olan "Montonerolar" bugün "devrimci peronizm" ismi altında çalışıyorlar. Bu bir avuç insan bugün pişman tövbekarlara dönüşmüş durumda. Papa Arjantin'i ziyaret ettiğinde en büyük günlük gazete "Clarin"de yarım sayfalık bir ilan yayınlamışlardı. Sayısız incil alıntılarıyla çerçeveledikleri ilanda başlarına yayıncı külü serpip şu andaki önderlikleri adına papadan günahları için af dilemiş ve Luka'dan 15:21'i alıntı olarak ilanlarının sonuna yerleştirmişlerdi: "Ah, aziz efendimiz, bizden, politik olarak aktif olan montonerolardan bazıları tamamen günahsız değil. Bundan dolayı mecazındaki pişman oğul gibi sana sesleniyoruz: Allah baba, ben cennete ve sana karşı ağır günah işledim.

Ben senin oğlun olarak adlandırmayı hak etmiyorum." Onlar Corlos Menem için de şevkle reklam çanlarını çaldılar.

PRT de bugün bir gölge yaşamı sürdürüyor, sürgüne giden üyelerinin çoğu yurtdışında kaldı. Bütün arşiv ordunun eline geçti ve önderlerinin çoğu öldürüldü. PRT'nin politbürosundan yaşayan tek kişi sürgünde PRT'nin VI. Kongresini de örgütlemiş olan Luis Mattini, O'nun anlatımları PRT'nin anlaşılması için en önemlilerden. Mattini bugün KP'de çalışıyor ve "İdeoloji ve Politika" dergisini çıkarıyor. Humberto Tumini de PRT önderlerinden, o diktatörlüğü cezaevinde geçirdi ve daha sonra "Birleşik sol"un üyesi olan bağımsız sol örgüt "Patria libre'yi" kurdu. Tumini gibi diğer iki PRT üyesi de diktatörlüğü cezaevinde geçirdiler: Fernando Bulacio ve şeker kamışı işçilerinin efsanevi sendika önderi Nato Gonzales. ERP'li kadın ve eski Montonero isimsiz kalmayı yeğlediler.

PRT Politbürosu'nun yaşayan tek üyesi Luis Mattini ile röportaj. Bugün Komünist Partisi üyesi ve "İdeoloji ve Politika" dergisini çıkarıyor.

1958'den bu yana solcuyum, o sırada 18 yaşındaydım. Metal işçisiydim, babam duvar ustası, bir Alman göçmeni olan dedem ise dökümhanede çalışıyordu. Beni ve benim kuşağımı Küba Devrimi etkiledi ve hepimiz Küba ile dayanışma gruplarında çalışmaya başladık. O sırada 17 yaşındaydım. Daha sonra on yıl boyunca çeşitli politik grupların etkisinde sendikal alanda çalıştım. Che Guevara da bizi derinden etkiledi, onun yolunun Arjantin için de geçerli olduğuna inanıyorduk. Ongania darbesi bizim için açık faşizmdi ve biz ülkemiz için demokratik bir çıkış olmadığından hareket ediyorduk. Bundan dolayı faşizme karşı mücadelenin yol ve araçlarını araştırdık ve bu bağlamda 1968'de PRT'ye girdim. PRT'nin kökenleri bir troçkist seksiyon olarak ellili yıllara kadar uzanıyor, ama parti olarak '65'de oluştu. Önüne devrimci bir parti kurmayı ve silahlı mücadeleyi ilerletmeyi görev olarak koymuştu. Hedefi sosyalizmdi, örnek aldığımız Küba toplumuydu. Komünist Parti bana göre reformistti. Peronizm ile herhangi bir ilişki istemiyordum, anti-peronist değildim, ama peronist de değildim, marksist bir eğitim görmüştüm. PRT'ye karşı başında troçkist olduğu için bayağı direndim, bir sendikacı olarak troçkizmi reddediyordum, çünkü bu çok bilmişlerle sürekli sorunumuz oluyordu. Ama PRT silahlı mücadeleyi ciddiye aldı ve bu benim PRT'ye girmemde asıl etken oldu. Tupamaroların da üzerimizde büyük bir etkisi vardı, komşu ülke-

mizde silahlı mücadeleyi gerçekleştirmişlerdi. Yani sorun sadece grupları örgütleme sorunuydu.

PRT'ye girdiğinde hangi siyasi eğitimden geçmiştin?

O tarihe kadar sendikalarda on yıl taban çalışması yapmıştım ve bayağı teori okumuştum, bilimsel sosyalizm doktrinini tanıyordum, en önemli marksist klasik eserleri okumuştum, diyalektik ve materyalizm kavramlarını kullanabiliyordum, yani kendimi marksist olarak adlandırıyordum.

1968'de 27, 28 yaşındaydın?

Evet, evli ve iki çocuk babası. Ailem politik çalışmama katılmıştı ve birlikte yaşadı. Daha sonra, bazen yaşam böyle oyun oynuyor, ayrıldık. Ama yıllarca ailem sürekli yanımdaydı. Ve tüm PRT'liler böyle hareket ettiler.

PRT'ye girişinden sonra neler oldu?

Siyasi nedenlerle işten çıkarılıncaya kadar sendikada çalışmaya devam ettim. Bu benim için yeni değildi, her iki yılda bir fabrikadan atılıyordum. Yeni bir işyeri bulmak çok zordu. Ayrıca PRT içerisinde tüm militanların mücadele etmesi, mücadele içerisinde eğitilmeleri kuraldı. Ben de silahlı eylemlere katıldım. 1970'de PRT'nin beşinci kongresi yapıldı, burada "Halkın Devrimci Ordusu" ERP, partinin değil halkın silahlı kolu olarak kuruldu. Vietnamlıların düşüncesini izliyorduk: Bir parti, bir ordu ve bir ulusal kurtuluş cephesi. Ben de büyük başarısı silahlı mücadelenin örgütsel gelişiminin aracı olarak ERP'nin doğuşu olan bu kongreye katıldım: Bir bayrak, bir slogan, o zamana kadar böyle bir şey olmamıştı. PRT arkasında "fokoculuğa" karşı uzun, sert ve teorik bir mücadele bırakmıştı, fokoculuğu reddediyordu, PRT her şeyden önce savaşın ilk olarak halkın davası ikinci olarak da coğrafya sorunu olduğundan hareket ediyordu. Bu benim işçi hareketi içerisinde topladığım tecrübelere de uyuyordu. Sürekli bir gerilla ile dağlara gitmeye ve herşeyden kopmaya karşı çıkmıştım. Ama bu 5. Kongre'de acı bir hayal kırıklığı da yaşadım. PRT'nin IV. Enternasyonal'de kalıp kalmayacağı sorunu tartışılıyordu, ama biz oylamayı kaybettik ve PRT orada kalmaya devam etti. Ben o sırada Buenos Aires kuzey bölgesi genel sekreteriydim. Ve iki yıl boyunca

PRT'nin kurmak istediği ERP'yi oluşturmak için çalıştık ve halk cephesini ve partiyi, sendikal hareketi ve kitle hareketini...

Örgüt somutta nasıl bir görüntüye sahipti?

PRT o sırada illegal bir örgüttü, bir diktatörlük altında yaşıyorduk, polis tarafından aranan illegaller vardı. Gerçi ben o sırada henüz legaldim ama illegal hareket ediyordum, yani PRT üyesi olduğumu her yerde anlatmıyordum. Kongre'yi tamamen gizli olarak Parana Delta'sında örgütlemiştik, sadece 60-70 yoldaş gelmişti, bunlar bine yakın üyeyi temsil ediyordu. O sırada silahlı mücadeleyi halkın durumundan ve politikadan bağımsız yürütmek isteyen bir kanat ile bir kitle çizgisi izliyen ve silahlı mücadeleyi tabandaki mücadelelerin durumuna bağlayan bir başka kanat arasında süren iç tartışmaların ortasında bulunuyorduk. Tartışma devrimci öznenin kim olduğu sorusu üzerinde sürüyordu, biz bunun sanayi proletaryası olduğundan hareket ediyorduk, başkaları yoksullaşmış köylülüğe oynuyorlardı –çok da kötü bir pozisyon değildi– ve yine başkaları devrimci öznenin patlamaya hazır bir ortam içerisinde olan yoksul semtlerin sakinleri olduğundan hareket ediyordu. İşçi hareketi içerisinde çalışmanın zor olduğunu biliyorduk, ama bu kalıcı bir çalışmaydı da. Bu parti içerisinde yıllar süren bir çatışma konusuydu.

PRT'nin önderi Mario Roberto Santucho'ydu. O nasıl birisiydi?

Olağanüstüydü. O marksizm-leninizmi temelden kavramıştı, sadece dünyanın yorumlanmasını değil, değiştirilmesini de. Eylemsiz bir marksizm onun için marksizm değildi, o her alanda bir eylem adamıydı. İnsanlarla oldukça iyi anlaşıyordu, iyi bir örgütleyiciydi. Üniversitelerdeki uzun kahvehane tartışmalarından sonra bizzat kendisinin eyleme katılması tehlikeli olmasına rağmen oldukça önemliydi. Santucho'nun kişiliği çevresinde parti toplanmıştı. Örgüt ideolojik açıdan açıktı, kimileri maoizme sempati duyuyor, kimileri KP'den geliyor, sol peronizmden, hıristiyanlardan geliyordu. 1971'de Santucho tutuklandı ve bu parti için ağır bir darbeydi. 71 ile 72 sonu arasında bunun sonucu olarak militarist kaymalar gündeme gelmişti ki, bunlar partinin hemen hemen tamamen yok olmasına yolaçmıştı. Tabanla hiç alakası olmayan delice ve anlamsız eylemler yapıldı ve baskı aygıtı başarı üstüne başarı sağlıyordu. Sebep olarak belli bir dozda maceracılık,

kötü planlama ve teknik uygulama da sayılmalı. Kuralımız olan "küçükten büyüğe" sık sık çiğnendi, ancak bu öğrenmemizin tek yöntemi oldu. 1972'de PRT hemen hemen yok olmuştu. Aslında büyüyen sendika hareketi, semtlerdeki, üniversiteler ve öğrenciler arasmdaki kitle çalışmaları ile kurtuldu. Parti politika yapmasa da buralara yerleşmişti ve kendisini toparlama fırsatını ele geçirmişti. '72 Ağustos'unda Santucho cezaevinden kaçtı, meşhur Rawson firarı. Şili'ye, oradan da Küba'ya gitti ve Aralık'da gizlice Arjantin'e geldi. Partinin iplerini yeniden eline aldı, en kötü militaristleri partiden ihraç etti ve yeniden ideolojik olarak kitlelere hitap eden bir önderlik yarattı.

Sen de '73 başında partinin politbürosuna seçildin...

Evet. PRT'nin bir merkez komitesi, bir çeşit ara kademe olan bir yürütme komitesi ve günlük işleri yapan ve Santucho'nun da içerisinde yer aldığı ve zaman zaman değişen beş ile sekiz arasında yoldaştan oluşan bir politbürosu vardı. Ben sonuna kadar politbüroda kaldım. ERP'yi yeniden yaşatma kararı aldık, 29 yoldaştan oluşan askeri birlik "Cordoba kararlıları" adını taşıyordu ve fiili çatışma denemesi olarak Cordoba'Cordoba 141. taburunu ele geçirdi. Eylem herkesi şaşırttı, yapılış biçimi açısından da, pratik olarak tek mermi harcanmadı, yaralı yok, taburun şefi kaçırıldı ve 120 askerden oluşan tabur teslim olmaya zorlandı, sonra bunlar bağlandılar ve bizim birliğimiz 100 tüfek ve makineli tüfek ile eylem yerinden ayrıldı. Bu en büyük silah depolarından biriydi ve en önemlisi büyük bir psikolojik etki yaratmıştı, bu sırada diktatörlük çoktan geri adım atmaya başlamıştı ve seçimlerin yapılacağı duyurulmuştu. Asıl sorun PRT'nin demokratik açılıma vereceği siyasi cevabı bilmemesiydi. Dikatörlüğe büyük bir gücü olan ve kendisini yaygın şekilde ifade eden bir halk hareketiyle yanıt bulmuştuk. Doruk noktasına bu hareket Cordoba isyanıyla, Cordobazoyla ulaşmıştı. Buna ek olarak kontrol altına alınamayan bir gerilla ortaya çıkmıştı, diktatörlüğe karşı mücadele eden bir peronist hareket ve bu hareketin başında sürgünde olmasına rağmen oradan ülkeye yönelik oldukça akıllı politikalar üreten bir adam vardı. Bunun için diktatörlük, o sırada başını Lanusse çekiyordu, politik-askeri bir ortamdan siyasi bir çıkış yolunu seçti. PRT bu olayla ilgili sadece bir seçim aldatmacası ki, bunu kesin diktatörlük de hedefliyordu, evet bir seçim aldatmacasıdır tespitinin dışında bir şey söylemiyordu, ama kitle hareketinin korkunç gücü bu ülkenin tarihinde yaşadığı en büyük demokratik açılımı gündeme getirmişti, diktatörlüğü buna zorlamıştı.

Bunu PRT göremedi, bunu tali bir şey olarak değerlendirdi ve böylece tarihsel bir fırsatı kaçırdı.

Halk bu demokratik açılımdan ne bekliyordu ki?

Halk yeniden peronizmin peşine takıldı. PRT için seçimler sadece bir engeldi, ama anayasal hükümet iktidara gelince, bu dönemi biraz hava alabilmek için, legaliteyi ajitasyon için kullandı. Ama biz toplumun derinliklerinde olanları göremiyorduk, bu dönemi geçici bir aşama olarak biraz rahatlayacağımız bir dönem olarak yorumladık. Halkın % 90'ı seçimlere giderken PRT seçimlere katılmadı ve oy kullanmadı. Peronizmin programı oldukça ilericiydi, "Ya kurtuluş ya da bağımlılık" sloganını atıyordu, tabi ki bir yığın oportunistlik vardı, ama kitleler onları seçti. PRT tutuklularının serbet bırakılmayacağına kesin inanıyordu ve seçimlerden bir ay önce tutuklularla değiş tokuş etmek için bir amirali kaçırdı. Diktatörlük pazarlıkları sürüncemeye bıraktı ve 25 Mayıs'ta Hector Campora hükümetini kurup genel affın altına imza attı. 300 tutuklumuz serbest bırakılmıştı.

Campora hükümetine karşı ne tür bir tutum aldınız?

Parti, hükümet ve polis kitlelere saldırmadığı sürece halk tarafından seçilen hükümete askeri olarak saldırmama sözü verdi, ancak orduya ve emperyalist firmalara karşı savaş devam edecekti. Ve bu pozisyon gerçekten bir felaketti. Çünkü PRT'nin politikasına paralel olarak ERP hazırlanıyor ve orduya her saldırıyı daha iyi örgütlüyordu. Diğer taraftan PRT tabana kök saldı ve legaliteyi kullandı, sendikalarda bürokrasiye karşı mücadelede güçlü mevziler elde etti, başka gruplarla ittifaklar yaptı ve böylece kurtuluş cephesi gibi bir şey ortaya çıktı. Diğer silahlı güçlerle birlik aranıyordu ama bu onlar peronist olduğu için veya Campora hükümeti sırasında silahlı olarak savaşmadıkları için başarılamıyordu, ayrıca peronistlerin eylemleri sadece sendika bürokrasisine yöneliyordu ve biz bunu rededi yorduk. Biz gerici sendika bürokrasisinin gerillanın infaz eylemleriyle değil, sadece halk tarafından yenilgiye uğratılacağını düşünüyorduk.

Legal bir dergi çıkarmaya başladık ve günlük ulusal çapta yayınlanan bir gazeteyi destekliyorduk. Birçok kamulaştırma eylemi sonucu elimizde bir deste para vardı, milyonlarca dolarımız vardı. Ordunun kışlasına yeni bir faşist karşı saldırı hazırlamak için çekildiğini ve bizim onlar hazırlanırken seyretmememiz gerektiği-

ni düşünüyorduk. Güç toplamalarını beklememeliydik. Bu öngörü teorik olarak doğruydu, hatamız onların hazırlığını politik eylemlerle de değil sadece askeri eylemlerle engellemek isteyişimizdi. Her halükarda silahlı eylem ordu kışlalarını terk edip insan öldürmek için sokaklara çıkınca başlamalıydı.

Ordunun bu duruma tepkisi nasıl oldu?

Çok akıllıca! Kışlalarını korudular, defansif uyarı sistemleri geliştirdiler, ama gerillayı aramak için dışarı çıkmadılar. Savaş ilanını basitce kabul etmediler. Diğer taraftan politikadaki hava kızışmaya başlamıştı. Ezeiza katliamı olmuştu ve peronizm yavaş yavaş çirkin unsurlarını da göstermeye başlıyordu, Triple A ölüm mangası cinayetlere başlamıştı. Peronist hükümetle halk ve ERP arasında ordunun müdahale etmediği çatışmalar giderek artıyordu. Ordu, gerillanın hükümete karşı mücadelede zayıf düşmesini bekliyordu. Zor anlaşılacak bir şey: PRT/ERP bu politikayla aslında iki ay içerisinde silinmeliydi, ama '73'den sonra sürekli büyüyordu, PRT dev gibi bir örgüt haline geldi ve politik varlığı hemen hissediliyordu. Sanayi proletaryasının bilinçli kesimi bize akıyordu. İnanılmayacak başarılar elde ediyorduk. Bölük ve tabur gücünde askeri birlikler oluşturup eğitiyorduk.

Bu kır gerillası dönemi miydi?

Bir şehir gerilla için elverişli değildir, şehir sürekli düşmanlıkların ve bilinçli saldırıların bir unsuru olarak hizmet görmektedir, buralarda karara bağlayan çarpışmalar yaşanmaz, bunlar dağlarda olur; ordu dağa çıkmak zorunda kalır. Bu nedenle gerilla Tucuman'da oluştu. Tucuman'da yüksek dağlar var ve yine burada elverişli bir coğrafya uzun bir mücadele geleneği olan bir kitle hareketiyle birleşmektedir. Ama gerilla büyük bir hata yaptı: ERP birlikleri dağlara yerleştikten ve Vietnam örneğinde olduğu gibi ihtiyaçları olduğu ölçüde eğitime başladıktan sonra, polis ve özel güçler baskıyı artırdılar. 500 polis 40 gerillaya karşı. Çok hızlı bir yürüyüş sonucu iki hafta içerisinde çemberi yardılar; polis daha fazla aramadan bıkıp dağlardan çekildi.

Gerilla Tucuman eyaletinde bir köyün işgali ile cevap verdi, komiserliği bastı, tüm polisi silahsızlandırdı ve savaşa erken bir şekilde başladı. Gerilla, dağlara yerleşmeye, araziyi tanımaya ve yöre halkıyla ilişki kurmaya başlamıştı. Siyasal çalışma başlatılmıştı. Çok sonraları, 1975'de Isabel Peron hükümeti orduya geril-

layı yoketme emri verdi. 5000 kişilik bir ordu birliği 40 gerillayı yoketmek için Tucuman'a girdi. Ama dağlara çıkmadılar, dağın eteklerinde kaldılar. Bunun yerine halkı bastırmak için devlet terörüne başladılar. Burada iki aşamayı, General Vilas ve General Bussi dönemlerini ayırtetmek gerekiyor.

Bussi bana stratejisini bir röportajda oldukça açık anlatmıştı...

Bu çok ilginç. Ama önce General Vilas şehir halkını baskı altında tuttu ve dağlara yanaşmadı. Gerilla dağlarda rahatça oturuyordu ve mücadele edeceği kimse ortalıkta yoktu. Bu bir yıl boyunca böyle sürdü ve yavaş yavaş PRT önderliğine bir ümitsizlik çökmeye başladı. Çünkü şehir halkına karşı devlet tarafından yürütülen zulüm örgütün şehir birimlerine de yöneliyordu. PRT sürekli kadrolarını değiştiriyor, San Miguel de Tucuman'a yeni militan gönderiyor, ama bunların her gün daha fazlası öldürülüyordu. Bu kadro yutan dipsiz ve korkunç bir fıçıydı. Durum kendi özellikleri olan Tucuman eyaletini tanımayan giderek daha fazla insanın Cordoba'dan buraya gönderilmesi ile birlikte daha da kötüleşti. Bunun için ordu bize gelmiyorsa, biz orduya gidelim kararı –bugün trajik bir karar diyorum– alındı. Ve gerilla dağlardaki mevzilerini terk edip orduya saldırdı. Ve gerilla savaşının en temel ilkelerinden birisini çiğnemiş oldu: Düşmana hiçbir zaman güvenlik altında bulunan konumunda saldırmamak! Bu gerilla saflarında birçok ağır kayıba yol açtı, ama ordu saflarında kayda değer bir kayıp verilmedi. Bu gerçekte durumu değiştirmemişti.

Gerilla eylemlerine paralel olarak Buenos Aires ve diğer büyük şehirlerde muazzam kitlesel mücadeleler örgütlendi. Buenos Aires isyanı –"Rodrigazo" diye adlandırılır– PRT ve Montonerolar tarafından ortak örgütlenen bir kitle eylemiydi. 75 Temmuzu'nda üç bakan ve ölüm mangalarının başkanı Lopez Rega azledildiler. Böylece hükümetin faşist kanadı düşmüştü. Bir iktidar boşluğu doğdu, ancak ne PRT ne Montonerolar böyle bir şey için hazırlıklı değildi, bu duruma politik bir yanıt verilmeliydi, ama bizde bu yanıt yoktu. Ve tam da bu sırada Santucho stratejik saldırıyı hazırlamak için dağda bulunuyordu! Montonerolar Isabel Peron'un istifasını talep ettiler ve yeni seçimlerin yapılmasını istediler ve PRT kurucu bir meclisin toplanmasını talep eden bir sloganı havadan ortaya attı, böylece ülke daha da demokratikleşecekti. Slogan olarak bu doğruydu, çünkü tabanda belli tartışmaları başlatmaya yönelikti, ama çok geç ortaya atıldı. Ve bu noktadan sonra hareket sürekli düşüş gösterdi.

Mücadele dağlarda nasıl devam etti?

Vilas'in peşinden General Bussi geldi ve bildirdi: "Bu eyalette olanlar ne canavarca şeyler." Okulları boyamak, parçalanmış sendikaları yeniden örgütlemek için General Bussi bir kısım askeri açığa aldı. İşadamlarını okullar için para bağışlamaya ve savaşı desteklemeye ikna etti. Çok akıllı popülist bir siyaset izliyordu. Küçük çevik kuvvet birlikleri dağlara çıktı ve önceden elde ettikleri bilgilerle gerillanın ilişki ağını ortaya çıkardı. Böylece ERP yavaş yavaş kan kaybetmeye başladı. Abluka sonucu hiçbir zaman bir katliam gerçekleşmedi, ordunun ağına bazen burada, bazen orada küçük bir grupçuk düşüyordu. Nihayet ERP dağları terk etme kararı aldı, çünkü mevzileri korumak, elde tutmak mümkün değildi.

Bussi bana başarısının gizi olarak dağ ile köyler arasındaki arazileri boşaltmış olmasını gösterdi. O daha sonra söz konusu dört toplu köyü kurdurtmuş ve böylece gerillayı gerekli erzağı şehirlerden almaya zorlamıştı. Bussi bu tecrübeyi Vietnam'da edinmişti...

Evet, toplu köyler tasarısının hedefi buydu. Ama felaket bunlarla daha büyük olmamıştı, çünkü kıyaslandığında dağlarda oldukça az yoldaşın şehit düştüğü görülür. Ama Bussi şehirlerde öldürdüğü militanları erzak satın alırken değil, siyasal faaliyet sürdürürken tutuklatmıştı. Çünkü gerilla gerçekten dışarıdan büyük yardım görmüştür.

Tucuman'daki insanlar, benim düşünceme göre, korkuyorlardı, geceleri sürekli kurşun sesleri ve kaybolan bütün insanlar...

Tucuman ülkenin en yoksul eyaletidir. Cordoba'da durum farklıydı, burada iyi kazanç elde eden bir sanayi poletaryası vardı ve tüm baskıya rağmen örgütlü proletaryanın direnişi hiçbir zaman tamamen kırılamamıştır! Ve 30.000 kayıp insan –bu şaka değildir– Tucuman'da bir aşama, sendika saflarında siyasi bilinç oluşturma aşaması atlandı ve gerekli siyasi bilinç oluşturulmaksızın silahlı mücadeleye başlandı. Bu, marksizmin anarşizme karşı sürekli sürdürdüğü mücadeledir. En iyi insanlar, Tucuman öncüleri, öldürüldü ve Tucuman'da geriye bilinç düzeyi düşük birkaç heyecanlı insan kaldı ki, bunlar da problemi henüz yeterince kavramamışlardı. Ve Bussi aniden siyasetini uygulamaya başladığında, verecek cevap-

ları yoktu. Bu Cordoba'da böyle olmazdı. Bugün beni telaşlandıran sorun, bu tartışmanın yeniden başlamış olması, birçok insanın kenar kesimlerde taraftar toplayarak hızlı sonuç elde etmeyi hedefliyor olmasıdır. Bu projeler yine kenar kesimlerin, marjinal toplulukların patlayıcı özelliklerinden hareket etmekteler.

Ama sen de bir şefe bağlı olarak çalışan insanların sayısının sadece Arjantin'de değil, dünya çapında düştüğünü görüyorsundur. Çoğu kendi başına, kendi hesabına çalışıyor, sokak satıcısı vb. olarak. Klasik fabrika işçisiyle ilgili çizilen resim geçen yüzyıla aittir ve artık bugün geçerliliği yoktur.

Tam da bu konuya ilişkin sayısız istatiği içeren derin bir araştırma yayınladık. İşçilerde tabi ki, bir değişiklik olmuştur, ancak sayıları düşmemiş, tersine eğilimsel olarak yükselmiştir. Sanayi işçilerinin sayısı düşmüş, ama ücrete bağımlı olarak çalışanların sayısı, memurlar yeya ticaret sektöründe artmıştır. Önceleri bir işletmeyi yöneten bir şef vardı. Örneğin bir dükkan çalıştırıyordu. Ama bugün orada onun yerine ücrete bağımlı biçimde çalışan insanların yürüttüğü bir süpermarketle karşı karşıyayız. Büyük işletmeler personel sayısını düşürdüler, ama faaliyetlerinin bir bölümünü de başka küçük işletmelere devrettiler ve bunlar da ücrete bağımlı insan çalıştırıyorlar. İşletmeler bugün başka şekillerde yönetiliyor ve emek de başka bir karaktere sahip. Önceleri üretken karakterdeyken bugün ağırlıkla hizmet karakteri taşıyor. Klasik sanayi işçilerinin sayısı düşmüş olmasına rağmen, bugün ücrete bağımlı çalışan insanların sayısında toplam olarak bir büyüme vardır.

Tucuman hikayesi nasıl sonuçlandı?

Gerilla daha iyi şartlarda kendisini yeniden örgütlemek ve başka olanakları da değerlendirmek niyetini açıklayarak geri çekildi. PRT hep enternasyonalist bir konsepsiyona sahip olmuştu. Sürekli Bolivya'daki Che'nin gerillasının artıklarıyla, ELN ile ilişki kurmaya çalışmıştı. Ve etki alanını sınır geçmeden Brezilya sınırına kadar genişletmek istiyordu. Çünkü o sırada askeri bir diktatörlüğün iktidarda olduğu Brezilya tahrik edilmek istenmemişti. Brezilya'da ilişkiye geçilebilecek devrimci bir hareket olmamasına karşılık, bu hareketler batıda vardı, Şili'de, çünkü PRT Şili'deki MIR'in çizgisindeydi. PRT Arjantin'de bir askeri darbenin kaçınılmazlığından, böyle bir darbenin tekelci çıkarlar açısından tek çözüm olacağın-

dan hareket ediyordu. Sadece böyle bir darbenin ertelenebileceğini, bunun ise daha iyi bir hazırlık için gerekli olduğunu söylüyordu. Darbeye örneğin düzenli bir geri çekilişle değil mücadelelerin yükseltilmesi ile cevap verebileceğimizi düşünüyorduk. Yani PRT tüm politik araçlarını gündeme soktu ve Montonerolar ve diğer güçler gibi hatta karşılıklı olarak silahların susturulmasını önerdi. Öneri silahların teslim edilmesinden değil, savaşa bir uzlaşmaya ulaşmak için ara verilmesinden ibaretti. Şartı siyasi tutukluların özgürlüklerine kavuşmaları ve baskıcı güvenlik yasalarının kaldırılmasıydı. Bazı eyaletlerde polisle anlaşma benzeri şeyler gündeme geldi ve baskı biraz azaldı ama öneri genelde yaşam bulmadı. Ve bu durumdan da PRT temel bir çıkış sağlamaya çalıştı, siyasal olarak başaramadıklarını, silahlı eylemlerle elde etmeyi istedi. Ve burası meşhur bir eylemin, bazı gazetecilerin PRT'nin Waterloo'su olarak adlandırdıkları Monte Chingolo askeri üssüne saldırının başlangıç noktasıdır.

'75 sonunda ne olmuştu?

Aralık sonunda. Silahlı kuvvetlere kesin bir darbe vurulma ve büyük miktarda silah elde edilmek istenmişti. Orada dört ile beş bin arasında FAL tüfekleri ve aynı zamanda topların olduğunu tahmin ediyorduk. Santucho, ordunun prestij kaybı anlamına gelecek böyle bir eylemden sonra dört ya da beş bin tüfeğe sahip gerilla ile karşı karşıya gelme tehlikesini göze alıp darbe yapmayacağını düşünüyordu. Operasyon başarıya ulaşmadı. Bir felaketti, çünkü silahlı kuvvetler önceden uyarılmıştı, bir saldırıyı bekliyorlardı. Normal olarak her savaşta genelkurmayın en önemli adamı operasyonların şefidir, ondan sonra diğerleri, lojistik şefi, gizli servis şefi vb. gelir. Gerillaya karşı mücadelede gizli servis şefi en önemli adam haline geldi, hatta operasyon şefinden de önemli. Monte Chingolo'ya saldırı sırasında birliğimiz makineli tüfek atışlarıyla karşılandı. ERP'nin kırk kişiyle başlattığı sadece ilk saldırıda yirmi-yirmibeş kişi şehit oldu. Kışlanın çevresindeki arazi çeşitli bölümlere ayrılmıştı. Kışla Büyük Buenos Aires eyaletinde şehirsel bir alanda bulunuyordu ve ERP kışlanın etrafına bir çember çizmişti, bu çembere bir kilometre aralıklı olmak koşuluyla köprü, yol, ırmak vb. den oluşan doğal engelleri de arabalarla sararak ikinci bir çember daha oluşturmuştu. Ama silahlı kuvvetler bu çemberin içerisine yani gerillayı arkadan vuracak bir birlik yerleştirmişlerdi. Zorlu bir çatışma başladı ve ERP herşeye rağmen kışlaya saldırısına devam etti. Ve az kalsın savaşkan ruhları sonucu –orduyu hayrete düşürmüştü– kışlayı

alacaklardı. Kurşunların konuştuğu çatışma saatlerce sürmüştü. Bu arada ordu ERP'nin ilişki ağını parçalamayı başardı. Nihayet geri çekilme emri verildi ve ERP'nin bu geri çekilişi 60 militanın ölümüne mal oldu. Bu sayı, eğer kışla bir işçi semtinde olmamış olsaydı, çok daha yüksek olabilirdi ve işçiler ERP kadrolarını evlerinde saklayıp ordunun hareketlerini engellemeye çalıştılar. Silahlı kuvvetler sonuçta katliama rağmen birçok kişinin kaçıp kurtulmayı başardığını görünce yoksul semtlere saldırdı ve birçok insanı katlettiler.

PRT'ye ne olmuştu, pusulasını mı kaybetmişti?

Gerçi saldırı konumundaydı ama, inisiyatifi kaybetmişti. İnisiyatif o an, üsse geri dönmek anlamına gelirdi. Ama silahlı kuvvetler PRT'yi her defasında biraz daha olmak üzere askeri kanadına güvenip politik mücadeleyi aksatmaya zorlamıştı. Ve tam da bu onların güçlü oldukları alandı ve aslında bizim gücümüz siyasetti. Kendimizi siyasal olarak kabul ettirdiğimiz an ancak askeri olarak kazanabiliriz. Ama bizi askeri yola zorladılar. Montonerolara da aynı şey oldu. Ordunun stratejisi gerillayı giderek daha fazla asker ve giderek daha az politikacı yapmaya yönelikti. Ve bu andan sonra aygıtlar arası bir savaşa girdik.

ERP darbenin nasıl olacağını tasarlamıştı?

Montonerolar ordunun ülke tarihinde bir kez daha darbe yapıp yeniden kışlasına döneceğini düşünürken PRT şöyle demişti: Gelen darbe sadece egemen düzeni yeniden sağlayıp Isabel Peron'u başkanlıktan almakla yetinmeyecek, ülkeyi değiştirecek bir darbe hükümeti ufukta görünmektedir. Bu PRT'nin sürekli en güçlü yanıydı: Düşmanı açık seçik belirleyebiliyordu. PRT şöyle diyordu: Sakın demokratik askerlerin olduğuna inanmayın! ERP halkın önceden Ongania diktatörlüğü sırasında belli bir olgunlaşma süreci yaşadığından ve aktif bir şekilde yeni bir darbeye karşı duracağından hareket ediyordu. Ancak insanlar o ana kadar bir darbe karşısında nasıl davranmışlarsa bu defa da öyle davrandılar: Baş eğdiler. İnsanlar geri çekildi ama, ERP herşeye rağmen saldırılarına devam etti. Ve böylece düşmana kendisini tek başına sunmak zorunda kaldı. Ve ordu birçok yılın tecrübesiyle elde ettiği bilgilerle ERP yapılarının sinirsel noktalarına saldırabildi. Ordunun saldırıları ekonomik yapıdan başladı ve ERP uzun bir süre ancak Montoneroların maddi yardımı sonucu yaşayabildi. Sonra lojistik sistemine, hemen arkasından ise

askeri yapıya saldırdılar. Yavaş yavaş ulusal önderliğe yaklaşıyorlardı. Gerçekten tam bir lüks olan ve Tupamarolar'dan arta kalanların yarattığı PRT'nin propaganda aygıtını parçaladılar, propaganda bölümünün muazzam mali gelir kaynakları ve en modern makineleri kullanabilen birçok uzman işçisi vardı. Yeraltında matbaalarımız vardı ve o sırada Almanya'dan bir baskı makinesi alıp yeraltına yerleştirmekle meşguldük. Santucho'yu yakalayabilmek için ordu yıllar önce gizli servis üyeleri arasından ne faşist ne de demokrat olan, sadece meslekten bir askeri, mükemmel bir subayı seçip görevlendirmişti. Tek görevi küçük bir birlik ile Santucho'yu ele geçirmekti. Bu iş için ihtiyaçları olan tüm techizatla donatılmışlardı. Yoldaşlarımızı kaçırıyor, işkence edip bilgi alıyor ve ondan sonra serbest bırakıyorlardı. 19 Temmuz 1976'da Juan Carlos Leonetti adını taşıyan bu subay Santucho'nun bulunduğu eve girdi. Aslında Santucho aynı gün ülkeyi terkedecekti. Gündeme gelen silahlı çarpışma sonucu Santucho'yu öldürüyorlar, ama Benitto Urteaga, Domingo Mena ve Leonetti de operasyon sırasında ölüyor. Santucho'nun ölümünün bizim için tayin edici bir önemi vardı. MLN-Tupamaroların Sendic'in tutuklanışından sonra ne hale geldiklerini, sürgünün bir örgüt için ne anlama geldiğini, biraraya gelmenin mümkün olmadığını görmüştük. Bir önderin bir örgüt için önemini iyi biliyorduk, özellikle Santucho gibi bir önderin, aklı yüzünden değil ama özellikle örgütleyici yeteneklerinden dolayı vazgeçilmez olduğunu biliyorduk. Onun ölümünden sonra olan herşeyi şu başlık altında toplayabiliriz: "Önceden bildirilen bir ölümün kroniği". Sadece Santucho değil, politbüronun tüm üyeleri öldüler, içlerinde yaşayan sadece benim. Daha sonra örgütün tarihsel önderlerini bir araya getirdim ve örgütün geriye kalan yapılarıyla birleştik. Faaliyeti asıl sorunumuzun askeri boyut olduğu düşüncesinden hareketle yeniden örgütledik. Bu Santucho'nun analiziydi: Düşmanın stratejisini açmaza alabilmek için yeterince eğitilmiş subayımızın olmadığını tesbit etmiştik. Ve büyük askeri birlikleri yönlendirecek subaylara saflarımızda gerçekten ihtiyaç vardı. Bu –tabii ki, tamamen yanlış– sonucu başarıya ulaşmayan Monte Chingolo eyleminden çıkarmıştık. 76 Kasım'ına kadar darbe yemedik, baskı makinesi sanki durmuştu ve biz bu sırada kendimizi yeniden örgütledik. Sonra ben yurtdışına çıktım.

Sürgüne mi?

Hayır. Parti için askeri yardım talep etmek istiyordum ve iki ay sonra geri dönecektim. "Sürgün", "geri çekilme", "yenilgi" sözcükleri bizim kelime hazinemiz-

de yoktu, halbuki Lenin yazılarının önemli bir bölümünü düzenli bir geri çekilişin önemine ayırmıştı! Partiyi Arjantin dışında yeniden örgütlediğimizde sürgünde olduğumuz gibi bir hisse sahip değildik, sadece önderliği yurtdışına çıkarıp Monte Chingolo gibi bir kaç noktasal hatayı kabullenmiştik, ancak bu hataların sebepleri ile ilgili fazla kafa yormamıştık. Şu şekilde ilerleyebileceğimize inanıyorduk: Tabanda gizlenmek, belli bir silahlı faaliyeti sürdürmek, diktatörlüğe karşı daha fazla direniş eylemi örgütlemek, kitle hareketinin yeniden yükselip saldırıya geçmesini beklemek. Ordunun üç yıldan fazla iktidarda kalmayacağına inanıyorduk. Santucho da böyle öngörmüştü. Bu Mayıs 1977'deydi, yani Santucho'nun ölümünden hemen hemen bir yıl sonra.

Baskı makinesi bu arada sistematik bir saldırıya geçmiş ve örgütün hemen hemen tüm geriye kalan bölümlerini yoketmişti. Geriye yurtdışında önemli sayıda bir yoldaş grubu kalmıştı, şöyle böyle ikiyüz-üçyüz aile, Arjantin'de kalan ama aralarında hiç bir ilişki bulunmayan yoldaşlar ve diktatörlükten sonra serbest bırakılan çok sayıda siyasi tutuklu, ki bunlar hemen hemen tamamen yıkılmışlardı. Evet geriye kalan potansiyelimiz buydu. 1980'e kadar şöyle böyle üç yıl boyunca bir biçimiyle Arjantin'e geri dönmek için uğraştık, yeniden mücadeleye başlayıp, eski işleri tekrarlamak istiyorduk. Tartışıyorduk ve ümidimiz giderek kırılıyordu. Kişisel açıklama şekilleri ortaya çıktı, ideolojik birlik ve güven yoktu, ve sorun giderek kişiler arası bir soruna dönüştü, "yenilgi" kelimesi hiç ağıza alınmadı. PRT bugüne kadar "yenilgiden" en azından tabanında bahsetmiyor. "Sürgün" sözcüğünü 78-79'dan sonra kullanmaya başlamıştık. Yenilgiyi kabullenmenin reddi, mücadeleye yeniden başlamanın asıl sebebini oluşturdu. Çünkü eğer dövüldüğünü kabul etmezsen, kendini yeniden toparlayamazsın.

Mayıs 1979'da PRT VI. Kongresi'ni İtalya'da gerçekleştirdi. Orada ne gibi kararlar alındı?

Bu pratik olarak PRT'nin PRT olarak düzenlediği son toplantıydı. Kısa süre önce parti ikiye ayrılmıştı, insanların çoğu benim genel sekreter olarak yönettiğim fraksiyonda kaldılar. Diğer fraksiyon daha önemsiz değildi, başını Enrique Gorriaran Merlo çekiyordu. İki fraksiyon arasındaki fark Gorriaran'ın daha çok askeri alana ağırlık vermesinden, bizim ise siyasete ağırlık vermek isteyişimizden kaynaklanıyordu. Siyaseti tamamen dıştalamadılar, ama pratikte sadece askeri konularla ilgilendiler. Bir yığın eski kişisel sebebi de burada eklemek gerekir. Çözülme

aşamasında bulunuyorduk, ve Gorriaran aniden somut bir çalışmaya, tartışılmamış ve önemli bir çalışmaya başladı: Nikaragua'ya gidip mücadeleye katıldı.

Biz buna karşı çıktık: görevimiz Arjantin devrimidir, bunun için Nikaragua'ya gitmiyoruz. VI. Kongre'mizi örgütledik, kongredeki özeleştiriden sonra yeniden Arjantın'e dönüp kendimizi reorganize edebileceğimiz bir duruma geliriz diye düşünüyorduk. Kongrede partinin genel sekreterliğine seçildim ve geriye dönüş için bir çok plan karara bağlandı. Ama aparatcı bir şemadan ayrılamadığımız için her şey fiyaskoyla sonuçlandı-olmayan bir Arjantin gerçekliğinden hareket ediyorduk. Her alanda fiyaskoya uğramıştık, ve nihayet taban başarısızlığın sebebinin önderlikte olması gerektiğini düşündü. Bunun üzerine benim PRT önderliği ile krizim başladı ve örgüt 1980 yılında dağıtıldı. Partiyi, yeniden oluşturmanın mümkün olmadığı inancıyla terk ettim; hangi unsur olduğunu bilmediğim halde bu yolda ilerlemeyi engelleyen bir unşur olduğuna inanıyordum. En azından ben rahatsız edici bir unsur olmak istemiyordum. En büyük şansımız, daha sınıra gelmeden kaybetmiş olmamızdı. Eğer bu böyle olmamış olsaydı, bizi de Montonerolar gibi bir sonuç bekliyor olacaktı. Onlar yüzlerce yoldaşını geri göndermiş, ama bunlar henüz sınırı geçerken öldürülmüşlerdi. Aynısı bize de kesinlikle olurdu. Bundan dolayı yeteneksiz oluşumuz ve sınıra kadar ulaşamayışımız büyük bir şanstı. Ve burada PRT hikayesi bitiyor.

Sen bugün Komünist Parti'de aktif olarak çalışıyorsun ve onun gazetesi "İdeoloji ve Politika'yı" çıkarıyorsun.

Benim her zaman saf bir komünist eğitimim olmuştu. Ancak KP yanlış bir siyaset izlediği için hiç bir zaman kendisine katılmayı düşünmemiştim. Uruguay ve Şili KP'lerini sürekli kabul etmiştim, yani bir anti-komünist değilim. Arjantin KP'sinin siyaseti 45'den beri yanlıştı, gerçi bu döneme kadar da hata yapmıştı ama, işçi sınıfı içinde tabanı gerçekten vardı. Eski KP kadrolarına saygım sonsuzdur. 45'den sonraki politikaları hatalıydı, ve bu konuyu daha fazla açıklamak istemiyorum. Videla'nın askeri diktatörlüğüne karşı izlediği siyaset ise sadece hatalı değil tam bir felaketti. Belli bir mantığa dayanıyordu. KP Videla'nın darbesini "faşist" ya da "aşırı gerici" diye tanımlamayı reddediyordu. Ordu içerisinde Videla kanadının demokratik kanadı temsil ettiğine, yine ordu içerisinde "Pinochetçiler" diye adlandırdığı bir çok gerici unsurun olduğuna inanıyordu. Bu sebeple KP Videla'ya onu ordu içerisindeki gerici güçler karşısında zayıflatmamak için saldır-

mamaya çağırmıştı. Bu bakış açısına göre ordu içerisinde sürekli bir gerici ve bir demokratik kanat olagelmiştir ki bu Latin Amerika'daki tüm KP'lerin klasik yanılgısıdır. Bunlar bu kıtanın silahlı kuvvetlerinin karekterini hiçbir zaman kavramamışlardır. Bu ise parti bürokrasisi içerisinde belli bir yolsuzlukla birleşti. Legaliteye aşırı bir alışkanlık hakim, legal kalabilmek için herşeyi kabul ediyorlar, legalitē için devrimi satıyorlar ve politik faaliyet kendine yeten bir gaye olarak algılanıyor.

KP'nin tabanı diğer örgütlerin tabanı gibi her zaman kahramanca olmuştur, ama aynı zamanda zayıflık anlamına gelen bir fazilete de sahip olmuştur: En yukarda partinin birliği ve parti önderliğine saygı olmuştur, iç sorunlar dışarı taşınmamıştır, parti herşeyin üstünde görülmüştür. KP'li yoldaşların PRT'li yoldaşlarla cezaevlerinde nasıl bir ilişki içerisinde olduklarını görmek oldukça dokunaklı oluyordu. Gardiyanlar tüm tutuklulara, komünistlere, Montonerolara, PRT'lilere işkence ediyorlar, komünistler ise onların suratına suratına bağırıyorlardı: Biz San Martin'in ordusuna inanıyoruz, yani ordunun demokratik kanadına. Bu hemen hemen patetikti! Aynı sırada işkence görüyorlardı, ama komünistler tek kelime söylemiyordu, gerçekten korkak değillerdi, hatta diğer tutuklulara göre daha iyi bir tutum sergiliyorlardı. Bunun KP'nin bir troması olduğuna inanıyorum. Şimdi bunlarla birlikte olunca, içlerinde, parti tabanında iki çizgi olduğunu, parti eğitimini ve gerillalara duyulan, ERP ve Montonerolara duyulan beğeniyi daha iyi görüyorum.

KP siyasal arenadan yok olmaya mahkumdu, ama bir kaç yıl önce parti içerisinde bir iç devrim yaşandı. Bu eğilim önceleri de bir biçimiyle gizlice vardı. Taban uzun yıllar boyunca sürekli susagelmişti ve nihayet bir saray darbesi başladı. Bu çok ilginçtir, çünkü perestroykadan önce gündeme gelmiştir. Arjantin KP'si için perestroyka yeni bir şey değildi. Parti tarihinde bir kaç kez bölünmüştü, ve devrimci gruplar partiyi terketmişti, ayrılanlardan bazıları, mesela FAR gerilla savaşına başlamıştı, diğerleri ise tamamen yozlaşmışlardı. Hepsi KP tarafından izole edilip dışlanmışlardı. Patricio Echegaray ve gençlik örgütü tarafından yönetilen şimdiki iç devrim de altmışlı yıllarda çeşitli iç akımların yapmak istediğini denedi, ama bir farkla: Şimdi sorun bir fraksiyon yaratmak değil tüm partiyi yeni bir çizgiye çekmekti. Ve bir çok zorluğa rağmen ileri doğru bir adım attılar. Geçmişten değişik olarak kendileri partiden kopmak yerine KP'nin tutucu kanadını partiyi terketmeye zorladılar.

Sürgünden döndükten sonra ülkeni tekrar nasıl buldun?

Bir zamanlar PRT ve Montonero olan şeyin artıklarını gördüm. Ve ek olarak yoğun bir iç kaos yaşayan bu KP'yi. Bu KP gerçekten derin bir özeleştiri verdi, sadece Videla hikayesiyle kendisini sınırlamadı, tersine daha da ileri giderek hataların kaynaklarını aradı. Bu sırada partinin tarihine, kurulduğu yıl olan 1918'e kadar gitti. Daha o zamanlar partiyi yanlış davranmaya zorlayan bir çekirdek partide vardı, pozitivizm, "Avrupacılık", ulusal gerçekliği araştırma tarzı, ve bazı felsefi temel sorunlar. PRT o sırada üç gruptan oluşuyordu: sürgünden dönenler, cezaevlerinden çıkanlar ve diktatörlüğü Arjantin'de hapishane dışında yaşayanlar. Kendi kişisel yollarına devam edenler sayılmazsa bu üç gruptan iki grup çıktı. Birinciler 76'nın değerlendirilmesine takılıp kaldılar, diğerleri PRT'nin kuruluş yılı olan 1968'e kadar gittiler. Montonerolar daha kötü durumda, onlara şimdiden yolsuzluk hakim, bugün Menemi destekliyorlar. Onlar üzerine aslında hiç konuşmaya değmez! Montoneroların önemli bir kanadı Peronist Parti içerisindeki yenilikçilere ("Renovadores") katıldı ve şimdi orada tecrübe ediniyor. Tecrübe edinmeyi eleştirmiyorum, gidin, tecrübe edinin! Parti içerisinde daha da güçlenin! Ama bunun bir anlamı yok ki, bu tecrübeleri eskiden de yaptınız siz. Aynı zamanda KP şu anda yeni bir çizgiyle birleşik bir solun yaratılması için çağrı yapıyor. KP , kendisini tek devrimci parti ve Marksizm-Leninizm'in tek taşıyıcısı olarak tanımlamaktan vazgeçti, stalinizmin üstüne bir çizgi çekti ve nihayet ulusal burjuvazinin önce burjuva-demokratik devrimi yapmak zorunda olduğuna dair komik tutumunu aşıyor. Che Guevara'nın düşüncelerini üstleniyor, Latin Amerika devrimci hareketlerinin geleneğine yaslanmaya çalışıyor. Tüm bunlar büyük bir düzensizlik içinde, özellikle gençliğin abartmalarıyla, el yordamıyla, ama sürekli bir merkezi çizgiye tabi olarak gelişiyor: solun yeniden yapılanışı ve bir cephenin oluşturulmasına çağrı. Bana göre böylece Arjantin solu için KP'nin militanlarından oluşan bir çekirdeğin önerdiği çizgide ilerlemenin tarihsel vakti gelmiştir.

O sırada benim önümde iki alternatif vardı: Bahsettiğim iki gruba da gitmeyen eski PRT'li kişileri etrafımda toplayabilirdim, ki bunlar benim pozisyonlarıma sempati duyuyorlardı. Bunlardan bir grup oluşturup kendimi bu şekilde KP'ye sunabilirdim: Bakın, biz bir örgütüz, ve ben Luis Mattini'yim, ve sizinle birlikte çalışmak istiyoruz. O zaman Patricio Echegaray'ın yanına oturup aynı düzeyde bir tartışma yapabilirdim. Çünkü KP o zaman dışa açılışı sırasında herkese kucak açmıştı. Ama o zaman kendi kendimi kandırmış olurdum. Eğer bu ülkede Marksist-

Leninist bir parti için yer varsa, kesin inanıyorum ki, bu KP üzerinden gerçekleşecektir. Bunun için katkım olabileceğini düşünerek KP'ye girdim. 30 yoldaştan oluşan bir grup içerisinde kimseyi ikna edemem, çünkü onlar zaten ikna olmuşlar, aksi takdirde benimle olmazlardı. Ama KP saflarında PRT yıllarından edindiğim bütün tecrübelerimi hizmete açabilirim ve vurgulayarak şunu söyleyebilirim: Bunları biz eskiden yaptık, şu yada şu olmaz. KP içerisinde başka yoldaşların geçmiş komplekslerinden dolayı savunamayacakları pozisyonları savunabilirim. KP'li yoldaşlar ne zaman aşırı pozisyonlarla karşılaşsalar bir troma yaşıyorlar. Bugün sözkonusu olamayacak şeyleri öneren aşırı pozisyonlar var. KP bunları frenlemekten reformizmle suçlanacağı için korkuyor.

KP içerisinde önceden öğrendiklerini uygulayabileceğin bir alan bulabildin mi?

Öğrendiğimiz temel bir konu, bir stratejinin tüm detaylarıyla önceden planlanmasının mümkün olmadığıdır. PRT iktidarın alınışını içeren tüm detayları da kapsayan, hatta bilinçli olarak abartıyorum, iktidarın alınışından sonra ne yapılması gerektiğini de söyleyen bir strateji hazırlamıştı. Bu çok ciddi bir sapmaydı. Kapitalizmin burada ilerici bir şekilde gelişebileceği tezi, daha ağır bir kelime kullanmazsak, tamamen yanlıştı. Arjantin'de kapitalizm açısından bir çıkış yolu vardı: 30 milyon Arjantinliden yarısı şöyle böyle iyi yaşarken, diğerleri sefalete mahkumdu. Birinci yarısında solu da aramak gerekir. Sadece düşünebilme ve belli bir eğitime sahip olma ayrıcalığından dolayı bile daha elverişli bir başlangıç noktasına sahipsin. İşçi hareketinden geliyorum, ama daktilo yazabiliyorum ve gecekonduda yaşamadan bir biçimiyle yolumu buluyorum. Bu durum sola meydan okuyor, sol artık kendisini yeniden örgütlemeli, siyasal yaşama katılıp inanılır önerilerde bulunmalıdır. Arjantin'de yenilgi çok ağır oldu, tam bir ulusal beyin sarsıntısı. Bu nedenle sol şimdi birleşik bir şekilde ve demokratik önermelerle ortaya çıkmalıdır. Bir peronist hükümetin hiç bir şey başaramayacağını şimdiden öngörmek mümkün. Ama biz bu dönemi güçlenmek için kullanabiliriz, ve bunu paralel-iktidar mekanizmasıyla (doble poder-ikili iktidar, ç.n.) başarabiliriz.

Arjantin geleneksel olarak iki ülkeden oluşmaktadır: gerçek Arjantin ve en azından kağıt üzerinde- legal Arjantin. Kanunlar başka, insanların yaptıkları başka. Bu durumu mümkün olduğunca kullanmalıyız. Hükümet belli bir işi yapmıyorsa, o zaman o işi biz yapmalıyız. Belli bir semtde idare görevini yapmıyorsak o zaman semt sakinleri işe kendileri sarılmalıdır. Daha güçlü olmak istiyorsak bu

hiç bir şeyi, ne seçim propagandasını ne de sendikal çalışmayı aksatmadan ikili iktidar olgusundan geçer. Kıtanın geri kalan komünist partileri geleneksel parlamento yolunu izliyorlar. Bu tabi ki önemlidir, ama en azından arjantin için bir anlamı yoktur, bir şey getirmez. Biz buna karşılık alternatif bir iktidarın yaratılmasına yatırım yapmalıyız.

Bu paralel iktidarın (ikili iktidarın) halk iktidarı ile (poder popular) bir ilişkisi varmı?

Bu bir düşünce. Ve biz parlamentoda ne yapmak istiyoruz? Klasik önerme, işçileri parlamenter olarak parlamentoya gönderip orada kürsüye çıkmalarını sağlamak. Bizim düşüncemiz başka bir şey: Eğer parlamentoda milletvekilimiz varsa, görevleri taban çalışmasını desteklemektir. Biz demokrasiden şunu anlıyoruz: Kendi başına parlamento değil, tabanın karar mekanizmalarına katılımı.

PRT-ERP önderliğinin eski üyesi, diktatörlük sırasında cezaevinde bulunan Humberto Tumini ile röportaj. Serbest bırakılışından sonra KP ve troçkistlerle birlikte "Birleşik Sol"un üyesi olan "Patria Libre" grubunu oluşturdu.

Altmışlı yılların sonunda siyasal faaliyete başladım, o sırada Katolik Üniversitesi'nde mühendislik dalında okuyordum. Bizi ağırlıkla 1967 yılında yapılan piskoposlar konferansı etkilemişti. İki yıl sonra Ongania diktatörlüğüne karşı muazzam derecede savaşçı çatışmaları, örneğin Cordoba (Cordobazo) ve daha sonra da Tucuman isyanlarını yaşamıştık. Üniversiteler işgal edilmiş, işçilerle el ele sokaklarda dövüşülmüş ve polise karşı barikatlar kurulmuştu. Bu diktatörlüğe karşı ilk direniş gruplarının silahlı mücadeleye başladıkları dönemdi. En azından buna öğrenci hareketi sempati duyuyordu, büyük siyasal faaliyet olmaksızın da silah zoruyla diktatörlüğün zoruna karşı gelmenin ne kadar önemli olduğunu tesbit ettik.

O sırada nasıl yaşıyordun?

Orta zümreden bir aileden geliyordum, durumu üç aşağı beş yukarı iyiydi, varlıklı sayılırdı, hiçbir siyasi partinin üyesi değildim, öğrenci hareketinin basit bir üyesiydim. Açıkça bu yolda olan bazı arkadaşlarım vardı, ama açıkça öyle ol-

duğunu söylemiyorlardı, çünkü Ongania hâlâ iktidarda ve herşey gizliydi.

Hareketlerin siyasi düşünceleri konusunda nasıl bilgi alıyordun?

Bazı dergileri ve belgeleri okumuştum; çeşitli grupların teksir edilmiş belgeleri ortalıkta dolaşıyordu.

Bir komşu ülke olduğu için Tupamaroların tüm faaliyetlerinin bizim için büyük anlamı vardı ve o sırada şehir gerillası süreci güçlü bir propaganda ile genişletildi. Che'nin Bolivya'daki örneği zorun kullanımı için sadece bir örnekti, ama devrime ulaşmak için Tupamarolarınki daha yakındı. O sırada ERP'yi 1970'de kurmuş olan PRT ve yanısıra 3 peronist hareket, FAR, Montonerolar ve silahlı peronist güçler, FAP vardı. Bir küçük örgüt, "Kurtuluşun halk komandosu" diye kendisini adlandıran CPL ve onun yanısıra birçok küçük grup daha vardı.

Belli bir politik çizgi temelinde mi bu kadar örgütten birisi için karar verdin?

O sırada benim için politik çizgiler bağlamında bir fark yoktu, ama farklı özellikler vardı; bazıları peronistti, bazıları ise marksist ve ben kendimi marksistlere daha yakın hissediyordum, ama o sıralarda tabii ki, varolan farklılıkları derin bir şekilde ayırt edemiyordum. Daha sonraları, zamanla bu farkları öğrenip kavradım. Bir devrimci partinin mi yoksa sadece bir partinin mi varolması gerektiği, parti ile askeri vurucu gücü arasında bir farkın olup olmadığı sorunları o sırada tartışılıyordu. Peronistlere daha ideolojik tanımları, peronist hareketin rolü konusunda katılmıyordum. Kendim için marksizmi öğrenmek üzere kişisel bir eğitim planı hazırladım. Aktif olarak eylemlerin planlanmasına katıldığım bir dönem başladı. Mali sorunlarımız olduğu için daha fazla üniversitede kalamadım ve problemi silah zoruyla çözmeyi düşündüm.

Üyesi olduğum örgüt artık işlemeyince, bu bana dramatik gibi görünmedi, Cordoba'daki ERP ile yeni ilişki aradım. Politik çizgiye fazla bir önem vermiyordum, beni ilgilendiren diktatörlüğe karşı silahlı mücadeleye katılma olanağıydı. Bu yüzden ERP'ye girdim ama, PRT'ye üye olmadım.

Bütün '71 yılı boyunca ERP'nin bir birliğinin üyesiydim, bu yüzden kısa süre sonra sorumlu oldum.

Askerliğini yapmış mıydın?

Hayır, sağlık sebebiyle yapmamıştım, ama silaha çocukluktan beri ilgi duyduğum için nasıl ateş edileceğini biliyordum. Bu aşamada faaliyetimiz ağırlıkla polisi silahsızlandırmaya yönelikti, para bulabilmek için baskın yapıyorduk, postane ve küçük şeyler, hemen arkasından kitle eylemleriyle bağlantılı şeyler yapmaya başladık, örneğin turları kaçırıp taşıdıkları gıda maddelerini işçi semtlerinde dağıttık. Eylemlerimiz yorucu ve zengindi. Bir dönem her grubun her ay 4 ya da 5 operasyon yaptığı oluyordu, bazen grup olarak, bazen de büyük birlikler halinde çalışıyorduk. İşçi semtlerinde oturuyor ve az çok üretimde çalışıyorduk. Bu askeri birliklerin kişilerin alışık olduğu yaşamdan uzaklaşmalarını önlemek için somut bir biçimdi. Ben inşaatçılıkta çalışıyordum.

Orta zümreden gelen birisi olarak bunu psikolojik olarak nasıl çözümledin?

İlk tepki, insanın kendi kendisini tecrit etmesi oluyor, evde oturuyor, okuyorsun, silahını temizliyorsun, ama işçi semtlerindeki yaşamla bir bağın, alışıklığın yok. Uyum sağlamak benim için zor oldu, kendimizi bu sosyal zümre içerisinde yabancı gibi hissediyorduk, insanlar sosyal farklılığın farkına varıyordu, içimize kapanıyorduk, aynısı işte de gündeme geliyordu, inşaattaki "negrolar" (siyahlar, ç.n) bana bakıp, "bu herif acaba burada ne yapıyor?" diyorlardı. Ama ben bunu aştım, bugün kendimi alt zümrelerden gelen bu insanlar arasında oldukça rahat ve iyi hissediyorum. Onlar gibi hissediyor, onlar gibi düşünüyor ve yaşıyorum. Ama bu uzun dönemli bir öğrenme sürecini kapsadı, uzun süre kendimi izole etmeye yönelik doğal tepkiyle mücadele ettim.

O aşamada iktidara gelmeyi de düşünüyor muydunuz, yoksa sadece diktatörlüğe karşı silahlı mücadeleyi mi yürütmek istiyordunuz?

Kitlelere, özellikle işçi sınıfına önderlik etmek zorunda olduğumuzu net olarak biliyorduk. Uzun bir savaş planlıyorduk ve bunun için küçükten başlayıp giderek büyüyecek, düşman ordusunu yok edene kadar gelişecek bir askeri güce ihtiyacımız olduğunu düşünüyorduk.

Bu biraz elitçi değil mi?

Öncü ile kitle hareketi arasındaki ilişki sorununu iyi bir şekilde çözüp çözemediğimizi bilemiyorum, ama biz her türlü elitçi konsepsiyondan uzaktık. ERP içerisinde her üyenin yaşamını düzenleyen, yaşam biçimini belirleyen sert kurallar vardı. Yoldaşların yaşam biçimi basit olmalıydı. Onunla birlikte devrimi yapmak için bizzat ben de halkın parçası haline gelme kararını vermiştim; bunu başaramamış olmamız başka bir türküdür, ama gerçekten buna kararlıydık. Ben böyle görüyordum.

Ama diğer tecrübeler de benim için oldukça önemliydi. Arkadaşlık değerini, fedakarlık değerini, silahlı mücadele cesaretini, siyasi bir problemi çözme soğukkanlılığını öğrendim. Üyeliğimin bu aşaması çok güzeldi. Bu dönemi çok değerli bir dönem olarak hatırlıyorum. Kendimi çok iyi hissediyordum ve yaşıma rağmen davayı ilerletmekte kararlıydım.

Önceki yaşamımı hiçbir vicdani rahatsızlık duymadan geride bırakmıştım, bugüne kadar da politik bakış açısından gördüğüm bazı zayıflıkları saymazsak hiçbir vicdani rahatsızlık hissetmiyorum. Partiye girdim, çünkü devrim problemi bir politik problem olmuştu, silahlı mücadele belli bir programatik sınıf içeriğine sahip bir örgütün siyasi stratejisinin ihtiyaç duyduğu bir parçaydı.

'72 yılında tutuklandın?

Evet, ama tesadüf olacak, polis şefi annemin bir dostuydu, bundan dolayı işkence yapmadılar. Bu arama sırasında askerlerin eline bir yığın bilgi ve döküman geçti, örneğin annemin dostu olan polis şefinin izlenmesiyle ilgili detaylı bilgiler. O tip daha sonra annemi arıyor ve şöyle diyor: "Düşünün bir kez, beni öldürmek istiyorlardı!"

O sırada kaç yaşındaydın?

21 ya da 22 yaşındaydım. Bir başka dönem, tutsaklık dönemi başladı, 73 affına kadar. Bu dönem benim gelişmem için oldukça önemliydi, cezaevinde büyük baskılarla karşılaşmadığımız için okumak için vakit bulmuştuk. Önderlerimizi burada tanıdım.

73'de cezaevinden çıktın?

Evet. Yoldaşlar beni bir bölgeye gönderdiler, öğrenci hareketinde belli bir deneyimim olduğu için öğrenci cephesini yönetmemi emrettiler. Oraya gönderildiğim için "çırpınıyordum", ama bana şöyle söylendi: "Tabandaki cepheleri geliştirmek zorundayız, bu önemli bir askeri görevdir, çünkü kitle hareketinde taban kazanamaz isek sonuçları ağır olur". Orada tecrübe ve yeteneklerimi geliştirdim, o çevrelerden birçok yoldaşı da aldık. Kısa süre içerisinde öğrenci cephesini ve yanısıra içerisinde öğrencilerin dışında birkaç mücadeleci sendikanın da olduğu bir bölgeyi üstlendim. Bu parti çatısı altında gerçekleşti, ERP'ye artık geri dönmedim ama, eylemlere halen katılıyordum. Çünkü bir PRT üyesi ERP'nin hazırladığı büyük eylemlere katılmak zorundaydı.

ERP daha mı büyüktü?

Evet, ERP savaşçılarının şöyle böyle %30 ila 40'ı parti üyesi değildi. ERP şeflerinde bu oran daha düşüktü, orada çoğunluk partiden yoldaşlardan oluşuyordu. ERP'nin partinin izni olmadan da operasyon yapıp yapmadığını bilmiyorum.

Bir çeşit askeri kaymalar oluyor muydu?

Oluyordu, ama sadece ERP'de değil, partide de, ama eylemlerimiz kitlelerle sürekli bağ içerisinde olduğu için, bunlar sınırlıydı.

73'de partinin bölge yönetiminde miydin?

Evet, yönetimde yedi kişiydik, bunların beşi işçiydi. Alanımız bütün eyaleti kapsıyordu. Gerçi legalitede hareket ediyorduk, ama kısa süre sonra bize karşı ilk provokasyonlar başlamıştı, bizi bazı tepkilere tahrik edip daha sonra provokatör olarak göstermek, orduyu ise saldırıya uğrayanlar olarak sunmak istiyorlardı. Bunu da oldukça iyi beceriyorlardı.

Bir örnek: Campora'nın hükümete gelişinden iki ay sonra bir yoldaşımızı tutuklayıp kafasına bir kurşun sıktılar ve ölüsünü sokağın ortasına attılar, böylece savaşı başlatmak istiyorlardı, bizim polise karşı yürümemizi hedefliyorlardı. O sırada hükümetle savaşa ara verme konusunda bir anlaşmamız vardı, ama bizden

bekledikleri gibi polise tepki gösterdik. Ölüm mangalarının AAA'nın sonraki tüm operasyonları bizi tepki göstermeye, istedikleri tepkiyi göstermeye zorlamayı hedefliyordu. Ordunun AAA'nın arkasında olduğunu biliyorduk, bu yüzden orduya karşı savaştık. Ama bunu halk bilmiyordu. Ordu bugüne kadar halen geçerliliğini koruyan bir tablo çizmişti: AAA, kötü silahlı grupların saldırısına maruz kalan ve bunun için mecburen yanıt vermek zorunda kalan zavallı iyi insanlardan oluşuyormuş. Biz provokasyonlara geldik, daha sonra bizi darbeyi tahrik etmekle suçlayan provokasyonlara da. Halbuki darbeyi çok önceden, daha peronist hükümet iş başına geldiğinde planlamışlardı. Ama ölüm mangaları AAA'lar ile askerler arasında bir bağ olduğunu göstermeyi yeterince başaramadık. Bu büyük bir siyasal hataydı. Ama bir açmazdaydık: Ordunun saldırganlığına cevap vermeseydik, zayıf ve korkak görünecek ve böylece halkı zayıflatacaktık. Karşı koymak şart, ama aynı zamanda teşhir de etmek gerekiyor. Gerçi biz karşı darbeler indiriyorduk ama, artık teşhir etmiyorduk.

Gerillanın provokasyona getirilmesi siyaseti emperyalizmin ayaklanmaya karşı mücadele stratejisinin bir parçası mıydı? Balığın suyuna mı el konuluyor, aparata karşı aparat savaşına mı zorlanıyordu?.

Tabii, ve bizim bu kuyuya düşmemiz kendi hatamızdı. Eğer halkı kendi saflarına çekmek istiyorsan, ordunun saldırgan olduğunu ve sadece sana değil bütün bir halka saldırdığını kanıtlamak zorundasın. Diğer taraftan askerler insanları gerillaya karşı mobilize etmeyi hiçbir zaman başaramamışlardır, bizim eylemlerimizi kamuoyunda mahkum edecek on kişiyi bulmayı hiçbir zaman becerememişlerdir. Giderek daha fazla bir şekilde insanlar bize sempati duyuyorlardı, ama onları katmayı mümkün hale getiremedik. İnsanlar bizim mücadelemizi kendi sorunları olarak göremediler.

Silahlı mücadelede savaşçılar uzmanlaşıyor, ve bu kaçınılmaz, diğer taraftan bir kitle hareketi mücadelesi için insanların çoğunluğunu baştan dıştalamak istenmiyorsa mücadele biçimleri basitleştirilmeli. Bu çelişki nasıl çözülebilir?

Bizim askeri faaliyetimiz gerçekten sınırlıydı. En büyük eylemlerimizde - bunlar kışlalara saldırılardır- şöyle böyle seksen-yüz kadar yoldaş askeri görev

üstleniyordu. Bu belli bir uzmanlık bilgisini gerektiriyordu, ama çok özel bir şey de değil, ki bu eylemler de zaten istisnaydı. Normal olan 5-6 yoldaşdan oluşan grupların ağır silah olmaksızın ve büyük askeri operasyonlar yapmaksızın gerçekleştirdikleri küçük operasyonlardı. Problem askeri faaliyetlerimizi yeterince ileri düzeyde geliştiremediğimizden kaynaklanmıyordu. Biz 1973 yılının başında tabana yayılmaya başladık.

Askerler içinize girmeye çalıştı mı?

74-75 yıllarında yoğun bir ajan sokma faaliyetine başladı ordu, sendikalara, burjuva ve geleneksel sol partilere ilişkin bilgi toplayan bir gizli servisleri zaten her zaman mevcuttu. Devrimci örgütler ortaya çıktıklarında, bu gelişme ellerindeki tüm şemaları yıktı ve gizli servis konsepsiyonlarını değiştirmeleri kolay olmadı. Bizim özelliklerimize sahip insanları bulup içimize sokmak kolay değildi. Ve şimdiye kadar başarıya ulaşmış olan, insanları satın almaktan, korkutmaktan, ideolojik olarak kazanmaktan oluşan mekanizma bize pek işlemiyordu. Her halükarda düşmanın seviyesi başmda çok düşüktü, sadece örgütün kenarlarındaki gruplara ulaşabiliyorlardı. Ama tabi ki böylece toplantıları, evleri ve çeşitli yerleri ortaya çıkarma olanağına kavuşuyorlardı. Gizli servisin asıl işi takipten, tutuklamaktan, işkenceden, bilgi almaktan oluşuyordu - bu şekilde yavaş yavaş devrimci örgütleri parçaladılar.

73 yılında parti merkez komitesi ve yürütme komitesine geliyorsun...

Evet, halbuki o sırada çok gençtim. 23 ya da 24 yaşındaydım ve gençliğimden beri tanıdığım bir yoldaşla evliydim. Bölge komitesindeyken ilk kızımıza gebe kaldı. Baskılar artmıştı, Peron ölmüştü ve peronist hükümet giderek daha fazla sağa kayıyordu. Halkın katliamına sistematik olarak başlayan paramiliter ve polisiye bir yapı olarak ölüm mangası AAA (Anti-komünist birlik) ortaya çıkıyordu. 74 yılının başında benim içerisinde yer aldığım tüm bölge komitesi bir toplantı sırasında geceleyin kuşatıldı ve tutuklandı. Bu defa işkenceden korunmak için pek şanslı değildim, polis şefi annemin dostu değildi, Lopez Rega'nın, AAA'nın şefinin dostuydu, ve bu yüzden uzun ve yoğun bir işkence gördük. Arkasından cezaevine atıldık.

Compenera'n (evli olduğun yoldaşın) daha sonra tutuklandı ve hâlâ "kayıp". Sen şanslıydın ve yaşamını kurtardın...

1974'de benim tutuklanışım sırasmda halka yönelik katliam yeni başlamıştı. O sırada henüz bazı şeyleri hesaba katıyorlardı, Partiden yoldaşlar tutuklanışımızı hemen mahkemeye ve basına bildirdiler. Bundan dolayı düşman bizi fiziksel olarak yoketmeme kararı aldı. 75'in ortalarından sonra tutsaklıktan yaşayarak kurtulan insanların oranı oldukça düşüktü. Yakalanmamla yaşamımda bir dönem kapandı, yaşamımın en yoğun dönemi. Devrimci tecrübe kitlelerin bir tecrübesi haline dönüşmüştü, ancak hiçbir zaman kitlelerin gerçek bir katılımı gerçekleşmedi.

Bugünden geriye doğru bakarsan en temel hatalarınız nelerdi?

Son tutuklanmamda daha yeni 24 yaşıma girmiştim, bu yirmidört yılın bir buçuk yılını da daha önce cezaevinde geçirmiştim. Doğru, bu bir buçuk yıl da eğitimimin bir parçasıydı, yani ben toplam 3 yıl PRT üyesiydim. Çok gençtim, bana verilen sorumluluk için gerekli olan olgunluğa sahip değildim. Ben istisna da değilim. Örgütün yönetiminde ortalama yaş oranı bir iki yoldaşın dışında 30'un altmdaydı. Arjantin'de devrimci güçler önce yapılan bir reformist tecrübeden doğmadılar, biz yeni bir kuşaktık. Asıl hatalar, halkın ileri kesimlerinin bilincini yansıtan "öncü politikasında" yapıldı, ki bu öncü politikası aynı zamanda halkın önemli bir kesimini dıştalıyordu. Gerçi bu sempati doğuruyordu, ama halkın katılımını beraberinde getirmiyordu; ve savaş şiddetlenince sempati geride durmaya dönüştü, çünkü düşüncelerimiz halkın kimliğinin bir parçası haline gelememişti. Halkın en ilerici kesimleri yoğun ve korkunç bir baskıyla karşı karşıya kaldılar, ve o kadar güçlü bir düşmanı yenebilmeleri olanak dışıydı. Halkın katılımı için yeterince uğraşmadık. Bu daha sonra başka bir biçim alan, örgüt içerisinde askeri faktörün egemenliği biçimini alan en somut hataydı. Silahlı mücadelenin rolünü olduğundan fazla değerlendirip, silahlı mücadeleye siyasal mücadelenin üstünde bir konum verdik. Bir başka hata, kitlelerin mücadelelerinin sınırlarını görüp, bir değişimin o günkü şartlarda olanaksızlığını algılayıp geri çekildikleri 75 yılını yeterli netlikte göremeyişimizdi. Devrimci örgütlerle kitle hareketi arasında darbeden sonra daha da büyüyecek olan bir kopukluk ortaya çıktı. Kitle hareketi darbe anında tamamen geriye çekildi, biz ise aktif olmaya devam ettik ve kendimizi diktatör-

lüğe kolayca sunduk. Harekete ne olduğunu anlayamıyorduk. İşyerlerinde gerçi 25-30 uzman arkadaşımız vardı, ama onlar da işçi hareketinin içinde bulunduğu durumu yeterince tahlil edip partiyi önceden uyaracak konumda değillerdi. Bunlar kendi hayallerine ve siyasi tavırlarına uygun hikâyeler anlattılar, ama işçi sınıfının içinde bulunduğu gerçek durumu değil.

Tucuman'da subay Viola'ya düzenlenen suikast sırasında onun küçük kızının da ölmüş olmasından dolayı yapılan bir özeleştiriyi hatırlıyorum.

Suikast Catamarca'da bir kışla baskınından sonra teslim olan ama yine de katledilen 16 yoldaşımızın öldürülmesine karşılık bir cezalandırma eylemi olarak düşünülmüştü. Eylem o an doğru ve uygundu, hata eylemden sorumlu olan yoldaşın subayın ailesiyle birlikte geldiğini görünce eylemden vazgeçme emri vermemiş olmasıydı. Bunu yapmamış olması kimse tarafından anlaşılmak istenmedi. Bu eylemle her savaşta olan bir durum ortaya çıkmıştı, zarar yaratmamak için düşünülebilecek her türlü önlemin alınması. 72 yılında general Sanchez'i, ikinci birliğin komutanını kurşunlayarak cezalandırma eylemini hatırlıyorum. Bu infaz eylemi sırasında tesadüfen büfede bir kadın öldürüldü. Ama bu o sırada şaşkınlığa yol açmamıştı, çünkü diktatörlüğe karşı bir şey olduğu ve böyle şeylerin her savaşta olabileceği herkesin kafasında açıktı. Eğer halk silahlı mücadeleyi, siyasal mücadelenin anlaşılması için fazla katkıda bulunmadığından dolayı, sınırlı olarak anlayabiliyor ise, o zaman bir silahlı eylemi aşırı bir akıllılık ve netlikte planlamak gerekir ki, düşmana şanssız tesadüfleri bizim eylemlerimize karşı kullanma, kendi propagandası için kullanma olanağı sağlanmasın. Viola'nın kızı olaymda muhtemel olumsuz sonuçları planlama esnasında yeterince dikkate almadık.

Cezaevinde ağır işkenceler gördün. Yoldaşlar genelde bu durum karşısında nasıl davrandılar?

76 darbesine kadar askerler zaman zaman ağır işkenceler yapıyorlarsa da ve yine birçok yoldaşın "kaybolmasına" rağmen sınırlı davranıyorlardı. Ama biz mücadelemizin doruk noktasındaydık ve ilerleme aşamasındaydık, devrimci güce güveniyorduk, bu ise yoldaşlara işkencede ideolojik bir sağlamlık veriyordu. Genelde yoldaşlarımız işkence altında çok iyi davrandılar. Çoğu kez cezaevinde bir disiplin araştırması yapmak ve yoldaşlardan ifadeleriyle ilgili hesap istemek be-

nim görevimdi, parti bunlara göre tutumlarını değerlendiriyordu. Bu sırada yoldaşlarımızdan hiç birisi düşman saflarına geçmedi. Parti içerisinde önemli pozisyonlarda olan yoldaşlar ve tabandaki insanların hemen hemen hepsi işkenceye yiğitce dayandılar. Bu darbeden sonra, askerlerin istedikleri kadar işkence yapmalarının önündeki engeller tamamen kalkınca değişti. Yoldaşları işkencede öldürme iznine bile sahiptiler. Ve bu sırada zayıfladık. Çoğu yoldaş cezaevine bile ulaşamıyordu, yaşamlarını yarı yolda bırakıyorlardı. Bu dönemde zayıfladık, politik olarak da. İşkencede zayıf düşen bir yoldaş yenilgiye uğradığımıza, kaybettiğimize inanmaktadır. O halka güveni eksik olduğu için, halkla yüzeysel bir ilişki içerisinde olmuş olduğu için bu tutumu sergiliyordu. Tartışmasız işkence gibi çok zor durumlarda ideolojik açıdan iknanın hangi öneme sahip olduğunu daha iyi anlıyorsun.

Biraz da sayılar üzerine konuşalım. PRT'nin ERP ile birlikte şöyle böyle 5000 üyesi olduğunu söylemiştin.

Evet, bu doruk noktamızda böyleydi. Gazetemizin 20.000 adetini satıyorduk, okuyucuların tamamı sempatizan ya da üye değildi, ama ezici çoğunluğu öyleydi. 1977'de PRT parti üyelerini ülkeden çıkarma kararı aldı. 600 kişiyi dışarı çıkardık. Şöyle böyle 1000 PRT üyesi diktatörlük sırasmda cezaevindeydi, yine 400 civarında PRT'li diktatörlük dönemini cezaevi dışında ama Arjantin'de geçirdi. Yani cezaevinde, Arjantin'de sokakta veya sürgünde yaşayan insanlarımızın sayısı toplam 2000 civarındadır. 3000 PRT'linin ise öldürüldüğünü tahmin ediyorum.

Altmışlı ve yetmişli yılların devrimci süreçleri Arjantin'de yerle bir edildi. Buna rağmen diktatörlük kapitalist sistemin yapısal krizinden çıkış bulamadı. Sadece sendika ve mahallelerdeki sosyal yapı diktatörlüğü atlatabildi. Yeni hareketi durdurabilmek için Falkland macerasına atıldılar. Orada askerler ağır bir yenilgi aldılar ve bu yenilgiyi ağır bir kriz izledi, ülkenin sorunlarını en azından biraz olsun çözmeksizin hükümetten geri çekilmek zorunda kaldılar. Bugün devrimci bir sürecin başlatılması için gerekli objektif şartlar gerçekten var, ama subjektif şartlar yok, katılmaya hazır insanlar eksik. Bu noktadan bakıldığında durum oldukça hüzün verici. Yenilgi tüm topluma derin bir şekilde işledi.

Ümit yaratmak neden bu kadar zor?

1982/83'de insanlar basitçe barış istiyor, rahatlarının bozulmasını istemiyor-

lardı. Onlar diktatörlüğü kaldırıp demokraside yaşamak istiyorlardı. Bugün sokağa çıkıp bu demokrasiyi reddeden herkes, halkın cepheden reddiyle karşılaşacağını hesaplamalıdır. Uzun bir süre -bugün de- devrimcilerin temel görevi kitlelere reformların bu ülkede mümkün olamayacağını öğrendikleri süreçte eşlik etmekti. Bu aynı zamanda emperyalizme saldırmadan mümkün değildir. İnsanlar demokrasinin sadece içeriksiz bir formül olduğunu kendileri yaşayıp görmelidir. Bugün sınırlı olduğu için demokratik yolu terketmeyi önersek ve bağımlılığın yıkılmasını istesek kimse bizi anlamaz.

PRT'yi neden çözüp dağıttınız?

Hatalarımız çok büyüktü, ağır, çok ağır bir yenilgi aldık, bu sadece bizim örgütümüz için değil tüm bir toplum için geçerlidir. PRT'nin tarihsel önderlerinin çoğu öldürüldü, bu ise geçmişin değerlendirilmesini muazzam derecede zorlaştırdı. Santucho'nun ölümünden sonra yönetime gelen yoldaşlar 1977'de partiyi yurtdışına çıkarma kararı aldılar. Bu yurtdışına çıkanların pratikte siyasal faaliyeti de geride bırakmalarına yol açtı, çünkü yurtdışında birleşik bir gücü korumak, özellikle bir yenilgi içerisinde oldukça zordur. Ve bizim militanlarımız sadece bir ülkede yaşamıyorlardı, birçok ülkeye dağılmışlardı, hem de misafir bulundukları ülke siyasetine uyum sağlamadan. Şimdi yeni kuşağın demokrasiye bağladığı ümitlerinin suya düştüğü ve yavaş yavaş açık bir hoşnutsuzluğun geliştiği bir noktadayız. 1988'de yeni bir toplumsal hareket doğdu ve aniden ülkenin siyasal arenasına çıktı. Önceki devrimci hareketlerin bayraklarına sarılan bir hareket. Silahlı mücadele şu anda gündemde değil, çünkü düşman şu ana kadar devrimci şiddeti meşrulaştıracak baskı aygıtlarına ve önlemlerine henüz başvurmadı. Bu altmışlı yılların hareketlerinin kendilerini içerisinde buldukları tam bir diktatörlüğün egemen olduğu dönemlere göre bir fark. Ama yine de benzerlikler var: Bir dizi erkek ve kadın toplumsal mücadeleden siyasal mücadeleye olan nitel sıçramayı başarıyor ve bu sırada ağızlarında kurtuluş sloganını taşıyorlar. İnancıma göre, direnişin aşırı derecede çatışmalı, politik ve sosyal açıdan şiddetli çarpışmaların yaşanacağı bir ortamı doğurması için çok uzun bir süreye gerek kalmayacak. Egemenliğin yeni bir biçimiyle karşı karşıya geldiğimizde eskiden yaptığımız tecrübelerimizden faydalanır, onlardan öğrenirsek kesinlikle aşabileceğimiz şartları karşımızda bulacağız, yeterki öğrenelim, ki geçmişte yaptıkları gibi bizi yeniden yenilgiye uğratamasınlar. Geçmiş dönemin yararlı tecrübelerini değerlendirmeli ve bir soru karşı-

sında, zorun siyasal faaliyetle nasıl ilişkilendirileceği, halkın direnişe geçebilmek için mücadelenin tüm çeşitlerini nasıl kullanabileceği sorusu karşısında yeniden incelemeliyiz. Yetmişli yılların, yukarıdan gelen şiddetin karşı şiddete yol açacağını söyleyen konsepsiyonu geçerliliğini bugün de tamamen korumaktadır.

Kuşkusuz emperyalizmin stratejisi değişikliğe uğradı. Cono Sur'da, Latin Amerika'nın güney yakasında bir başka aşamada bulunuyoruz, ayaklanmaya karşı mücadele doktrini aşıldı ve bugün artık "düşük şiddette çatışmalar" doktrini uygulanıyor. Emperyalizm bugün artık kendisini gerilla aygıtını yok etmekle sınırlamıyor, askeri hedef halkın daha büyük kesimleri olarak belirlenmekte. Devrimci bir örgüt açısından bunun anlamı nedir, buna nasıl cevap verilmelidir?

Düşman her zaman devrimci bir grubun kökünü mümkün olduğunca erken bir şekilde kazımaya çalışacaktır. Ve bunun için uygulayacağı yöntemler aşırı derecede baskıcı karakter taşıyacaktır. Ayrıca diktatörlük sırasında sessizce çalışmaya devam etti ve birçok bilgiyi arşivlerinde topladı. Gizli servisin faaliyeti bugün yeni bir nitelik kazandı ve bu olgu onu korkunç derecede tehlikeli hale getiriyor. Bugün savaşmamız gereken düşman altmışlı ve yetmişli yıllara nazaran çok daha güçlü ve hazırlıklı. Sosyo-ekonomik durum çok hızlı bir tempoda kötüleşti, halkın hareketliliğinin ve devrimci örgütlerin kendilerini yeniden örgütleme hızı ise düşmanın temposunun gerisinden seyrediyor. Tehlike, örgütlerimizin henüz zayıf olduğu bir sırada çok zor şartlarla karşılaşmamızda yatıyor.

Mevcut aşamada bizim için toplumsal harekete paralel olarak iki önemli görev var: Öncünün oluşturulması, yani devrimci içeriklerin yeniden yaşama kavuşturulması ve solun birliği. Bu 1989 seçimlerine ilişkin taktiğimizi etkiledi. Geniş cephe ruhuyla radikal güçler arasında toprak kaybedersek, o zaman sıfır kazancımız olur, ama sadece ikna olmuşlardan oluşan küçük bir gruba yaslanırsak, bu defa da tecrit edilme tehlikesi ile karşı karşıya kalırız. Ve bu da bizi kesin bir yenilgiye götürür. Şu anda asıl sorunumuz, yeni kuşağı kazanmaktır.

Her yenilgi bir gerileme anlamına gelir, ama mutlaka çözülme ya da unutma anlamına gelmez. Arjantin'in bende bıraktığı intiba, devrimci hareketlerin yenilgisiyle birlikte devrimin de çekiciliğini kaybettiği yönünde. Bazı eski gerillalar özel yaşamlarında eskiden silahlı bir gruba üye olduklarını utanıp gizliyor-

lar. Ve normal insanlar artık hiçbir şeye inanmıyor. Eski silahlı örgütlerin kimliğini -tüm hata ve yenilgilerden bağımsız geçerlilik taşıyan kimliklerini- bugün yeniden yaratmayı mümkün görüyor musun? Tecrübeler ne oldu, sadece biriktirildi mi yoksa zaten bir işe yaramıyorlar mıydı? Eski tecrübelere ne oldu? Basitçe altına çizgi çekilip yeni bir hesap mı açıldı?

Tarihsel bir kopuş ortaya çıktı. Özellikle genç kuşakların kafasında ülkemizin tarihi ile ilgili bilgi ve kavrama eksik, tabi bu son on beş yılın tecrübeleri için de geçerli. Ve bir devrimci hareketin oluşturulması sırasında bununla önemsiz bir rol oynamıyor. İyi tecrübelerimiz oldu, şehit olan yoldaşlar sadece insan hakları kurbanları değil devrimciydiler de. Ve bunu yavaş yavaş daha fazla genç insan anlıyor. Aynısı Che Guevara resmi için de geçerlidir. Bir halk tecrübesini hiçbir zaman kaybetmez, sürekli bu tecrübeleri değerlendiren insan ve gruplar olur ve maddi şartlar elverdiğinde yeniden bir kollektif hafızaya dönüşüp yeniden pratiğe geçirilirler.

Ülkedeki durum eskisinin aynısı olarak kaldı mı, yoksa temel bir değişiklik oldu mu? Diktatörlük altında "Patria financiera" diye adlandırdığımız Finans-anavatanı ortaya çıktı, bunun anlamı ne?

Bugün o zamana göre daha temkinliyim, o sırada daha çok duygusal tepkiler gösteriyordum, o zaman sadece diktatörlüğün baskısı ve buna karşı mücadele azmine bakıyordum. Kendim yaşamamış olsam da sömürü ve sefalet sürekli kafamdaydı. Kriz o sırada henüz yeni başlamıştı ve bugüne kıyasla daha sınırlıydı. Bugün baskı -toplumdaki otoritarizmle daha da büyümesine rağmen- kıyaslanırsa daha az. Polisin toplumsal baskısı -evet gençleri ve Pobladoreleri sürekli uyuşturucuya karşı mücadele bahanesiyle katlediyor, yoksullara sürekli varlığını hissettiriyor.

Otoritarizm medyalarda da, politika ve sendika mafyasının yeniden yeşerdiği sendikalarda da büyüyor. Yani baskı benim devrimci olduğum sıradaki baskıdan az, ama ekonomik kriz bugün daha bir belirgin, yoksullukla, sefaletle, sömürüyle daha bir açık, işsizliğin geçici bir olgu değil sürekli bir durum olduğu birçok semt var bugün. Yaşamak için bugün kaç kişi, gençler de dahil, dileniyor, bu baskı altında olma duygusunu birçok aile günlük yaşam mücadelesinde yaşıyor. 15-18 yıl öncesine nazaran bugün Arjantin'de 5 milyon fazla insan yaşıyor, ancak ülke o sı-

radaki miktarın aynısını üretmeye devam ediyor. Milli gelir dağılımı daha da adaletsizleşti. 1975'de 270.000 araba yapıldı, bu yıl ise ancak 160.000 üretilebildi, onlar da özellikle pahalı modeller. Şarap tüketimi, bira tüketimi % 30 geriledi, elbiseyi ise insanlar sadece eskisinin yarısı kadar alıyor. Sanayi verimliliğini kaybetti. Eskiden ekonomik faaliyetin yoğunlaştığı büyük fabrikalar aşırı derecede azaldı ve modern teknolojilerin devreye sokulmasıyla birçok işçi sokağa atıldı. Gerçi sanayi proletaryasının sayısı hâlâ dikkate alınacak değerde, 1, 2 milyon olmalı, ama politik ağırlığından kaybetti. Eskinin birçok sanayi işçisi toplumdan dıştalandı, marjinalleştirildi ve bugün sokak satıcısı olarak yaşamaya çalışıyor. Bunların sayısı 3 milyon civarında olmalı. İşten çıkarılan işçilerin bir bölümünü pamuk gibi emen kamu görevindeki memurları da saymak gerekli. Bu ülkede halen büyük sayıda ücrete bağımlı insan var (çalışabilecek 11 milyon insanın 7, 5 milyonu ücrete bağımlı), bu sayı içerisinde proleter olmayan kesim ağırlıkta, memurlar, ticarette ya da meslek birliklerinde çalışanlar, öğretmenler vb. Klâsik işçi sınıfı azaldı.

"Patria financiera"dan bahseder misin?

Sanayide büyük bir temerküz süreci yaşandı. 300 firma sanayi üretiminin % 85'ini gerçekleştiriyor. Ticarette de aynı gelişmeyi tesbit edebiliriz, bugün ticaretin % 60'ı 15 yıl önce % 20'ye zor ulaşan süpermarketlere düşüyor. Finanskapitalde de bir yoğunlaşma süreci yaşandı, hem yerli hem de yabancı bankalarda. 8/9 yıl önce 770 finans kuruluşu vardı, bunlardan geriye sadece % 40'ı kaldı, başka deyimle: 300 banka. Bu üçyüz bankanın ise yirmisi sermaye akışını ellerinde bulunduruyor. Ve bundan dolayı Arjantin ekonomisi sürekli spekülasyona bağlı. Bu "finans anavatanıdır". Ulusal gelirin büyük bir bölümü üretime yatırılmamakta, doğrudan spekülasyona konu olmaktadır. Ya da dış borçların ödenmesi, kazançların yurtdışına yeniden transferi vb. için harcanmaktadır. Bir de Dolar kuruna bağlı olarak gündeme gelen aşırı derecede yüksek hesapların sunulması gibi manevralar var. Arjantin'de her şey Dolar etrafında dönüyor, işadamlarının kârları, faizler, hisse senetleri vb. her şey. Para bu yollardan hiç birisi aracılığı ile tekrar üretime akmıyor. Para sektörü bu kadar dinamik olduğu için, paralar gerekli yatırımlara değil spekülasyona (borsaya) akıyor. Burada yatırılan para, ortaya konulan sermayenin doğal değer kaybını dahi kapatmıyor. Bu şekilde ekonomik yapı giderek sefilleşiyor ve örneğin iç pazarın yükselen bir talebini karşılayamıyor. En küçük bir

talep artışı dahi, hemen enflasyonu şaha kaldırıyor.

Finanskapital ile işadamları arasındaki denge ne tür bir görüntüye sahip?

Arjantin ve yabancı sermaye geniş bir alana yayılıyor, tarım ekonomisinde, finansman sektöründe ve ticarette faaliyet gösteriyor. Diktatörlük sırasında muazzam bir sermaye yoğunlaşması yaşandı ve bugün ulusal burjuvazi emperyalist sermaye ile sıkı sıkıya bağlandı, sermaye çokuluslulaştı, artık sadece iç şartlara bağlı değil, hem iç hem de dış etkilere tepki gösterebiliyor. Eğer çıkarları onu gerektiriyorsa, sermayelerini Arjantin'den çekiyorlar, yine başka durumlarda ters yönde gelişme gösteriyorlar. Bu tür bir davranış ekonomiyi tamamen yıpratıyor! Tüm büyük bankalar sanayi ile içice ve büyük işadamlarının büyük toprak sahipleri ve ticaretle bağlantıları var.

Ama kararlar nerede alınıyor, üç sermaye grubundan hangisi belirleyici?

Aralarında sürekli çelişkiler çıkmasına rağmen bankalar sanayi ve tarım ekonomisi ile içiçedir. Sanayi ve bankalar dünyası aynı çıkarların peşinde ve ekonomik-politik kararların ve emperyalist planların çizildiği yer de burası.

Diktatörlük sırasında gerçekten finans sektörü büyüdü. Ve bu sektör bazen yatırım yapılmayıp artık sadece borsada para operasyonları düzenlendiği için üretkenliği engelliyor. Ama bu bir marksist açısından hangi anlama geliyor? Geçen yüzyılda Marx üretim araçlarını bir ulusal ekonominin bel kemiği diye tanımladı. Bugün Arjantin'de finanskapital sermayenin üretken sektörünü geride bırakmış ve bu sektöre hâkimmiş gibi görünüyor. Bu yeni olgunun sol açısından ne gibi bir anlamı var?

Finanskapital de sanayinin üretken alanlarına bağımlıdır. Çokuluslu şirketlerle büyük bankalar arasında oldukça sıkı bir bağ var. Üçüncü Dünya ülkelerinde finans dünyasının etkisi dışborçlar üzerinden görülebiliyor. Bazı çelişkileri saymazsak finanskapitalin bugün bağımsız faaliyet gösterip gösteremeyeceğini, günümüz kapitalizminin tayin edici unsuru haline gelip gelmediğini bilemiyorum. Üretkenliğin kapitalist sistemin tayin edici unsuru olduğunu söyleyen marksist tanımın halen geçerli olduğuna inanıyorum. Çokuluslu şirketler örneğin hiçbir zaman faiz ar-

tışlarından etkilenmiyorlar, bu küçük ve orta çaptaki Arjantin şirketlerinin asıl sorunlarından birisini oluşturuyor. Faiz artışları ile oyun sahası giderek daraltıldığı için yoğunlaşma süreci kabul ettirildi. Çokuluslu şirketler bu sorunu tanımıyor, çünkü onlar hisseleri olan büyük bankalar aracılığıyla kendi para politikalarını yürütüyorlar.

Yeni bir gerçeklik karşısında silahlı mücadele senin için halen geçerli mi?

Şu anda var olan somut maddi şartlar kitle hareketini silahlı mücadeleyle karşı karşıya getirmeye izin vermiyor. Ancak kurtuluş ve sosyalizmsiz bir çıkış göremiyorum. Yol düşmanın tavrına bağlı, ama biz bu konuda daha çok karamsarız. Halkımızın tarihsel tecrübesi düşmanın ayrıcalıklarını, özel mülkiyetini ve iktidarını tehlikede gördüğü an bize şiddet yoluyla cevap verdiğini gösterdi. Ve bu şiddete haklarından yoksun bırakılanların adil şiddetiyle karşı koymak gerekmektedir.

Solun bir grubu Ocak 1989'da Buenos Aires'de Tablada kışlasını işgal ettiğinde, bu "haklarından yoksun bırakılanların adil şiddeti miydi"?

Meşru şiddet egemenlerin şiddetinin belli bir derecede varlığını varsaymaktadır. Bugün Arjantin'de halk sefalet ve sömürü yoluyla sosyal ve ekonomik şiddete maruz kalsa ve demokratik özgürlükler her geçen gün biraz daha budansa da, diktatörlük altında olan baskı gibi bir baskı yoktur. Ayrıca meşru şiddet bu metodun halkın ve işçilerin önemli bir bölümü tarafından da savunulmasını öngörmektedir. Tarafımca sayılan bu iki şart bugün Arjantin'de yoktur. Bu yüzden Tablada kışlasına düzenlenen saldırı sahiplerinin tüm iyi niyetlerine rağmen objektif olarak sağa hizmet eden ağır bir hataydı.

Bugünkü içerikleriniz ve halka yaptığınız önermeler daha mı olgun, daha mı az idealist, maksimalist ve volontarist?

O zamanlar tamamen volontaristik ve sürekli stratejiden bahsediyorduk. Toplumun sadece bir bölümüne sesleniyorduk, tüm halka, ya da en azından bir çoğunluğa değil. Ağzımızdan strateji düşmüyordu ve bunu çoğu anlamıyordu. Ve o zamanlar insanlar daha fazla bilinçliydi ve bir bütün olarak mücadelenin şartları

bugüne kıyasla daha iyiydi. O sıradaki tecrübelerimizi tahlil etmek zorundayız, olumlu unsurları ortaya çıkarmalıyız ve mevcut şartları incelemeliyiz, yani sözkonusu şartlar ve belli bir dönem kabullenilmek zorundadır. Kafaları en net insanlar, şaşkın olan diğerlerini ikna için birleşmelidir. PRT'nin bir başka hatası da ulusal sorunun rolünü kavrayamayışıydı, yani emperyalizmle ulus arasındaki çelişkiyi. Ulusla emperyalizm arasında olan her çelişkinin kökeni sınıflar arasındaki çatışmadadır. Biz o sırada sosyalizm ve anti-emperyalizm bayrağı altında sokağa çıktık, ulusal bayrağı pek önemsemedik. Arjantin tarihini ve ulusal mücadelenin rolünü yeterince incelememiştik. Elli ve altmışlı yıllarda izlenen ülkeyi kalkındırma politikası 8-10.000 işçinin çalıştığı fabrikaların yeşermesine yol açmıştı. Oralarda sosyalist düşünceye açık, toplumsal ve siyasal mücadeleye açık genç ve mücadeleci bir proletarya bulabiliyordun. İş ilişkisi üzerinden kendilerini sömüren tekelci burjuvazi ile kendi aralarındaki çelişkiyi her gün yaşıyorlardı. Peronistler işçi sınıfı içerisinde hâlâ borularını öttürüyor olsalar da o işçiler arasında sosyalizm yayılabildi. Buna rağmen Arjantin'in ulusal kurtuluşunun önemini vurgulamamak bir hataydı. Bu bugün farklı. Yine bu sanayideki merkezileşme süreci ve sanayi işçilerinin sayısındaki düşüşle (fabrikaların yarısı iflas etti) yakından ilintili. İç pazarda küçülüp daraldı, eskiden var olan her 10.000 işçiden yeni teknolojilerin üretime sokulmasıyla geriye sadece 3 ile 4000 işçi kaldı. Aynı süreçte emperyalizm yaşam düzeyleri aşırı şekilde düşen toplumun büyük bölümlerine dışborçların alınması yoluyla baskı yapıyor, eğitim sistemi iyice kötüleşti, ev, işyeri ve ücret eksik. Bu yerli şef ile işçi sınıfı arasındaki çatışmanın sonucu değil, bu politika emperyalizm tarafından emredilip ulusal hükümet tarafından yürütülen bir politikadır. Burjuva muhalefeti ve sendika bürokrasisi bunu onaylıyor. Bu nedenle 600.000 öğretmen ve iki milyon memur kendilerini açlığa mahkum eden bir ücret alıyor, sokak satıcıları ordusu ise günlük yaşam mücadelesi veriyor. Bunlara işsizleri de eklemek lazım. Yani, Arjantin toplumunun büyük bir bölümü proletarya ile burjuvazi, şef ile kendileri arasındaki çelişkiden daha az acı çekiyor, daha çok emperyalizm ile ulus, halk ile İMF arasındaki çelişkinin baskısını yaşıyor. Öğretmen sendikası tarihsel olarak sürekli orta zümreden oluşmuştu ve işçi sınıfıyla fazla bir bağı yoktu. Liberal düşüncelere yöneliyordu. Bugün ise bu insanlar 40 gün şu sloganla grev yapıyorlar: "Ücretlere kim sahip, halk mı, İMF mi?" Düşman emperyalizm üzerinden geçmişe nazaran bugün daha belirgin gözüküyor. Bu nedenle ulusal bayrağa sahip çıkıp, onu sınıfsal içerikle doldurmalıyız. Ve tabi ki bu mücadelede sanayi işçileri yine önder rolü oynayacak, toplumun diğer kesimleri

de, ücrete bağımlılar (proleter olmayanlar) marjinal gruplar da tayin edici bir rol üstlenecekler.

Geçmişe kıyasla: Devrimci bir örgüt yaratma şansını bugün nasıl görüyorsun?

Devrimci örgütler objektif şartlar tarafından yaratılmıştı. Önce silahlı bir şekilde mücadele eden ve böylece birçok insanın beklediği yolu gösteren birçok küçük grup ortaya çıkmıştı. Bugün tersi geçerli. Bazı insanlar objektif şartların gelişimine uygun olarak devrimci örgütlerin yaratılmasıyla meşgul. O sırada şöyle deniliyordu: Devrime doğru ilerlemek zorundayız, bugün ise ritm çok yavaş. Ve bu büyük bir dezavantaj. Ama bir avantajımız da var: Eskiden bir çırpıda genç ve tecrübesiz insanlarla devrimci örgütler kurmak zorundaydık. Ayrıca bu ritme karşı duruyorduk ve hızlı cevaplar bulmak zorundaydık ve bu bazen bizim başımızı aşıyordu.

Yani düşünmek için fazla zamanınız yok muydu?

Evet. Politikamızı şartlar öyle gerektirdiği için "meta-meta" (pratik olarak ilerleme) diye adlandırıyorduk. Bu sayısız derecede hatanın kaynağıydı. Devrimci örgütlenmeyle başladığımızda, birçok temel konuyu, örneğin iktidar konusunu henüz tanımlamamıştık; iki veya üç şey kafamızda netti, geri kalanları da yaşam bize öğretti. Silahlı gruplar küçüktü, 20 ile 50 kişi arasında ve bunların çoğunluğunun mücadele ve taban faaliyetinde tecrübesi yoktu. Bu nedenle oradan hareketle kitle hareketini yaratmak zorunda kalmıştık. Tam bir savaşa kararlıydık, insanlarımız insanî ve siyasal açılardan oldukca değerlilerdi, ama mücadelenin ne kadar çetin olabileceği önceden kafamızda açık değildi. Gerçi mücadelemizin büyük bir çabayı ve kurbanı gerektirdiğini, bize işkence edilebileceğini, öldürülebileceğimizi biliyorduk, ama gerçek sertliklerden bihaberdik. Ve düşmanın bütün azgınlığıyla karşı karşıya geldiğimizde gerçi direnç gösterdik, ama bazen daha iyisini yapmak mümkündü. Bugün devrim saflarına katılan her insan, düşmanın zulmüne, azgınlığına ilişkin kafasında gerçekci yorumlarla katılıyor; bu nedenle bu insanın bir devrimci örgüte girişi bugün artık spontane bir karar değil, tersine sonuçlarını bildiği için, kısa ve basit bir zafere ulaşılamayacağını bildiği için uzun uzun düşünüp karar veriyor. Bu gruplar bu nedenle yavaş büyüyor, çünkü insanlar bu çapta

bir adımı atmadan önce düşünüyorlar. Bugün sadece geçmişte yaşanan tecrübelerin incelenip varolan devrimci gruplara akması gerekmiyor. Arjantin için objektif şartların bir patlamasını öngörüyoruz, çatışmalar çok daha sert ve çetin olacaktır, eskiden yapılan tecrübelere ve yapılara sahip çıkan devrimci örgütlerin yapılandırılmasında bu gelişmelerin önemli bir rolü olacak. Artık bu örgütler üzerinde oldukça düşünülmüş ve olgunlaşmış analizlere ve uzun yılların tecrübesine, geriye kalan yapılarına ve bir iktidar stratejisine sahipler. Bu anlamda gelecek çatışmalara bugün daha iyi bir şekilde hazırız!

Şeker kamışı işçilerinin efsanevi sendika lideri Nato Gonzales ve Fernando Ceperino ile röportaj. İkisi de PRT üyesi olarak diktatörlük sırasında cezaevinde kaldılar ve bugün Tucuman eyaletinde yaşıyorlar.

1966 yılında bu bölgede şeker fabrikaları kapatılmaya başlandı, sonuncusu uzun bir mücadeleden sonra kalabildi. Doğup büyüdüğüm ve bugün de halen yaşadığım Santa Lucia'daki şeker fabrikasını kapattılar. Fabrikanın kapatılmasından sonra Santa Lucia bir viraneye dönüşmüştü ve 3000 işçi sokağa atılmıştı. Sendikal faaliyetlerimden dolayı takibe uğradım ve 70-73 yılları arasında cezaevinde kaldım. Serbest bırakıldığımda fabrika çoktan kapanmıştı. 1973'de yeniden Santa Lucia'daki sendikanın önderliğini ele aldım, 74 Kasımı'nda yeniden tutuklanıncaya kadar. Yedi buçuk yıl tutsak olarak cezaevinde yaşadım. '82'de sürekli polise yerimi bildirmek kaydı ile serbest bırakıldım, bu şart '84'de kaldırıldı. Sendika üyeleri beni yeniden temsilcileri olarak seçtiler, çünkü şeker kamışı işçileri tüm işçiler içerisinde en fazla sömürülenler. Sendika yönetimi zayıf, yağcı ve işçilere ihanet ediyor. Arkadaşlarımıza ihanet etmeyen bizler küçük bir azınlığız, biz sürekli cezaevindeydik, diğerleri ise bildiğiniz gibi "kayıp".

Sendika alanında PRT ve ERP'den geriye bir şey kalmadı mı?

PRT çökertildi. ERP üyelerinin çoğu buraya,Tucaman'a dışarıdan gelmişler-

di, bölgeyi tanımıyorlardı. 1970'de artık PRT'de değildim, parti dışında çalışıyordum, çünkü onlar silahlıydı, çok fazla silahları vardı ama cesaret edip geldikleri bölgeyi hiç mi hiç tanımıyorlardı, Santa Lucia'yı kastediyorum. Ve doğal olarak girişim yenilgiyle sonuçlandı, o kadar genç ve tecrübesiz insanı buraya göndermişlerdi. Ve 10000 asker Santa Lucia'ya hareket edince, fazla güçlükle karşılaşmadı. Uzun bir süre burada sivillerden çok üniformalı vardı.

Hangi yıldan bahsediyorsun?

73 başından. Gerçi artık PRT üyesi değildim ama, işçiler için ve adaletsizliğe karşı mücadele ettiğinden hâlâ sempati duyuyordum. Halk bunu anlamadı, korkudan, çünkü bölgeye muazzam sayıda güvenlik gücü yerleştirilmişti. Bugüne kadar bazı işçiler şöyle diyor: Gonzales ültraydı. Ama insanların çoğu benim ne için mücadele ettiğimi iyi biliyor, niye cezaevine düştüğümü, neden işkence gördüğümü çok iyi anlıyor. Hoşuma gitse de gitmese de mücadeleye devam etmek zorundayım. Capinchango ve Santa Lucia'da sarı sendika FOTIA'dan bağımsız olarak oluşan sendikanın başındayım.

Bir yenilgiden sonra her zaman iki olanak vardır: Bütün tabanın felce uğraması ya da yapılan hatalardan öğrenme süreci. Arjantin'de her şey felce uğramış gibi. Neden?

Terör ve zulüm korkusu bugüne kadar devam etti. Halk yeni yeni sokağa çıkma cesareti buluyor. Örneğin şu ünlü "teğmen Berdina" toplu köyündeki (bu köy "kirli savaş" sırasında askerler tarafından gerillaya karşı oluşturulmuştu) durum bu. Berdina PRT'nin öldürdüğü bir askerdi. Tam da "Teniente Berdina" köyünde insanlar korkularını kaybedip bir yerel temsilci seçtiler: Beni. Düzenin atadığı temsilciyi reddettiler.

Yani askerlerin projesi de mi fiyaskoyla sonuçlandı?

Evet, Santa Lucia'da olduğu gibi. Gerçi o sırada bütün ülkede baskı vardı, ama Santa Lucia korkunç baskıların merkeziydi. En çok kaybolan buradan çıktı, en fazla işkence de burada yaşandı, bu nedenle insanlar halen bu kadar korkuyor

Bugün eski kadroların da çok azı yaşıyor. Bu ideolojik çalışma için hangi anlama geliyor?

Eskinin birçok kadrosu tamamen ortalıktan kayboldu, çoğu cezaevinde çöktü. Baskıya dayanamayıp çöktüler. Bunlar artık hiçbir işe yaramıyor. Dışarıda kalanların çoğu da artık siyasal olarak aktif değil. Bugün bizden uzaklaşıyorlar.

Eski savaşçılar neden en azından bir araya gelip kendi tarihlerini yazmıyorlar?

Bu sendikal düzeyde ve siyasi çevrelerde de deneniyor, durumu değiştirmek için, elde silahla değil, siyasal olarak. Ama ekonomik durum bizi burada öldürüyor, müthiş bir çılgınlık, bütün gün çalışıyorsun ama hiçbir şeye yetmiyor. Bu bize en fazla zarar veren şeydir.

(Fernando): Bu eyalette şeker kamışı işçilerinin problemleri sürekli kaynama derecesindeydi. Daha PRT'den önce başka örgütler de burada şu veya bu şekilde aktifti. Gruplar birleşip parti oluşunca siyasetlerini bölgenin gerçeklerine uyarladılar. Birçok PRT önderi buradan çıktı, meselâ Negrito Fernandez, o önce PRT'nin ne olduğunu bile bilmiyordu. Faaliyete başladılar, sadece siyasi değil silahlı faaliyete de, halbuki o sırada ERP henüz ortada yoktu. O daha sonra doğdu. Diktatörlük sırasında PRT ve diğer gruplar halkın tam sempatisine sahipti. Ama halk seyirci rolünde kaldı, fazla bir şey yapmadı. PRT'nin orduya karşı eylemini görüyorlardı ve bunlar hoşlarına gidiyordu. Eylemleri doğru buluyorlardı, ama katılmıyorlardı. Örgüt de bunları katmak için çaba sarfetmiyordu.

Yani öncünün rolü konusunda yanılgı mı sözkonusuydu?

Doğru. Şeker fabrikaları kapandıktan sonra zora dayalı grevler de son bulmuştu. Mücadeleci şeker fabrikaları da kapatılınca şeker pancarı işçilerinin sendikası FOTIA üzerindeki denetimi kaybettik. Arkasından sosyal olarak daha çok toplumun kenarlarında olan siyasi gruplar buraya geldi, işyerlerinin korunması mücadelesi onları hiç ilgilendirmiyordu, hemen iktidarı almakla ilgileniyorlardı. Hıristiyan komşu sevgisi siyasetiyle işe başlandı: Bir şeyi olan insanlardan bir şeyler alındı ve hiç bir şeyi olmayanlara verildi. Et fabrikalarına baskın düzenlendi ve etler çeşitli semtlerde dağıtıldı, sadece et de değil, diğer gıda maddeleri de.

Yani insanlar seyirci rolünde, ağzı açık bir şekilde gerillayı seyreden ve bir şeyler alan insanlar rolünde kaldılar.

Daha sonra ERP, Devrimci Halk Ordusu oluştu?

Artık siyasi değil sadece askeri olan bu çalışma Peron'un hükümete gelişine kadar sürdü. Tucuman'da bizler dağılıp gelecekte yeniden buluşarak örgütlenmeyi tartışıyorduk. Ama başka eyaletlerden giderek daha fazla yoldaş geldi, ki bunlar troçkistti, her tartışmayı kazanıyorlardı. Silahları bırakmama, bu eyalete yerleşme kararı verdiler. Gerilla çekirdeği olarak dağ birliği kuruldu. Tutuklandığım sırada burada uyguladığı yöntemleri doğru bulmadığım için artık partide değildim. ERP'nin ise hiçbir zaman üyesi olmadım, sadece partinin üyesiydim. Siyasi faaliyet yaptığımız bazı bölgelerden aniden ERP'nin adam topladığına dair haberler alıyorduk, ki bunun parti çalışmasıyla hiçbir ilişkisi yoktu. ERP partiyi atladı.

Siyasi olarak denetlenemeyen kendi başına bağımsız bir dinamik mi oluşmuştu?

Evet. Birçok yeni yoldaş bize katılıyordu ve hemen örgüt içerisinde başaramayacakları sorumluluklar veriliyordu: Genç oldukları ya da başka örgütlerden bize geldikleri için değil, yeterli bir ideolojik-politik eğitime sahip olmadıkları için. Tucumanlı bizlere partiden kopuk oy ve söz hakkı olmayan bir grupçuk gibi davranıyorlardı, biz sadece bize verilen görevi yapmakla sorumluymuşuz. Tutuklanıp cezaevine düşünce ağızlarından silahlı mücadeleyi düşürmeyip sürekli siyah-beyaz resim çizen yoldaşların cezaevinde tamamen çözüldüklerini ve kötü davranışlar sergilediklerini yaşadım.

Ne zaman tutuklandın?

1975'de. Cezaevinde partinin eski yoldaşlarıyla tartışma fırsatı buldum. Bu artık parti parti olarak ortadan kalktıktan sonraydı. Kendisini dağıtmıştı ve artıkları geri çekilmeyle meşguldü. Yapılan tecrübeler üzerine konuşmayı reddettiler ve binlerce özür öne sürdüler. Daha önceki yıllarda hata olarak görülen şeyleri hata değilmiş gibi sunmaya çalıştılar. Önder olan birçok yoldaş ise eskinin aynı hatalarını tekrarlayıp durdular. Bugün geçmişlerinden dolayı biraz utanıyorlar. Önlerine

bir hedef koymak ve bu hedef doğrultusunda birleşip geçmişi değerlendirmek yerine, su yüzünde kalma mücadelesi veriyorlar. Geçmişlerini tamamen inkâr ediyorlar. Burada, Tucuman'da bizim asıl sorunumuz sadece bir örgütün yenilgisi değil. Her alandaki gerilemeyi eski siyasi kadroların ölümüne borçluyuz. Tarihsel tecrübeleri ve siyasi eğitimi taşıyan kuşaklar zinciri koparıldı. Burada geleceğin önderi olabilecek kişilik ya da sendikacı yok. Onların hepsi öldü. Ve çok az sayıdaki yaşayan insan, Nato Gonzales gibi, tecrit edildi, dıştalandı.

Sıradan insanlar sadece unutmak, gerçeklere gözlerini kapamak mı istiyorlar? Ek olarak: Ekonomik durum bugün oldukça kötü, yani toplumun değişmesi için mücadelenin birçok sebebi var, ama insanlar dört duvarları arasına kapanıyor.

İnsan materyali yok, çünkü geçmişin kadroları artık yoklar. Geride kalanlar ise dıştalanmış vaziyette. Bunlar benim memur alanındaki tecrübelerim. Biz aslında burada savaşmalıyız, sadece ücret artışı için değil, ücretlerin ilk önce ödenmesi için. İnsanların burada artık yiyecekleri bile yok. Ama sendikalar, insanlar zaten kendileri sokağa dökülmeye başlayınca, evet ancak o zaman eylem koyuyor. Gerçek bu. Bizim eski insanlarımız ölüyken, bugünküler faşizm altında yetişmiş insanlar. Bir de kafası oldukça net olan ama en az direniş yolunu arayan yoldaşlar var, onlar Radikal Parti'ye (UCR) gittiler ve UCR partisinin danışmanlığını yapıyorlar. Geçenlerde parti organımız "Savaşçı" ("El Combatiente")nin yöneticisi olan Manuel Galleros yoldaş ile bir röportaj okudum. Bugün artık geçmişini inkâr ediyor, halbuki diktatörlük zulmünü Arjantin'de yaşamadı, Nikaragua ve Fransa'da sürgündeydi. Bunlar benim için artık önder filân değil, zenginleşmekle meşguller. Bir de yapılması gerekenleri bilen ama yıkıldıkları için bunları yapmayan yoldaşlar var, onlar da yılgınlar, hayal kırıklığına uğrayanlar. Geçenlerde bir yoldaş bana ne demişti: Madem ki bütün önderlerimiz öldü, biz niye devam edelim? Bu yoldaş tamamen yalnız, herkese olan güvenini yitirmiş, herkes de ona olan güvenini yitirdi.

Pekala sen nasıl devam etmek istiyorsun?

Şimdi bir demokrasi aşamasını yaşamalıyız ve ülkenin gerçeğine uyum göstermeliyiz diye düşünüyorum. Bunu yaparken uzun vadeli bakışımızı kaybetmemeliyiz, çünkü sorunlarımızı oy sandıklarında, çözmeyeceğiz. Böyle bir çözümün olmadığını açık seçik Şili örneğinde gördük.

Eski ERP üyesi Manuela ile röportaj

Ben 1972'de örgüte katıldığımda ERP silahlı propaganda aracılığıyla tanınmıştı. Bir askeri birliğe alınmadım, önce "silahlı propaganda" tecrübesi toplamaya çalıştım. PRT'nin kendi organı vardı, "El Combatiente" (Savaşçı) gazetesi ve ERP'nin de "La Estrella Roja" (Kızıl Yıldız) adında bir gazetesi vardı. Bir ERP hücresinin ilk yaptığı iş, fabrika kapıları önünde "La Estrella Roja"yı satmak ya da bedava dağıtmaktı, sonuncusu daha kolay oluyordu, çünkü para almak zorunda kalmıyorduk. Şunu biraz ilerde olanlar yapıyordu: Fabrika güvenlik görevlilerini atlatıp fabrika içerisinde gazete satmak ve ajitasyon yapmak. Silahlı propagandanın daha bir üst düzeyi ise bir süt arabasının kamulaştırılmasıydı. Süt dağıtımı birçok insanı çekiyordu, ama biz yardım kuruluşu olmadığımızı, aslında insanların kendine ait olan şeylerin bir bölümünü geri verdiğimizi söylüyorduk. Silahlı propaganda ağırlıkla "La Estrella"nın dağıtımından oluşuyordu. Bildirilerimizde fabrika içindeki somut durumu da ele alıyorduk, içerde yoldaşlarımız vardı veya sendikal sorunlar ve sendikaların ERP'nin bu mücadelesi ile desteklediklerı taleplerini biliyorduk. Silahlı propaganda aslında askeri bir eylemdi, biz silahlı ve üniformalıydık.

ERP'ye katılmanın sebebi neydi?

Bana ya da başkalarına karşı yapılan adaletsizlikler beni her zaman yaralamıştı. 17-18 yaşında olduğum dönem benim için çok önemliydi, insan bu dönemde kendisine birçok soru soruyor. Tüm bir 1972 yılı boyunca ERP'nin gençlik örgütü içerisinde olmak çok idealistçeydi. Partide "bekleme" diye bir aşama vardı, yani üye olmadan önce bekliyorsun. Bana sen "bekleme"desin dediler. Tehlike ve sonuçlarıyla ilgili ilk kez ağabeyimi öldürdüklerinde bir şeyler kavradım. Bu daha fazla sorumluluk üstlendiğim, partiyle ilişkili daha ciddi işler yaptığım dönemdeydi. Catamarca'daki infazlar oldu. Kişisel olarak benim için sürekli ölümle kucak kucağa yaşamak tamamen sinir bozucu, korkutucu bir şey. Bu seni sert ve katı olmaya zorluyor, kendini korumalısın, yoksa dayanamazsın.

Ölümden nefretle nasıl başettin?

Bir askeri gruba girdiğin ve böylece büyük bir rizikoyu üstlendiğin an, müthiş ümitlisindir, bir şeyleri başaracağını, iyi olan en adil ve güzel olan bir şeyleri yaratacağını düşünürsün, işte o zaman verilen kurbanı meşru görürsün, o zaman ölümle farklı bir ilişki kurarsın. Yer altında yaşamak zorunda olduğun için kişisel şeylerden vazgeçtiğin gibi. Seni devam etmeye zorlayan şey bir projen olmasıdır, gerçekleştirilebilir diye düşündüğün bir projenin içerisindesindir, olumlu olduğuna inanırsın, adil bir dönüşümün zorunluluğuna.. Bu sana yardım eder, gücüne güç katar, diğer tarafa, bazı durumlarda ağır basan diğer tarafa dayanabilmeni sağlar. 1983'den sonra bende olduğu gibi. Ve birden bire her şey seni geçer, boğar seni, çünkü düşünmeye başlamışsındır. Bana yardımcı olan bir şey oldukça açık olan bir psikoloğu bulmaktı. Olayların sorumlusu gibi kendimi görmemem gerektiğini, tarihsel bir duruma katılan bir insan gibi kendime yaklaşmam gerektiğini söyledi. Olayı tersine görürsen, yani sanki sen gerçekleri yaratıyormuşsun gibi, bu oldukça saçma bir durum olur.

Bir devrime katılmak coşkulu, heyecanlı bir şey de olabilir, değil mi?

Bunun için devrimini yapmış bir ülkede olmak daha iyidir; devrimden sonra da önce olduğu gibi birçok pisliği temizlemek zorundasın, o zaman da aynı iktidar mücadeleleri olacak. İktidarın alınışından sonra sadece sevgi ve çiçeklerin olacağı

ve sosyalizmin inşaa edileceği düşünülür. Bu doğru değildir, bu sadece bir aşama. Ben devrimi böyle algılamamış olan hiçbir insanla konuşmadım. Devrimi bir çeşit şefkatlilik olarak algılamasaydım kendimi hiçbir zaman bu kadar veremez, devrime bu ölçüde katılamazdım.

Silahlı propaganda ile devam edelim!

Silah elde etmek için eylem yapmak zorundaydık. Silahlı propaganda olan her şey için bir dizi operasyon gerekiyordu, meselâ araba, lojistik, matbaa. İllegaliteye geçen yoldaşların giderlerini karşılamak ve partinin işleri için mali operasyonlar düzenlendi. Anahtar rolündeki askerler, fabrikasında iş mücadeleleri olan işadamları kaçırıldı. Bir defasmda fidye talepleri arasında, her işçi ailesine bir battaniye dağıtılması bile vardı. Silahlı propaganda hiçbir zaman sona ermedi, ERP ordusunun ilk aşamasıydı. Askeri hücreler ağırlıkla önemli fabrikalarda çalışıyorlardı, semtler ikinci sırada geliyordu. Parti için fabrikalar temeldi. Ondan sonra silah bulma eylemleri yapıldı. Polislerin silahlarını alıyorduk; bir polis izleniyor, biraz sakin bir köşede silahı alınıyordu. İşgaller oldu, bir köy ele geçirilmişti, bir polis karakolu, banka soygunları...

Gerilla içerisinde kadınların rolü neydi?

Erkeklerin ön yargılarının olmadığını iddia etmek isterim, sanıyorum bunlar aşılmıştı. Yetenekleri olan ve istekli görünen Companeralar (bayan yoldaşlar) kendilerini geliştirme olanaklarına sahiptiler. Çocuğu olan yoldaşlar, bunlar 3-4 yaşma gelinceye kadar çocuklarının yanında kalıyor, ondan sonra ne yapacağına karar veriyordu. Çocukların çoğu büyük anne ve babalarında büyüdüler, bir kısmı ise velilerinin yanında kaldılar. Çocuklarımızın bizim yaşamımızı sürdürebileceğini sanıyorduk, ama olanaksız olduğunu sonra gördük.

Yönetim kademelerine geldiler mi?

Merkez komitesinde Companeralar vardı. 5 ya da 7 kişiden oluşan ve asıl kararları veren politbüroda, yürütmede, kadın yoktu. Bürodan tüm erkek yoldaşlar kadın yoldaşlarla evliydi ve şu cümle gerçektir: "Her büyük erkeğin arkasında bir büyük kadın vardı". ERP genel kurmayında kadınlar, dişi üstteğmenler vardı.

Askeri rütbeleriniz ve üniformanız var mıydı?

Evet, subay, üstteğmen, teğmen, yüzbaşı ve komutan vardı. Birlikleri belirleyen bir ordu yönetmeliği vardı. Sözkonusu olan artık yer altında bir gerilla grubu değil bir ordunun örgütlenmesiydi. Düzenli bir ordunun yönetmeliği seçiliyor ve örgüt içerisinde yayınlanıyordu -bugün mesafeli bakınca, hayvanca bir şey.

Tutuklandın mı?

Hayır, birçok arkadaşım kaybolurken, ben tutuklanmadım. Beni unuttular, görmediler, neden bilmiyorum. Belki askerlerin bir idare sorunu. Ben sürgüne gittim.

Bugün Buenos Aires'e döndükten sonra nasıl yaşıyorsun?

Benim silahlı bir örgütün üyesi olduğumu bilen çok az yeni arkadaş var. Ama geri döndüğümde ailemin bütün dostları PRT üyesi olduğumu biliyorlardı. Arkadaşlarım, bunlar peronistler, solcu ve ilerici insanlardır, o zamanki üyeliğimi görmemezlikten geliyorlar. Kadrolardan bahsetmiyorum, sıradan insanlardan bahsediyorum. Bazıları askeri darbeyi gerillanın tahrik ettiğini söylüyor. Birisi ile konuşup, o sıradaki rolümü tahlil etmem gerekiyordu, aksi taktirde kolayca şöyle diyebilirdim: Oraya girerken deli olmalıymışım. Benim için, neden bu yolu seçtiğimizi doğruca değerlendirmek çok önemliydi.

Bu yüzden utanıyor musun?

Hayır, ama dikkatliyim. Bazen bazı tavırlarımızı düşünüp, gerçekten çok sert davranmış olduğumuza inanıyorum. Bağlamlarından çıkarırsan şöyle de diyebilirsin: Bu delice şeyleri yapacak aşamaya nasıl geldim? Her durumu bağlamından koparamazsın, sınıflar mücadelesinden, örgütten ve hatta örgüt içerisindeki kendi yaşamından kopuk olarak değerlendiremezsin. Birçok yoldaş bugün Subay Viola'ya düzenlenen suikastten bahsetmeye utanıyorlar. Kızlarından birisi eylem sırasında ölmüş, diğeri sakat kalmıştı. Bu delilikti. Buna karar veren yoldaş beceriksiz ve duygusuz bir hayvandır. Utanan birçok insan var.

Arjantin'deki silahlı mücadele tecrübelerinin yeniden hayata geçirilebileceğine inanıyor musun?

Bu şekilde değil. Temelde yanlış bir pozisyon değildi. Gerilla dağa çıktığında uzun yıllar öğrenmesi ve bölgeyi tanıması gerektiği netti. Ama aniden orduya karşı savaş içerisinde buldu kendisini. Dağlardaki faaliyet uzun vadeli bir girişimde. 1973-74'de Partiye birçok yeni insan geldi ve iktidarı almak için 10 yıl beklemek istemeyen bu insanların baskısı partiyi etkiledi. Latin Amerika'da -hangi tür bir ordu ya da silahlı hareket olur bilmem (belki biz biraz dogmatikdik)- silahlı mücadele tek yoldur. Arjantin'de mi? Bilmiyorum.

Eski Montonero, şimdi bağımsız sol sendika yöneticisi Jose ile röportaj

Orta tabakadan bir aileden geliyorum, annem öğretmen, babam ise profesördü. Kendisi anarşistti. Ben on beş yaşındayken komünist gençlik örgütü FEDE'ye girdim. Bu 64'de olmalı ve o zaman Arjantin'de başarıya ulaşmamış bir gerilla denemesi, Masetti'nin denemesi vardı. Birkaç yıl sonra FEDE'den ayrılıp troçkizme yöneldim. Orada "proleterleştim". İşçi sınıfının geleneklerini tanımadan büyük bir şevkle fabrikaya girdim. Tecrübe eksikliğinden dolayı oradan atıldım. Bolivya ve Guetamala'da gerilla ortaya çıkınca kendimize şöyle dedik: Che'ye insan ve silah göndermeliyiz! Bazılarımız Bolivya'ya gitti, bizler ise örgütlü bir bağımız olmadan solda çalıştık ve zaman geçirdik. Daha sonra ileride "Halk Kurtuluş Ordusu" (CPL) adını alacak olan küçük bir silahlı grupla ilişki kurdum.

Sizden insanlar Bolivya'da Che'nin ELN'sine katıldılar mı?

Örgütün en önemli insanlarının bazıları katıldılar. Buenos Aires'de silahlı mücadeleyi tartışmaya başladık. Küba Devrimi ve Che'nin gerillası'nın üzerimizde büyük etkisi olmuştu ve diğer tarafta solun reformizmi. Tüm devrimci örgütleri birleştirmeyi gerekli görüyorduk, hem peronist hem de diğer solu, peronizme karşı gerilla pozisyonlarını değil peronist halkın olumlu unsurlarını ve reformist ön-

derler tarafından yürütülen her ulusal harekette var olan çelişkiyi görüp savunan solu. Silahlı mücadeleye başlamamızın insani sebepleri de vardı, karar verme vakti gelmiştir diyorduk.

O sırada nasıl yaşıyordun?

Daha yeni evlenmiştim, 20 yaşındaydım, bu kararı büyük bir idealizm ve mistiklikle almıştım. Kendi başına bu kötü bir şey de değil, bazen politik kararları bilimsel ve derin olarak incelemek anlamlı da olsa.

O sıralar, 70, 71'de ne tür eylemler yaptınız?

Her çeşit eylemi yaptık: Banka soygunları, silahsızlandırma, polis karakollarına baskın ve işgal eylemleri, fakir mahallelerde yiyecek dağıtımı, işadamlarının ya da diktatörlüğün politikacılarının evlerinin önünde silahlı çarpışmalar, orduya saldırılar vs. örgütün başlangıcında kendimizi kırlara verdik, haritalarla dolaşıyor, dağlara, güneye ve kuzeye gidiyor, silahlı eğitim yapıyorduk. Daha sonra - Tupamarolardan etkilenerek- ülkemizin sosyal ve ekonomik şartlarına daha uygun bir başka yolu seçtik; çünkü Arjantin'de devrimin motoru olan muazzam işçi kitleleri şehirlerde yoğunlaşmıştı. Bu nedenle şehir gerillası metoduna başladık. Biz, yani şöyle böyle 150 aktif insan. Ve arkasından kardeşim bir silahlı çarpışmada şehit düştü, bu benim için ağır bir darbe olmuştu, çünkü ölenler hakkında söylenilen silahı yerde kalmayacak cümlesini sürekli reddetmiştim. Bu sadece bir saçmalık! Acı bir yaşam boyunca sürüyor. Birisinin yerini bir başkasının doldurabileceğini söylemek de ne oluyor? Bunun yanlış olduğunu söylemiyorum, ama bu tür şeylerin duygularla ve belli bir samimiyetle de ilgisi var. Sonra devrimcilerin ağlamayacağını söyleyen lâf! Ama ben çok ağladım ve bundan dolayı mutluyum. İlerlemek için bu tür şeylerin bana bir katkısı olmadı, ben yaşama yönelen şeyleri tercih ediyorum. Belki, bir silahlı grup üyesi olmuş olmama rağmen sendikal çahşmaya devam etmiş olmamdan ileri geliyor bu. Temsilciydim ve bunun için insanlarla doğrudan bir ilişkim vardı. Kardeşimin ölümünden sonra tutuklanıp küçük bir hücreye kapatıldım. Sorgulandım, ama dövülmedim, o an o kadar üzgün, o kadar kızgındım ki, işkence yapılsa dayanıp dayanamayacağını bilmiyorum ama esas olarak inanıyorum ki sıkı dururdum.

Tekrar serbest bırakıldım, ama gizliliğe geçtim, çünkü renkli bir köpek gibi

tanımıyorduk ve nihayet yeniden eylemlere, birçok silahlı eyleme de katıldım. Silahları hiçbir zaman sevemedim, istemeyerek elime alıyordum, çünkü gerekli olduğunu düşünüyordum. Tabancalara hayran başka yoldaşlar da vardı, sürekli parçalara ayırıp yeniden biraraya getiriyor ve yanlarında taşıyorlardı. Bu benim hiç hoşuma gitmiyordu ve şansım varmış ki yaşıyorum. Bir eyleme katılınca diğer yoldaşlar gibi ben de korkuyordum. Ve bunu kabul etmek, insan olduğunu ve severek yaşadığım kabul etmektir. Yoldaşları korumak için sürekli hedef olmamaya çalışmıştık. Son dönemde örgütün yönetimindeydim, arkasından da büyük kitle yürüyüşleriyle Arjantin'in siyasal açılışı geldi ve Peron sürgünden geri döndü. Birçok silahlı grup bu dönemde taban çalışmasına başladı.

O sırada aranızda bir koordinasyon var mıydı?

Evet. Gruplar arasında ilişkiler vardı, biz bunu "cep politikası" diye adlandırıyorduk, çünkü ağırlıkla askeri eylemleri koordine ediyorduk, karşılıklı olarak birbirimize silah veriyor ve hemşire değiş tokuşu yapıyorduk. Ortak eylem de yapıyorduk ve ikili toplantılar oluyordu. FAP, FAR, Montonerolar ve Decamisadolar (gömleksizler) vardı, bu gruplar birlikte OAP'yi, silahlı peronistler örgütünü kurmuşlardı. Bunun yanısıra sol örgütler vardı, en büyükleri PRT-ERP, yanısıra her renkten FAL, CPL, Devrimci İşçiler Grubu, MRCH vs. Bizim hepsiyle ilişkilerimiz vardı.

Karşılıklı birbirine güvenen ve birbirini koordine eden bu kadar fazla küçük silahlı grubun var olmasını tuhaf bulmuyor musun? Aralarında çok az politik görüş farklılığı vardı, üyelerinden sadece iki şey isteniyordu: Silahlı mücadeleden yana ve dayanıklı olmak.

Hayat bu. Ama en son geriye sadece iki örgüt kaldı: Montonerolar ve PRT. Siyasette başka boş bir alan yoktu ve iki taraftan birisi için karar kılmak zorundaydın. 1972'de Hector Campora Peron adına seçimleri kazandığında nasıl devam edeceğimizi tartışıyorduk. Benim grubumda, hepsi sendikacıydı, peronizmin anlamını, peronizme katılıp katılamayacağımızı konuşuyorduk. Benimle çalışanların çoğunluğu Montonerolara gitti, ben bunun sonucu olarak sendika yönetiminden dışlandım. İşçilerin büyük bir bölümü peronizmi desteklediği ve peronist solun uzun bir geleneği olduğu için de Peronizm'de karar kılmıştık. Şöyle diyordu ki bu-

rada işçiler Peron'dan yana peronist sol da güçlü, binlerce ama binlerce genci harekete geçirecek güçte ve Peron sürgünde bulunduğu sürece denge unsuru olarak görev yapmıştı, onun şemsiyesi altında herkes için, sağ, sol ve orta için yer vardı. Ama Peron'un geri dönebilmesi için verilen mücadelede bu geniş kesim daralmıştı. Peron'un işçiler ve gençler üzerinde büyük etkisi vardı, bu etki şu sloganda ifadesini buluyordu: "Peron/Evita, anavatan sosyalist olacak!" Bir kez peronizmi ulusal bir olgu olarak kavradıktan sonra, ya onun saflarına geçmek ya da siyasal mücadelede kapıda kalmak zorundaydın.

O sırada sizin örgütünüz ne durumdaydı?

Campora hükümeti Montonerolara uzun bir mütareke öneriyordu. Bu da doğruydu. Kamuya açık siyasal yaşama katıldık, peronist gençlik örgütü JP'de politika yaptık, eyalet hükümetlerinde görev almaya başladık, Buenos Aires, Mendoza, Cordoba ve Santa Cruz'un güneyinde bakanlarımız bile vardı. Pratik olarak tüm üniversite ve yüksek okulları kontrol ediyorduk. Her yerde biz vardık, yoksul semtlerde, kiracı hareketinde vb. Daha sonra Montoneroların sendikal yüzü olan "Peronist İşçi Gençliği'ni" (JTP) örgütlemeye başladık. Hepimiz bir taban grubunda çalışmak zorundaydık.

Montoneroların mütarekeden önceki silahlı faaliyetleri önemli miydi?

Evet. General Aramburu'nun cezalandırılmasından, La Calera köyünün işgaline kadar, kamulaştırmalardan, kışlaların silahsızlandırılmasına kadar birçok eylem yapıyorduk. Büyük bir örgüttük. Siyasette de başarılarımızı gösterebiliriz, meselâ Peron'un geri dönebilmesi için yürüttüğümüz kampanya: **"Campora hükümete, Peron iktidara!"** müthiş başarılıydı. O sırada gerçekten çok büyüdük ve devrim iktidar için bir strateji bulmuştu. Yarı şakayla İsa'yı yumurtalarından tuttuk diyorduk. Ama gerçekte İsa'nın yumurtaları çok yukarda asılıydı.

Peronizme girerken kafanda hangi konsepsiyon vardı, çünkü devrimci konsepsiyon peronistlerinkinden farklı?

İşçiler peronist, çünkü en iyi dönemlerini Peron hükümeti sırasında yaşamışlar. Onurlarını korumuş, onlara insan gibi davranılmıştı, başlarının üstünde bir

damları vardı, siyasal ve sendikal özgürlüklere, sosyal adalete kavuşmuşlardı. 1952'de milli gelirin % 51'i işçiler arasında dağıtılmıştı. Bu şekliyle peronist olmalarının nedeni açık değil mi? Evita'nın mücadeleci bir prestiji vardı, oligarşiye karşı sertti, ideolojide şaşkındı, ama resmi peronizm halkın kafasına adeta kazınmıştı. 55 sonrası Peron ya da Evita adını anmak yasaktı, peronist sendikaların sebollerini kullanmak da öyle. Sıkı ve sert bir takip sözkonusuydu. Peronizm çelişki doludur, ulusal burjuvaziye seslenmekte, karizmatik bir öndere sahip, ve sendikalar devlete bağlı hale geliyorlar. Ama diğer taraftan peronizm işçilerin sınıf nefretinin toplandığı havuzdur, 1955 sonrası direniş buradan gelişmiştir. Ve insanlar daha sonra kitleler halinde peronizm için sokaklara dökülünce, biz de peronizm'de karar kılmak zorunda kaldık. Burada en azından gelecekte devrimin örgerliği denilebilecek birilerinin ortaya çıkacağını sanıyorduk.

Örgütünüz tamamen mi peronizme katıldı?

Hayır, kendisini dağıttı ve herkes daha sonra kişi olarak peronistlere, öncelikle de sendikal kol olan JTP'ye katıldı. Burada hiyerarşiyi çabuk atladık ve nihayet yönetime geldik. Peronizm saflarındaki durum çetrefilleşiyordu, çatışmalar başladı, örneğin biz Montonero Quieto'yu peronist hükümet tutuklatınca bir kampanya başlattık. Daha sonra ise milisler içerisinde tüm FORD araba satıcılarına karşı molotof kokteylli, korsan gösterili, köprü üstlerinde barikatlı bir kampanya başlattık. Silahlı eylemler daha çok meşru müdafaya yönelikti. O sırada ölüm mangası Triple A bürolarımızı havaya uçurmaya ve insanlarımızı katletmeye başlamıştı. 1 Mayıs 1974'deki gösterilerde Peron ile Montenerolar arasında açık çatışma çıktı. Bunun üzerine biz geri çekildik ve bizi "manyaklar" diye adlandırdı. JP'nin, peronist gençliğin milletvekilleri istifa etti ve bundan sonra olanlar kendi kendimizi yasaklamamazı, yani illegaliteye geçmemizdi. Tabanda faaliyet gösteren birçok arkadaşımız şaşırmıştı, sanki uzatılmış bir kola asılı gibi ortada kalmışlardı. Kendilerine maske takarak işe gidecek halleri yoktu ya. Peron'un bunları izleyen ölümünden sonra, peronist sağ iktidarı aldı. Ve bu noktada kitleler de geri çekildi.

Bugün illegaliteye gönüllü girişi nasıl açıklıyorsun?

Bu tamamen yanlıştı, çünkü böylece önceden sahip olduğumuz belli bir korumayı kaybettik. Tabanda zaten tartışılmamıştı, tersine bir basın toplantısında yu-

karıdan bildirildi: Yeraltına girin! Bu adımın arka planında insanlarımızı öldüren baskı mekanizması vardı. İllegaliteye attığımız bu adımla ölüm mangalarına yem olarak sunulmaktan kurtulmak istiyorduk. Ayrıca hükümet bu arada programından tamamen vazgeçmişti, faşist sağ iktidardaydı. İnsanların politik kimliklerinin Montoneroların güçlenmesine yol açacağından, yeni bir kitle hareketi olacağımızdan hareket ediyorduk. Montonerolardan, silahlı mücadelede tam bir çarpışmaya dayanabilecek leninist bir parti yaratmak istiyorduk. Savaş artık Cezayir imzası (argelinizacion) taşımalıydı.

Neden Leninist bir parti?

Politik-askeri bir örgüt olduğumuz için. Montonerolarda farklı askeri rütbeler vardı: Teğmen, yüzbaşı, subay, milis askeri ve komutan (Comandante). Demokratik merkeziyetçiliği savunuyor, örgütü daha çok leninist ilkelere göre şekilllemek istiyorduk. Eylemler giderek büyüdü, çiçeklerin arasına gizlenmiş bombalarla buketler gönderiyorduk.

Aynı dönemde peronist hareket gitgide tükeniyordu. 75 sonundan itibaren ordunun yeniden müdahale edeceği kafamızda açıktı. Durumları ne kadar kötü olursa o kadar basit insanlara ajite çekileceğine inanıyorduk. Tabi ki bu ağır bir hataydı. Darbeyi engellemek için ciddi çabalar sarfetmedik. Kendi gücümüzü abarttık, tam bir militarizme düştük ve geri çekilme kelimesini hiç tanımıyorduk.

Her gün yoldaşlarımız düşmanın eline düşerken iktidara ilişkin basit şekillenmiş bir düşünceye sahiptik. İçimizden bazıları polisin bildiği bir buluşmaya gerçekten sadece ateş etmek için gidip gitmememiz gerektiğine ilişkin sorular ortaya attılar. Çünkü her gidişimizde kaybediyorduk. Evet, aleti cebinden çıkaramadan ölüyordun. Montoneroların, darbeden sonra sendika merkezini (CGT) ve tüm üye sendikalarını direnişi örgütlemek üzere illegaliteye çekme planları üzerine konuşuyorduk. Bu düşünceyi, legal sendikaları illegaliteye çekme düşüncesini saçma buluyorduk. Darbeden hemen sonra yukarıdan tüm yoldaşları taban gruplarından çekme emri geldi. Biz karşı çıktık, çünkü en azından tabanımıza bunun sebeplerini açıklamalıydık. İçimizden bazıları üç-dört ay işinde kaldı ve sürekli tutuklanmayı bekledi. Aniden tabanda kalma emri geldi. Bize çok bilmiş bir bayan yoldaş gönderdiler ve ona örgütün kararını doğru bulmadığımızı, tabanda kalamayacağımızı söyledik. Daha sonra bize korkaklar diye küfredildi, hakaret edildi. Milis askerlerinin (hiyararşide en altta olan ve küçük işlerde hizmet gören yoldaşlar) bir-

denbire polislerin silahlarını almalarını söylediler. Biz korktuysak, onlar donlarına yapıyordu! Biz kimseyi cepheye göndermeyeceğimizi söyledik ve o kadar!

Yirmi gün ilişkisiz kaldık, ama daha sonra yine geldiler ve destek istediler. Sendikal alanda tanınıyorduk, bu nedenle CGT'nin direnişteki masasma oturmamız istendi. İki hafta önce korkak olduğumuzu söylüyordunuz, şimdi ise bu aşamada en önemli ittifakı yönlendirmemizi istiyorsunuz diyerek itiraz ettik. İyice kızdık yukarıdakilere, siyaset üzerine tartışmak istediğimizi, ama böyle tartışmayacağımızı söyledik.

Burada benim örgütle olan ilişkim sona eriyor. 77 başmda büyük bir şansla İspanya'ya gittim ve orada yıllar boyu hanımım ile birlikte sokak satıcılığı yaptım. Arjantin'e tekrar 84'te, yeniden demokratik bir hükümet iktidara gelince döndüm. Yeniden çalışmaya ve sendikal alanda faal olmaya başladım.

Doruk noktalarında 100.000 insana sahip olan Montonerolara ne oldu?

Daha fazla olduğunu tahmin ediyorum. Sadece 6000 uzun vadeli kadromuz vardı. Bugün "devrimci peronistler" (PR) adı altında figüranlık yapıyorlar. Ve sonları büyük bir trajedi, siyasi körlüklerinin bir ürünü, savaşı kaybeden önderlerin hâlâ önder olabileceğine dair inançlarının bir ürünü. Mario Firmenich bugüne kadar PR'nin beyni olarak kaldı. Bugün sağda bir yerde duruyor. Düşünceleri için ölen tüm insanlar bugünkü PR'yi görseler, bir kere daha ölürlerdi. Tüm bayraklara, sosyalizme, sendika bürokrasisine karşı mücadeleye ihanet edildi. Bu PR'li insanlar benim için 75/76'dan bu yana ölmüşlerdir.

Silahlı mücadeleyle siyasal mücadeleyi geliştirmenin olanaklarına ilişkin eskiden kafanda olanlardan bugün hangilerini geçerli görüyorsun?

Latin Amerika'da başka bir yol yoktur, ama bunun için halk içerisinde büyük bir onaya ihtiyaç var, ancak bu belli çetin durumlarda düşmana yanıt vermeme şeklinde anlaşılmamalı. Şiddetin derecesinin halkın içinde bulunduğu duruma uygun olmasım sağlamaya özen göstermek lâzım. Bugün siyasi olarak çok ve ağır çalışmalıyiz, ideoloji üzerine, siyasal faaliyetin yeniden inşaası üzerine tartışmalıyız. Demokrasi konusu önemlidir, insanlara demokrasiyi savunabileceğimizi gösterebilmeliyiz. Demokrasiyi bir kenara atarsan, devrimi ellerinde tutsan da bir anlamı olmaz. Ki devrim bugün her zamankinden daha fazla uzaklara kaydı, kapıda

yine askerler bekliyor. Ve yeniden darbe yaparlarsa bizi on dakika içerisinde pilâva çevirirler. Yeni bir darbeye burada kimse dayanamaz. Sol yeni baştan başlamak ve iki ayağıyla da gerçeklere basmak zorundadır.

Uruguay

Üç milyonluk halkın neden "Amerika'nın İsviçresi" diye adlandırıldığı konusunda görüşler değişiyor; bazıları bunun (önceden var olan) siyasi istikrar ve örnek alınabilecek bir sosyal kanuna bağlı olduğunu söylüyor, başkaları bunun Uruguaylıların İsviçre Konfederasyonu üyeleri gibi oldukça tutucu olmalarından kaynaklandığına inanıyor. 1903 de Colorado politikacısı Jose Battle y Ordonez hükümete gelmeyi başarmış ve modern bir devletin temellerini atmıştı. Büyük toprak ağalarının iktidarına dokunmaksızın bir iç pazar yaratmış, demir yollarını ve sigortaları ulusallaştırmış, sanayi üretimini yükseltmiş ve yerli işletmeler lehine gümrük engellerini yürürlüğe koymuştu. Kilisenin iktidarına son verilmiş, sekiz saatlik iş günü, sosyal ve emeklilik sigortaları ve bedava okula gitme hakkı "İlerleme İttifakından" altmış yıl önce özellikle yoksulların yararına olmuştu. Devlet en önemli işveren haline gelmiş ve büyük bir orta zümre ortaya çıkmıştı.

Kore Savaşı'ndan sonra sosyal cennet rüyası sona ermişti. Yün ve deri'nin sentetik bir şekilde üretilmeye başlaması dünya pazarında geleneksel ihraç ürünlerine talebi düşürmüş, entansif hayvancılık ise gerekli hale gelen yapısal reformlar önünde bir engel haline gelmişti. Emekçiler ke-

merleri sıkmak zorunda kalmış ve ülke İMF diktası altına girmişti. Uruguay kambiyo rayicini serbestleştirmek zorunda bırakılmıştı bu da enflasyon ve işsizliğe yol açmıştı.

Altmışlı yılların başında Raul Sendic ve onun kurduğu bir şeker kamışı işçileri sendikası olan UTAA kendilerinden bahsettirmeye başlıyorlar: Fabrikaları işgal edip başşehire doğru yaptıkları uzun yürüyüşlerle ülkedeki feodal sömürü şartlarına dikkat çekiyorlar. 1963 Temmuz ayında "İsviçre Atış Klübünden" tüfek çalıyor, yarım yıl sonra Robin-Hood eylemlerine başlıyorlar: Gıda maddesi taşıyan tırlara saldırıp bunları yoksul mahallelerde dağıtıyorlar. Raul Sendic, Nato Huidobro ve Julio Marenales etrafında oluşan bu gruptan 1966 yılında resmi olarak "Ulusal Kurtuluş Hareketi", MLN-Tupamarolar doğuyor.

Tupalar herhalde en ünlü şehir gerillası oldular. Doruk noktalarında şöyle böyle -bu polisin tahmini- 10.000 civarında militan taraftarları vardı. Hiçbir banka ve büyük sermayeden hiçbir insan onlar karşısında emin değildi. En çarpıcı eylemleri Pando şehrinin işgali (8 Ekim 1969), İngiliz konsolosunun kaçırılması (9 Ocak 1971), iki gerici gazete sahibinin kaçırılması (Eylül 1969) ve "Görünmeyen isyan" filminde hikâyesi anlatılan ABD'li işkence uzmanı Dan Mitrione'nin kaçırılıp vurularak cezalandırılmasıydı (31 Temmuz ile 10 Ağustos 1970 arası). En büyük sempatiyi finansman topluluğu "Monty"yi 14 Şubat 1969'da soyarak topladılar, buradan sadece 24.000 Dolar almakla kalmayıp, aynı zamanda göstermelik firmalarla illegal para aktarmalarını gösteren kasa defterlerini de çaldılar. MLN defterlerin birer kopyasını bir hakimin evinin kapısına bıraktı ve birçok saygın işadamının tutuklanmasıyla bir hükümet krizine yol açtı. Suçu kanıtlanan ve adli makamların iyi davrandığı bir eski bakan halk cezaevine atıldı.

Daha Colorado politikacısı Jorge Pacheco Areco'nun anayasal hükümeti altında içerde savaş durumu ilân edilmiş, kişisel haklar yürürlükten kaldırılıp ülke bir polis devletine dönüştürülmüştü. Tupamarolar 1972'de askeri olarak yenildiler. Bir yıl sonra, 27 Haziran 1973'de ordu darbe yapınca sendikalar iki haftalık bir grev yapmışlardı. O andan itibaren tüm sol ve sendikalar yasaklandı, illegaliteye itildi. Toplam 50.000 vatandaş cezaevleriyle içerden tanıştı ve hemen hemen hepsi işkence gördü. Yüksek güvenlik cezaevi "Libertad" da, (türkçesi: özgürlük), özel yetiştirilmiş bir

psikologlar timi bilimsel yöntemlerle tutsakların kişiliklerini yoketmeye çalıştı.

Cezaevleri dışındaki Uruguaylılar da 12 yıl süren diktatörlük sırasında ince bir sosyal denetime tabi tutuldular; sansür kuraldı, kamuoyuna sadece rejimin yanlış bilgileri ulaşıyordu. Tüm üç milyon insan tehlikelilik derecelerine göre A, B ve C kategorilerine ayrılmıştı ve diktatörlüğün "demokratik inanç sertifikası" öğrenim, işyeri ve denetim konusunda karar veriyordu. Polis futbol kulüplerini dağıttı ve hatta doğum günü kutlamaları da izne bağlandı. Uzun saçlıların saçları sokakta sıfıra vuruldu ve sakallılara okullara giriş yasaklandı.

Gerçi ordu hiçbir zaman toplumsal bir taban kazanamadı -1980'de anayasa değişiklikleri için yaptıkları referandumda sadece % 43 oy aldılar- ama diktatörlüğe karşı da hiçbir silahlı direniş olmadı. Demokrasi için büyük kitle yürüyüşlerine, askerlerle anayasal bir hükümete geçişin şartları konusunda anlaşan geleneksel Colorado partisi önderlik etti.

Coloradolar Mart 1985'de hükümeti devralınca cezaevi kapılarını açıp siyasi tutuklular için af çıkardılar. Sadece ağır cezalı suçları işlemiş olan Tupamarolar yeniden sivil mahkemelere çıkarılıp sorumlu tutulacaklardı. Onların da cezaevinde geçirdiği her günleri üçle çarpıldı.

Hükümet herhalde Tupamarolarm legalitede bir şey başaramayacaklarını, birbirlerini yiyeceklerini ve böylece anlamsızlığa mahkûm olacaklarını hesaplamıştı. Bu hesap Arjantin'e uydu, ama Uruguay'a uymadı: Gerçi eski tutukluların çoğu aktif militan yaşamdan geri çekildiler - aralarında birçok kadın da var-, ama MLN'nin birçok genç üyesi var, eksik olan biraz orta kademe. Yayınevleri TAE ülkenin en büyük ve en beğenileni, haftalık gazeteleri MATE AMARGO en yüksek tiraja sahip, radyo istasyonları PANAMERICANA ise ilân alamadığı için zarar ediyor olsa da geniş kesimler tarafından dinleniyor. Başka hareketlerle kıyaslanırsa MLN'nin yenilgisi biraz daha küçük çaplı. Ama şüphesiz yenilgi henüz hazmedilemedi ve bugüne kadar organik bir açıklaması yapılmadı. Hükümet kendisine beslenen ümitleri üç yıl içerisinde hayal kırıklığına uğrattı, gerçek ücret pek iyileşmedi, sanayi üretimi düşmeye devam ediyor, altyapı müthiş eskimiş ve gerçekten işleyen tek şey bu yüzyıl başından beri süren paternalizm. Bir Colorado politikacısının kartvizitiyle hâlâ dağlar yerinden oynatılıyor -ülkede başka hiçbir şey yerinden oynamasa da.

Sadece dış borçlar dini bir bağlılıkla ödeniyor. Basın sık sık solculara karşı değil, hırsız ve dolandırıcılara karşı işkence iddialarından sözediyor. Polis gençlere karşı düzenli ve şiddetli operasyonlar düzenliyor, genç olmak şüpheli olmak anlamına geliyor, insanlar bu yüzden erken bükülüyorlar.

Devlet otoriterliğine karşı protestolar pek sık değil ve krizden çıkışın ismi devrim değil uluslararası havaalanı Carrasco. Diktatörlük altında üç milyon insandan her yıl 35.000 Uruguaylı ülkeyi terkederken, bugün bu sayı 58.000'e (çoğu genç) ulaşıyor. Sol -ne reformist ne de devrimci sol- düzenin yol açtığı güven kaybından yararlanmayı başaramıyor. İnsanlar yılgınlığa ve apolitikliğe kapılıyor. Gallup enstitüsünün bir kamuoyu yoklamasına göre Uruguaylıların % 56'sı gazetelerin politika sayfalarını okumuyor, % 77'si siyasi toplantı ya da yürüyüşlere katılmıyor, gençlerin % 80'i ve yine yoksulların % 83'ü geleneksel politika ile hiçbir ilişki istemiyorlar.

1989 Nisan ayında yapılan işkencecilere af kanunu ile ilgili halk oylaması bu anlamda sürpriz değildi. Gizli ve özgür bir seçimde seçmenlerin % 53'ü "devletin cezalandırma niyetinin eskimesine ilişkin kanuna" onay verdi. Dosyalar kapatıldı, işkence ve cinayet iddiaları araştırılmıyor ve kaybolanların kaçırılan çocuklarının kaderleri yine karanlıkta kalıyor.

*"Uruguaylılar orduyu alkışlamadılar. seçim sonuçları tersine eski bir Uruguay adetinin ifadesidir. Dikkat, sakın bu riske girmeyin." "**Republica**" bir baş yazıda seçim sonuçlarını böyle yorumluyor. Sol günlük gazete bu sonuçtan her şeyden önce toplumun sosyal dokusunu sorumlu tutuyor: Uruguay bir yaşlılar ülkesi, toplam 600.000 insan emekli maaşı alıyor, son nüfus sayımı verilerine göre her çalışan insan başına (bunların arasında 250.000 memur da var) birbuçuk emekli geliyor. Yaşlıların oylarını verdikleri seçim sandıklarından çıkan pusulaların sayımı, "**Republica**"ya göre, yaşlıların % 85'inin afdan yana oy verdiğini gösteriyor. Yaşlılar siyasi denemelere bel bağlamak istemeyen tutucu potansiyeli oluşturuyor deniliyor.*

Aslında soru yönelttiğimiz insanların başında Raul Sendic olacaktı, ama MLN kurucusu 28 Nisan 1989'da Paris'de öldü. Cenazesi on gün sonra tüm şehir boyunca mezarlığa götürülmek istenince, 150.000 kişi son görevlerini yerine getirmek üzere sokağa dökülmüştü. Sendic yerine

Tupamaroların diğer iki kurucusu Nato adlı Eleuterio Fernandez Huidobro ve Julio Marenales konuşuyorlar. İkisi de "yaşlılardan" sayılıyor, ikisi de MLN merkez komitesi üyesi, yine diğer üç Topamaro Mario de Leon, Irma Leites ve Eduardo Leon Duterde merkez komitesi üyeleri ve daha çok ikinci kuşağı temsil ediyorlar.

El "Nato", Eleuterio Fernandez Huidobro ile röportaj, MLN-Tupamaroların kurucularından, askeri diktatörlük sırasında birçok kışlada rehin olarak tutuldu, 1985 Mart'ında serbest bırakıldı, o tarihten bu yana MLN'nin merkez komitesi üyesi.

1958 yılında 16 yaşındayken politikleştim. On yıl boyunca özel bir katolik okulunun öğrencisiydim. O sırada yeni yüksek okul kanunu ile ilgili ilk çatışmalar, grevler, yürüyüşler vb. oluyordu. Bizim okuldaki papazların çoğunun alman ve ispanyol kökenli ve aşırı sağcı olduğunu tahmin ediyorum. Bize Kuzey Amerikalıların emperyalist olduklarını öğretmişlerdi, ayrıca birçok sorunun ortaya atıldığı eleştirel tarih dersleri de görüyorduk. Konular o zaman henüz daha kafamızda siyasi açıdan açık olmamasına rağmen öğrenciler sokaklara dökülünce biz de onlara katıldık.

1958 Milli Parti'nin, "Blancoların" seçimleri kazandığı tarihti.

Bu 90 yıllık Colorado Partisi'nin egemenliğinden sonra **Blanco**ların seçimleri ilk kez kazandıkları tarihti. Milli parti'nin seçim zaferini kutladığımı hatırlıyorum. Gerçi kendim oy kullanmamıştım, ama öğrencilerin düşmanı olan **Colorado**'ların yenilgisine de sevinmiştim. Aynı yıl öğrenimimi bırakıp bir banka da çalışmaya

başladım, çünkü bir kızla kalıcı bir ilişkiye başlamıştım.

Ne okumuştun?

Mühendislik bilimi, ancak kız arkadaşım araya girdi. Okulu bırakıp bankada çalışmaya başlamak istediğimi evde aileme söyledim. Ama bir gün sonra kötü bir şey yaptığımı anlayıp yeniden okumaya başladım. Gündüzleri çalışıyor, geceleri okuyordum. Yürüyüşlere gidiyordum, "Marcha" adlı derginin bıkmak bilmeyen bir okuyucusuydum ve içerisinde hareket ettiğim çevre Küba Devrimi'nden oldukça etkilenmiş bir çevreydi.

Bir partinin üyesi miydin?

61 sonu/62 başında Uruguaylı Devrimci Hareket MRO'ya girmiştim. Grup olarak girdik, çünkü bu tarihte semtimdeki yoldaşlardan oluşan sıkı bir grubumuz vardı, bir gün meyhanede otururken herhangi bir parti ya da grup içerisinde örgütlenmeye karar vermiştik. Siyasal faaliyetlerimize örgütsel bir çerçeve vermek istiyorduk. MRO'yu birisinin süpermarkette herhangi bir malı seçişi gibi seçmiştik. Daha önce tüm parti programlarını, KP'nin, Sosyalist Parti'nin programlarını tedarik etmiştik, ama tercihimizi MRO'da kıldık.

Yani her şeyden önce örgütlenme zorunluluğunu mu hissettiniz?

Tabi. MRO yeni bir şey olduğu için hoşumuza gitmişti. Bir yoldaşımız üyeliğimizi kaydettirmek için MRO'nun bürosuna gidiyor, toplam 19 kişiydik, MRO adına üyeliğimizi imzasıyla onaylaması gereken tip inanamıyor, bizim ajan olduğumuzu söylüyor. Daha sonra MRO'nun gençlik örgütünü kurduk ve öğrencilerin, Küba ile dayanışma komitesinin düzenlediği veya Paraguay'daki diktatörlüğe karşı yürüyüşlere katıldık. İlk kez 14 Mayıs 1962'de Paraguay Konsolosluğu'nu taşladığım için tutuklandım. 1962'de Montevideo'ya ilk uzun yürüyüşlerini başlatan şeker kamışı işçileri ile ilişki kurduk. Ve bu MRO önderliğiyle ve o sırada oldukça küçük olan geleneksel solla kopuşu beraberinde getirdi. 1962'de ulusal seçimler yapılacaktı ve Küba ile dayanışma komitesinin öncülüğünde ilk kez sol cephe kurma denemesi gündeme geldi. Deney başarısızlığa uğradı, sendikal hareketin de birliği yoktu, sürekli güç kaybeden bir sarı sendikamız vardı, sosyalistlerin ve ba-

zı otonom grupların da kendi sendikaları vardı. Biz gençlik örgütü olarak MRO önderliğinden kopmuş ve seçim kampanyası sırasında Sol Kurtuluş Cephesi FIDEL için çalışmaya başlamıştık, afiş yapıştırıyor, toplantı vb. örgütlüyorduk, ancak seçim sonuçları aslında utandırıcı olmuştu, sol bir milimetre bile büyümemişti. İnsanlar tamamen şaşkındı, bunda her gün biraz daha açığa çıkan ekonomik krizin de etkisi olmuştu.

İMF ile ilk anlaşmalar o sırada imzalanmış mıydı?

1958 yılındaki **Blanco**'ların seçim zaferinden sonra İMF ile ilk ilişkilere girilmişti. Arjantin'den mülteciler Uruguay'a akın yapıyordu, orada Conintes Planı yürürlüğe sokulmuştu ve bütün bunlar Uruguay'ı yakından etkiliyordu. Benim oturduğum mahalleye Arjantin'den bir dizi siyasi mülteci yerleşti ve birkaç ay sonra, 64 darbesi'nden sonra Brezilyalılar da gelip yerleştiler. Ve bizim ülkemizde de faşist gruplar öğrenci hareketine karşı eylemlere başlamıştı.

Hangi şekilde?

Suikast ve sokak kavgaları şeklinde. Yahudilere, siyasi militanlara ve sendikalara karşı da saldırılar düzenliyorlardı. Faşist çetelere karşı koordinasyon komitesi oluştu, Yahudi topluluğu evlerinin etrafına nöbetçi yerleştirdi ve böylece güvenlik örgütü gibi küçük bir şey ortaya çıktı.

Faşistler üniversiteye saldırıp işgal etmişlerdi. Daha sonra günlük gazete **"El Pais"** ile gizli servisin bu eylemi başından itibaren desteklediklerı ortaya çıkarılmıştı. Yıllar sonra Darbe sırasında önemli bir rol oynayan faşistlerin aynılarıydı.

62 yılında Milli Parti seçimleri yine kazandı...

Evet, ama bu defa dört yıl öncesine nazaran kıl payıyla. Sol oylarına tek bir oy dahi ekleyememişti. 1962 Küba Krizi ve Çin ile Sovyetler Birliği arasında polemik yılı. Ve bu Uruguay KP'si içerisinde kopmaları gündeme getirdi, öğrenci gençlik örgütü FEUU'nun hemen hemen tüm önderliği KP'yi terk ederek Çin yanlısı MIR'i kurmuştu. Bunlar bazı anarşist ve Sosyalist Parti'li (PS) yoldaşlarla ülkenin ekonomik krizinin yapısal mı konjonktürel mi olduğuna ve faşist çetelere karşı meşru savunmanın gerekliliğine ilişkin uzun bir tartışmaya girdiler. Her par-

ti ya da sendika bürosu korunmak zorundaydı, üniversite ve işyerlerindeki toplantıların güvenlik örgütü vardı ve ABD tarafından finanse edilen sarı bir sendika faşistlerle ortak iş yapıyordu. Baskı kırlarda Montevideo'da olduğundan çok daha fazlaydı. Henüz kafalar net olmamasına rağmen o sırada silahlı mücadele üzerine tartışmalar başlamıştı. Ve her gün bir darbe olasılığı mevcuttu. Bu hesaba katılıyordu.

Komşu ülkelerdeki tecrübelerden dolayı mı?

Ordu içerisinde çoğunluk bir darbeye sempatiyle bakıyordu, ama bizi darbe tehlikesi konusunda bilgilendiren ilerici subaylar da vardı. Genellikle ağızdan ağıza propaganda yapıyorduk. Gündeme gelince ne yapacağımız açık olmamasına rağmen bazen geceleri bile uyumuyorduk, çünkü her an darbeyi bekliyorduk. 1964'de KP, daha doğrusu KP şefi Rodney Arismendi, bir darbe durumunda silahlı mücadeleye çağırdı. Silahlı mücadele, Küba Devrimi ve Cezayir zaferinin etkisiyle gündemdeydi. Bu konudaki tartışmalar güvenlik gerekçeleriyle özel bir çevrede çok az insan arasında yapılıyordu. Bunun elitci veya benzer bir şekilde düşünmekle alakası yoktu, çünkü hepimiz siyasi ve sendikal alanlarda çalışıyorduk. Yani bugün bazılarının iddia ettiği gibi bir gün aniden birkaç ilhamlı bir araya gelip şöyle demiştik: Artık gerilla olmak istiyoruz.

Faşist gruplar ve orduya yönelik bir çeşit gizli servis çalışmanız ya da bilgi almaya yönelik yapılanmalarınız var mıydı?

Çok az. Üniversite, siyasi ve sendikal alanlarda ortaya çıkan faşistleri tanıyorduk. Resimlerini, ABD Konsolosluğu'nun kendilerine ödediği paranın makbuzu ile birlikte basınımızda yayınlıyorduk. Darbeye hazır olan subaylar konusunda çok az bilgimiz vardı, ilerici subaylar kesinlikle solcu değil, daha çok liberallerdi.

Vasconcellos ve Colorado Partisi'nin başka politikacıları birçok şeyi açığa çıkardılar. 1962'de Wilson Ferreira Aldunate tarım bakanıydı ve bir darbeye sempatiyle yaklaşıyordu. Onun meşhur bir sözü vardır. "Uruguay'da işler genel bir moratoryum ya da General Moratorio ile halledilir" demişti. General Moratorio savunma bakanıydı ve sert çizgi yanlısıydı. Rodriguez Camuso...

.. bugün KP yakını "Democracia Avancada"nin senatörü...

... O Blanco Hükümeti'nin sağlık bakanıydı ve sıkıyönetim kanunlarını imzalayanlardandı.

Siz ne şekilde devam ettiniz?

Daha 1962'de şeker kamışı işçileriyle toprak işgalleri eylemleri planlamıştık. "Biz"den MRO'dan ayrılan bir grubu, Çin taratarı MIR'li yoldaşları, şeker kamışı işçilerinin yürüyüşünü destekleyen anarşist ve bağımsızları kastediyorum. Planımız seçimlerden kısa süre önce Eylül/Ekim'de ülkenin kuzeyinde bir parça toprağın işgalini öngörüyordu. Tüm gleneksel solun tamamen kendisini kaptırdığı seçim şamatasından bayağı uzaklaşmıştık. Bazı milletvekilleri ve gazeteciler işgal sırasında orada olacaklarına dair söz vermişlerdi, iki sol günlük gazete, **El Popular** ve **La Epocha** da vardı . Toprak işgalinin Montevideo'yu etkilemesi gerekiyordu, çünkü kırda bir şey olmuyordu ki, kıra kalırsa polis hepimizi tutuklasa dahi kimse ilgilenmez diye düşünüyorduk. Bu nedenle milletvekilleri ve basın aracılığıyla toprak işgalinin Montevideo'da siyasi bir etki yaratmasını istiyorduk. Yeni bir yol izlemek istiyorduk. İşgal sırasında silah taşınması kararlaştırılmıştı, polise karşı kendimizi korumak için değil, göstermek için, zaten normal bir polis birliği bizi çıkaramazdı, işgali kırmak için bir tümenin ya da ordunun gelmesi gerekliydi. Plan iyiydi, ama bize destek sözü veren insanların çoğu başlayan seçim kampanyasından dolayı planla kendi aralarına giderek daha fazla mesafe koydular. Ve bu plan nihayet bizim geleneksel soldan tamamen kopmamızı sağladı. Zaten 62 seçimleri öncesinde de sert çatışmalar sözkonusuydu.

Yani plan yürürlüğe konmadı mı?

Hayır, partilerin önderlikleri yüzünden. Sandalyelerle ilgili tartışmaları tamamlayıp **Union Popular** ve FIDEL'i kurduktan sonra bizden seçim kampanyasına katılıp afiş yapıştırmamızı talep ettiler. Ama bizim parti önderlerine cevabımız şöyle olmuştu: "Bekleyin bir kez, benim programımda şunlar şunlar var, toprak işgal etmek isteyen insanlar var, bunlar aile, kadın ve çocuklar." Ama onlar görüşlerinde ısrar etmişlerdi ve bizim seçim propagandalarına katılmamızı istemişlerdi. Bizi seçim kampanyaları için kullanmak istiyorlardı. Ve biz birçok şeyi daha net görmeye, geleneksel soldan, onun yöntem ve stratejilerinden kopmak istemeye başlamıştık. Plan basına verildiği için de yattı, böylece tabi ki engellemek istiyor-

lardı. Çünkü bazı parti önderleri planı bizim tek başımıza gerçekleştirip seçim kampanyasını etkilememizden korkmuşlardı. Seçim sandıklarında zafer elde edeceklerini sanıyorlardı, bu nedenle birkaç delinin planını bozmak zorundaydılar. Ve planımızı bozdular. Planı gelecek yıla erteledik ve gerçekleştirebilmek için İsviçre Atış Klübü'nden (Tiro Suizo) 31 Temmuz'da gerekli tüfekleri aldık.

Eylem pürüzsüz mü geçti?

Bir kamyon devrildi ve bütün tüfekler yere düştü. Bu nedenle bazı şeyleri gizlemek için başkalarından yardım istedik. Daha birkaç gün sonra Tiro Suizo eylemini yapan ilk iki gruptan üç ya da dört grup olmuştu. Polis yavaş yavaş bilgi topladı ve Eylül'de silahları kimin çaldığını ortaya çıkardı. Sendic ve daha başka yoldaşlar gizlenmek zorunda kaldı, böylece daha çok yoldaşın desteği gerekli hale geldi ve bu şekilde daha sonra MLN'ye dönüşecek olan **Coordinador** doğdu. **Coordinador**'da çeşitli küçük grupların temsilcileri haftada bir kez somut işleri konuşmak için (sende şu var, bunu bana getir vb.) bir araya geliyorlardı. Ve bu giderek bir dinamik ve siyasal yaşam kazandı. 63 sonunda Manzanares süpermarket zincirinin tırlarına el koyup gıda maddelerini yoksul semtlerde dağıtmaya karar verdik. Bu **Coordinador**'da planlanmıştı. Tiro Suizo eylemini yapan yoldaşlar yeraltına girmek zorunda kalınca toprak işgalini yeniden ertelemiştik.

1964'de Brezilya'da darbe oldu.

Ve Uruguay Brezilyalı mültecilerle dolup taştı, Brizola Brezilya'daki silahlı mücadeleyi örgütlemek üzere Uruguay'a geldi. Bizden silah ve sınırda ilişki istediler. Ve biz elimizden geldiği kadar destekledik, Brezilya'dan adam çıkardık, yine başkalarını Brezilya'ya soktuk vb. Ve yine Uruguay'da Brezilya'dan yapılan açık tehditlerden beslenen darbe söylentileri dolaşmaya başladı. Genel grev tartışıldı, ve şeker kamışı işçileri Montevideo'ya ikinci yürüyüşlerini yaptılar. Sendikalar bir çatı örgütü kurdu, ve burada şeker kamışı işçileri aracılığıyla biz de önemli bir rol oynadık. **Coordinador** 64'te doruk noktasındaydı. Başlangıçta İsviçre Atış Klübü'nden tüfeklerin çalınmasından sonra ortaya çıkan yakıcı pratik sorunları çözmek, Sendic ve diğerlerinin yeraltındaki yaşamlarını örgütlemek ve bazı şeyleri, tüfekleri vb. ortak koordine etmek için kurulmuştu. Bir gün **Coordinador**'un bir grubu diğer insanlara haber vermeden Rivera/Arrascaeta kavşağında

bir bankayı basıyor, baskına şeker kamışı işçileri de katılıyor ve tutuklanıyorlar. Bir yenilgi daha!

Eylem sırasında mı yakalanıyorlar?

Tüm Uruguay sendikal hareketi şeker kamışı işçilerinin yürüyüşünü desteklemek için sokaklara döküldüğü gün, yine şeker kamışı işçileri sendikasının önderleri ise bir banka soygunu sırasında yakalanıyorlar. Ne tür bir öfkenin heyecanla karışık bir şekilde ortaya çıktığını tahmin edebilirsin. Ve bardağı asıl taşıran şey ise, **Coordinador**'un toplandığı binanın alt katındaki bankanın soyuluşuydu. Üst katta güvenlik önlemi alabilmeleri için bu tür eylemlerden önce diğer üyelerin bilgilendirilmesi gerektiğine ilişkin bir karar alınırken, alt katta banka soyulmuştu. Önemli önderlerimizin bu tür eylemlere katılıp katılmamasının anlamı üzerine de tartışmıştık, çünkü Sendic, PS'li ve diğer yoldaşların hoşuna gitmese de, bu yüzden illegaliteye geçmek zorunda kalmıştı. Onlar Sendic'in legalitede daha önemli ve lazım olduğunu söylüyorlardı. Sendic teslim olsaydı, herhalde ucuz kurtulabilirdi, çünkü iddianame basit soygun üzerine düzenlenmişti. Bir dizi avukat savunmasını üstlenmeye hazır olduklarını açıklamışlardı. Sendic'in teslim olması sorununu tartıştık ve teslim olmaması doğrultusunda verdiğimiz karar, aslında stratejik bir karardı da.

Bu konuda ciddi görüş farklılıkları ortaya çıkmıştı ve uzlaşmanın bir parçası olarak bundan böyle önemli sendika önderlerinin bu tür eylemlere katılmamasını da kararlaştırmıştık. Tabi her şey, yukarıda **Coordinador** tam da bu sorunları tartışırken aşağıda banka soyulunca cehenneme döndü. O evde Sendic'in kız yoldaşı Violeta oturuyordu, banka baskınını da Sendic oradan planlamıştı.

Objenin seçimi için fazla hayal gücü kullanmamışlar ama...

Bu olay üzerine birçok politik kadro ve sayılı sendikacı **Coordinador**'u sürekli olmak üzere terkettiler. Kendilerine böyle davranılmasını istemedikleri için bölünme ortaya çıktı. Maddi sorun giderek daha büyük bir sorun haline gelmişti, mültecilere yardım edilmeliydi, tüfeklere ve binlerce başka şeye ihtiyacımız vardı. Teorik değerlendirmelerden çok pratik zorunluluklar insanı silahlı mücadeleyi başlatmaya itiyor. Tersine tamamen savunmacı bir tutum içerisindeydik. Aynı yıl tutsak şeker kamışı işçilerini kurtarmak için büyük bir eylem planlamıştık, tüm bir

treni işgal edecektik. Ancak tutsakları Artigas'a götürmek için hazır tuttukları tren yerine, şeker kamışı işçilerini herhangi bir güvenlik önlemi olmayan normal bir trene bindirmişlerdi. Diğer yolcuların arasında normal bir yolcu treninin ortasında bir kompartımanda bizim tutsak şeker kamışı işçileri. Ama bundan tabi ki bizim haberimiz yoktu. Ve bütün çabalarımız boşuna gitmişti!

Senin grubunun bu tarihte bir ismi var mıydı?

MAC- Köylüleri destekleme hareketi. MAC legaldi ve La Teja semtinde çalışıyordu. La Teja'da iyi bir semt çalışması yaptık, çocuklar için çadır kurup onları tatile götürdük, botlarla gezdirdik, hafta sonu gezileri, halk mutfağı, spor grupları, işsiz merkezleri ve ajitasyon ve propaganda için bir de atelye örgütlemiştik. İnsanları politik olarak eğittik, 60'ın üzerinde üyemiz vardı, ama tabi ki sempatizan çevremiz daha da genişti. Bu insanların çok az bir bölümünün illegallerle ilişkisi oluyordu. 1964'te mali eylemlerden dolayı birçok yoldaş tutuklandı: Marenales, Manera, Sendic, Mujica vs.

Tupamaro'lar örgüt olarak ne zaman ortaya çıktı?

İlk kongre ve bu kongreyi hazırlamak için yapılan 1965'deki Parque del Plata toplantısında. Daha 64'ün sonunda **Coordinador** derin bir krize düşmüştü, her şey altüst oluyordu, kriz baskıdan değil, iç çelişkiler ve şeker kamışı işçilerinin tutuklanmasına yol açan mali problemden kaynaklanıyordu. Bu 64'ün ortasına kadar yaşanan büyük yükselişten, grupların sağlamlaştırılmasından, teknik donanımın iyileştirilmesinden ve sokak savaşının ilerlemesinden sonra gündeme geldi. Ama arkamızda iki tane tutukluları kurtarmaya yönelik başarısız eylem ve tüm tutuklamalar da vardı. Bizim grupta da, MAC'da, terörizm konusu üzerine bir tartışma sonucu kriz ortaya çıktı. Yoldaşların bir bölümü bomba yerleştirmekle sorunları çözebileceklerine inanıyorlardı. Ben buna karşı çıkmıştım, tabandaki toplumsal ve politik çalışmalara beslenen güvensizlikten ve bu çalışmalardaki başarısızlıktan kaynaklanan bir sapma olduğunu düşünüyordum. Ve bomba imal etmek tabi ki daha kolaydı, bir de bir bombanın basmdaki yankılanmasını düşünün! Biz de protesto için birkaç bomba yerleştirmiştik, ama bu durumlarda bizim de terörizme düşmemize rağmen bu eylemlerin taktik-stratejik bir geri planı vardı. Biz bu bomba atmaları reddettik ve nihayet korkak ve gerici diye suçlandık. Bütün tartışma

nefret ettirici bir hale geldi, kişiselleşti: Korkudan donunuza yapıyorsunuz vb. Cezaevinde yoldaşlar vardı, dışarıda kalan diğerleri ise birbiriyle kavga ediyordu, her grup kendi önderliğine karşı tartışmalar başlatıyordu. Tam bir kriz içerisindeydik! Fazla can sıkıntısından hepatite yakalanmıştım. Halbuki ne güzel çalışmıştık, aniden tüm iç pislik mali sorunu çözmeksizin üzerimize döküldü. Kızgınlık ve kırgınlıktan dolayı bütün kitaplarımı satmıştım.

Ailen bütün bunlara ilişkin ne söylüyordu?

İsviçre Atış Kulübü'nden çaldığımız tüfeklerden dolayı tutuklanmış olmama rağmen onlar, tavşanın nereye koştuğunu bilmiyorlardı. Ailem halen benim bütün bunlarla herhangi bir ilişkimin bulunmadığına inanıyordu. Gerçi benim kesinlikle tuhaf bir işle uğraştığımı tahmin ediyorlardı, ama zaten ben sürekli mart kedisi, oyuncu ve boksör olarak da biraz tuhaftım. Gereksiz yere meraklanmasınlar diye boksör eldivenlerimi eve saklamıştım, ama bir gün bir komşu anneme beni boks yaparken televizyonda gördüğünü anlatmıştı.

Bu dönemde legal miydin?

Tamamen. Bardağı taşıran son damla Coordinador'un birliği kurtarmak için son denemesi olmuştu, fiilen tüm grupların katılacağı bir silah dükkanını kamulaştırma eylemi planlanmıştı. Operasyon pürüzsüz geçti, çok miktarda silah ele geçirdik ve iyi bir yere gömdük. 14 gün sonra silahlar gömüldükleri yerden çıkarılmak istendi, ama bulunamadı. Herkes birbirinden şüphelenmeye başlamıştı, karşılıklı olarak silahlı avlar düzenleniyordu, sanki kötü bir tiyatro oynuyorduk! Çok iyi gizlendikleri için polisin silahları bulmadığı açıktı. Kriz böylece doruk noktasına ulaştı. Bu dönemde tüm faaliyetler durdu, bu ise bir tartışma ve diyalog sürecini başlattı. Hiçbir şey yapmamak, tartışma, fikir alış-verişinde bulunma bize yolun nereye gittiğini gösterdi. İdeal olan yeni bir örgüt kurmaktı, çünkü çifte üyelik parti önderlikleri ile ağır sorunlar yaratmıştı. Çifte üyelik işlemiyordu. İşleri bir potada eritemiyorduk. Temelde birleşen insanların yeni bir örgüt kurmaları gerekliydi. Bütün bunlar 65 yılında oldu. Aynı yıl bankaların çöküşü, Dominik Cumhuriyeti'ne ABD müdahalesi ve şeker kamışı işçilerinin Coordinador tarafından örgütlenen üçüncü yürüyüşü de olmuştu. Ve yine sıkıyönetim kanunları gündeme geldi.

Bu arka planla MLN doğdu?

Tartışmalar için vakit ayırmak istiyorduk, bu nedenle Parque del Plata'da üç-dört gün bir araya geldik. Brezilya'da gizlenen Bebe Sendic'i ve UTAA'li şeker kamışı işçilerini de toplantıya getirdik. Çeşitli grupların yönetimleri, ama sıradan üyeleri de gelmişti, burada ayrılmalar oldu, bir dizi insan -vefalı bir tutumla- geri çekildi ve ben bunu onaylayamam dedi. Sonuçta geriye disiplinli, birleşik bir önderliğe sahip yeni bir örgütü kurma taraftarı olanlar kaldı. Bu yeni örgüt üyeleri için tüm parti ve sendikalardan önce öncelik taşıyacaktı. Burada geçici bir tüzük ve ilk kongreye kadar geçici bir yönetim üzerine anlaşıldı. Tüm materyalleri, silahları, belgeleri vs. aynı potada eritme kararı aldık.

Kaç kişiydiniz?

66 yılının başından sonuna kadar 50 kişiden fazla değildik, 25 kişi Montevideo'da, diğer 25'i ise ülkenin iç kısımlarındaydı. 65 Haziranı ile 66 Ocağı arasında iki paralel süreç yaşandı, bir taraftan örgüt mükemmelleşti ve güçlendi, diğer taraftan teorik sorunlarla uğraşmak gerekli hale geldi. Çin yanlısı çizgiyi ve işçi-sınıfının marksist-leninist partisinin kurulması sorununu, böylesi bir partinin MIR olup olamayacağını, MIR'in önerdiği gibi hepimizin MIR'e girip girmememiz gerektiğini tartıştık. Bazıları birçok örgüte üye olma konumlarını devam ettirmek istiyorlardı, yani bir yanda MIR'in ya da PS'nin üyesi olmaya devam edilecek, diğer yandan bizim kurduğumuz örgüte de üye olunacaktı. Bunlar bizim örgütün solun silahlı kolu, cephesi olması gerektiğini düşünüyorlardı. Diğer pozisyon tamamen yeni bir örgüt kurmak istiyordu, değişik ideolojik yaklaşımlara sahip çeşitli örgütlerin militanlarından oluşan bir hareket, parti değil hareket oluşturmak istiyorlardı. Sadık Pekin yanlıları Mao'nun tipinde bir birleşik ideoloji düşünüyorlardı, ama yoldaşlar arasında maoist olmayan ML'ler de vardı. Anarşistler, otonomcular ve troçkistler vardı. Her şeyi en ince ayrıntısına kadar tartıştık ve nihayet merkezi görevin daha sonra bir partinin kurulmasına mihver olarak hizmet edecek silahlı mücadele olduğu söylendi, halbuki bir partinin gerekliliğini tamamen ve açık-seçik olumlamıyorduk. Ancak yolun böyle ilerleyeceğine inanıyorduk. Nihayet bu pozisyon kazandı ve yoldaşların yarısı salonu terketti, maoistler, sosyalistler ve anarşistler zaten daha önce geri çekilmişlerdi.

İlk görevlerinizi nasıl belirlediniz?

Önce üye kazanmalı, toplamalıydık. Kendimizi ve örgütümüzü mümkün olduğunca geleceğe hazırlamak istiyorduk, gerisine sonra bakacaktık. Tezimiz şehirdeki mücadeleydi, çünkü darbe bizim için an meselesiydi. O an büyük seferberlik için koşulların olgunlaşmadığına, vaktin güç toplama vakti olduğuna inanıyorduk. Bu şekilde 66 yılını geçirdik.

66 seçim yılıydı?

Seçim yılı ve anayasa reformu yılı. "Portakal" reformunun başarıya ulaşmaması durumunda darbe tehditi savuruyorlardı. Küba'da **Tricontinental** (Üç Kıta Hareketi) ve OLAS toplanmıştı, Latin Amerika Dayanışma Örgütü doğuma hazırlanıyordu. Arjantin'de diktatör Ongania yönetimi altında durum giderek karmaşıklaşıyordu ve Brezilya'da generaller rejimi oturmaya başlamıştı. Ve Uruguay da gittikçe daha fazla diktatörlüğe yöneliyordu. Tarihin bizi geçmemesini istiyorsak acele etmeliyiz dedik. 66 seçimlerini önemsemedik. Seçim gecesi silah dükkanı "El Cazador"u (Avcı) kamulaştırdık. Gece eyleme katıldıktan sonra uyumadan sabah Bebe Sendic'in yanına gittim, hanımı (Companera) Violeta oğulları Jorgito'yu daha yeni doğurmuştu. Silâh dükkanı operasyonu iyi geçmişti ve sabah saatlerinde eyleme katılan bir Arjantinli ile arabayla gidiyorduk. Kahvaltıya Green Park'da bir Capuchino (bir tür italyan kahvesi, ç.n.) içtik, aynı binada seçim listesi 99'un parti bürosu vardı, bürolarının önünde de arabaları duruyordu. Ve biz tamamlanmış, bir eylemden sonra huzur içerisinde kahvaltı yapıyorduk. O sırada bak şu salaklara demiştik! Arjantin'liyi orada bırakıp Bebe'ye gittim. Eylem üzerine konuştuk, yemek yedik ve Siesta saati gelince Violeta'nın bebekle olduğu Prado'ya arabayla gittik. Radyoda seçim sonuçlarını dinledik, aynı zamanda "portakal reformu da" geçmişti ve Gestido seçilmişti. Kendisi ılımlı bir Colorado politikacısıydı, kabinesine Michelini'yi, Alba Roballa, Flores Mora ve Vasconcellos'u da alacaktı.

Bu seçim sonuçları karşısında şöyle düşünüyorduk: Burada uzun bir süre artık bir şey olmaz, insanlar reform umutlarına kapılırlar, sistem daha liberal ve ilericileşir, gerçi birkaç ay sonra yıpranır, ama insanlar belli bir süre yeni hükümete yatırım yapar. Hazırlıklarımıza rahat bir şekilde devam ettik. Büyüklüğümüzün, yani çok az kişi oluşumuzun bilincindeydik, ama yine de ciddi ve sistematik bir

şekilde çalışıyorduk. Solun diğer gruplarıyla, anarşist, maoist ve sosyalistlerle mükemmel ilişkilerimiz vardı. Tartışıyor, eğitim çalışmaları yapıyor, kendimizi teknik açıdan yetkinleştiriyorduk. Sonuncusuna özellikle ihtiyacımız vardı. Baskı atölyemiz henüz yoktu ama, biz patlayıcı atölyesini çoktan kurmuştuk.

Ama Gestido'nun başbakanlığı altında bunlara yer yoktu ki...

Gestido Michelini'yi bakanlığa atadı ve şaheser bir istikrar programı hazırladı, herkes her şeyin düzeleceğine inanıyordu. Bu manzarada biz tamamen yersiz gözüküyorduk, götte emzik gibi! Ancak teorik imaçlarımız temelinde doğru yolda olduğumuza ve biz buna hazırlanmazsak kimsenin de hazırlanmayacağına inanıyorduk, başkalarının kendi işlerine devam etmesi de bizim için tamamdı. Arjantin ve Brezilyalılarla olan uluslararası ilişkilerimizi yoğunlaştırdık, onlar da bize böyle devam edin diyorlardı!

O ana kadar var olan gerilla hareketlerinin zamanında ve yeterince hazırlık yapmadıkları için başarısızlığa uğradıklarını söylemişlerdi.

66 sonlarındayız...

İlk kongremizden sonra büyük bir mali eyleme soyunduk, ama henüz daha soyacağımız yere giderken silahlı çatışma çıktı ve ilk defa ordu karşısında ne büyük bir örgütün olduğunun bilincine vardı. O tarihe kadar zaman zaman bomba koyan veya küçük bir banka soygunu gerçekleştiren bazı gruplara ilişkin çok az şey biliyorlardı. 66 Aralık ayındaki bu işten sonra tüm altyapımız ortaya çıktı, örgütümüzün teknik yönünü de, meselâ kanalizasyon sistemlerinin araştırılmasını da ortaya çıkardılar ve güçlü bir örgütle karşı karşıya olduklarının bilincine vardılar, geriye bir şey kalmamıştı. Büyük bir şans ve akıllılıkla insanlarımızı polis gelmeden çok az önce güvenlik altına alabildik. **"Epoca"** adlı günlük gazetenin ön kapısından polis girerken, biz de insanlarımızı arka kapıdan çıkararak kurtardık, bürolarımızı dağıttık ve illegaliteye geçtik. Ama problemimiz şuydu: Tüm gazetelerin resimlerini yayınladığı illegallerimiz için, Bebe Sendic, Beto Falero, Rivero, Manera, Marenales vb. için defterlerimiz (sahte kimliklerimiz, ç.n.) yoktu. Onlar örgütün tüm silahları koltuk altlarında olarak Carrasco sahilinde geceleri uyuyarak geçiriyorlardı! Bu gerçekten tamamen deliceydi. Ama hemen sonra yoldaşlarımızın siyasi dayanışması bize yardımcı oldu ve aletlerle insanlarımızı evlere yer-

leştirebildik. Zaten tuhaf bir topluluktuk, o zamanki Uruguay'a uymuyorduk. Bize yardım eden insanlar daha sonra örgüte de girdiler.

Nasıl devam edildi?

Ocak 1967'de önce yerimize oturup beyin hücrelerimizi çalıştırdık. İlk önce altyapımızı yeniden oluşturmak zorundaydık, şans eseri ki eski eylemlerden birkaç Peso (Uruguay para birimi, ç.n.) kalmıştı. Ve gündemin diğer maddesi şuydu: Büyümek! Bu tek çıkış yoluydu, çünkü geriye hiçbir legal adamımız kalmamıştı, hepimiz illegaldik, ve örgütü genişletip büyütemezsek hepimiz yok olacaktık! Sıkıntıdan bizi kurtaran birçok yoldaş şöyle diyordu: Ben seni gizledim, ama siyasi olarak da katılmak istiyorum. 1967 yavaş ama sürekli bir büyüme yılı oldu ve yeni bir altyapı oluşturmayı başardık. Ancak baskı yeniden darbe indirdi ve biz bu nedenle tek karta oynadık: acemileri yoğun bir şekilde silah altına almak!

Bunu başardınız mı?

Evet, tabi ki biz yeraltından siyasi faaliyet de yapıyorduk ve bu nitel bir farktı. 8 Ekim 1967'de Che Guevara öldü ve birçok insan birdenbire kapılarımızı çalmaya başladı. Che'nin katledilmesi bizim için derin bir duygusal darbeye eşitti ama, politik bir sorun da yaratmıştı: stratejik tartışmaları başlatmıştı. 9 Ekim'de sıkıyönetim kanunları (Medidas Prontas de Seguridad) kararlaştırılıp ilân edildi. Yine aynı gün IMF ile yeniden ilişkilere başlandı. Tam da bu bizim kendimizi hazırladığımız andı! Tezimiz doğrulanmıştı. Birkaç gün sonra liberal Gestido öldü, iktidarı ise Pacheco Areco aldı. Areco ile birlikte -KP'nin dışında- hemen hemen tüm Uruguay solu illegaliteye itildi, yasaklandı. Hepsi yeraltına girmek zorunda kaldı, ama hiç birisi bunu nasıl becereceğini bilmiyordu. O sırada MRO silahlı mücadele bayrağını sözde göklere yükseltiyordu ve Kübalı delegelerin de geldiği gençlik örgütünün kongresini yapıyordu. Bu Pacheco'nun aniden MRO'yu da yasakladığı ve gizli servisin Kübalı misafirleri tutukladığı 67 Aralık ayıydı. Baskı mekanizmasının darbeleri OLAS deklerasyonunu (Latin Amerikan Dayanışma Örgütü) desteklemiş olan ve legalite düşkünü tüm solu hedef almıştı. Bir taraftan kamuoyunda silahlı mücadele propagandası yapıp diğer taraftan kendisini hiç mi hiç silahlı mücadeleye hazırlamayan bunların tutumu bize tamamen garip ve gülünç gelmişti. 1968'de şeker kamışı işçilerinin bir yürüyüşü daha oldu ve Pache-

co'nun hükümetin başına gelişiyle biz yoğun bir şekilde gelişip büyüdük. Toplum militarize edildi, **"Infidencia"** gerçekleşti.

Infidencia?

Jorge Battle'nin düşürülmesi. Peso'nun önce gizlice açıklanan değerden düşürülmesi ile yapılan büyük yasadışı kazançları konu alan bir skandaldı bu. Bakan Acosta y Lara ve başka bazılarının yolsuzluk yaptığı kanıtlanıyor, arkasından sıkıyönetim kanunları geliyor, kamu hizmet sektöründeki sendikalar militarize ediliyorlar. Memurlar dairelerden çıkarılıyor ve kışlalarda saçları kesiliyor. Öğrenciler sokaklara dökülmüştü. 1 Mayıs 1968'deki şeker kamışı işçilerinin yürüyüşü büyük bir gösteriydi ve sonuçta sokak çatışmasıyla son buldu. Bütün bunları biz örgütlemiştik. Örgütü iki kola ayırmıştık, 1. ve 2. kol. Birinci kolda Bebe Sendic ve ben, ikinci kolda ise teknik ve askeri konularda uzmanlaşmış Manera ve Marenales vardı. Sendikal ve öğrenci alanlarındaki gelecek eylemleri vs. tartışıp planlamak için çok sayıda sendika yöneticisiyle buluşmuştuk. Bu şekilde 68'de sendikacılardan, bir bütün olarak fabrika gruplarından ve tek tek sendikalardan yeni bir sendikal çizgi belirleyen "savaşçı yönelim" (Tendenz) ortaya çıktı. Sonra otobüs biletlerinin fiyatı yükseltildiği için barikatlar kuruldu, ve belki de bütün bunların 68 Mayıs'ındaki Paris ve Meksika'yla da ilişkileri vardı. Burada da öğrenci isyanı patladı. Ve biz sürekli daha fazla büyüyorduk ve nihayet Liber Arce polis tarafından vurularak öldürüldü. Ve yeniden başlayan yürüyüşlerde temel rolü biz oynadık.

Kendinizi öncü olarak mı görüyordunuz?

Hiç de değil. Yönetim düzeyindeki her tartışmada o sıralar gerçeğin bizi aşıp geçtiğini, örgütümüzün giderek halk hareketinin artçı gücüne dönüştüğünü tesbit ediyorduk. Bize siz öncüydünüz denilince canım sıkılıyor! Saçmalık! Bize öğrenci ve sendika hareketinden talepler geliyordu, grevler kırılıyor, grevciler dövülüp kışlalara taşınıyordu ve yoldaşlar bizden dayanışma talep ediyorlardı:

Yardım edin, bir şeyler yapın! Baskı mekanizmasına vereceğimiz yanıt yoktu, bize de darbe üzerine darbe indiriyor, bizi de kışlalara taşıyorlardı. Bizi yeraltına zorladılar! Bilinen cevapların karşı koyamayacağı tam bir keyfilik hâkimdi ül-

keye. Gerçekten de sokakta savaşan hareketin artçı gücünden başka bir şey değildik. Daha fazla yoldaşı somut eylemlere çekebilmek, büyümek ve operasyon gücümüzü ileriye doğru atılıma geçirebilmek için desantralize ettik, 7 kol kurduk.

MLN'nin ikinci kongresi 68'de mi yapıldı?

Evet, ama önce köklü bir özeleştiri gündemdeydi. Bir önderlik seçildi ve kitle çalışması çizgisi ile 7 kolun kurulması tartışıldı.

Yine bu yıl içerisinde Colorado politikacısı Pereyra Reverbel'i kaçırdınız.

Eylem büyük bir politik başarıydı, ama, doğru söylemek gerekirse örgütümüz buna yeterince hazır değildi. Altyapımız bu çaptaki bir eylemi kaldıracak durumda değildi. Baskı mekanizması yeniden sert bir şekilde saldırıp darbe vurdu ve 7 kol oluşturmak için neredeyse insan bulamaz hale geldik. Kadro, hatta bir önderlik bile yaratmak zorundaydık. 4 numaralı belgemiz bu sırada, ağırlığı kitle çalışmasına ("jugar la carta de las masas") vermemiz gerektiği, iki aygıt arasındaki bir savaş tuzağına düşmememiz gerektiği merkezi söylemleri ile yayınlandı. İki aygıt arasındaki savaşı kabullenmemizin bizim kesin ölümümüz anlamına geleceği, çünkü düşmanın bize darbe indirme kapasitesinin bizim bu darbe yaralarını sarma gücümüzden daha büyük olduğunu bu belgede işlemiştik.

Bu dönemde MLN'nin iyi bir stratejisi vardı, bu strateji daha sonra kısmen pek önemsenmedi, örgüt kolları ilerde aynı vurucu güce sahip bir şekilde değil eşitsiz bir şekilde yapılandırılacak, bazıları ağırlığı siyasete, diğerleri ise askeri alana verecekti.

Vurguyu kitle çalışmasına yapmak demek, tabanda sağlam temellere ulaşmak demekti. Ülke toplumun büyük bölümlerinin giderek daha fazla artan bir şekilde radikalleştiği bir dönemi yaşıyordu. Sendika ve öğrenci alanlarında hızla büyüyorduk, örgütümüze gruplar halinde girmeler yaşanıyordu, insanları önce düşüncelerimize iknâ etme zorunluluğumuz yoktu, iknâ olmuş halde geliyorlardı. 1968 ve 69'da adam kaçırma eylemlerine devam ettik, Ocak 1969'daki "Manana" gazetesinin sahibinin kaçırılması, Pereyra Reverbel olayında da olduğu gibi işyerindeki mücadelelere sıkı sıkıya bağlıydı.

1969'da tüm bir şehri, Pando şehrini işgal ettiniz.

Askeri alanda bu nitel bir sıçramaya denkti. Bu döneme kadar sürekli az sayıda yoldaştan olan birliklerle silahh eylemler yapmıştık, Pando şehrinin işgaliyle yeni bir askeri boyutu yakaladık. Taktik hatalardan dolayı başarılı bir geri çekilme örgütlenemedi, operasyon daha başta planda olmayan bir silahlı çatışma gündeme gelince orada bitirilmeliydi, böyle yapılmadığı için vakit kaybettik ve düşman geri çekilmek için öngördüğümüz yolu kesebildi, böylece yoldaşların hemen hemen yarısı tutuklandı. Birkaç yıl sonra Soca şehrini işgal ettiğimizde Pando tecrübelerini değerlendirip onlardan yararlanmış, daha başarılı bir plan çizmiştik. Ben Pando'da tutuklandım, bu tarihten sonraki MLN üyesi olarak yürüttüğüm faaliyet cezaeviyle sınırlıdır. Dışarıda durum darbe indirip ama hiç darbe almadığımız eski günler gibi değildi. Artık biz hem darbe vurup hem de darbe yiyorduk. Bunun en iyi örneği Pereyra Reverbel'i ikinci kez kaçırıp, aynı sabah "Nibo Plast" fabrikasını işgal eden tüm yoldaşlarımızın tutuklanmasıyla ağır bir yenilgi alıp birkaç saat sonra da elektrik işletmeleri şefini ikinci kez -tam sinemalık!- kaçırmamızdı.

Onu neden ikinci kez kaçırdınız? Pedagojik sebeplerden dolayı mı?

Bunlar da var! İlk kaçırmamızdan sonra serbest bıraktığımızda bize ve işçi sınıfına karşı sinir bozucu açıklamalar yaptı. İkinci kez kaçırılmayı hak etmişti, bu defa ama Mayıs 72'ye kadar hemen hemen bir buçuk yıl elimizde kaldı.

Sen o dönemde tutsak düşmüştün değil mi?

Evet, ve cezaevinde örgütün genel çizgisi kaba hatlarıyla çizildi, bu çizgi ise bizim cezaevinin sessiz ve rahat atmosferinde teorik olarak düşündüklerimizden kısmen biraz daha kötü şekilde dışarıda uygulandı. Bunun en iyi örneği "şeytan" ("Satan") plânıdır. Bu plân Mitrione'nin ölümüne ve 1970'de tüm önderliğimizin Almeria sokağında tutuklanmasına sebep olmuştu.

Şeytan, ABD'li işkence uzmanı Dan Mitrione'nin kaçırılmasını da içeren bir plandı ve "Görünmeyen isyan" filmine konu oldu değil mi?

Evet, ama bizim Punta Carretas cezaevinde hazırladığımız ilk plân tamamen farklıydı, daha sonra uygulandığı gibi değildi. Hazırladığımız uzun vadeli bir plândı. Biz örgütün siyasi tutsaklarının kurtarılması konusunu halk mücadeleleriy-

le birlikte Pacheco hükümetini istikrarsızlaştırıp yenebilecek uzun soluklu bir mücadele sorunu olarak görüyorduk. Düşüncemize göre önce tüm ülkede halk cezaevleri vb. den oluşan bir yapı ortaya çıkmalıydı, ondan sonra hakimleri ve politikacıları kaçırmaya başlamalıydık. Silahlı kuvvetler güçlerini bu insanları korumak için harcamaya başladığında, diplomatların kaçırılmasıyla devam etmeliydik. Ve diplomatlar yoğun bir polis korumasma tabi tutulunca, yeniden politikacıların kaçırılmasına sıçramalıydık. Bütün bunları acele etmeden ve talep öne sürmeden yapmalıydık. Karşıdakiler bizim ne yapmak istediğimiz konusunda kafa yormalıydı! Tabi ki ordu ve polis kaçırılanların nerede gizlendiğini ortaya çıkarmak ve bunları elimizden kurtarmak için mümkün olan her yola başvuracaktı. Tam da bu bizim teorimizin püf noktasını oluşturuyordu, kaçırdıklarımızı hiçbir zaman bulamayacaklarını gösterip kanıtlamalıydık.. Ancak bundan sonra politik tutukluların serbest bırakılmasını talep edebilirdik, hem de sadece hükümetten değil, ultimatom vermeksizin parlamentodan bir af yasası yoluyla, en yüksek mahkemeden af yoluyla, hükümetten cezaların kaldırılması yoluyla tutukluların serbest bırakılmasım talep edebilirdik, yani devletin tüm üç kurumuna birden talebimizi yöneltebilirdik. Böylece herhangi bir politikacının, milletvekilinin, hakimin ya da hükümet üyesinin bunların sorumluluğunun kendilerine ait olmadığını, sorumluluğun sadece Pacheco'da olduğunu söyleyebilmelerini, kaçırmaların sadece Pacheco'nun sorunu gibi gösterilebilmelerini engelleyebilirdik. Bizim hazırladığımız ilk plân buydu, ama o dönemdeki MLN yönetimi buna rağmen hükümete ultimatom vererek belli bir süre tanıdı. Bu cezaevindeki bizleri oldukça şaşırtmıştı, çünkü çok tehlikeliydi. Bizim tasarımız tutukluların serbest bırakılmasım değil, hükümet krizini hedef alıyordu, hükümetin ülkedeki düzeni koruma ve milletvekillerinin, işadamlarının ve diplomatların güvenliğini garantiye alma yeteneğine sahip olmadığını göstermek istiyorduk. Bir kez ultimatom verilip siyasi tutukluların serbest bırakılması talep edilince, her şey hızlı karar vermeye bağlı hale geldi. Ve bu objektif olarak bir trajedi ve Almeria sokağmda MLN önderliğinin tutuklanmasıyla ortaya çıkan ağır yenilgi ile sonuçlandı. Daha sonra ağır darbeler birbirini izledi. Mitrione'yi cezalandırmak uğruna korkunç darbeler yemiştik.

Mitrione'yi öldürmek bir yanılgı mıydı yoksa gerekli miydi?

O sırada başka bir çıkar yol yoktu . Yanılgı onun infaz edildiği an değil, ultimatom verilerek yapıldı, böylece Pacheco hükümeti ağır bir yükten kurtarılmıştı.

"Cacao" planının kaderi de mi aynı oldu?

O da "şeytan" planının yenilgisinden sonra cezaevinde ortaya çıktı. Onunla askeri mücadeleyi sabotaj yoluyla hızlandırmak istiyorduk. Polisle doğrudan çarpışmalardan kaçınmak istiyorduk ve paralel olarak 7 nokta temelinde silahları susturmayı teklif ettik. Yani bu şu demektir: Bir tarafta sert bir askeri çizgi ve diğer tarafta hükümeti açmaza alabilmek için yumuşak bir pazarlık politikası. Bu plân kötü ve çok acèmice uygulandı ve kısa sürede durduruldu. Bunun üzerine cezaevinden ve kitle çalışmasını gözeterek CAT (Tupamaro'ları destekleme komiteleri) düşüncesini geliştirip ortaya attık. MLN tarafından kontrol edilmeyen, bize kendi başlarına yardım eden kendiliğindenci gruplar oluşmalıydı. Bu komiteleri bildiri ve açıklamalar yoluyla etkilemek istiyorduk, kesinlikle doğrudan siyasal delegemiz veya bir kolumuz aracılığıyla denetlemeyecektik. CAT MLN'nin spontane ve bağımsız dallarını oluşturacaktı, kim bir CAT kurmak isterse, o bunu köylerde, cezaevinde, semtlerde, şehirlerde vb. yapmalıydı. MLN sadece çizgiyi belirleyecekti ve belli şeylere yönelecekti, meselâ bazı şeylere saldırmayı veya somut bir işle dayanışmayı, bildiri ve duvarlarda sloganları yaymayı önerecekti, ama CAT'lar kesinlikle kendi hareket alanlarına sahip olacaklardı. Bu düşünce kısmen gerçekleştirildi, ama sonuçta CAT'lar MLN'ye girişin ilk kurumları haline dönüştüler, bizim ilk baştaki düşüncemiz felce uğratıldı ve bir karikatür haline dönüştü. Biz CAT'ları propaganda faaliyeti, toplumsal ve siyasal çalışma için düşünmüşken, sonuçta CAT'lar askeri kolların lojistik desteği haline getirildi. Tabi ki CAT yeraltında çalışacaktı, ama halkın illegalitesinde.

Şimdi 70/71 yıllarındayız.

Politik kol "70"i, uluslararası komisyonu kurduk ve henüz daha embriyon halindeki **Frente Amplio**'yu (Geniş Cephe) destekleme kampanyasına başladık. 71 yılının ilk aylarında **Frente Amplio**'nun kurucularından olan "26 Mart Hareketi"ni oluşturduk. Ve 71'de seçim kampanyaları başlayınca MLN'in stratejileri tükenmişti, "Şeytan plânı", "Cacao plânı", ondan sonra "Yükseliş plânı" (Remonte) ve "Rahatsız etme plânı" (hostigamiento) birbirini izlemişlerdi. Bunlardan sonra iktidarın iki düzeyine ilişkin, daha doğrusu ikili iktidara ilişkin plân devreye girmişti. Ama bütün bunlar taktik plânlardı. MLN'nin halk içerisinde belli bir taban bulmasını, yani kitle kartını oynamayı kol "70" 26 Mart Hareketi, CAT'lar ve

Frente Amplio'nun desteklenmesi yoluyla başarmıştı, ancak askeri alanda ise ciddi aksaklıklar göstermeye başlamıştık. Ama MLN'ye kitle çalışması konusunda yöneltilen eleştiriye ilişkin benim çok özel, kişisel bir bakışım var. Ben MLN'nin ciddi düzeydeki eksikliklerini kitle çalışması alanında değil askeri alanda görüyorum. İki ya da üç yıl boyunca Uruguay'ın siyasal yaşantısında küçümsenemeyecek etkimiz vardı, radyomuz, gazetemiz ve dergimiz vardı -başka hangi örgüt aynı dönem içerisinde böylesi bir gelişmeyi yaşadığını iddia edebilir ki? Birçok şeye kendi imzamızı atmıyorduk, ülkenin bütün siyasi güçleriyle ilişkilerimiz vardı ve **Frente Amplio** içerisinde egemen bir rol oynuyorduk, sadece "26 Mart Hareketi" aracılığıyla değil ittifaklar aracılığıyla da. Liste 99'dan Zelmar Michelini, Alba Roballa, yaşlı Enrique Erro aracılığıyla akıllı bir ittifak politikası izliyorduk - gündemde olan bizim düşüncelerimizdi!

Pascal Ailende bana bir röportajda benzer bir şey söyledi, bir gerilla için iki ya da üç yıldan fazla dayanmanın zor olduğunu, hatta tamamen olanak dışı olduğunu söyledi. İki ya da üç yıldan sonra baskı mekanizmasının gerillaya verdirdiği insan kaybının çok yüksek olduğunu ve askeri açıdan da mevzileri daha fazla tutmanın mümkün olmadığını açıkladı.

Ben kendisiyle severek tartışmak isterdim. Problem, MLN içerisinde belli bir dönemden sonra mentaliteyi değiştirmenin çok zor oluşuydu. "26 Mart Hareketi" şaheserdi, spontaneliğiyle, tazeliğiyle ve büyük siyasi niteliğiyle tam bir başarıydı. **Frente Amplio**'nun taban komitelerinin bugün bile bir efsane olarak yaşayan ve herkesin rüyasını gördüğü dinamiği, "26 Mart Hareketi"nin çalışmasının sonucuydu, tüm siyasal faaliyet semtlerde ve fabrikalarda çiçekleniyordu. Sendikalarda birçok adamımız vardı. Siyasal çalışma iyi gidiyordu, görüldüğü gibi zaaflar askeri alandaydı. Bu kendisini Uruguay "Guatemalalaştırıldığında" 1971 yılında bütün şiddetiyle gösterdi.

Ölüm mangaları faaliyete geçtiğinde mi?

Evet, ilk kaybolan Castagneto'ydu. Bu onların cevabıydı, içerisinde hareket ettiğimiz çevreyi zehirliyorlardı, "26 Mart Hareketi"ne darbe indirip Castagneto gibi serbest bırakılan yoldaşlarımızın başına çullanıyorlardı.

Balıkları öldürmek yerine suyu zehirliyorlardı yani.

Tamamen öyle. Paramiliter birlikler bomba koymaya, bize yakın olan sivil halkı, aile yakınlarımızı, avukatlarımızı, cezaevinden çıkan MLN'li yoldaşları, Tupamaro olduklarını bildikleri ama hukuksal kanıtlarının olmadığı insanları terörize etmeye başlamışlardı. Bunun üzerine bir dizi yeni plan hazırladık: "Collar planı", "Tatu planı", "Lağım planı", "gergedan planı" -tüm bu plânlar şehir gerillasının karakterini tamamen değiştirmeye yönelikti. Gergedan plânı...

...kitle ayaklanmasına askeri açıdan eşlik etmeyi öngören bir plân...

... yoldaşlarımızın kafalarını askeri plânlamalar sırasında geleceği de düşünecek şekilde değiştirmeyi amaçlayan bir çalışma hipoteziydi. Masa başında, Pando şehrini işgal etmek ile Montevideo'yu işgal etmek arasındaki farklar örneğinden hareketle bir çeşit savaş yürütme sanatı tasarlıyorduk. Bu askeri açıdan hangi anlama gelir, ihtiyacın olan insanlar, lojistik, silahlanma ve politik koşullar açısından ne anlama gelir? Problem şu: Bir gerillayı şehirde faaliyet gösteren bir orduya nasıl dönüştürebilirsin? Tüm gerillalar belli bir noktada düzenli orduya dönüştüler, dönüşemedikleri durumlarda ise fiyaskoyla sonuçlandılar! Bu bir kanundur! Bunu Pascal Allende ile tartışmayı isterdim. Düşün ki, bir gece MLN gibi bir gerilla Roosevelt parkında buluşma emrini aldı, gizliliği o zaman rafa kaldırır, küçük gruplar halindeki yaşantısına son verir, tüm Tupamaro'ları o parkta tugaylar halinde örgütler ve oradan arabalarla, ciplerle, cemse arabalarıyla harekete geçer, ağır silahlarla konvensiyonel savaşta askeri hedeflere saldırıya geçerdik. Gelin bir bölgeyi tamamen işgal edelim, sonra ikinci bölgeyi, sonra semtleri savunalım, gelin düşmanı ve ölüm mangalarını konvensiyonel savaşla yok edelim, o zaman işkenceyi götlerine sokabilirler. Artık tek bir şeytanı kaçırmayı değil, bütün bir diplomatlar topluluğunu kaçırmayı, "Cumhuriyet Bankası"nın işgalini düşünelim. Bu, olayı nitel olarak değiştirir!

MLN'nin stratejisinin tükendiğini gördüğünüzü ya da bundan korktuğunuzu söyledin. Neden? Stratejik bir plân taktik olarak hayata geçirildiği için mi?

Doğru. İnceden inceye dokunmuş stratejimiz olmamış olsa bile düşüncelerimiz vardı. Ama dışarıdaki yoldaşlar bu düşüncelerden CAT (Tupamaroları destek-

leme komiteleri) düşüncesinden nasıl yararlanmışlarsa aynen öyle yararlanıyorlardı, bu düşünceleri bölük-pörçük hale getirdiler ve halk temeline dayanan içeriklerinden yoksun bıraktılar. Dışarda onlar da cezaevindeki bizler gibi aynı sakinlik ve ciddilikle bir araya gelip düşünüyorlardı ama, dışarıda kısa vadeli düşünülüyordu.

Daha sonra siz 71 Eylül'ünde Punta Carretas'dan uzun bir tünel aracılığıyla kitlesel olarak firar ettiniz; aynı yılın Kasım ayında seçimler vardı.

Frente Amplio'nun kazanma durumunda darbe olacağından korkuluyordu. Bu ortamda başka partilerle görüşmeler sonucu "Chuchumeco plânı" ortaya çıktı. Bir darbeye karşı nasıl tutum alınacağına ilişkin bir plân. Askeri açıdan plân oldukça iyiydi, **Frente Amplio**'ya sempati duyan subayların da çalıştığı 1 Nolu Askeri havaalanının işgalini de kapsıyordu. MLN'ye destek için gelen birliklerin yolunu kesme görevi bize düştü. Ben önceden sahil bölgelerinde çalışmıştım, bu nedenle bana sahil yollarından Montevideo'ya doğru yola çıkabilecek tüm askeri konvoyları durdurma emri verildi. Çok sayıda saklanılacak yerimiz (tatuceros) ve bölgede gerilla olarak faaliyet gösterebilmemiz için benzin depolarımız vardı. Ama beş dakikadan fazla süren bir silahlı çatışmaya dayanabilmek için ne silahlarımız ne de yeterli mermimiz vardı. Patlayıcı madde talep ettik, ama bize gönderilen Pando nehri üzerindeki köprüyü havaya uçuracak kadar patlayıcı maddeydi. Mayın talep ettik, ama bir kır yolunu mayınlamak demek kilometrelerce yolu mayınlamak demekti. Muhtemel bir darbe durumunda MLN'ye bu tarihsel görevin plânlanması tarih ve somut olarak **Frente Amplio**'nun önemli kesimleri tarafından dayatıldı. Ama MLN bu görevi layıkıyla yerine getirme durumunda hiç mi hiç değildi. Uruguay'da illegallerin büyük bir bölümü yurtdışında eğitim yapmak, tankların nasıl kullanılacağını, belli iletişim tekniklerinin nasıl devreye sokulacağını öğrenmek ve tabana askeri sorunu dikkatli bir şekilde kavratmak yerine kendi kendilerini tatminle uğraşıyorlardı.

Askeri alandaki yenilgi neden engellenemedi?

Vaktinde bir strateji hazırlamadığımız için, bu nedenle sonuçta stratejisiz kaldık. Bu konunun tartışılması reddediliyordu, şöyle deniliyordu: Sonsuz teoriler peşinde koşan bu deli yine bir şey istiyor, Nato'nun sürekli aynı Napolyon planla-

rından birisi daha! Bırakın konuşsun, ama ciddiye almayın. 15. koldan arkadaşlar doğru olan somut eylemler yapıyorlar, doğru yol budur. Benim hakkımda söylenenler bunlardı. Soca şehrinin işgalini bir anlamını göremediğim için doğru bulmadım, ama işgale disiplin gereği katıldım. İşgal gücümüz vardıysa, doğru olan bu bilgiyi karşı tarafa vermemek, susmak ve işgal etmemekti. İşgalin politik-askeri bir işlevi vardı, düşünebiliyor musun bunu? Ve bütün bunlar Bordaberry hükümeti altında! Artık bir stratejiye sahip olmadığımız tamamen açığa çıkmıştı. O zamanki önderliğe bunları söyledik, ama onlar basitçe gözlerini kapattılar, durumu böyle görmediklerini söyleyip o ana kadar olduğu gibi devam ettiler. Buna ilişkin aklıma güncel bir örnek geldi: Bir yoldaş, Jorge Torres, daha yeni işkence üzerine bir içe yönelik el kitabı hazırladı ve bir nüshasını düzeltmem için bana verdi. Ben de ona yazılı olarak şu cevabı verdim: Sen bir kamikaze için (Japon intihar uçağı, ç.n.) eylem klavuzu yazmışsın, bunu bir genç eline geçirse, yaşam perspektifinin kendisini sertleştirmek olduğuna inanıp evde işkenceye hazırlanır, yine kendisine elektrik şokları verecek bir tezgah kurar. Yani er ya da geç sana zaten işkence yapacakları için, bugünden ateş üzerinde gezintiye çıkan bir fakir haline gelmeliymişsin. Ve en önemlisi sert kalmakmış, zayıf hale düşmemekmiş. İşkence belli bir hava'alma tekniği ile değil, öncelikle askeri olarak yenilebilir. Tüm Uruguay kışlalarında işkence yapılıyor ve askerler o sırada sakin ve keyifli bir şekilde Mate (çay) içebiliyorlarsa, bunu bu tür bir el kitabıyla engelleyemeyiz. Engellemek istiyorsan, kışlayı bombalamalı! O zaman basitçe işkenceye devam edip edemeyeceklerini görürüz.

Yenilgi o dönemde nasıl engellenebilirdi?

Kafalar değiştirilmeliydi, küçük gruplara son verip askeri sorunları büyük çapta görmeye alışılmalıydı. Varsayım olarak: Montevideo'yu ele geçirmek için gerekli olan silah ve asker miktarına erişebilmek için işçi sınıfının, fabrikaların ve halkın desteğini hesaba katmak zorundasın. Bizim yöntem ve mekanizmalarımızla asker toplamak artık mümkün değildi, çünkü bu denizi bir kovaya akıtmayı denemek anlamına gelirdi. Mantalite değiştirilmek zorundaydı. Her gerillanın verdiği kayıpların yerini doldurmak için savaşçıları solun radikal gruplarından artık tek tek toplayıp bize katılmalarını sağlamak yerine savaşçılar harekete geçirilen halk olmalıydı. Bu kısa vadede örgütün askeri eylemlerden geri çekilmesi ve hatta savaşçıların güvenlikli bir yerde yeni anlayışa ve yeni askeri konseptlere hazırlan-

ması için kırlardan geri çekilmesi anlamına gelebilirdi. Bazı insanları geri çekmek ve altyapıyı sağlamlaştırmak örgüte iyi gelirdi. Küba gerillası Sierra Maestra'da kalmış olsaydı hiçbir zaman tarihsel bir önem kazanamazdı. Fidel Castro büyük bir uzak görüşlülükle gerillasını kitle ayaklanmasını koruyarak eşlik eden bir halk ordusuna dönüştürmemiş olsaydı, belki de Küba gerillası, herhangi bir sosyal patlama olmaksızın 30 yıldır dağda olan Kolombiyalı gerilla gibi halen Sierra Maestra'da olacaktı. Aynısı Nikaragua'da yaşandı.

Ulusal ve özellikle de uluslararası güçler dengesinin her yeni şekillenişine uygun olarak Çin'de gerilla kurtarılmış bölgelere sahip bir orduya ve ordu şeklinden yeniden bir gerillaya dönüştü. Japonlar faşist genel saldırı çerçevesinde saldırdıklarında tüm insanlar gerillaya katıldı ve ittifak politikası yaptı. Japonlar yenildiğinde ise gerilla tekrar sonuçta nihai darbeyi vuran orduya dönüştü. El Salvador'da kurtarılmış bölgeli bir pat durumu sözkonusu. FMLN'li yoldaşların tutsak tutuldukları cezaevleri bile neredeyse kurtarılmış bölge, cezaevi duvarları içerisinde yoldaşlar hâkim, içeride gardiyanlar yok.

Libertad cezaevi nasıl da farklı bir görüntüye sahipti! Bir yenilgi bir pat durumuyla kıyaslandığında ne kadar da farklı! FMLN'nin elinde de karşı tarafın tutsakları var. Orada gerçekten bir ikili iktidar sözkonusu!

Bu ikili iktidarın (dualidad de poderes) Torres'in el kitabında saydığı yöntemlere bir alternatif oluşturabileceğine inanıyormusun?

"Fakirin el kitabı"nın öğrettiği teknikler kendi başlarına kötü değil; yoldaşların sorguda nasıl hareket etmeleri gerektiği üzerine birçok benzeri yazımız var. Fakirin el kitabı denizaltı işkencesine uğrarsan, yani kafanı artık hava alamaz hale gelinceye kadar suya sokarlarsa ne yapmak gerektiğini anlatıyor. Elektrik şoklarına karşı nasıl davranman gerektiği konusunda nasihatlar veriyor. Bu solun artık tarihsel materyalizm yerine fiziksel yaşam stratejilerini öğrenmesi gerektiğini söylemek gibi bir şey. Ve olayın ikinci bir temeli daha var: Siyasal olarak aktif olan insana işkenceciler ceza görmeksizin kendisine işkence yapılabileceğini söylüyorsun. Ama aslında önce askerlerin binlerce Uruguaylıyı neden sanayi türünde işkencelere tabi tutabildiklerini el kitabında açıklamak zorundasın. İşkence sistematikti, KP'li yoldaşlara sürekli iş başındaymışlarcasına işkence yapıldı. Komünistlere Tablada kışlasında işkence yapıldı, onlara yapılanlar düşünüldüğünce insanın sırtından soğuk terler akıyor, onlara yapılanlar bizlere yapılanlardan daha

kötüydü. Bizi 72'de bitirdiklerinde işkence kabaydı, önceden hazırlanmış bir plâna tabi değildi; Kişisel girişimle işkence yaptıkları için kimi yoldaşları öldürdüler, bize kızıyorlardı, maskelerini çıkarıp şöyle diyorlardı: Bak, benim, şu anda sana işkence yapıyorum. Bu sırada her şey altüst oluyordu. KP'yi çökertmeye karar verdiklerinde bu operasyonu aylar öncesinden plânladılar, yoğun işkenceyi de içeren bir plân hazırladılar. Ellerinde üye listesi vardı, bilmem kaç KP'li. Şu veya bu sayıdaki insanı işkence tezgahlarından geçirmek için ellerinde tam hesapları vardı: Bu iş için denizaltı işkencesini yapabilmek üzere şu kadar fıçıya, şu kadar işkence mahzenine, elektrik şokları için şu kadar elektriğe ihtiyacımız var diye hesap çıkarmışlardı. Fazla elektrik kullanımı yüzünden ortaya çıkabileck kısa devreleri engeleyebilmek için vaktinde yeterince elektrik kablosu döşediler. Tecrübelerine dayanarak hatta işkencede zayıf düşecek tutukluların oranını bile hesaplıyabiliyorlardı, yüz yoldaşdan yirmisi çok şey anlatacak, şu kadarı sinirli ifadelerde bulunacak ve yine şu kadar işkenceye dayanacak. İstenmeyen ölümlerin oranlarını önceden hesaplıyabiliyorlardı. La Tablada bir hastane gibi çalışıyordu, aynı sterilite ile. Orada bulunan herkes, doktorlar, işkenceciler, askerler bir hastanede gibi hareket ediyorlardı, herkes aynı ayakkabıları ve yine aynı elbiseleri taşıyordu. Tutukluları demirli bir yatağa bağlamış ve belli sayıda ve saatte elektrik şokları vermişlerdi. Ondan sonra otomatik işleyiş şuydu: İndirin, artık biraz kendine gelebilir, ve zaten o an hemşire hazırdı, kurbanlarını hemen arkasından bir yatağa yatırıyorlardı, her şey düzenli ve plânlı ve de maskeli -herhangi bir karışıklığa meydan verilmiyordu. Şu ya da bu kadar saat sonra işkence sırası yine sana geliyordu, bir dakika bile gecikmeksizin. Ve herifler kurbanlarına elektrik şokları verirken artık can sıkıntısı yaşadıkları için sohbet ediyorlardı, artık kurbanlarının kim olduğunu o an bilmiyorlardı, meselâ onlar için bir işkence kurbanı 46 numaraydı. İşkence sırasında birbirleriyle en doğal sohbetleri yapıyorlardı, futbol üzerine konuşuyorlardı ve birbirlerine soruyorlardı: "Bu akşam hanımınla nereye yemeğe gideceksin?", "Hayır, bu akşam evde kalacağız." Sen o sırada çığlıklar atıyorsun, ve aniden çığlıklarının sohbetlerini rahatsız ettiğini hissederek sana dönüp şöyle diyolardı: "Hey, bu kadar sesli bağırma lütfen." Sonra işkenceye devam ediyorlardı.

Bu "et işlemesi" ile başarıya ulaşıyorlar mıydı?

Önlerine koydukları hedefe ulaştılar: KP'nin çökertilmesi. Ama tam askeri

yenilgi yüzünden böyle davranabiliyorlardı. İşkenceye ağırlıkla yoldaşların dayanaklılığı ile değil La Tablada ve işkencecilere bir saldırı ile son verilebilirdi. İşkenceyi, aynı zamanda bir istatistik sorunu olduğu için de yenemezsin. Ayrıca: Bir yoldaş çözülmemişse, o zaman ailesine işkence ediyorlar, yani içerisinde hareket ettiği suya işkence yapıyorlar.

Gel tarihsel bölümü bitirip güncel olana geçelim. MLN'in jeopolitik durum ve başka türlü de sonuçlanabilmesi mümkün olan eski tecrübeler yüzünden muhtemelen bir artçı güç konumuna gelebileceğini söyledin.

Geçmişte olanları tekrarlamak mümkün değil. Ama çizgi altında geriye olumlu bir şey kalıyor: Kitlelerin ilk kez solla bütünleşmesi. Altmışlı yılların solu halkı sokağa dökemedi, sol sayısal olarak küçüktü. Bugün 1 Mayıs günü yüzbinlerce insan yürüyüş yapıyor, halkta yapılan tecrübelere dayanan gerçek bir anti-militarist bilinç var. Bu bilinci dayak yolu ile bile halkın kafasından çıkaramazsın. Tersine, eğer sol bu bilinçten hareketle çalışma yapamıyorsa, bu kendi krizinden kaynaklanıyor demektir. Düşman tüm bu yıllarda çok şey öğrendi.

Sadece askeri alanda değil siyasi olarak da. Tüm bu yıllar süresince özellikle gizli servisler de boş durmadı.

Bugün düşman, altmışlı yılların kır ve şehir gerillasına karşı nasıl mücadele edilebileceğini mükemmel biçimde biliyor. Avrupa'dan da isyan bastırmanın ince tekniklerini devraldı, Tarafsızlaştırma tekniğini Kolombiya örneğinde olduğu gibi iyi kullanıyor. Ve Nikaragua'da ellerini kirletmeden bir ülkenin boğazını nasıl sıkabileceğini öğrendi. Bu kendisi için daha ucuza mal oluyor, bu işte ölü yok, Vietnam'dan geri dönen ve yerli cepheyi kızıştıran genç Kuzey Amerikalıların cenazeleri yok.

Uruguay açısmdan bunun anlamı, mücadelenin kıtasallığına ilişkin eski Tupamaro tezinin bugün daha büyük bir önem kazanmasıdır. Üç milyonluk nüfusuyla bu ülkecik daha çok Sao Paulo'nun bir ilçesi, Buenos Aires'in bir dış semti gibi. Bir devrimi Uruguay coğrafyasıyla sınırlayamayız. Düşman da baskı saatinde uluslararası bir koordinasyonla çalıştı, o sırada ülke sınırları kimseyi ilgilendirmedi. Brezilya eyaleti Rio Grande do Sul'un kuzeyi kırsal çelişkileriyle sorunlu ve çatışmalı bir bölge, sadece Porto Alegre şehri üç milyonluk nüfusu ile Uruguay'm

tümü kadar. Böyle bir durumda halen nasıl olursa UTAA'lı şeker kamışı işçileri boyutunda, onlarla sınırlı düşünebilirim?

Alfonsin ve Sarney'in hızlı savunuculuğunu yaptığı "bölgesel entegrasyon" bayrağını da mı üstleniyorsunuz?

Sadece o ikisi değil Fidel Castro da Küba devriminin o kadar yıl sonra sosyalizmin gerçekleştirilebilmesi için Meksika pazarıyla bütünleşmeye ihtiyacı olduğundan hareket ediyor. Bir pazar ancak 200 milyon tüketiciden sonra ilginç hale geliyor. Ekonominin, demişti yaşlı Marx, volontaristce değiştirilemeyecek birkaç değişmez kanunu vardır. Eğer "bölgesel entegrasyon" kelimesini ağzımızdan düşürmüyorsak, bunun ancak yeni bir dünya ekonomik düzenine olan taleple ve sadece bu bağlamda gerçekleşebileceğini biliyoruz demektir. Çünkü eğer ülkende korkunç çabalarla sosyalist devrimi gerçekleştirir ve dış borçların ödenmesine son verirsen ve yine mevcut ticari kurallarla seni yok ederlerse, o zaman demekki elindeki kartlar kötüdür.

Entegrasyon ulusal burjuvazilerin de bir projesi. Bunun sizin ittifaklar politikanız için anlamı nedir?

Entegrasyon tartışmasız bir gerekliliktir. Modern üretici güçlerin ilerlemesi daha büyük bir pazarı gerekli kılmaktadır. Fidel'in düşüncesi, emperyalizme karşı büyük bir cephe, dış borçların ödenmesine karşı geniş bir hat oluşturmaktı. Bu plân faiz ödemelerinin durdurulmasını kabul eden burjuva güçlerin bir bölümünü de içeriyordu, çünkü ilk etapta emperyalizm karşıtlığı önemliydi. Bu parola altında 1985 ve 86'da yapılan iki Havana toplantısının misafirleri seçilmişti, ben de vardım, ama Milli Parti'nin insanları da vardı. Colorado'lar da davetliydi. Bu seçim başka ülkelerdeki birçok yoldaşın kafasında mutlaka soru işaretleri, baş ağrıları yaratmıştır. El Salvador ve Nikaragua'lı FMLN ve FSLN'de de Avrupa sosyal demokrasisi ile sıkı bir ittifak görüyorum, onlar bu ittifak ile doğrudan ve kendileri için hayati öneme sahip bazı yardımları elde edebiliyor. Şu yeni bir gerçeklik: Fransa, İsveç ve diğer ülkelerde Üçüncü Dünya ve özellikle Latin Amerika'da bir devrimin kaçınılmazlığından hareket eden ve ABD'nin hatasının bu kaçınılmazlığı görememesinden kaynaklandığını söyleyen oldukça kurnaz bir sosyal demokrasi var. Bizim oligarşilerimizin bir modern kapitalizme herhangi bir katkıda buluna-

mayacak kadar vakitlerini doldurduklarından hareket ediyorlar. Sosyal demokrasi Latin Amerika'da ideolojik bir atak gerçekleştiriyor. Oldukça ince ve kıvrak, hatta kısmen devrimci karaktere sahip öneriler ileri sürüyorlar. Ve bütün bunları sosyal demokrat düşüncelerin halen zorla baskı altında tutulduğu ülkelerde anlatıyorlar. Çünkü yarın Uruguay'da bir Hugo Batalla seçim yoluyla iktidara gelir ve sosyal demokrat tasarıları uygulamak isterse, onun gibi öğütürler ve cezaevine atarlar, beni değil! İsveç sosyal demokrasisi için sadece kapitalizmin yerleştirilmesi anlamına gelen bir şeye burada hiçbir koşulda izin vermezler. Bu hemen bir darbenin gelmesi anlamına gelir. Bu oligarşi buna hiçbir zaman izin vermez.

Hugo Batalla gibi sosyal demokratları da kapsamasına rağmen Frente Amplio'ya üye olmak için başvurdunuz.

Müttefik olabileceklerine inanıyoruz, Sandinistler ve FMLN ile şimdiden ittifak yapıyorlar. Avrupa'da sosyal demokrasinin karşı devrimci veya reformist bir rol oynadığına inanıyorum, frenlemek, ılımlılaştırmak ve işçi sınıfını durumu iyileşsin ki sussun mantığıyla burjuvalaştırmak için var olduğuna inanıyorum. Ama bu burada ateşle tehlikeli bir oyundur! Çünkü sosyal demokratlar insanlara şunu ya da bunu gerçekleştirilebilir, ulaşılabilir şeyler olarak sözünü veriyorlar ve insanlar bunlara inanmaya başlıyor. Ama Güney Amerika'da sosyal demokrat konseptleri pratiğe geçirmeye kalktığım an savunma bakanı ve Uruguay'm sosyal demokrat dahi olmamasından kâr eden 600 aileyle çatışırsın. O zaman darbe yaparlar, çünkü Avrupa'da reformist olan sosyal demokrat düşüncelerden burada devrimci olan bir gelişme ortaya çıkabilir.

Bu emperyalizmden kendisini askeri olarak kurtaran bir üçüncü dünya ülkesinin sosyal demokrasiden yardım talebinde bulunabileceği ve bunu bekleyebileceği anlamına mı geliyor? Belli bir dönemde Küba'nın SSCB'den aldığı çapta bir yardım mı?

Kriz dünya çapında ve sosyalist ülkeleri de kapsıyor ve açık ki subvansiyonla yaşayan devrim çağı kesin olarak sona ermiştir. Şöyle söylemek artık bir anlam ifade etmiyor: İktidarı alırız ve arkasından Sovyetler bir biçimiyle sorunlarımızı aşmamıza katkıda bulunur. Uruguay KP'si şöyle diyor: seçim yoluyla hükümete geleceğiz, sonra emperyalizm ve IMF ile köprüleri koparıp sosyalist ülkelerle ti-

caret yapacağız. Ama bu sorununu çözmez. Ayrıca giderek daha fazla sosyalist ülke IMF üyesi oluyor, yine birçok anlaşmayı zorla kabul etmek zorunda kalıyorsun ve sanayi devletleri yine seni ürünlerini kendilerine satmaya zorlayabiliyorlar. Altmışlı yıllara nazaran bizi her şeyi yeniden düşünmeye zorlayan köklü bir politik dönüşüm var.

Nikaragua sosyalist ülkelerin kendisine verebileceği gerekli yardımları görüldüğü gibi alamıyor.

Bu doğru. Bu kadar küçük bir ülkenin askeri sorunları olabileceğini kabul ediyorum. Ama neden ekonomik sorunları da olmak zorunda? Neden insanların aç kalmasma yol açan geçim zorlukları var. Bu gerçekten olamaz! Geçen yıl PVP'nin (Halkın Zaferi için Parti) yıldönümü kutlamaları vardı, daha yeni Nikaragua'dan gelen Hugo Cores sahneye çıktı ve manâlı bir dille dramatik durumu anlattı, manzara gerçekten tiyatroluk, sadece dükkânlar önündeki uzun kuyruklar değil, mücadele de, sürekli cephede şehit düşen yoldaşların cenazeleri de öyle. Konuşmasını, Nikaragua'dan ayrılırken gözleri parlayan bir çocuğun kendisini selamladığını anlatarak bitirdi. Evet, bu bizim çılgınca alkışa başlayabileceğimizin işaretiydi. Ama ben kendisini daha sonra telefonla aradım ve dedim ki, bak, konuşma gerçekten güzel ve yerindeydi, ama o konuşmayı Montevideo'nun başka bir köşesinde yaparsan ve sokağın öbür tarafmda Batalla (sosyal demokrat) duruyorsa, bir ev kadınını dahi düşüncelerin doğrultusunda ikna edemezsin, çünkü korkunç bir geleceğin sözünü veriyorsun ona. İnsanlara sunabileceğin tek somut şey gözleri parlayan çocuk. Sonra Batalla geliyor, biraz barıştan, biraz seçimlerden, biraz da reformlardan -hep aynı sırayla bahsediyor, bütün insanlara iyi davranılırsa hedefe ulaşılabileceğini, işlerin Nikaragua'dan daha iyi yürüyeceğini ekleyip konuşmasını bitiriyor. O insanları bununla sürekli ikna edebilir. Ve ben de halktan sıradan bir insan olsaydım, Batalla'ya oynardım. Latin Amerika'daki liberal ve sosyal demokrat atılım -ki iki çeşit ayakkabıdır- burada iki tarafı keskin bir kılıç, oligarşinin çıkarlarını tehdit eden ateşle bir oyundur. Bizim burada Avrupa'daki gibi bir burjuvazimiz yok, burada oligarşi egemen, ve bu tamamen ayrı bir şey. Avrupa kaynaklı burjuva düşünüş şekilleri burada komünist diye adlandırılır ve bu düşünceleri kim savunursa, o "Libertad'a" hemen bizim yanıbaşımızdaki hücreye kafasma bir maske geçirilip tutsak olarak atılır.

Gerçekten benim sizinle birlikte bir Alman Sosyal Demokratını cezaevinde düşünebilmem zor.

Tamam, ama Almanlarla da benim aynı sorunlarım var. Bizim önümüzde büyük bir teorik boşluk varken onlar ideolojik saldırıya geçtiler, çünkü şüphesiz sosyalizmin ideolojik bir krizi vardır. Biz devrimciler daha henüz yeni bir teori yaratmadık, bizler teorisiz kaldık. Bununla sadece MLN'yi değil, Latin Amerika'daki tüm solu kastediyorum. 20/30 yıl öncesinin teorik konseptleri artık bir sonuç vermiyor, ve burjuvazi bunları bize karşı ustaca kullanıyor. Yine de bir dönüm noktasındayız, düşüncelerin kaynadığı, devrimci düşüncelere ilişkin entellektüel alanda kıpırdamaların yaşandığı bir dönemdeyiz. Bu henüz daha tamamlanmış belge ve somut şeyler olarak kendisini gösterememiş olsa da görülmek zorundadır. Birçok insan düşünüyor, tartışıyor, tez hazırlıyor ve kafasındaki soruları formüle ediyor. Lenin ve Troçki'yi yeniden okumak zorundayız. Öyle sanıyorum ki, tarih Lenin'le tartışmasında Rosa Luxemburg'a hak verdi. Doğru, Rosa üzerine yapılan film boktan, ama yazıları değil. Lenin Allah değil ve birçok şeyi önceden görmesi mümkün değildi, ama tamamen merkeziyetçi partilere karşı Rosa Luxemburg'da varolan derin güvensizlik bana meşru gibi geliyor...

Sözkonusu olan bir aygıt değildir, ama devrimci teoriyi ilerletmek için ilk adımın diğer ülkelerden yoldaşlarla, Arjantin ve Brezilya'ki yoldaşlarla yoğun bir görüş alış-verişi trafiğinin ayarlanması olduğunu sanıyorum.

Kimleri muhatap alarak?

Brezilya'da bu PT (İşçi Partisi), Arjantin'de muhatabımız yok ve bu çok kötü. Devrimci süreçlere baktığımda kendi kendime biz Tupamaro'ların zavallı bir artçı gücü oluşturup oluşturmadığımızı soruyorum. Küçük bir ülkede doğduğumuz için milimetre kağıdına benzer bir kafamız var. Brezilya'lı bir yoldaş tamamen başka düzeylerde düşünebiliyor. O bir toplantı için 3500 kilometre yol gitmeyi olağandışı görmüyor. Birisi bana yarın 3500 kilometrelik bir yolculuk yapmam gerektiğini söylese, bütün bir ailem beni uğurlamak için havaalanına gelir ve hatta mutlaka mektup yazmam gerektiğini söylerdi. Ama bu Brezilya'da orta kademeden bir yöneticinin günlük yaşamının bir parçası, çünkü ülkenin yaratılışı öyle. Bir Kuzey Amerikalı, Avrupalı ya da Rus da böyle davranıyor. PT'nin uluslararası işler komisyonunda Şilililer çalışıyor. Ve PT bunu kötü bir durum olarak görmüyor, ta-

mamen normal bir durum olarak değerlendiriyor, çünkü Şili'yi en iyi Şilililer tanır diyor, aynı Şilililer ayrıca PT'nin üyeleri de. Başka bir yoldaş önce ERP'liydi, ve bütün bunlar PT'de yeniden buluştular. Bu bir volkandır. Beni de birçok Uruguaylının okuduğu Curitiba'ya götürmelisiniz, bunların hepsi PT'li, onlar "petista'lar" (PT harflerinin ispanyolcada üyelerini kasteden şekilde uzatılması, ç.n.). Ama İsveç'de yaşayan bir Uruguay'lıya sosyal demokratlarla veya başkalarıyla çalışıp çalışmadığım bir kez sor! Alacağın cevap şu: Hayır, biz Tupamaroyuz. İsveç için ise bunlar mülteci. Brezilya yeni bir tecrübe, oldukça ilginç. Arjantin'de tam tersi. Orada sol içler acısı bir durumda, öyle ki, solun kimi çevreleri grup halinde bize başvurup kendilerini MLN'ye almamızı istiyor. Çünkü hangi Arjantin'li örgütle çalışabileceklerini bilmiyorlar. Arjantin'de sol yok diyorlar.

Tekrar Uruguay'a dönelim. 85 sonrası MLN iki önemli şeyi bayrağına yazdı: referandum ve yeni politik alan olan "Halkın Katılımı İçin Hareket'i", MPP'yi...

Referandum olayı biraz kendiliğinden gerçekleşti. Tüm sol grupların bu imkânı düşünmüş ama kendilerine güvenememiş olduklarına inanıyorum. Seçim hesaplarımız olmadığı için bizim kendimize güvenimiz tamdı, referandumun 89 Kasım'mdaki seçimleri etkileyip etkilemeyeceğini, bu etkinin nasıl olacağım düşünmedik. Bir çoğu için bir halk oylaması delilikti ve bunlar insan hakları konusunu en iyisinden kapatmak istiyorlardı. MLN bu pozisyonu başkalarının göremediği şeyleri görmüş olmasından dolayı değil, bizim stratejimizin solun tüm diğer gruplarınkinden farklı olmasından dolayı savundu. Yeni MPP olayında da durum benzer özelliklere sahip, MPP'nin üç önemli tezi var: Taban yönetimi seçip seçimlerde kimlerin aday olacağını belirliyor. Solun başka hangi grubu böyle bir şeye izin verebilir ki? Biz 16 yaşından itibaren seçim hakkından yanayız. Her taban grubunun doğrudan yönetime başvurabilen bir temsilcisi var. Ulusal önderlik gizli ve doğrudan seçiliyor, her üyenin önderliğin toplantılarına katılma hakkı var. Böyle bir şeyi başka kimse yapmıyor! KP'nin üyelerine Merkez Komitesi'nin toplantılarına katılma hakkı verebileceğini düşünebiliyor musun? Devrim, salt askeri alanda bu farklı bir görünüm kazansa da, kitlelerin katılımıyla yapılır. Kitleleri seferber edebilmek için onları olaylara katmak gerekli.

Kitleleri örgütleme çalışmasında örgütlü kitlelere nasıl önderlik edilebileceği, öncünün hangi rolü oynayacağı veya devrimci bir süreçte bir önderliğin rolünün ne olabileceği konusunda açık görüşlere sahip olmak gerekmiyor mu?

MLN bu görevi üstlendi. Bunları becermeyi önümüze görev olarak koymazsak siyasal güçsüzlük tehlikesiyle karşı karşıya geliriz. Soruna şu açıdan yaklaşmak doğru değildir: önemli olan kitlenin katılımı, önderlik değil sayı. Ama kitleler hıristiyan komşu sevgisiyle de yetinebilir, zor kullanmış olmak için zora, kaosa, politik hedefi olmayan sosyal patlamalara da kendilerini kaptırabilirler. Burada politik örgüt gereklidir. Çok bilmiş anarşistler bile hiçbir zaman FAU (Uruguay anarşist federasyonu) dan vazgeçmediler. Yani bir örgüt veya bir parti tamamen net bir rol oynar, militanlardan ve semtlerdeki toplumsal savaşçılardan, sendikalardan oluşur, o yapılan tecrübelerin bir toplamı, bu yapılan tecrübeleri değerlendirmenin de bir toplamıdır. Çünkü teoriyi, ideolojik analizi ve bütün bunları bir politik örgüt özet halinde birleştirip bunları yeniden tabana sunmak zorundadır ki, önder olabilsin. Bir başka nokta daha var: MLN geçen dört yıl içerisinde iletişim araçları ile büyük bir dinamik yarattı, solun hiç bir gücü bu kadar kısa bir süre içerisinde düşüncelerini bu kapsamda yaymayı ve tartışmayı başaramadı. Bizim bir radyomuz var, iki haftada bir yayınlanan ve en büyük tiraja sahip bir dergimiz ve en fazla kitabı satan bir yayınevimiz var, daha başka şeyleri de saymak mümkün. Herkes bizim seferber edebilme gücümüze şaşırıyor, ancak bu gücün radyonun varlığıyla bağlantısı da yok değil. Kitlelerin an'ı, ajitasyon an'ı, düşüncelerin çarpışmasının an'ıdır şu anda yaşanan. Bunun için bir radyo vazgeçilmezdir. Bu davete sol cevap vermelidir, eğer sol ve **Frente Amplio** ciddi olsalardı, kendilerinin televizyon kanalını kurmayı düşünürlerdi. Aksi takdirde boşuna vakit kaybediyoruz.

Yani, sözkonusu olan ilk etapta şartların yaratılması mıdır?

Evet. Tartışma ve ideolojik mücadele için tabanın yaratılmasıdır sorun. Uruguay soluna yarın halka somut olarak ne verdiklerini, hangi mücadele biçimlerini halkın parçası haline getirdiklerini sorsak, sadece KP'li yoldaşlar bir şeyler gösterebilirler, onlar en azından sürekli sokaklarda ajitasyon yaptılar, referandum için imza topladılar, bunu kabul etmek gerekir, onların bazı anlarda yararlı olan bir aygıtları var.

MLN'ne dışarıdan bir göz attığımda bende saçma bir yapısı, kendi insanlarını yiyip bitiren bir yapısı varmış intibası uyanıyor. Örgüt bu insanlardan oluşuyor ve gelecekteki değişikliklere önderlik etme yeteneğini gösteremiyor. Yeni genç insanlar eksik. Gerçeklik intihar yoluyla değiştirilmek isteniyor. Siyaset yapmak için kendisini ve en iyi insanlarını yiyip bitiriyor.

Örgütün örgütsel, eğitsel ve kültürel gelişmesi, özellikle yeni insanların eğitimi alanında yeterli değil. Bu doğru, ama bunun için bende de bir reçete yok. Bu benim için en büyük problemlerden birisi. Önceleri başka iş yaptığı için kitle faaliyetinde tecrübesi olmayan birçok arkadaşımız var. Bir yoldaşdan bugünden yarına aniden popüler bir yönetici olmasını da isteyemezsin -hepimiz şu anda kitle çalışmasının gündemde olduğuna inansak bile.

Diktatörlüğü daha yeni gerisinde bırakmış bir ülkede yeni eylemci kuşaklarının eğitimi bizim eski eğitimimize göre daha da alçak gönüllü olmak zorunda. Pratik olarak sıfırdan başlamak zorundasın, yavaş yavaş, sakince, insanları baskı altına almadan. Korkunç bir miras devraldık. Ve üyelerimizden büyük şeyler bekledik, içinde bulunduğumuz durumla kıyasla büyük şeyler. Her şey kendi vaktinde. Üyelerine nihai savaşa katılmaları için çağrı yapmakla daha yeni yenilgiden çıkmış olmak, bütün bir halkın daha yeni diktatörlükden kurtulmuş olması çok farklı şeyler. Buna ek olarak zor ekonomik koşulları da saymak gerekli, insanlar tencerelerinde bir şey olsun diye bütün gün çalışmak zorundalar. Böyle bir şeyi dikkate almak zorundasın. Örgüt hiçbir zaman Che Guevaralardan oluşmayacak. Onlar o kadar az ki. Sonra kişisel sorunlar da var. Bir insanın MLN'ye girmesi geçmişimizden dolayı büyük bir adım, bunu yapan yaşamıyla oynuyor, bu şaka ya da boş laf değil. Birçok insan Tupamaro taraftarı, yapabilecekleri her yerde bizi destekliyorlar, ama hiçbir zaman üye olarak bize gelmezler. Şu ana kadar eskiden olan "26 Mart Hareketi" gibi siyasete yaşamlarını adamak istemeyen insanların yer bulabileceği bir şeyi oluşturamadık. MPP bu doğrultuya yöneliyor. Ve nihayet siyasetten genel bir çekilişin olduğunu da eklemek gerekli, gerçi insanlar yürüyüş ve toplantılara geliyor, referandum için imza atıyor ama kendileri aktifleşmiyor. Bunun mali sorunlardan kaynaklanan sebepleri olduğu gibi solun teorik kriziyle de bağlantıları var.

MLN'nin kurucularından, diktatörlük sırasında askerlerin tutsağı Julio Marenales ile röportaj. Kendisi şu anda Tupamaro'ların Merkez ve Yürütme Komitesi üyesi.

Ben 16 yaşmdayken solla tanıştım. O sırada inşaat işçileri sendikası ile Sosyalist Parti'nin (PS) gençlik örgütüne üye olmuştum. Bu 1946 yılında olmuştu, henüz daha yeterince iş yerinin bulunduğu, İkinci Dünya Savaşı'nın daha yeni sona erdiği, Avrupa'da Marshall Planı'nın yürürlüğe konduğu ve bizim ürünlerimizin yabancı ürünlerle rekabet etmek zorunda olmadığı bir dönemdi. Ulusal sanayi işliyordu. Tekstil ve makine sanayinin geliştiği bir dönemdi. Hemen hemen tüm araba parçaları Uruguay'da imal ediliyor, yurtdışından gelmiyordu. O dönem emek çağıydı ve inşaat sektörü de büyüme dönemini yaşıyordu.

Yani ulusal burjuvazinin henüz daha toplumun nasıl kurulacağına ilişkin bir düşüncesi vardı?

Evet, eğer onu ulusal burjuvazi diye adlandırabilirsek. Doğrudan ve sıkıca emperyalizme veya endüstri devletlerine bağımlı olmayan çıkarları savunuyordu. Ulusal burjuvazinin ayakta kalabilmek için devletin korumasına ihtiyacı vardı, çünkü Uruguay'da iç pazar çok küçüktür. Ama iç pazar için üretim yapan işletme-

ler problemsiz çalışabiliyordu, savaş sonunda İngiltere'nin bize borçlu olduğunu unutmamalıyız. 1945'de İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Büyük Britanya'nın bize savaş sırasında aldığı etlerden dolayı birkaç milyon Paund Sterling borcu vardı. Bu durum kısa sürdü, ama Uruguayh işçilerin mücadeleleri sonucu kimi yasal düzenlemelere ulaşmalarını sağladı, örneğin ücretli yıllık tatil kanunu 1945 yılında çıkarıldı. İşçilerin o sırada belli bir alım gücü vardı, ücretler ortalama olarak oldukça yüksekti. 1958'de Milli Parti, Blanco'lar iktidara gelince bu büyüme sona erdi ve yine bu hükümet ilk defa IMF ile antlaşmalar imzalayan hükümettir.

Mesleğin ne?

Taş işleyicisi, taş kırıcısı, granit işliyorum, sert taşlarla çalışıyorum. 18 yıl PS'nin üyesiydim, Raul Sendic ile de orada tanıştım. Parti o zaman henüz daha Sosyalist Enternasyonal'in üyesiydi. Başlangıçta başkanı tam bir anti-leninist olan Emilio Frugoni'ydi, daha sonra Frugoni partiden uzaklaştı ve yerine Trias geldi. O partiye yeni rüzgâr getirdi. Onun yardımıyla Çin Devrimi'nin tarihini öğrendik ve Marksizm-Leninizmi okumaya başladık.

MLN nasıl oluştu?

Cezayir ve Küba'da daha yeni devrimler olmuştu ve devrim konusu gündemdeydi. Ancak Uruguay Solu'nun tüm siyasi partileri hakim sistemin birer parçasıydı. PS bir Mayıs'ı bile kutlamıyor, yerine akşam öncesi bir toplantı yapıyordu. Bu şeker kamışı işçilerinin UTAA'da örgütlenip altmışlı yıllarda ünlü yürüyüşlerine başladıkları dönemdi. Yanısıra UTAA'yi destekleme grubu oluşmuştu ve orada bir çok yeni düşünce, örneğin Brezilya'daki hareketin çoktan yapmaya başladığı toprak işgalleri tartışılıyordu. Bu işgaller için bir çeşit direniş ağma ihtiyaç vardı ve böylece Tiro Suizo (İsviçre Atış Kulübü) eylemi, oradaki silahları kamulaştırma düşüncesi doğdu. UTAA'yı destekleyen tüm politik eylemciler 1963 yılında eylemleri koordine etmek üzere Coordinador adını taşıyan bir organizma kurdular. **Coordinador**, insanların bir parti kararı temelinde değil, üyelerin kişisel kararları temelinde geldikleri bir gruptu.

O sırada MLN olarak mı hareket ediyordunuz?

Hayır, bu dönemde hiç kimse MLN'nin kuruluşunu düşünmüyordu. Coordi-

nador'da FAU'lu (Anarşist Federasyonu) yoldaşlar, KP'li kimi arkadaşlar, MIR'li (KP'den kopan Çin yanlısı bir grup) ve PS'nin gençlik örgütünden yoldaşlar ve herhangi bir partinin üyesi olmayan sendikalı işçiler vardı. Bunlara ek olarak MAC'li (Köylüye yardım hareketi) yoldaşları da burada anmak lazım. **Coordinador** içerisinde başından itibaren legalite dışı eylemleri de destekleyeceğimizi belirlemiştik. Bu ülkede sürekli sokağa çıkıp daha yüksek ücret talep ettikleri için her zaman işçiler enflasyondan sorumlu tutulmuşlardır. Ve birdenbire şeker kamışı işçileri gün ışığına çıktı ve toprak talebini ifade etti. Ama işçilere dayak atıldı, yaralananlar oldu, işte bu yüzden başka mücadele biçimleri üzerine düşünmeye başladık. Önceleri baskı aygıtına karşı bir çeşit meşru müdafaa olayını düşünüyorduk. **Coordinador**'a alınabilmek için herkesin bir eylem yapmış olması gerekiyordu, o zamanlar solun sözde radikalizmi, laf ebeliği ve abartılı polemikleri toptan reddediliyordu çünkü.

Daha önce andığımız kahvehane soluna karşı mı?

Evet, **Cafe Sorocabana**'daki meşhur tartışmalar... **Coordinador**'a katılan PS'li yoldaşlar Pan de Azucar'da kamulaştırdıkları 200 kilo dinamit, patlayıcı madde ve dinamit fitiliyle gelmişlerdi. Ve yavaş yavaş parti disipliniyle **Coordinador** arasında çelişki çıktı, çünkü biz planları ayrıca üyesi olduğumuz partinin değil **Coordinador**'un ya da bizim ihtiyaçlarımıza göre hazırlamak zorunda kalmıştık. Ama üyesi olduğumuz parti de bizden faaliyet ve vakit talep ediyordu. Yoldaşlar **Coordinador**'daki faaliyetlerini partilerinden daha önemli görmeye başlayıncaya dek iki düğünde oynamaya ve kendimizi iki parçaya bölmeye devam ettik. Şeker kamışı işçilerinin yürüyüşünden kısa süre önce 1964 yılında solun ve işçi hareketinin genel desteği gerilediği için yoldaşlar mali sıkıntıya düştüler, artık çatı örgütü değil sadece tek tek sendikalar mali destekte bulunuyordu. Bu nedenle bir kamulaştırma eylemi planlandı ama, başarısızlıkla sonuçlandığı için bir çok yoldaş, şeker kamışı işçilerinin bazı önderleriyle birlikte tutuklandı. Bu olay yüzünden FAU'lu yoldaşlar, yani anarşistler bizden ayrıldılar, aldıkları tutum biraz da haklıydı, çünkü eylem konusunda önceden bilgilendirilmemişlerdi. Önceden herhangi bir plan yapılmaksızın veya yapılan işle neyin hedeflendiği kafalarda açık olmaksızın "açlık komandoları" diye adlandırılan yoldaşlar gıda maddeleri dağıtıyorlardı. Önce sendikaların kendilerini savunmaları için bir organizma kurma düşüncesi belirdi, bu düşünce sonra sendikal hareketin silahlı kolu olacak ve

aynı zamanda solun çeşitli kesimlerini bir çatı altında toplayacak bir örgüt kurma düşüncesine dönüştü. Başarısızlıkla sonuçlanan ikinci kamulaştırma eyleminde ben de tutuklandım. Bu 14 Ekim 1964 tarihinde olmuştu, diğer üç yoldaşla birlikte bir bankayı soymak istemiştik.

Cezaevinden ne zaman çıktınız?

65 Haziranı'nda. Bu dönemde çok tartışılıyordu. Daha çok geleneksel partilerin konumu, siyasetçilerin demagojileri, sözde radikalizm, solun ellerini kollarını bağlama alışkanlığı, düzene aşırı uyumu ve aynı yerde sayması tahlil ediliyordu. Tüm bu sebeplerden dolayı 66 Ocak ayında siyasi bir hareketi, MLN'yi kurduk. İlk kongrede iki konuyu tartıştık: Örgütün yapılanması ve siyasi bir partinin silahlı aygıtı sorunlarını. MLN'nin kurucuları devrimci mücadelenin politik-askeri bir karaktere sahip olduğundan hareket ediyorlardı, çünkü burjuvazi de politik-askeri olarak hareket ediyordu. Bazen vurgu siyasete, bazen de -örneğin o sırada- askeri eylemlere yapılmalıydı.

Yani artık sözkonusu olan sendikaların silahlı kolu olmak değildi.

Hayır, sözkonusu olan başka biçimlerde siyaset yapacak politik-askeri bir örgütün yaratılmasıydı. Bu ülkede sorun başka yöntemlerle siyaset yapmaktı, çünkü insanların devrimcilerin sözüne olan güvenleri yeniden kazanılmak durumundaydı. İnsanlar siyasetçilere güvenmiyorlardı. Sorun düşünce ile eylem arasında bir uyum olabileceğini kanıtlamaktı, yani söylenen şeyin arkasından hemen yapıldığını göstermek gerekiyordu. Biz tabuları yıktık, solun büyük kişiliklerinden koptuk. 66'nın Ocak ayında bu konuları tartıştığımız birinci kongremizi yaptık. Ve çok az oy farkıyla politik-askeri mücadele tezi kazandı, MIR ve sosyalist gençlikten bazıları örgütü terk etti, ancak ayrılık dostluk içerisinde oldu, tartışma oldukça ciddi ve namuslu yapılmıştı. Ve tarihin başka bir anında yeniden buluşacağımızı, pratiğin hangi yolun doğru olduğunu göstereceğini söyleyerek ayrıldık. O an geriye MLN'yi kuracak olan 100'den az arkadaş kalmıştı. MLN de ne demek? Henüz bir ismimiz yoktu. Tupamaro'lar ismini o sırada kullanmıştık ama MLN ismi daha sonra, 66 Aralık ayında gündeme geldi.

O sırada nasıl yaşıyordun?

Benim örgüte girişim şu şekilde oldu: Bir gün Amodio Perez buraya, benim evime geldi...

Daha sonra tüm örgütü polise ispiyonlayacak olan Amodio Perez mi?

Tam da o. Gripli bir halde yataktaydım. Şu anki durumu nasıl değerlendiriyorsun diye sordu. Ekonomik durum öyle gösteriyor ki, yakında bir darbe olabilir diye cevap verdim. Bir anayasa değişikliği (Reforma Naranja) daha yeni kararlaştırılmıştı ve hakim sınıf yeni yasal olanaklarla daha sonra Pacheco Areco örneğinde olduğu gibi yasallaştırılmış bir diktatörlüğe hazırlanmıştı.

Anayasa değişikliği neyi kapsıyordu?

1966'da yeni, tamamen gerici, hükümete geniş yetkiler tanıyan, sıkıyönetimi (las Medidas Prontas de Seguridad) ve olağanüstü hal yasalarını içeren bir anayasa hazırlanmıştı.

Amodio Perez'i anlatıyordun. Daha sonra neler oldu?

Hiçbir şeye hazırlanmayıp kafayı basitçe kuma gömdüğü için PS'yi sert bir şekilde eleştirdim. O sırada Amodio şöyle söyledi: Biz de tam hazırlık dönemindeyiz. Tamam, dedim, o zaman beni de hesaba katabilirsiniz! Böyle oldu. Beni örgüte alan adam, daha sonra beni neredeyse öldürecek olan adamdır.

O sırada özel yaşantın nasıldı? Evli miydin?

Ben sürekli siyasal eylemci oldum. Tanıştığımızda, hatırlıyor musun (hanımı röportaj sırasında yanında oturuyor), sana daha ilk günden ne söylemiştim? Yaşamımın nasıl süreceğini, sürekli siyasi olarak aktif olacağımı söylediğimi hatırlıyor musun? Tüm yaşantımı siyasal çalışmaya adamak istiyordum bu yüzden kendini kadınlara adamak vakit ister diye düşünüyordum. Problemi kadınlardan birini seçip onunla evlenerek çözdüm. Böylece daha fazla vakit kazandım, çünkü yoksa kadın arayarak daha fazla vakit kaybedecektim. Sevgi daha sonraki yıllarda kendi-

liğinden gelir, zaten başlangıçta bir sempati de oluyor. Ama gençlerin tüm bu oyunları, aşık olmak vb. bizim için söz konusu değildi.

Pekala, eşin bunu kabul etti mi?

Tabi, gerçi ne tür bir siyasal faaliyet yaptığımı bilmiyordu. PS'ye üyeliğimden haberi vardı, bazen cumartesi akşamı benimle sinemaya gitmek için beni sendika bürosundan almaya geliyordu, ama bazen toplantılar ancak gece 12'de bitiyordu. Kamulaştırma yüzünden ilk defa tutuklandığım sırada, en azından kağıt üzerinde halen Sosyalist Parti'nin üyesiydim. Eşim bütün bunları bilmiyordu. Ama zamanla beni daha iyi tanıdı. Bizim tuhaf alışkanlıklarımız da yok değildi, geceleri lastik çizmelerle şehir kanalizasyonlarını arşınlıyorduk. MLN'ye girdiğim sırada Sanat Okulu'nda ders veriyordum.

Tutuklanışından 8 ay sonra bırakıldın, o sırada daha ucuz kurtulmak mümkündü, değil mi?

Bizimkisi sadece teşebbüsde kalmıştı, parayı alamadık, polis daha önce geldi. Bu nedenle kısmen kısa sürede serbest bırakıldık, ama düzenli bir şekilde polise uğramak zorundaydık. Daha sonra iki yıla mahkum olduk ve aslında cezaevine tekrar dönmek zorundaydık. Ama bu cezayı gerçekten çekmeyi düşünmüyordum.

O sırada çocuklarınız doğmuş muydu?

Evet, ve insanlar çocuklarımıza babanız hırsızdır diyorlardı.

66 yılından sonra MLN oldukça meşhur oldu...

O sırada bizi daha henüz kimse tanımıyordu. Önce bizim için sorun, gizli bir örgüt için asgari düzeyde maddi bir taban yaratmaktı. Önce illegalite işini öğrenmek, damla damla büyümek ve yoldaşlarımızı sıkı bir şekilde seçmek istiyorduk. Ama 66'da bir mali operasyon planlandı, buradan elde edilecek para ile daha büyük bir eylem, Artigas şehrindeki cezaevinden şeker kamışı işçilerinin kaçırılması eylemi finanse edilecekti. Eylem tam bir başarısızlığa uğradı ve 66 Aralık ayında hepimiz illegaliteye geçmek zorunda kaldık. Bu 23 Aralık tarihinde şimdi oturdu-

ğumuz evimi terkettim ve ancak 1985'de, 19 yıl sonra geri dönebildim. Bu hikâyeyle hareket tanındı ve yeni bir aşamaya girdi. Bu aşamada çoğalmamız gerektiği, yaşayabilmenin, ayakta kalabilmenin tek biçim olduğu için politik olarak dışarıya yönelik faaliyet yapmamız gerektiği konusunda kafalarımız netleşti. Ve bunu da yaptık. Çünkü insanlar zaten bizim gerçekten kimler olduğumuzu öğrenmek de istiyordu.

Silahlı propagandaya mı başladınız?

Evet, 66'nın Aralık ayından sonra siyasal faaliyete ve savaşçı toplamaya başladık. Ve durum gerçekten paradokstu: Her askeri yenilgi siyasal bir zafere dönüştü. Bu durum eylem olarak aslında başarısız olan İsviçre Atış Klübü (**Trio Suizo**) olayı için de geçerliydi. Gerçi istediğimiz silahların hepsini ele geçirmiştik, ama daha sonra hepimiz de cezaevini boylamıştık. Ama bu eylem sol içerisinde ateşli bir tartışmayı başlatmıştı. Aynı şey daha sonra Pando şehrini işgal ettiğimiz zaman da gündeme geldi: Hedefin herhangi bir bankayı değil, bütün bir şehri işgal etmek olduğu bir eylem. Bu sert tartışmalara yol açtı. Geri çekilme sırasında ağır hatalar yapıldı, yoldaşlarımız öldü ve çoğu tutuklandı. Ama politik açıdan bakarsak bu nitel bir sıçrama anlamına geliyordu.

Bunu nasıl açıklıyorsun?

PS'li bir yoldaş bana bir defasında şöyle demişti: Bak, devrim oldukça kalın bir sopadır, halbuki parti ile elinde sadece bir kürdan vardır. Ve ortada bir sopanın sallanıyor olması bir dizi insanın problemi bu şekilde kavramasını olanaklı kıldı. Pando yenilgisinden sonra örgüt oldukça büyüdü, bunun kitleler içerisinde yeterince tabanımızın olmadığı bir önceki yenilgimizle bağlantısı vardır. Tabanımız olmadığını bir önceki yenilgimizle bağlantısı vardır. Tabanımız olmadığım söylemiyorum, henüz daha yeterince kök salamamış olmamızı kastediyorum. Tam da bu ince farktır ki, bu kadar yıldan sonra yeniden ayağa kalkmamıza izin verdi. O sırada, altmışlı yıllarla yetmişli yılların başında kitleler içerisinde yeterince kök salamamış olsaydık, bugün seksenli yılların sonunda yeniden sahneye çıkamazdık. Ama biz kaybolmadık, çünkü halk içerisinde geriye bir şeyler kalmıştı. 1985'den sonra cezaevinden çıkınca insanlar ümitlerini önceden yaptıklarımızdan dolayı yeniden bize bağladı. Yani, askeri yenilgiler aynı zamanda politik zafer

olabilirler. 66 Aralık ayından sonra MLN kesinlikle ülke çapında tanınmıştı.

66 ile 68 arasında insanları söylediğin gibi dikkatlice ve damla damla mı topladınız?

Büyük akın Pando'dan sonra, 69 Ekim'inden itibaren yaşandı. İlk defa bu tarihten sonra örgüt alabildiğine büyümeye başladı ve bu, gelen tüm insanları adapte edebilmek için sadece illegal bir aygıta sahip olduğumuzdan dolayı büyük sorunlar yarattı. Ve oraya uyum sağlayabilmen için belli bir uzmanlık bilgisine ihtiyaç vardır ki, biz insanlara bu bilgiyi daha önce verme olanağına sahip değildik.

Bugün büyük seferberliği değerlendirdiğinde, yoğun asker toplama olayına baktığında bunun tam bir güç kaybına yol açma tehlikesini içinde taşıdığını söyleyebilir misin?

İnsanları politik-askeri aygıta adapte edebilmek için uzun bir eğitim süresine ihtiyaç duyduk. Örgütün bugünden yarına korkunç derecede büyümesi bunu yapılamaz hale getirdi. Şu faktörü de eklemek lâzım: en fazla tecrübeye sahip olan yoldaşlar tutuklandı ve tecrübelerin aktarılması daha çok sözlü olmak zorundaydı, çünkü teknikler vb. üzerine yazıların düşmanın eline geçebileceğini düşünerek bir dizi şeyi yazık hale getirmemek gerekli bir kuraldı. Ancak bu sözlü tecrübe aktarımı çok yavaş gerçekleşiyor, bunu yapmak çok güç. Bu nedenle iyi yetiştirilmiş yoldaşların oldukça azlığından kaynaklanan büyük zaaflarımız vardı, çünkü örgütün hızlı bir şekilde büyümesi bir iç zayıflamayı beraberinde getirdi. Yoldaşlar örgütün yağlandığını, yağ tuttuğunu söylüyorlardı.

Yağ tutmaya başlamadan büyümenin nasıl sağlanabileceğine ilişkin bir çözüm düşünebiliyor musun?

Çözüm, bizim daha sonradan "26 Mart Hareketi'ni" kurduğumuz gibi siyasi bir hareketin oluşturulmasında yatıyor. Ama bu çok çok sonra oldu. Ve yenilgimizin sebepleri sadece örgüt içi sebeplerle, örgütden hareket eden bir yaklaşımla açıklanamaz, çünkü 72'deki askeri yenilgimizden sonra örneğin yoldaşlarımız sendikalarda hâlâ taban tarafından temsilciliklere seçiliyordu. Ve biz onların Tupa-

maro olduğunu biliyorduk! Yenilgiden sonra tabanda büyümeye başladık. Cezaevinde olduğumuz süre boyunca tabi ki bu gelişmeden hiç bir haberimiz yoktu. Bunu yeniden serbest bırakılınca, daha yeni öğrendik. Yenilgimizin birçok insan için hangi politik öneme sahip olduğunu görmek inanılmaz bir olay.

"26 Mart Hareketi" ne zaman kuruldu?

1971'de. Bu iç güvenlik önlemlerinin çözülmeye yüz tuttuğu bir döneme rastladı. Başlangıçta her illegal çalışmanın bel kemiğini oluşturan güvenlik önlemlerini sıkı sıkıya takip etmiştik: Herkes kendi faaliyeti için zorunlu mutlaka şart olan şeyleri bilebilir, daha fazlasına gerek yoktur. Kafanda ne kadar az bilgi varsa, o kadar az yük taşıyorsun demektir, ve yine o kadar az zararın olur. Bu önkabul kaybedildi. Meraklı olan yoldaşlar vardı. Bir defasında Sendic ve benim için sahte kimlik hazırlayacak bir yoldaşı bir yerden alarak, bir kadın yoldaşın evine götürdüğümü hatırlıyorum. Her zaman olduğu gibi hiç bir şeyi göremeyeceği bir şekilde, bir kör gibi, gözlüklerinin camlarını bantlamış bir biçimde o eve götürdüm onu. Gözlük camlarının bantlanmış olması tek başına yetmediği için gözlerini de sürekli kapattırdım. Ama meraktan çatladığı için gözlerini aralayıp eve giden yolu görmekten vazgeçemedi. Daha sonra yakalanınca hepimizi ele verdi, bayan yoldaşa sigara ile yakarak işkence yaptılar. O zamanlar normalde elde edilmemesi gereken bilgilerden doğan sorumluluk konusunda yeterince bir netlik yoktu.

Düşmanın küçük görülmesinden mi kaynaklanıyor?

Olabilir, birkaç ay içerisinde iktidarı alacağız diyen yoldaşları hatırlıyorum.

Örgüt içi işbölümünü nasıl yaptınız?

Örgütün tüm parçaları tüm görevleri yapabilecek bir durumda olmak zorundaydı, her parça, MLN'nin başka bir parçası örneğin yakalandığında onun görevlerini üstlenebilecek şekilde örgütlenmişti. Yani her birlik "otarşikti". Her birliğin kendi "hizmet sektörü" (servicios), kendi askeri ve siyasi grupları vb. vardı. Biz her şey için yetiştirilmiştik, siyasi çalışma yapıyor, bilgi topluyor, hedefleri ve araziyi inceliyor, eylem planlıyor ve bizzat bu eylemlere katılıyorduk. Ancak sürekli şöyle bir sorun oluyordu: Biz bir eylemi yapar veya plânlarken politik faali-

yet duruyordu, çünkü her şeyi aynı anda yapmak mümkün değildi. Operasyona daha fazla ağırlık verdiğimiz dönemlerde siyasi çalışma duruyordu. Ve bu tabi ki olmamalı. Aynı sırada bir eylem gerçekleştiriyor olsak da, siyasi faaliyete insan ayırmak zorundayız. Yani içimizden bazıları çalışmalarında vurguyu siyasete, diğerleri ise eyleme yapmalıdır. Bu belli bir anda hepimizin ortak faaliyet yapabileceğini, bir eylemi düzenleyebileceğini dıştalamaz. Bu şekilde bizim için yoldaşların uzmanlaşması sorunu gündeme geldi, bunları artık sadece belli işlere ayırıyorduk. Doğal olarak operasyonlara katılsalar da kendilerini sadece şu ya da bu işe adamalıydılar. Ancak operasyonlara katılmaları politik çalışmaya zarar vermemeliydi, yine de belli gruplara ve toplantılara eşlik etmeye devam etmek zorundalardı. Bu şema bugüne kadar geçerliliğini koruyor, örneğin sadece gazeteci olan ve "Mate Amargo"da çalışan ve bunun yanısıra başka hiçbir işle uğraşmayan yoldaşlarımız var. Zaten yaptıkları işin yanısıra başka işlere ayıracak vakitleri de yok. Aynı şey "Panamaricana" radyosunda çalışan yoldaşlar için de geçerli. Bu politik bir çalışmadır ve bunun için uzmanlaşmak zorundadırlar.

O sırada taban gruplarından örgütünüze önemli insanlar aldınız. Bu tür siyasi önderlerin kitle çalışmasında değerli tecrübeleri olduğu için bunun bir kazanç olduğunu söyleyen yoldaşlar var. Diğer tarafta taban bu şekilde en iyi eylemcilerini kaybediyor. Bu şekilde taban zayıflatılmış olmuyor mu?

Tam da bu oldu. Bu sorunumuz vardı ve o yoldaşların doğal yerlerinin tabanda olduğunu açık-seçik görüyorduk. Sendikal alandan gelen ve sendika çalışmasına geri dönmek istemeyen bazı yoldaşlarla sert tartışmalarım olmuştu. MLN içerisindeki çalışmayı tayin edici olarak görüyor, bir sendikada çalışmaya ve orada günlük yaşantıyı şekillemeye neredeyse reformizm olarak bakıyorlardı. Bir gerilla deformasyonu (deformacion guerillerista) yaşandı, ama sadece aygıtta olan insanlarda değil, dışarıda olan, artık semtlerde ve sendikalarda çahşmak değil cebinde bir tabancayla dolaşmak isteyen insanlarda da. Sert tartışmalar yaşandı: Hayır kardeşim, sen yerinde duracaksın, çünkü bizim için vazgeçilmez olan çok önemli bir iş yapıyorsun. Bu olguya karşı mücadele ettik. Ve belli bir zaman sonra cezaevini boyladık, daha sonra genç yoldaşlara ne olduğunu ise bilmiyorum. Bugün örgüt olarak halk içerisinde, tabanda halkın kendisini ifade edebilmesine hizmet eden kurumlar yaratmak zorunda olduğumuz tamamen net. Bu örgütler halkın ba-

ğımsız birlikleri olarak hareket etmeli, bize bağımlı olarak değil. Ama eskiden silahlı mücadeleyi ne kadar destekleyip desteklemedikleri bizim ölçümüzdü.

Yani halkın mücadele isteğini bir gerillaya adapte olmaya ne kadar hazır olup olmadığının derecesine göre ölçmemek gerekli, tersine kitlelere kendi kaderlerini kendi ellerine almaları ve kendi örgüt biçimlerini yaratmaları öğretilmeli.

Görev, halkı örgütlemektir, ve bizzat kitleler kendileri hareket etmelidir. Herhangi bir şeyi yapma yada yapmama konusunda hiç kimse tarafından denetlenmeksizin. Genel bir yönlendirme ve bundan sonra kitleler için taktik bir otonomi söz konusudur. Ayrıca pratik de kitleleri denetlemenin tamamen mümkün olmadığını göstermektedir, mutlaka teşvik edilmelidir demediğim ana en azından kaçınılmaz olarak varolan halkın kendilindenliği (spontaneliği) diye bir gerçek vardır. Bunu frenlemek mümkün değildir. Öğrenciler bana gelip öğrenci hareketi için önerdiğiniz çizgi nedir diye sorduklarında onlara şu cevabı verdim: Bunu kendiniz belirlemelisiniz, biz değil öğrenci olan sizlersiniz.

Özellikle 68'den sonra birçok öğrenci MLN'ye gelmedi mi?

Bunun çeşitli nedenleri vardır: Örneğin ailesi olan bir işçi her gün işe gitmek zorundadır, aksi takdirde kovulur. Bu işçi bu nedenle askeri aygıtta yer alamaz. Ve bu noktada daha velilerinin yanında oturan, geçimini onların sağladığı ve sürekli eyleme hazır öğrenci önem kazanmaktadır. Bu nedenle tam da bunlar askeri aygıta geldiler. Ancak MLN'ye entegrasyon sadece ülkenin spektrumunu yansıtıyor. Bizde, allah bilir, sadece orta tabaka, memur vb. yoktu. Bizde birçok işçi de vardı, her şeyden biraz, ülkede varolana ölçüt olarak. Geçenlerde KP'nin Che Guevara'nın ölüm yıldönümü ile ilgili bir toplantısına gitmiştim. Toplantının yapıldığı bina etrafında ne kadar arabanın park etmiş vaziyette olduğunu görünce hayrete düştüm. Bana şimdi işçi sınıfından bahsetme, şu bilinen lafları söyleme! Her taraf araba doluydu! Avrupa'da, Avusturalya veya ABD'de her işçinin bir arabası olabilir, ama burada öyle değil! Burada bir işçi hiç bir zaman bir arabanın maliyetini karşılayamaz.

Sorunu şöyle ortaya koydun: silahlı mücadeleyi geliştiren bir devrimci hareketin prestijinin doruk noktası, toplumun çeşitli kesimlerinden gelen bir dizi insana ulaşılabilmesi, ama bunların bir bölümünün, öğrencilerin yaşamak için her gün çalışmak zorunda olmama ayrıcalığına sahip olması. Siyasi olarak çok şey yapan genç bir insan aynı zamanda en efektif olandır. Siyasi faaliyete fazla vakit ayırabildiği için örgüt içerisinde yükselecek, kendisine daha büyük sorumluluklar verilecektir. Çok kısa bir süre içerisinde belli bir toplumsal zümre örgütün üst kademelerini işgal edecektir.

Nikaragua'da öğrenciler müthiş derecede önemli, tayin edici bir göreve sahiptiler, Omar Cabezas işçi değil öğrenciydi.

İşçi düşkünlüğü (obrerismos), işçicilik tuzağına düşmeye gerek yok, ama belli bir zümre devrimci bir örgütte tayin edici pozisyonları dolduruyorsa, bunun dikkat çekmesi doğal. Böyle bir şey nasıl kontrol altında tutulabilir?

Bunun üzerine düşünmek lâzım. Benim için daha önemli bir sorun mali sorundur, çünkü bir işçinin katılımını teşvik etmek ve ailesinin geçimini garanti altına almak zorundasın. Yani, bir işçi mesela cezaevine düştüğünde çocuklarının aç kalmadığını bilmelidir.

Sizin açınızdan tutsak bir yoldaşın ailesinin desteklenmesi gerektiği açık değil miydi?

Hayır, aileler yapabildikleri kadar kendileri yaşamaya çalıştılar. Herkes kendi başının çaresine baktı. Benim eşim işe gitti ve bu evin bir odasını kiraladı. Ailelere doğrudan ücret verilmesi gerektiğini söylemiyorum, ama bunun örgütsel bir biçimi de bulunmalıdır. Bu problem parayla çözülür. Para bir örgüt için oksijendir. İşçi olan yoldaşlarımızı nasıl eğitebiliriz? Eşim bu arada emekliye ayrıldığı için Nikaragua'ya ben gidebildim, en azından günlük yiyecek için paramız yetiyor. Ve ben şimdi giderlerimi karşılayabilmek için dülger olarak çalışıyorum. Birkaç ay yurtdışına seyahat yapmayı eşim de emekli olduğu için ben mali açıdan karşılayabildim, ama ben işçi olsaydım ve çocuklarım olsaydı, bunu yapamazdım.

Sen Ekim 1970'de tutuklandın ve 1971'de cezaevinden kitlesel bir firar sonucu tekrar çıktığında, örgütün başına genç insanlar geçmişti.

Ben o sırada artık yönetimde bile değildim. Punta Carretas rahat bir cezaeviydi, insan rahatlıkla çalışıp kendisini eğitebiliyordu. Biz orada patlayıcı maddenin nasıl kullanılacağı konusunda kurslar veriyorduk, cezaevini kadro okuluna çevirmiştik. Dışarıda olanlar içerden planlanıyordu, bu bunun büyük bir hata olduğunu tesbit ettiğimiz ana kadar böyle olmuştur. Gerçi cezaevinden gelen siyasi fikirler oldukça ilginç ve fantezi doluydu, ama dışarda hareket etmiyor olma gerçeği insanın gerçeği görme yeteneğini sınırlıyordu. Örneğin bir sıcak yaz fikri vardı. Bu plan burjuvazinin eğlence merkezlerine saldırıyı içeriyordu.

Temelinde burjuvaziye rahat içerisinde dinlenme fırsatı vermeme fikri yatıyordu. Ama bu düşüncenin hayata geçirilişinde çok ciddi, büyük hatalar yapıldı, örneğin bu plân çerçevesinde tekstil fabrikası Sudamex'in deposu yakıldı. Bundan sonra yeniden "sempatik" eylemlere devam etmek zorunda kaldık: Monty finansman şirketine saldırı gibi.

Yani örgüt önce silahlı propagandaya başladı, halkın yararına iyi işler yaptı, siyasi çizgiyi tanıtabilmek için yoksul mahallelerde yiyecek dağıttı. Bu eylemler halkta belli bir sempati yarattı ve polis büyük başarılar elde edemeden örgüte karşı operasyon peşine operasyon düzenlerken asıl düşman olan burjuvazi evinde rahatça oturdu ve çatışmaların kendisini etkilemediğini düşündü. "Sıcak yaz" düşüncesi bu anlamda barut kokusunu burjuvazinin evlerine taşımaya, rahat içerisinde yaşamalarını engellemeye mi yönelikti?

Evet. Lüks eğlence merkezlerini tahrip etme eylemlerine, lüks evlerin aranmasına başlandı. Bu aramalar sırasında her şey, porselenler, kristal bardaklar ve lüks kullanım malları yerle bir edildi. Kan dökülmeyen bu kaosa "**cacao**" (Kakao) ismini koyduk. Bu planla Coca Cola veya bir Amerikan Tekstil fabrikası olan Sudamex'in deposu gibi yabancı şirketlerin büyük varlıklarını da tahrip etmek istiyorduk, ama bunlar işçilere zarar vermemek için makinaları tahrip etmeden yapılıyordu. Burjuvazi aniden bizzat kendisini çatışmaların ortasmda bulunca, hemen ölüm mangalarını kurmakta bir saniye bile gecikmedi. Ve bu çatışma sürecini hızlandırdı. Bu "**cacao**" planı MLN tarafından daha sonra özeleştiriye tabi tutulup daha uygun bir çizgi ile, örneğin hükümetin ve büyük şirketlerin yolsuzluğunu or-

taya çıkaracak olan Monty operasyonu ile değiştirilmiş olmasına rağmen, aslında geç kalınmıştı. Ve biz kendimizi aygıtlar arası bir savaşa kaptırmıştık. Uzun bir süre MLN ile polis arasında bir çatışmaya indirgenen mücadeleye burjuvaziyi de çekmek doğruydu. Ama son derece uzmanlaşmayı gerektiren teknikleri içeren ve halkın katılımını engelleyen bu kadar büyük saldırı hedefleri belirlemek yanlıştı. Bu eylemler aynı zamanda ne bizim ne de halkın hazır olduğu bir baskının gündeme gelmesine yol açtı. "Cacao" planından sonra ölüm mangaları faaliyete geçti, ve özellikle üyelere değil örgütün kenarında, eteklerinde duran insanlara darbe indirdi. Bizi böylece kuşatmayı başardılar. Ve aslında önceden tehlikeleri kafamızda net olan iki aygıt arasında, paramiliter güçlerle bizim aramızda gündeme gelen savaş tuzağına düşürüldük. Ayrıca o sırada yaptığımız eylemler bize örgütün çapına göre küçük gibi görünüyordu, önümüze daha büyük hedefler koymalıyız diye düşünüyorduk. Bir kez bir şehirin işgali gibi küçümsenemeyecek bir eylemi yaptıktan sonra, gülünç eylemlere geri dönüp sadece parayı çıkarmak için bir bankayı işgal edemezdik artık. Bu bize çok küçük bir şey gibi gözüküyordu. Halbuki bu çok büyük bir hataydı. 14 Nisan 1972'de, aynı gün ölüm komandolarının birçok üyesini öldürdüğümüz gün savaşı başlattık.

Uruguay bir ölçüde orta zümrenin, memur ve emeklilerin oldukça paternalist bir devleti. Mücadeleyi Arjantin örneğinde olduğu gibi daha fazla ilerletmemenizin sebebi burada mı gizli?

Burası çok farklı bir ülke, Battle'nin ülkesi. Eğer burada Arjantin'deki gibi silahlı eylemler yapmış olsaydık, katliam çok daha büyük olurdu, bu daha sonraki tutuklular için de geçerli. Zorun derecesinin bizim için siyasi bir anlamı vardı ve Arjantin'li yoldaşlar biraz daha az hassastı.

Halk zulmün suçunu size mi yüklüyor? Ya da başka bir deyimle: Siyasi çalışma, kitle çalışması, bir devrimci örgütün yaratılması hiçbir zaman gizlice olmaz, sürekli baskıyla karşılaşılır. Bu burjuvazinin de işine yarar; çünkü devrimci örgütün askeri yenilgisi bir kenara- katliam halkta korkunun, ümitsizliğin ve mevcut durumu kabullenmenin izlerini bırakır. Bugün kendiniz korkan, geri kalmış ve büyük şaşkınlık içerisinde olan bir halkı örgütlemenin ne kadar zor olduğunu biliyorsunuz.

Evet, bu çok zor, ama diğer tarafta örneğin 1 Mayıs'da yüzbinlerce kişinin ka-

tıldığı toplantılar var! Bu kadar kitleyi ben bu ülkede hiç bir zaman birarada görmedim. Af kanununa karşı referandum için 600.000 insan kimliğinin numarası ile birlikte imza attı! Bugün diğer dönemlere nazaran çok daha fazla politika konuşuluyor. Eskiden birahanelerde daha çok futbol konuşulurdu. Bugün daha fazla insan var, ama derinlik çok daha az. Birincisi bu, ikincisi ise korkunç büyük bir ideolojik gerilemenin varlığıdır. Eskiden iktidarın ele geçirilmesi sorunu tüm politik örgütler tarafından tartışılırdı. O sırada aslında sorun sadece, Çin'de izlenen yolu mu, barışçıl bir yolu mu veya silahlı mücadele yolunu mu veya başka bir yolu mu izlemek gerektiğiydi. Bugün iktidar konusu tamamen gündemden kaybolmuş vaziyette. Bugün karşımızda tamamen güçsüz olan bir işçi sınıfı var. Bakanlıklarda kapı kollarını temizlemeye giden bir işçi sınıfı hareketi. İşçi hareketi içerisindeki çatışmalar şüphesiz azaldı. 12 yıllık diktatörlük boyunca yeni başlayan, genç olan bir dizi insan için somut bir siyasal pratik yoktu ki. Bu genç insanlar sözkonusu 12 yıl içerisinde yaşlandılar. Genç bir sendikacı bir defasında bana şöyle dedi: Hangi politik eğitime sahip olduğumu biliyor musun? **Billiken**'in (bir Arjantin çocuk dergisi) eğitimine! Eğitim konusunda büyük bir açık var. Bu, işçi hareketi, ama aynı zamanda siyasi partiler içerisinde de yaşlılarla gençler arasında varolan büyük uçurumun sorumlusudur. Bugün bizim orta düzeyde kadrolarımız eksik. Biz eski yaşlıların yerini alacak, eski düşüncelere ve eski ruhsal yapılara sahip biz yaşlı önderlerin yerini dolduracak insanlar eksik. Bu yüzden siyaset ve işçi hareketinde acilen ihtiyaç duyduğumuz düşüncelerin yenilenmesini gerçekleştirmek bu kadar zor. Harekete yeni düşünceleri katabilecek insanlar, diktatörlük sırasında PIT sendikasını kuran siyasi tecrübeden yoksun genç insanlar olabilirdi, cezaevinde ya da sürgünde olan yaşlılar değil. Biz cezaevinden çıkınca, diğerleri ise sürgünden dönünce tüm bu süreç durdu ve genç insanlar sendikaların yönetiminden dışlandı.

Sol halen oldukça zayıf olmasına karşılık sağ çok akıllı bir şekilde sahneye çıkıyor.

Sağda süreklilik var, eğitilmiş kadroları var ve tüm bu yıllar boyunca çok şey öğrendi. Colorado Partisi'nin politikacılarının kamuoyuna yönelik açıklamalarına şöyle bir göz gezdirildiğinde çok iyi yapılandırılmış, kendi içinde net bütünlüklü bir çizgi hemen göze batar. Böyle bir şey bu ülkede hiç bir zaman görülmemiştir. Bu yüksek derecede tehlikelidir. Ve biz hâlâ aşırı zayıflık durumundayız.

Karşı tarafın akıllılığı karşısında bir zaman sorunu yok mu? MLN'nin bugün gösterdiği ritm yeterli mi? Gerekli olan ölçüde büyüyor mu, sağa karşı çıkabilecek yeterince insanı eğitebiliyor mu?

Siyasi olarak pislik yaparsak, hiç bir şey olmaz. Ama iyi çalışırsak, bizi herhangi bir zamanda yasaklarlar. Herhangi bir bahaneyi bulurlar onlar. Her gün daha fazla insan haline gelmemiz bunun için yeterlidir. Sadece ümidim bunun halk hareketi örgütlendikten sonra gündeme gelmesi. Bizim illegaliteye itileceğimiz benim için kesin. Şu anda efektif çalışacak yeni bir devlet oluşturmakla meşguller ve bunun için bir dizi insanı atacaklar, yani bu ülkede zorunlu olarak ekonomik sıkıntılar süreci yaşanacak, mutlaka sert toplumsal çatışmalar gündeme gelecek. Şu an işlerin sakin yürümesi bizi aldatmamalı.

İllegalleştirilmeniz durumunda ne yapılmasını öneriyorsun?

Bu bir felaket olur. En iyi durumda yeni bir siyasi örgüt kurarız ve artık MLN yokmuş gibi davranırız. Adını nasıl korsan koy, öyle bir durumda hepimiz siyasi çalışmayı bu hareketde yaparız. Benim hayatımda sadece iki sevdam var, birisi eşim, diğeri ise devrim. Bunun dışmda kimseyle evli değilim, MLN bir araçtır, bize yardımı olduğu sürece kullanırız, artık işimizi görmüyorsa başka bir araç seçeriz. Dogmatik olmamak lazım, özellikle düşmanın oldukça fleksibl olduğu günümüzde öğrenmeye başlamalıyız. Şu baştan itibaren denetlenen demokrasiler yeniden çok çabuk otoriter yüzlerini göstermeye hazırlanıyor gibiler, muhtemelen bu MLN'nin kadrolarını eğitimi için ihtiyaç duyduğu vakitten çok daha çabuk bir sürede gerçekleşecek. Ek olarak gerekli değerlendirme ve düşünmenin de çok zamana mal olacağını söylemek gerekiyor. Şu anda tam da bu nokta üzerine örgüt içerisinde kavga ediyoruz. Ben yaşamak için para kazanmak zorunda olduğumdan dolayı çalışıyorum. Ama bu böyle süremez. Tüm bir örgütte kendisini teorik faaliyete ve içerikleri düşünmeye ayıran sadece bir yoldaşımız var, o da **full time** değil. Bu yoldaş, Nato Huidobro, sürekli Mate Amargo'da yazıyor. Bir grup insanı bu iş için ayırmak, rahat içerisinde düşünmeye ayırmak, bunları günlük yaşamdan kurtarmak şart. Ama bu iş için yine büyük miktarda paraya ihtiyaç var. Ayrıca yoldaşları uzmanlaştırmak için de paraya ihtiyaç var. Önce kavgayı MLN içerisindeki şu korkunç amatörlüğe karşı yürüttük, insanlara **full time** ücret ödeyince bürokratikleşme tehlikesine kapılabileceğimizden korkuldu. Ama gerçekten ciddi

ciddi çalışmak istiyorsan, insanlara emeklerinin karşılığında ücret ödemek zorundasın.

Vakit kazanmak, politik ve ideolojik alanda ilerlemek için legalite aşaması kullanılmalıdır, güncel demokrasi korunmalıdır, öyle mi?

1985 yılında bu demokrasiyi koruyacağımızı söylediğimizde samimiydik. Ama hükümet gazetesi "el Dia" bu demokrasinin bize yaradığını yazarken de haklı. Gerçekten haklı, mümkün olduğu kadar bu dönemden faydalanmalıyız.

Yani, zamanı büyülmek, kendinizi eğitmek, insan toplamak için kullanmak mı istiyorsunuz? Senin dünya çapındaki hayalin (vision) ne? Uruguay'ı ve MLN'yi dünya haritasından koparamazsın, ve şu anda dünyada birçok yeni şey oluyor ve bunlar aşılabilmeleri için yeni araçları gerekli kılıyorlar. Bu yeni araçların ne olabileceğine ilişkin bir düşüncen var mı?

1967'de 1 No'lu belgemizde mücadelenin kıtasallığı ilkesini anlattık. Bugün dünya iletişim ve ulaşım araçları temelinde giderek küçülüyor. Ulusal kurtuluş ilk aşamanın bölgesel gerçekleşeceği, bizim Cono Sur'da yaşıyor olma gerçekliğimizi gizleyemez. En azından ikinci aşama Güney Amerika kıtasıdır. Brezilya Amerika kıtası için tayin edici bir öneme sahip. Olayı daha global görmek gerekiyor, ama eylemimizin temel motorunu, kendi ülkemizde olan olayların temel motorunu görmemezlikten gelmeden. Daha şimdiden uluslararası ilişkiler alanında bir atağa geçtik, sadece basit ilişkiler anlamında değil. Sosyalist ülkelerin tecrübelerinden öğrenmek zorundayız, sorun sadece nasıl iktidara geleceğimizde değil, ondan sonra ne yapacağımızda da gizlidir. Bir devrimden en az kişinin faydalanmasından nasıl kurtulacağız? Ve bir halk hangi noktaya kadar kendisine hiç bir şey sunmayan, hatta açlık anlamına gelen bir devrime dayanabilir? Nikaragua örneğini incelemek zorundayız. Nikaragualılar bütün bir hafta boyunca pirinç pilavı yiyorlar ve çoktandır et görmedim diyorlar. Ve bu olgu zorunlu olarak bizi sadece bölgesel değil dünya çapında düşünmeye zorluyor.

MLN-Tupamaro'ların Merkez Komitesi üyesi Mario de Leon ile röportaj

1964'den bu yana bir atölyede çalışıyorum ve metal işçileri sendikası UMTRA'nın üyesiyim. 1965'de öğrenci alanında ve semt gruplarında siyasal faaliyete başladım. 14 yaşındaydım, okullar için biraz para toplayabilmek için eğlenceler düzenlediğimiz oluyordu, gençlik gruplarındaydım. Aynı yıl çocuklar için bir futbol kulübü kurduk. 1966'da seçim kampanyası sırasında komünist gençliğe üye oldum ve semtimizde bir gençlik merkezi örgütledik. Bir yıl boyunca KP'li oldum. Bu Çin-Sovyet çatışması sırasındaydı. Benim sorumlum olan bir yoldaş beni Mao'yu okurken yakaladı, "bu yasaktır" diyerek eleştirdi, ama ben her şeyin okunması gerektiğini savunuyordum, bu nedenle ayrıldım.

İşçi ailesinden mi geliyorsun?

Evet, 12 kardeşiz. Bir kardeşimin dışında hepimiz makinistiz, babam demirciydi, mesleğimi ondan öğrendim. 1968'de maden işleyen bir fabrikaya alındım, burada Uruguay'da hemen hemen hiç ağır sanayi yoktur, benim çalıştığım firma az olan istisnalardan birisidir. Yani 1969'da örgüte girdiğimde oldukça yaşlıydım. Önce şeker kamışı işçilerinin sendikası olan UTAA'nın uzun yürüyüşüne katıldım, sonra CAT'a üye oldum. CAT'a ("Tupamaro'ları destekleme komitesi") üye olduktan hemen sonra ilk kez cezalandırıldım.

Neden?

Önceden okumadığım bildirileri dağıtmayı reddettim. Sonra üç-dört ay örgüt dışında tutuldum. Ve 1970'de kesin olarak örgüte alındım. Beni en fazla etkileyen eylem, Pando şehrinin işgali olmuştu. Çünkü MLN bu eylemle tüm diğer solun sadece sözünü ettiği bir işi yapmıştı. KP, OLAS'ı, Latin Amerikan Dayanışma Örgütü'nü destekliyordu, bu örgüt Ocak 1966'da Havana'da kurulmuştu. KP silahlı mücadelenin de propagandasını yapıyordu, ama hayata geçirmiyordu. Sosyalist Parti daha da soldaydı. Bizim için silahlı mücadele tamamen doğaldı, yukarıdakilerin şiddeti, aşağıdakilerin şiddetinde yanıt buluyordu. Pando, benim için, MLN'nin gerçekten ciddi olduğunun, MLN'de gerçekten teori ile pratik arasında bir uyum olduğunun kanıtıydı.

MLN işçilere yönelik faaliyeti nasıl düşünüyordu?

Benim için sendikalar devrimci süreçte oldukça önemli bir rol oynuyorlardı. Ama birçok MLN'li yoldaş sendikalarda çalışma çabasının bir sonuç doğurmayacağını, söylüyor, neden "bolche'lerle" (komünistlerle) uğraşalım diye soruyorlardı. Daha çok başka alanlarda çalışılmalıydı. Bu çatışma başka bir tartışmayla içiçe yürütüldü: Yoksul semtlerde çalışılmalı deniliyordu. 1971 sonunda yedi-sekiz ay gecekondularda çalıştım, ama ben kenar gruplarında çalışmak yerine örgütlü alanda çalışılması gerektiğini düşünüyordum. Ama yoldaşlar, kenar gruplarında daha yüksek bir bilincin olduğunu, çünkü orada insanların silah kullanmaya alışık olduğunu söylediler. Ama bu beni ikna edemedi. Sınıf bilinci bir insanın tabanca kullanıp kullanamamasına bağlı olamazdı ki! Teorik olarak sendikalardaki çalışmayı önemsemek MLN'nin çizgisiydi, ama pratikte başka şeylere öncelik tanındı. Stratejik olarak işçilere hem sendika içinden hem de dışından ulaşılabileceği düşüncesi doğru olsa da, yanılgı semt çalışmasını kenar gruplarıyla çalışmaya indirgemekti. Tabi ki doğrudur, gecekondularda da emekçiler yaşıyor, ama bizim pozisyonumuz biraz çocukcaydı.

Burada iki faktör bir rol oynamış olamaz mı: Siz silah kullanabilen ve görüntü itibariyle sıradan haydutlardan, ki bunlar da silah kullanıyor ve gizlenme, yasal takipten kaçma gibi bir sorunları var, farkı olmayan tek insanlar grubuydunuz. Ayrıca MLN cezaevlerini doldurmaya başlamıştı, ilk defa

"politikler" demir parmaklıklar arkasındaydı ve burada bunlar normal haydutlarla birlikte yaşadılar ve tabi ki bunlarla toplumsal ve siyasi çahşma da yaptılar. Gecekonduların idealleştirilmesi buradan kaynaklanıyor olamaz mı? Oralarda işlerin daha basit olduğu, kapıların açık olduğu düşüncesi buradan geliyor olamaz mı?

Tabi. Chueco Maciel ile ilgili türküyü biz yaptık. Kendisi gecekonduda oturan, sadece kendisi için hırsızlık yapma yerine bütün gecekondular için çalan bir hırsızdı. O hırsızlığı toplumsallaştırdı. Biz bunu politik çizgi olarak idealleştirdik. Bugünkü mahalle çalışmasına yaklaşımımız, işçiye kendi çevresinde ulaşma anlayışımız çok daha olgun ve gerçekçi.

Ama bugün altmışlı yılların tersine enformel çalışma alanı çok daha büyük, tarihsel işçi tipi ölümle boğuşuyor. Bu olguyu nasıl değerlendiriyorsun?

Bizim ülkemizin ve Latin Amerika'nın güney yakasındaki ülkelerin ekonomik yapısı değişti. Enformel (informell) ekonomi reel olarak büyüdü, ev işçisi alanı büyüdü ve bu emek gücünün özelleştirilmesi ile ademi merkezileşmesini beraberinde getiriyor. Yeni üretim biçimleri önemli değişikliklere yol açıyor. Yani, sendikaların ellili ve altmışlı yıllarda oynadıkları önemli rol bugün bu şekilde geçerli değil. Büyük soğutucu depolar örnek olarak verilebilir. Ama istatistiklere bakılırsa dokuma tezgahında değil eliyle iş yapan dokuma işçilerinin büyük sayısı dikkat çeker. Bunların sayısı 50.000'den fazla ve bir meslek kolu olarak bunları örgütlemek hemen hemen olanaksız. Ama bunlara mahalle çalışması aracılığıyla ulaşılabilir, bunlar yaşadıkları gerçekler temelinde örgütlenebilir.

Üretimin büyük bölümü fabrikalarda gerçekleşmiyor artık ve giderek daha fazla insan şefsiz ve bağımsız olarak çalışıyor, sokak satıcısı, ayakkabı boyacısı vs. olarak para kazanıyor. Bunun geleneksel mücadele yöntemleri, örneğin grev açısından ne gibi sonuçları var?

Ben örgüte girdiğimde, klasik sendika hareketinin yollarının tıkandığı düşüncesini savunuyordum zaten. Ben altı ay tabakhane de çalışmıştım ve çalışma şartları ortaçağdan kalmaydı. Çalışma odasının arka bölümünde üzerinde derinin kesildiği birkaç masa duruyordu. Ve mülk sahiplerinden birisinin herhangi bir bayan

işçiyi gözüne kestirip, onu fabrikanın arka bölümüne sürükleyip masanın üzerinde bayan işçiyle yatması normaldi. Eğer bayan reddetmişse kovuluyordu. Öğlen paydosumuzu normal olarak kamyonların tamir edildiği dere benzeri bir yerde geçirmek zorunda kalıyorduk, bir kantin yoktu. Sadece ucuz iş gücü, herhangi bir ön bilgisi olmayan kırdan insanlar işe alınıyordu. Şiddet olağandı. Güvenlik kanunlarının çıkarılıp ücretlerin dondurulduğu çerçeve buydu. Bunlar bana duygusal olarak klasik sendikal faaliyetin sınırlarını gösterdi. MLN'nin en büyük başarısı, geleneksel sol bir çıkmazda beklerken bu toplumun değiştirilebileceğini pratikte kanıtlamasıydı. 1968'de nelerin olduğunu yeniden hafızaya getirmek lazım. Benim durumum şöyleydi: Bana beş yıl boyunca grevlerle ücret artışı elde edilebileceği anlatılmıştı ki, aniden ücretler dondurulduğu ve güvenlik kanunları çıkarıldı. Bir şey yapmak da mümkün değildi! Tabi ki doğal olarak devamı olmayan bir yola neden gideyim diye sordum. Çünkü er ya da geç zaten polis ve baskı aygıtıyla çatışmak durumunda kalacaktık. Tamam, o zaman en iyisi bu çatışmaya vaktinde hazırlanmak!

Attığın adımda tayin edici olan neydi, sömürenlerle yaptığın tecrübeler mi, düşman mı, baskı mı, yoksa başka çıkış yolunun bulunmayışı mı?

20 yıl önce doğmuş olsaydım, doktor, öğretmen veya uzman işçi olabilirdim, kişi olarak kendimi geliştirebilirdim, çünkü bu 1930-40'da henüz daha mümkündü. Ama altmışlı yılların sonunda bu artık olanaksız hale gelmişti. Toplum sana bütün yolları kapatıyor. 1968 yılına kadar yüksek öğrenim için burslar vardı, bunlar kaldırıldı. Gençlik için radikalleşme kapıların kapanmasıyla kol kola gidiyordu. Hangi perspektife sahiptim ki? Düşünen tüm insanlar bir çıkmazdaydı. Okuyamıyor, baskıcı bir devlet altında yaşıyorduk. 1967'de siyasi partiler illegaliteye zorlandı, Pacheco'nun yükselişi, 26 Temmuz 1968'de çıkarılan güvenlik kanunları, Haziran 1968'de ücretlerin dondurulması, banka çalışanlarının grevi, elektrik şirketi UTE'deki grev, evet bunlar belli bir bilinç yarattı. Yani sana şu seçim bırakılmıştı: Ya ülkeyi terk edecek ya da kalıp mücadele edeceksin! Çoğu ülkeden göçtü, ama daha çok insan ise burada kaldı ve mücadeleyi seçti.

Ben mutluluğumu devrimde aradım, kendimi bu yolda gerçekleştirdiğimi gördüm. Ve bugün 8 yıllık cezaevi sürecinden sonra okul arkadaşlarımla karşılaştığımda, eski mahalleme yada eski işyerime gittiğimde kendimin çok daha iyi entellektüel, ahlaki, fizik ve psikolojik bir durum içerisinde olduğumu farkediyo-

rum, en azından hayatım için bir perspektifim var, bu onlarda yok. Onlar diktatörlüğün birçok yılım dışarıda yaşadılar ve cezaevinden daha kötü bir şiddeti iliklerinde hissettiler. Dışarıdaki zor çok daha kötüydü, çünkü cezaevindeki şiddet açık bir şiddettir, düşmanın önünde durur ve ayakta kalmak için mücadele edersin. Ama her gün sekiz saat çalıştıktan sonra eve gelen ve çocuklarına yiyecek bir şeyler veremeyen kişinin durumu çok daha kötüdür. İşi olmayan, kızlarını ve hanımım para için fuhuş yapmaya göndermek zorunda olan veya on saat çalışmasma rağmen çocuğunu doktora götürmek için para bulamayan bir insan ne kadar büyük bir şiddet yaşıyordur? Bu gizli bir şiddettir. Cezaevinden çıktığımda hiç beyazlamış saçım yoktu, şimdi hepsi kırlaştı. Son üç yılda bunlar bu hale geldi.

Ne zaman tutuklandın?

Ben MLN'ye Pando işgalinden sonra girdim. O sırada örgütün yeni üyelere ihtiyacı vardı. Sendikada kalmaya devam ettim, bir kola ("Columna") üye oldum ve "26 Mart Hareketi'nde" siyasi olarak çalışmaya başladım. 1971 seçim kampanyasına da aktif olarak katıldım. Sonra, 1973 yılına kadar lojistik ("servicios") alanında görevlendirildim. Genel grevi yaşadım. Arkasından lojistik ile askeri alanın karışımı olan bir alanda çalışmaya başladım. Ve Nisan 1974'de tutsak edildim. Daha önce cezaevine düşmemiş olmam benim için bir ayrıcalıktı: Kısa bir süre içerisinde bir dizi gelişmeyi yaşama fırsatına sahip oldum, liberal burjuva devletin yıkılıp yerine otoriter devletin kuruluşunu birlikte yaşadım.

Senin gibi birçok sendikalı veya mahallelerden insan örgütdeydi. Bugün bu durumu nasıl yargılıyorsun? Toplumsal gruplardan birçok insanın gerillaya katılıp illegaliteye geçmesiyle legal hareket en önemli insanları alınarak zayıflatılmış olmadı mı?

Hareket bu nedenle güç kaybetmedi, tam tersine. Silahlı eylem, politik-askeri örgütün gelişmesi bir başka düzeyde güç biriktirmenin bir ifadesiydi: çünkü politik-askeri örgütün güçlendiği oranda ve biçimde sendikalar, semt grupları, öğrenci grupları da güçlendiler. Pratikte doğal olarak kitle faaliyeti seni yakıyordu ve bu seni yeraltına zorluyordu, ama bu oldukça normal bir gelişme ve mücadelenin mantığı. Çizgimizdeki yanılgılardan dolayı, yani 1970'de genel stratejimizin tükenmesinden, daha iyi bir deyimle, bu tarihte strateji geliştirebilecek bir konumda

olmayışımızdan dolayı mücadeleye artık katkımız olamıyordu. Bu o yılların yanılgılarının bir açıklaması, birçok insanın illegaliteye geçmiş olması bu yanılgıların sebebi değil. Bu tamamen doğal olan bir şey. Nihayet 1972 yenilgisinin gündeme gelişi sadece örgüt ve Uruguay'la ilgili değil, her halkın kendi olanakları çerçevesinde yanıtlamaya çalıştığı emperyalizmin stratejisi ile de ilgilidir. Uruguay'daki darbeye Şili'deki darbe, ve buna Arjantin ve Brezilya'daki darbeler eşlik etmiştir. Ayrıca MLN nasıl ki Uruguay'lı bütün hareketlerden ortaya çıkmışsa, MLN'nin askeri aygıtının yok edilmesi de tüm solun ezilmesinin ilk adımıydı. Önce MLN'ye, sonra sendikalara darbe vurdular, arkasından solu ve geleneksel partileri ezdiler.

Altmışlı yıllarda MLN merkezi olmayan (desantral) bir tarzda mı örgütlüydü?

Evet, ve bu ileriye doğru büyük bir adımdı. Şu anda yeniden **desantral** örgütlendik, bölgesel grupların ("**zonal**") otonomisi vardır. 1985'den 1987'ye kadar merkeziyetçi bir örgüte sahiptik, ve her şey Tristan Narvaja sokağındaki merkezi büro aracılığıyla yürüyordu. Ama 1987 Haziran'ındaki 4. Kongre'den sonra desantralizasyon süreci başladı. Bugün her grup küçük çaplı bir örgüttür ve iki yada üç yıl içerisinde Montevideo'da beş, ülkenin iç kısımlarında ise dokuz örgüte sahip olacağız. Bu büyük bir kadro okulu, orta kademede çok sayıda kadro ve öncü kadro, mücadele yöntemlerini bilen birçok önder ve ayrıca daha büyük güvenlik demektir.

O sırada MLN'yi destekleyen birçok solcu vardı, ama bunlar daha sonra örgütün insan öldürdüğünü ve Robin Hood rolünden giderek uzaklaştığını, sosyal işlevini yitirdiğini söyleyerek kendileriyle MLN arasına mesafe koydular.

Örgütün profili giderek daha çok netleşti. Bunu adam kaçırma eylemlerinde görmek mümkün, özellikle Mitrione'nin kaçırılması eyleminde: Örgüt kendisini açık bir şekilde anti-emperyalist ve devrimci olarak tanımlamıştı. Ona katılmakla artık bir yanılgıya düşülmüş olunamazdı. 1968'de onun milliyetçi olduğuna henüz daha inanmak mümkündü, ama 1970 kış aylarından sonra böyle bir şeyi düşünmek bile saçmaydı: Ve aynı şekilde 1972'den sonra ortaya çıktı ki, eğer şansın yaver gitmezse, ve tutuklanırsan artık altı veya sekiz ay değil sekiz yada on yıl ceza

yersin. Pando şehrinin işgali ve Mitrione'nin kaçırılışı sapla samanı sadece dışarıya yönelik değil örgüt içerisinde de ayırdı. Eksik olan kendi politik inancını örtbas etmek için örgütü sorgulamaya başlayanlar oldu. Bazı kişiler, üyeleri giderek daha fazla risklere giren bir örgütten ayrılabilmek için akla gelmeyecek türküler uydurdular. Bunların devrime ilişkin küçük burjuva beklentileri vardı. Çünkü temel değişiklikler her zaman zora dayalıdır, zor tarihin ebesidir. Doğru, orta zümrenin bir bölümü örgütten ayrıldı, ama aynı zamanda işçi sınıfının önemli kesimlerini kazandık.

Bir gerillanın halka sürekli sadece iki seçenek sunduğu problemini görmüyor musun: Ya gerillaya adapte olacaksın ya da seyirci kalacaksın?

Bizim eksikliklerimiz orada yatıyor. Politik-askeri aparatı geliştirmek doğru bir yanıttı. Eylemin bilinç yarattığı düşüncesi de doğruydu. Bizim kafamızda henüz daha açıklık kazanmamış olan şey, bu stratejilerin gerçeği değiştirecek kadar doğru olduğu olgusuydu. Ve bir grup insan için veya bir politik-askeri örgütlenme için çizilen stratejiyi aşan global bir stratejiyi belirleyecek durumda değildik. İktidarı ele geçirme sorununu hiç bir zaman önümüze koyamadık, biz silahlarla siyaset yapmak istedik, bu başka bir şeydir! Bugün 1970 stratejimizin tükenmiş olduğunu daha açık görüyorum, acımasız bir devrimci durumun ortaya çıkacağını önceden görmüş olsak bile. Gerçekten tüm halkı kucaklayabilecek global bir stratejiden yoksunduk. Bu noktada başarılı olamadık. Sendikalar içerisinde ne tür bir rol aynadığımıza ilişkin yeterince kafalarımız net değildi.

İktidarı alma saatini belirlemeyi unuttunuz mu?

Doğru. Kendi gücümüzün bilincinde değildik.

Bu ideolojik sebeplere mi yoksa saf pratik aksaklıklara mı dayanıyor?

Bu konuya ilişkin henüz daha örgüt olarak özeleştiri süreci içerisinde bir açıklama yapmadık. Ama tabi ki kişisel düşüncelerim var. Ve bir insanın kendi pozisyonu sürekli onun yaşadığı toplumsal eylemi yansıtır. Bütün yıllar boyunca askeri aparat içerisinde yaşamış olan ve 1972'de tutuklanan yoldaşlar bu konuya farklı yaklaşıyor. Ben legal kitle çalışması yaptım, 1972'yi atlatıp genel grevi ya-

şadım. Başka bir aygıta karşı mücadele eden şiddeti gördüm. Baskı aygıtının kullandığı zorun önüne engel olarak dikilen halkın şiddetini gördüğüm zaman, iktidarı alma anının geldiğini kavradım, 73 Şubatı ile Haziran ayları arasında Lenin'in anlattığı devrimci durumun şartlarının ortaya çıktığını anladım. Ve MLN sokakta değil cezaevindeydi! Halk 1973 genel grevinde sokaklara dökülünce MLN'nin devrimci bir örgüt olarak ağırlığının eksikliği bugün MLN tarafından özeleştiri konusu yapılmalıdır, silahların eleştirisi değil! Bizde eksik olan fantezi, atılganlık, cesaret ve tarihsel perspektifdi, sonuçta artık stratejimiz de yoktu, siyasal tecrübe, kitle çalışması tecrübesi eksikti. Ve biz bir çok noktada siyasal açıdan oldukça naifdik. Yenilgi askeriydi ama, problem ideolojikti.

Bir şeylerin eksik olduğunun o zamanlar farkına varamadınız mı? Halk iktidarının ("poder popular") ilkelerini öğrenmek için çaba sarf etmediniz mi?

Kitle örgütleri ve sendikalardaki devrimci güçler başka bir yol gösterebilecek güçte değildi. Halk iktidarı kavramı da, genel bir stratejiye dönüşecek kadar teorik ve pratik olarak henüz daha işlenmemişti. Paralel iktidar yapısı oluşturamamıştık, ne diplomaside, ne de toplumsal ve ekonomik alanda. 1972'de bir çok yoldaş savaşın kaybedilmiş olduğundan ama savaşmaktan başka da bir yolumuzun olmadığından hareket ediyorlardı. Bilinçte yenilginin çoktan mühürlenmiş olduğunu düşünüyorlardı. Ölüm mangaları insan öldürmeye başlamışlardı ve biz devam etmekten başka bir yolun kalmadığı stratejik bir konumda bulunuyorduk. Böylece iki aygıtın birbirine darbe vurduğu ve halkın seyirci konumuna itildiği bir helezona kapıldık. Ölüm mangalarının keşfi düşman açısından oldukça başarılı bir taktik, bizim hemen düştüğümüz bir tuzak olarak belirdi.

1972'de ülkede kalıp kalmamayı tartıştığımızı ve bir çok yoldaşın sürgüne karar kıldığını hatırlıyorum. Yine bir çok insan ne olursa olsun ülkede kalmayı tercih etmişti. Kişisel tehlike ve o anki mücadelenin durumundan bağımsız olarak savaşmadan teslim olmamak o sırada bir kanun gibiydi. Önemli olan yöntemi kavramaktı, buradan boşa harcanmaması gereken politik kazanım elde edilecekti. Bu yükümlülük MLN önderliği açısından da geçerliydi ve ihtiyarların hepsi, Sendic, Fernandez, Huidobro, Manera, Marenales, Mijica, Zabalza savaşarak tutsak düştüler. O sırada her çeşit insan Sendic'i ülkeyi terk etmeye zorladı, ama o buna rağmen burada yeraltında kalmayı tercih etti.

Bu tür kararlar yüzünden MLN örneğin KP tarafından yaşamlarını gereksiz yere riske sokan "romantik maceracılar" olarak adlandırılmıştı.

Burada sorun kişisel bir fedekârlık değil, tamamen politik bir tutumdur. Bu politik olarak kararlaştırılır ve oldukça soğukkanlı bir biçimde hesaplanır. Ve biz canımızı düşüncelerimiz uğruna ateşe atabileceğimize ilişkin hakkımızdaki kanı ve prestiji bugüne kadar koruduk. Bu görüntü insanların kafasına kazındı, bu KP'lilerinkinden farklı bir görüntüdür. KP önderi Rodney Arismendi, herkes bu konuda ikna olmuştur, Sovyetler Birliği'ne bir et ihracına karşılık satıldı. İnsanlar elinde silah olan Arismendi gibi bir adamın bunu neden kullanmadığını anlamıyor. O zaman cebindeki silaha ne gerek var! Ve nasıl olur da, bu sorumluluktaki bir adam üç ay cezaevinde kaldıktan sonra hemen SSCB'ye gider? "Geniş Cephenin" (**Frente Amplio**) önderi Liber Seregni'yi serbest bıraktılar ama o ülkeyi terk etmeyi reddetti. Bütün bir Uruguay halkını devrim kıskacına sokmuşsak eğer, o zaman basitçe kaçamayız, halk sıkıntıya düştüğünde biz onun başında olmalıyız! Bu bize gelecek için kalan politik sermayeydi. Yani biz ülkede kaldık, çünkü insanları devrim için her şeyi yapmaya ittikten sonra, **"Ya vatan ya ölüm"** dedikten sonra kaçsaydım hangi yüzle fabrikaya tekrar dönebilirdim. Kararlı olmalı insan, ve söylenenlerle yapılanlar arasında bir ilişki olmalı. Ve ben burada kaldım böylece. Bugün bu iki örgütün halk ve kendi insanları gözünde nasıl göründüklerini görüyoruz. Sana kesinlikle söyleyebilirim ki, burada kalan bizler tüm bu dönemden siyasi ve ideolojik olarak çok daha güçlü çıktık, kaçanlar ise zayıf. Cezaevi, diğerlerinin Küba ve Avrupa'da kazandığı tecrübelerden çok daha yararlı idi ve bize yardımcı oldu.

Cezaevinden ne zaman bırakıldın?

1982'de. 1985'de yeniden şekillenen MLN'nin eski örgütle tarihsel bir süreklilığı vardır.

Önceleri MLN'ye hayran olan Avrupa'daki bazı politik çevrelerde MLN'nin şu anki çizgisi büyük bir sürprize ve belki de biraz güvensizliğe yol açtı, legaliteye atılan adım anlanamıyor, bu adım egemen sisteme bağlanma ve devrimci iddiadan vazgeçme olarak yorumlanıyor.

Bu insanın örgütten ve devrimden anlamadığını gösterir sadece. Eğer devrimi

sosyal bir olgu olarak tanımlıyorsak ve bu yüzden mutlaka halk tarafından yapılacak bir şey olarak görüyorsak, o zaman devrimcinin görevi, halkın katılımı için yollar aramak, kitlenin enerjisini ortaya çıkarmak ve halkın nihayet hamle sırasını elde edebilmesi için barajları yıkmaktır. İkinci görev insanların gücünü kanalize etmektir. Biz şunu kavradık: Örgüt olarak biz hiç bir zaman devlet aygıtını ve orduyu yokedemeyiz. Bunu ancak halkın gücü ve enerjisi becerebilir ve devrimci örgüt bu iş yapılırken en önde olmalıdır veya tabanda kitlelerle beraber mücadele etmeli ve onları desteklemelidir. Biz devlet aygıtını ele geçirdikten sonra kitleleri çağırıp bize alkış tutmalarını hedeflemiyoruz.

Gelecek seçimlerle ilgili bir açıklamada bulundunuz mu?

Sorun, siyasi mevzi kazanmaktır ve bu ülkede ulusal kurtuluş kavramı büyük dinleyici buluyor. Anti-emperyalizm, oligarşiye nefret ve sosyalizm doğrultusunda ulusal kurtuluş, halk içerisinde duygusal olarak kök salmıştır. 1985'de örgütü yeniden kurmak ve insanları, daha yeni seçilen demokratik hükümete bel bağlayan kitleleri sokağa dökmek diye bir görevimiz vardı. Sorun insanları duyarlı hale getirmek, sosyal ve ekonomik gerçeklerini ve insan hakları sorununu gören uyanık insanlar yapmaktı. Sadece silahla savaşmadığımız için reformist olmadık. Silahlı mücadele devrimcinin diğer adı değildir, İsrailliler silahlı mücadele yapıyor ama, devrimle hiç bir ilişkileri yoktur, Güney Afrikalılar silahlı mücadele yürütüyor ama onların da devrimle hiç bir bağı yoktur, bu Nikaragua'daki kontralar için de geçerlidir. Devrimci olmak, insanlarda bilinç yaratmak, insanların politik olarak çalışabilmeleri için mevzi açmaktır. Parlamentodaki çalışmayı ilke olarak reddetmiyoruz, parlamentoya bir atış siperi olarak bakıyoruz. Ama şunu da kesinlikle biliyoruz ki, en azından Latin Amerika'nın güney yakasında (Cono Sur) ve hemen hemen tüm Latin Amerika ülkelerinde burjuva kurumları seksenli yıllarda bir çöküş yaşıyor; kurum olarak parlamento, bu kurumun direkleri olan geleneksel partiler gibi derin bir kriz içinde. Diğer tarafta giderek daha fazla insan değişiklik arıyor. Biz bu arayışa siyasi bir cevap vermeliyiz, yeni bir parti değil. Doğru, biz kendimiz aday göstermeksizin ve insanlarda parlamentoya karşı var olan derin güvensizliği bir an bile görmemezlikten gelmeden seçim kampanyasına katılacağız.

Biz kendimizi şu an devrimci olarak değil, toplumsal savaşçı olarak adlandırıyoruz. Çünkü şu an devrimci pratiğimiz yok. Devrimci bir geçmişe sahibiz ama, şu anki çalışmamız daha çok devrimci bir niyet. İnsan devrimci olup olmadığını

pratiğiyle ve yaptığı işlerle kanıtlar. Biz kendimizi sosyal savaşçı olarak görüyoruz, çünkü insanların gözünde politik savaşçı olmak geleneksel politikacı olmaktır ve bu da ahlakı bozuk ve rüşvetçi olmak demektir. Parlamento bizi bir atış siperi olarak ilgilendirmektedir, orada insanların yaşam koşullarından yakınan yoldaşlarımız çalışsın ama en iyi yoldaşlarımız buna değil, başka avcı hendeklerine aittirler, onların yeri mahalleler, kırlar, köyler ve sendikalardır, çünkü sınıf mücadelesi oralarda oluyor.

Latin Amerika'da güney konisinde olan tüm ülkelerde sosyal hareketler oldukça güçlü ve senin önerin politik hareketleri değil sosyal hareketleri daha fazla güçlendirmek. Ama bu bana bir zayıflık gibi görünüyor. Krizde toplumsal olanın motivasyon gücü artıyor ama aynı zamanda politik motivasyon eksik kalıyor. Toplumsal alanda örgütleniliyor ve politik olan hazır yatakta bırakılıyor. Ama bu karışıklık bir örgüte dönüşerek politik ifadesine ne zaman ulaşacak? Ne zaman ve nasıl politik olan öne geçecek ve sosyal hareketlere global ve genel bir içerik kazandıracak?

İlk önce Latin Amerikan halklarına şu anda önerilebilecek bir şeyimizin olmadığını, Uruguay için bile nasıl hareket edilmesi gerektiğiyle ilgili genel olarak olsun bir önerimiz bulunmadığını, bunun güney konisi (**Cono Sur**) için daha fazla geçerli olduğunu kabullenmek zorundayız. Henüz daha kapsamını yeterince kavramadığımız bir dizi bilinmez var. Parti, halk ve devlet devrimci süreçte hangi rolü oynuyor? Bu soruyu yanıtlayabilen birisi problemi yarı yarıya çözmüştür. Partinin görevi devleti yönetmek midir yoksa politik olarak tabanda çalışmak mıdır? Sosyalist ülkelerin tecrübeleri, partilerin devlet aygıtlarının yönetiminde yabancılaştığını gösteriyor. Güç toplayan örgütler de, aygıtların yönetilmesi sonucu yabancılaşmış, insanlarla politik çalışma yapamaz hale gelmişlerdir. Halk iktidarının (**poder popular**) ne anlama geldiği sendikal alanda benim için açık, ama genel düzeyde değil. Burada sendikalar geçen yüzyılda, 1870 yılı civarında ortaya çıktılar ve üç büyük aşama yaşadılar: anarko-sendikalizm, sonra kısa bir süre sosyalist dönem, arkasından, komünistler tarafından yönlendirilen otuzlu yıllardan bugüne kadar süren uzun bir süreç. Bugünkü sendika çalışması bir krizdedir. Liberal bir Uruguay'da geçerliydi, ama artık bugün geçerli değil. İşçi hareketinde temel bir çelişki, hem tasarıları, hem de yöntem ve çalışma şeklini kapsayan bir kuşaklar çelişkisi yaşanıyor. Biz bugün işçi hareketinin, sendikal çalışmanın anarko-

sendikalizmin unsurlarını, grev kasasını, sınıfın bağımsızlığını, ideolojileştirmeyi üstlenmesi gerektiğinden hareket ediyoruz. Anarşistler ideolojileştirmişlerdi, biz bunu bugün politikleştirme diye adlandırabiliriz, anarşistler sendikalara bir partinin mühürünü vurmadılar, komünist kültür bunu yapmıştır. Burada normal olarak sendikal mücadeleye Lenin'in sendikalar üzerine yapıtları okunarak hazırlanılır, ama bu tamamen yetersizdir. Sendikaların devrimdeki rollerini belirlemek zorundayız, benim için bunlar bazı talepleri kabul ettirmeye yarayan gerekli araçlardır, yani benim için sadece reformist araçlardır. Bu yaklaşım bizi anarkosendikalizmden uzaklaştırır. Ama devrimin araçları olmamalarına rağmen devrimci süreçte tamamen önemli bir rol oynamaktadırlar, ve bu noktada tabi ki anarkosendikalistlerin yaklaşımlarını, grev kasasını, dergileri, işçi sınıfını güçlendiren her şeyi devralıyoruz. İdeolojik çatışma bitmemiştir, henüz daha açıktır, ve Lenin'in yazıları ile birlikte Rosa Luxemburg'un ve Stalin ve Troçki'nin yapıtlarını okumak zorundayız. Ama her şeyden önce Brezilya'daki bugünkü işçi sınıfından öğrenmeliyiz. Kapitalist toplumlarda mücadele son neticeye kadar yürütülür, ve biz sendikal kadrolara grevin savaş anlamına geldiğini, üzerinde düşünülmesi, plânlanması ve hazırlanması gerektiğini öğretmeliyiz. Ve bir kez grev ilân edilince tüm mücadele araçlarını kullanmak gerekir. Bugün sendikalardaki egemen anlayış -abartarak söylüyorum- liberal bir Uruguay'dan hareket ediyor. Egemen sınıfın devlet aracılığıyla zenginlikler dağıttığından hareket ediyor. Ve bu yaklaşım devlete paternalist ve işçiler karşısında sınıflar arası anlaşmayı sağlayan bir rol yüklüyor. Ama kriz doruk noktasına ulaşmıştır ve devlet bu rolü çoktan terketmiştir, ve sınıf mücadelelerinde egemenlerin yanında yer almaktadır. Ekonomik dönüşüm arkasından kurumların ve sosyal ilişkilerin de dönüşümünü getirmektedir. Bu nedenle dönüşüm politik ilişkiler açısından da etki yaratmak zorundadır. Bugün sendikalara yeni bir rol verilmek zorundadır, artık bilmeliyiz ki, iş mücadelesinin her gündeme gelişinde ücret artışı talebinden dolayı sadece işvereni değil devleti de karşımıza almış oluyoruz. Baskı aparatıyla uğraşmak zorundayız, bu yüzden işçileri, bu alanda kazanabilmeleri için vaktinde bu uğraşıya hazırlamalıyız.

Düşün ki, devrimci örgüt Uruguay'da iktidarı ele geçirdi. Kısa vadeli sorunların çözümünü nasıl düşünüyorsun?

Biz, Uruguay'da devrimin, Arjantin ve Brezilya'da gerçekleşmesinden daha

önce mümkün olduğuna inanıyoruz. Bir önkoşul olursa: uluslararası şartlar uygun olursa ve halk iktidarı (**poder popular**) ile diplomatik alandaki ilişkilerimiz belli bir niteliğe ulaştırılabilirse. Çevrede var olan ülkelerde devrimin yapılmasını beklemek bir yalandır, eli kolu bağlı oturma anlayışının bir mazeretidir. Ülkeyi ekonomik olarak ilerletebilmek için bazı geniş önlemler almak gerekiyor: dış borçlar ödenmeyecek, bankalar devletleştirilecek, toprak dağıtımı sorunu çözülmek zorunda kalacak. Ve bu noktada şunu sorarsın: Borçları ödemezsen, sana karşı ambargo koyup bloke ederler. Ama bu sadece bir bahanedir, bir meşrulaştırma çabasıdır, çünkü bunu yapacak olanlar sadece kapitalist ülkelerdir. Sadece sosyalist ülkelerle ticaret yapamayız, tersine öncelikle Üçüncü Dünya ile ticaret yapmalıyız. Eğer faiz ödemelerine akan milyonlar durdurulamazsa, ki bu şu anda 400.000.000 Dolar'ı buluyor, o zaman ülke ekonomisi hiç bir zaman rahatlama fırsatına sahip olamaz. Latin Amerika sadece coğrafik, kültürel ve tarihsel bir birlik değil, her şeyden önce ekonomik bir birliktir. Sosyalizmden bahsediyorsak, aynı zamanda politik bağımsızlıktan bahsediyoruz demektir, çünkü sosyalizm bağımsızlıkla eşanlamlıdır. Bunun ön şartı ekonomik bağımsızlıktır. Bu yüzyılın sonunda üretici güçlerin gelişme derecesine baktığımızda, bir ekonominin ancak en az 200 milyon insanı kapsayan bir pazarı varsa rekabet edebilir olduğunu kabullenmek zorundayız. Bu nedenle sosyalist bir Amerika, sosyalist bütünleşme, yoksulların bütünleşmesi, yoksullar için çalışıyoruz! Ama kendi kendimizi kandırmamalıyız, daha bugünden sadece büyük sermayeye hizmet eden Latin Amerika zenginlerinin entegrasyonu sözkonusudur.

Soruyla daha çok iktidarın alınışından hemen sonraki önlemleri kastetmiştim, yakıcı toplumsal krizden nasıl çıkmayı düşündüğünü sormuştum. Nikaragua örneğini düşün! Hemen gündeme gelen talebe nasıl karşılık vereceksin?

Bu sürekli bir olgu değildir, tersine her beş yılda bir değişir. Ama bugün sosyalist ülkelerdeki gelişmelere baktığımızda kurtuluş hareketinin bu taraftan pek fazla bir yardım bekleyemeyeceğini görürüz. Ama yine açıktır ki, Avrupa sosyal demokrasisinin belli bir yardımı olacaktır. Bu olgu çalışmamızda dikkate almamız gereken bir olgudur, ki daha sonra yeniden ele alabilelim. Problem sadece iktidarı almakda değil, bunun için gerekli güçleri toplamakta, komşu ülkelerdeki hazırlıklarda ve sürgün sırasında yapılan hazırlıklarda da yatmaktadır. Nikaragua'da yapıldığı gibi. Vietnamlılardan mücadele sırasında nasıl ilişki geliştirileceği konusunda

çok şey öğrenebiliriz, bu ilişkiler bugün Vietnam'a yatırım yapan sermayenin bir bölümünün sosyal demokratlardan gelmesine yol açmıştır. Her değişmenin hemen arkasından kapitalist ülkelerin ablukasını ve sosyalist ülkelerin şartsız yardımını beraberinde getireceğinden hareket edilmemelidir. Bu dinamik ve çok yönlü bir süreçtir. Bazı kapitalist ülkelerle ticaret yapmamız mümkündür, ama öncelikli olarak Üçüncü Dünya ile yapılmalıdır ve ekonomide de Che Guevara'nın bir dizi düşüncesi hayat bulacaktır.

Devletleştirmeye nasıl bakıyorsun?

Devlet aygıtını, ki burjuvazi tarafından kurulan ve bugün artık ona yaramayan devlet aygıtını korumayı talep ediyorsa eğer, solun devletleştirme noktasında gerici ve muhafazakâr bir yaklaşıma sahip olduğuna inanıyorum. Solun bu pozisyonu sağın tutumundan daha gericidir. Bizim görüşümüz şu: eğer bankalar iflas ediyorlarsa, o zaman kapatılmalıdır! Özel bankaların iflası devlet bankalarının iflasını beraberinde getirecektir. "Geniş Cephe" (**Frente Amplio**) tasarrufların bankalardan çekilmemesini, geri alınamayan kredilerin kamu bankaları tarafından üstlenilmesini savundu. Hatta sendikacılar bile iflasın eşiğinde bulunan bankaların, banka işçilerinin işyerlerini korumak için satın alınması gerektiğini savundular. Bu tam bir politik kısa görüşlülüktür! Taşıma şirketleri çokuluslu şirketler lehine özelleştirilmedi, devletle işçiler arasında karışık kooperatifler olarak kuruldu. Sosyalizm eşittir devletleştirme şemasıyla kandırılıyorlar, ama sosyalizm hiç bir zaman zorunlu devletleştirme demek değildir, hele kurtuluşun ilk aşamasında hiç değildir. Kooperatifler kurulmak zorundadır. Bu çok zor olacaktır, çünkü tüketim toplumunun bir bölümü buna karşı çıkacaktır, ama bunlara da karşı çıkılmalıdır. Kendi sorunlarını çözmek için sosyalist ülkelerin davranış biçimi, kurtuluşa ulaşan Üçüncü Dünya ülkelerinin bu yüzyılda herhangi bir yerden yardım bekleyemeyeceğini göstermektedir. Bu olumsuz şartlar içerisinde Latin Amerika halkları uygun şartları yaratmak ve bugünden iktidarın alınışından sonraki süreç için çalışmak zorundadırlar. Kimse bizim Üçüncü Dünya'nın diğer parçalarıyla ticaret yapmamızı, hammadde ve sanayi malları alış-verişinde bulunmamızı engelleyemez, hem de bunu New York borsası üzerinden gerçekleştirmeden!

MLN-Tupamaro'ların merkez komitesi üyesi Irma Leites ile röportaj

MLN'ye resmen 1970 yılında girdim, ama 1968'den bu yana örgütle ilişkilerim vardı. Solun diğer örgütlerinden hiç birisi beni ikna edememişti, benim gözlerimde olmayan bir Uruguay'dan bahsediyorlardı. MLN içerisinde benim de olduğum kesimlere ulaşmayı başardı ve bu kesimler kenar gruplarıydı. Babam hamal, annem temizlikçiydi. Yani ben çok az bir entellektüel seviyeye sahip çevrelerde hareket etmiştim, ve geri kalan sol bir getoda saklıydı.

1970'de kaç yaşındaydın?

1953 doğumluyum, yani 17 yaşındaydım, ilk ilişkiye girdiğimde 15'indeydim. Çeşitli işlerde çalıştım, temiklikçi kadın ve fabrika işçisi de oldum. Daha sonra gündüzleri tekstil işçiliği yapıyor geceleri de öğreniyordum. MLN'nin uzun süredir aktif olduğu ve sınıfımın çıkarlarını savunduğu at yarışları yapılan bir çevrede oturuyordum. Benim düşünce dünyamda halkımın kurtuluşuna olan özlem büyük bir rol oynuyordu, Che Guevara'nın düşünceleri, moral ve ahlaki bir açıdan zaten çürümeye yüz tutmuş devlet kurumlarını ve onların oyun kurallarını reddeden MLN beni en fazla etkileyen şeylerdi. MLN benim için bir seçenekti, devrimi gündeme soktu. Che Guevara'nın yazılarını, "yeni insan" ve "yeni top-

lum" üzerine düşüncelerini ve halkların tüm özellikleriyle kabul edilmek zorunda olduklarını okudum.

O sırada devrimin nasıl yapılabileceğine ilişkin az ya da çok somut düşüncen var mıydı?

Çeşitli aşamalar üzerine, aşağıdan mücadelelerle doğacak halk iktidarı (poder popular) düşüncesi ve mücadelenin tüm biçimlerini kullanma gerekliliği üzerine tartıştık. 1968-70 arası bu solun tüm çevrelerinde tartışıldı. Biz genç insanlar tüm diğer olanakları dıştaladık, nasıl hareket edeceğimiz konusunda kafa yoruyorduk. MLN'nin özellikle bilincin nasıl yaratılacağına ve insanların mücadelelere nasıl katılabileceğine ilişkin düşünceleri hoşuma gidiyordu. Disiplin, bilinç ve eleştiriye hazır olma konusunda MLN eylemcilerinden çok şey talep ediyordu. Bir Tupamaro için özel yaşamında da aynı ölçülerin geçerli olduğunu, bu ölçülere sadece toplantı ve bir eylemde değil tüm diğer yaşantıda da uyulması gerektiğini savunuyordu. MLN'nin genel, çok kapsamlı bir militan tasarımı vardı. Örgüte girişim benim yaşantımı kökten değiştirdi. Ekonomik olarak durumu çok kötü olan, her alanda horlanan bir toplumsal zümreden geliyordum. Öğrenmek ya da kendini geliştirmek için olanaklarım yoktu. İktidar kavramını keşfetmek, iktidarı ele geçirme olanağını görmek, benim için kendimi politik faaliyet üzerinden geliştirmek ve o zamanki yaşantıma bir alternatif bulmak anlamına geliyordu. Yoksul semtlerde hayatın tamamen çıkışsızdı, orada yoksulluğun ve çıkışsızlığın yarattığı mali ve insani zorluklar hakimdi.

MLN bu oldukça tutucu kişiler tarafından nasıl kucaklandı?

Büyük basın MLN'nin politikasını çarpıtmak için elinden gelen her şeyi yaptı, onları sıradan haydut, toplumun dışında caniler olarak göstermeye büyük çaba sarfetti. Ve bu her türlü tepkiye, korkudan hayranlığa kadar her tepkiye yol açtı. Özellikle yoksul insanlar bizi fakir mahallelerde yiyecek dağıtan ve haksızlıkları açıklayan bir çeşit Robin Hood olarak görüyordu. Örgütün barış içerisindeki bir Uruguay'ı istikrarsızlaştırdığına inandıkları için MLN'ye sert eleştiriler yönelten insanlar da eksik değildi. Yine başkaları iktidarı ele geçirme konusunu politik gündemin devresine soktuğu için Tupamaro'ların büyük bir başarı kazandıklarını düşünüyorlardı. Bu solun, genelde el atmadığı, bir konu: ekonomik yapılar sadece

uzun vadede sorgulanıyor, devrim çok uzakta bir yerlere itiliyordu. MLN iktidar sorununu bugün ve şimdi yeniden toprağa bastırdı. Hemen, en iyisi dünden devrimci çalışmaya başlamak gerekliydi MLN'ye göre. Geleneksel sol, eğer Sovyetler Birliğinde belli aşamalardan geçilmek zorunda kalınmışsa, bunun Güney Amerika için de geçerli olduğundan ve bu nedenle devrimci sürecin Sovyetler Birliği'ni taklit etmesi gerektiğinden hareket ediyordu. Küba Devrimi, Latin Amerika kurtuluş hareketleri ve Che'nin tecrübeleri tüm hatalara rağmen, Latin Amerika'daki ekonomik yapıların açık seçik ayırt edilebilecek iki sınıfın varlığını belirlediğini kanıtlamıştır. KP bunu sürekli ayrı görmüştür, o bugün bile burada üretici güçleri geliştirecek bir burjuva-demokratik devrimin yaşanması gerektiğinden, ancak ondan sonra sosyalist devrimin düşünülebileceğinden hareket etmektedir.

Sen 73 Kasım ayında tutuklandın, değil mi?

Evet. O tarihe kadar tekstil fabrikasında çalıştım, bu nedenle genel greve, 1973'deki darbeye karşı direnişe katıldım. Bu benim için müthiş bir tecrübeydi ve halk açısından büyük bir bilinçlenme süreci anlamına geldi.

Genel grev iki hafta mı sürdü?

Evet, genelde öyle, ama fabrikadan fabrikaya süre ayrıdır. MLN 1972'de askeri olarak yenilmişti, önderler cezaevindeydi, bu nedenle örgütün direnişe hiç katkısı olmadı. Solun diğer örgütleri legaldi ama, darbe ve ordunun rolü üzerine değişik perspektif ve değerlendirmeler mevcuttu. Bu nedenle hareketin birleşik bir pozisyonu yoktu. Genel grevin ne kadar sürdürüleceği konusunda açıklık yoktu, darbecileri kovuncaya kadar mı yoksa direniş göstermek için süresi sınırlı bir genel grev mi yapılacaktı? Fabrikalar, okullar, mahalleler ele geçirilmişti ama, sol net bir dille konuşmadı. İki büyük kamp vardı, birisi düzenli geri çekiliş için saatin geldiğini söylüyordu. Diğeri ise her şeyi aynı karta oynamaya hazırdı.

Cezaevinde nasıl örgütlendiniz?

Punta de Rieles kadın cezaevinde 700 ile 800 arasında kadın vardı, hepsi siyasi tutukluydu. Milico'lar (cezaevi görevlileri) tüm zulüm repertuvarını uyguladılar, ideolojik ve politik olarak işimizi bitirmek istiyorlardı. Her bir tutsak konu-

sunda son derece iyi bilgileri vardı, kişiliklerini, zayıf yönlerini biliyorlardı. Tutsakların her ayrıntısını ortaya çıkarmak için her yola başvuruyorlardı, psikologlar ve siyasi örgütler tablosunu çok iyi bilen kişileri kullanıyolardı bu işte. Ve kadın olarak tabi ki toplumsal politik ve silahlı mücadeleye aktif olarak katıldığın için iki defa cezalandırılıyorsun. Biz kadınlar aynı anda bir çok şeyden, toplum içindeki rolümüzden, ailedeki yerimizden ve çocuklarımızdan kopmuştuk. Milico'lar tutsakları üç kategoriye böldüler: inanmış, 'fanatik' ve kendilerinin ulaşamayacağı kadınlar, etkilenebilecek diye değerlendirilen zayıf kadınlar ve işkence sonucu çözdüklerini düşündükleri kadınlar. İlk dönemde birbirimizle ilişkilerimiz çok oluyordu, buluşuyor, daha sonra bölüşülen elişleri yapıyorduk. O zamanlar dış dünyayla, aile yakınlarımızla da ilişkilerimizi sürdürüyorduk. Ama 74-75'den sonra her şey sertleşti, hemen hemen sekiz yıl boyunca hiç bir bilgi alamadık. Gazete verilmiyordu, sadece El Salvador'da yeniden yirmi gerillanın öldürüldüğünü bildiren gazete küpürleri veriliyordu, vs. Hücrelerde 10 ile 16 kadın birarada kalıyordu. Böylece bir çok faaliyeti örgütleyebiliyor, öğreniyor, tiyatro oynuyor, güzel şeyler yapıyorduk. Milico'lar bizi tamamen verimsiz bir işe verdiler, 15 ile 20 kadından oluşan çalışma grupları halinde yabani ot yoluyorduk, bizim arkamızdan başka bir grup gelip bizim delik deşik ettiğimiz alanı yeniden dümdüz yapıyordu. Cezaevinin çeşitli bölümleri birbirlerine tamamen kapalıydı, her bölümde dört hücre vardı. Meselâ sigara artıkları toplamak zorundaydın cezaevinde veya bir at gibi araba çekmeye zorluyorlardı seni. Bu zorla çalışma bizi bedensel tükenmenin sınırına getirmek istemelerinden de kaynaklanıyordu. İşkenceden sonra omurgalarında veya kan dolaşımı sistemlerinde sorunları olan yoldaşlar en sıcak yaz gününde yakıcı bir güneş altında dört saat tarımda çalıştırılıyordu, ve bu bir yaz boyunca sürüyordu, su içmek yasaktı ve bir dizi başka baskı önlemi de vardı, ot yolarken yukarı bakmak meselâ yasaktı, bütün gün ne derlerse onu yapmak zorundaydın. Ve bizim özellikle omurgalarımız sorun yaratıyordu.

Kadınların siyasi bilinci erkek tutsaklarınkine kıyasla nasıldı?

Bizim erkeklere nazaran çok daha az bir ideolojik ve politik eğitimimiz vardı. İçimizden çoğu cezaevinde on yıl kendi siyasi çalışmalarından dolayı değil, bir yoldaşın eşi olduğu için yattı. Bunu söylerken kadınları küçümsemek istemiyorum, tersine. Çünkü çok fazla ideolojik-politik bilince sahip olmadan on yıl cezaevini çekmek kolay değil. Ama burada tabi ki bilinç de bir rol oynuyor, anlıkı kast

etmiyorum, kendi yaşamına nasıl yaklaştığını kastediyorum. Bu sadece işkence gibi aşırı durumlarda değil Milico'ların bizim beyinlerimize karşı yürüttüğü günlük savaşta da tayin edici bir öneme sahipti. Sadece onların "tavsiye" ettiği kitapları, düpedüz faşist kitapları, asker kökenli yazarların, sovyetologların, Mussoloni'nin ve faşistlerin kitaplarını okuma iznine sahip olduğumuz dönemler de vardı.

Ne zaman serbest bırakıldın?

1981'de cezamı çekmiştim ama güvenlik kanunlarına uygun olarak cezaevinde tutmaya devam ettiler. Hemen hemen bir yıl daha cezaevinde kaldım ve 1982'de İsveç'e sürgün edildim.

MLN sürgünde, özellikle Avrupa'da ne yaptı?

İyi bir soru. MLN bilindiği gibi dağıtıldı ve düzenli geri çekiliş olanağına sahip olamadı. Avrupa'ya geldiğimde gerçeğin kaba bir şekilsizleştirilmesinin yaşandığı intibasına kapıldım. Aynı şey benim içerisinden geldiğim cezaevi gerçeği için de söz konusuydu. İnsanlar sürgünde kendi kendilerini kaybettiler ve Lenin'in deyimiyle orada düşüncelerin fahişeliği yaşanıyordu. Çünkü sürgünde günlük sosyal mücadele yok, buna rağmen sürgündeki insan aynı zamanda kendi örgütünü yaratmak, yeniden yaratmak için çalışıyor ve bunu Avrupa'dan yapıyor. Benim için bu tamamen saçma bir devrimci süreç fikri, çünkü devrimci örgütler kendi ülkelerinin sınıf mücadelesinde doğar ve büyürler. Avrupa'daki tüm ideolojik tartışmalar çarpıtılmış bir gerçek problemine dönüştü. Cezaevinde yalıtılmış olmamıza ve bilgisiz kalmamıza rağmen düşmanın nerede oturduğuna ilişkin net bir fikrimiz vardı. Ülkede neler olduğuna ilişkin açık düşüncelerimiz vardı. En azından bu oraya gelince bende ortaya çıkan ilk intibaydı. Avrupa'da sürgünde Uruguay'da henüz daha karara bağlanmamış şeyleri kararlaştırmak istiyorlardı. Ayrıca sürekli de bölünüyorlardı. Saatlerce sürgündeki gerçek Tupamaro'ların kim olduğunu, örgüte yeniden nasıl yaşam kazandırılacağını tartışıyorlardı. Halbuki MLN ancak 85 Mart'ında yeniden yaşama kavuştu.

Sürgünde sadece Uruguay'dan binlerce kilometre uzakta değildik, olaylara da tamamen farklı bakıyorduk, baskının fleksibl olmayan bir değerlendirmesi hakimdi. Demokratikleşme süreci ve halkın katılımı da tamamen yanlış değerlendiriliyordu. Ama sürgün önemli bir rol de oynadı: bir dizi mülteci dayanışma çalışması

yaptı ve misafir bulundukları ülkelerde önemli ilişkiler kurdu, zamanı öğrenmek için kullandılar ve bir çok başka Latin Amerika'lıyla tanıştılar. Bunlarla sürgünde insanların politik tartışma yapmamalarını kastetmiyorum, ama öncelik buradaki insanların ihtiyaçlarına tanınmalıdır. Bizim burada uygulamamız istenen bir çizgi oradan oluşturulmamalıdır. Uruguay'da para kazanmak için sekiz saat çalışmanın ve bunun yine de hiç bir şeye yetmemesinin ölçüsü de Avrupa'da sürgünde kaybediliyor.

Bunun ideolojik yansımaları da oldu mu?

Tabi. Hangi gerçeği yaşıyor ve onun ne anlama geldiğine ilişkin bir bilinç oluşturuyorsan, ona göre de bazı şeylere belli bir bakışı sergiliyorsun. 1983'de, henüz daha diktatörlük altında sendikaları ve kitle çalışmasını yeniden yaratan insanlar bu iş için inanılamayacak fedakârlıklarda bulundular, örneğin dolmuş parasını harcamamak için kilometrelerce yolu yaya yürüdüler. Tabi ki bu küçük bir şey. Ama ekonomik olarak ayakta kalabilmek için verilen günlük mücadele, ev bulabilmek için çekilen sıkıntılar bir kez yaşanmalı. Bunlar Avrupa'da sürgünde artık pek fazla bilinmiyor. Ben önceleri Uruguay'da yaşarken evimde ne buz dolabı ne de televizyon vardı, ama bunlar İsveç'te en temel ve vazgeçilmez şeyler. Orada gerçekten başarabildiğimiz tek şey dayanışma faaliyeti ve eylemcinin eğitilmesiydi, ve bunu yaparken o eylemcinin bir yabancılaşma toplumunda kendi kendisini tüketmemesini, kendi kendisine yabancılaşmamasını ümit ederek!

Uruguay'a ne zaman geri döndün?

Mayıs 1985'de. Ve daha bir ay sonra bana sanki hiç ülkeden ayrılmamışım gibi geldi. Eskiden tanıdığım şeyleri yeniden buldum ve özellikle gençlerde yeni şeylerle tanıştım. Bir çok alanda bugünün Uruguay'ı çok daha açık hale geldi, birçok konuda açık açık konuşmak mümkün artık. Bu gizli bir örgüt olarak bizim için önceden mümkün değildi. Buradan benim için kitlelere kök salmanın tamamen yeni bir panoraması çıkıyor. Uruguay'ın kendi özellikleri var, MLN'nin tarihsel önderleri yaşıyor ve bugün halkın ortasında bizim tecrübelerimiz üzerine tartışabiliyorlar.

Ayrıca oldukça da meşhurlar, bir mitos, büyük bir güven var.

Evet, hatta çok fazla. İnsanlar politik tutuklular için affı savundular ve diktatörlüğe karşı sessiz bir mücadele sürdürdüler. Halk MLN üyelerini bir biçimiyle kabullendi, eleştirerek kabullendi. İnsanlar bizden çok şey bekliyor. Bizim kafamızı da bu yoruyor, çünkü devrimci öneriler çok iyi düşünülmelidir ki, insanlar onlarda kendilerini bulabilsin. Öneriler insanların bilinç seviyesine göre şekillendiriliyor. Ve bu bana çok doğru gözüküyor. Eskiden çok şey fazla eleştiri olmaksızın kabullenildi.

Ordunun politikası ve ekonomik modeli devam ettirildi, bu baskı aygıtı ve devletin rolü için de geçerlidir. Yoksul insanların ekonomik durumu giderek kötüleşiyor ve işçiler alım güçlerini kaybettiler. Orta zümre derin bir kriz içerisinde. Ama gerçekten önemli oranda değişen bir şey var ki, onlar da halk için çözüm önerileri. Bir durgunluk var, hiç bir örgütün kitleleri gerçekten ikna eden bir önerisi yok. Tabi insanlarda temel yönelim noktaları var, meselâ diktatörlük altındaki insan hakları ihlallerinin, insanların kayıplara karıştırılmasının, kaçırmaların, cinayetlerin, işkencenin cezalandırılmasını talep ediyorlar. Bu bayrak altında yürüyor insanlar ve yürüyüşleriyle kurbanların ülke için bir şeyler yaptıklarını da kabul ediyor, bir şeyler yapmaya devam etmelerini gelecekte de bekliyorlar.

Okullardaki seviye değişti, gençler için tarihe ve bilgilere ulaşmak çok daha zorlaştı. Eskiden işçiler grev kırıcılarına tamamen karşıydılar, bugün bunlara karşı belli bir müsamaha gösteriliyor. Eskiden bir işçi kendisini bir sınıf şemasına uydurmayınca sert bir şekilde eleştiriliyordu, bugün insanların kendiliğindenci tepkileri daha başka. Örneğin derin toplumsal eleştirinin ifade edilmesini ve bulmasını engelleyen karanlık güçler saflara daldı. Gençliğin büyük çoğunluğu artık bugün, gençliğin devrim için barikatlara çıktığı 68-70'de olduğu gibi, politik olarak aktif değil. Bugün bir tüketim toplumunda yaşıyoruz, insanların yoksullaşma nedeniyle tüketime erişemedikleri bir tüketim toplumu. Bugün, demokratik açılımdan dört yıl sonra, örgütler halen yeniden inşaa aşamasında bulunuyor, çünkü hareketi yeniden örgütlemek sadece aygıtları yeniden yaşatmaktan çok daha büyük bir görev. İnsanlara bir de yaşadıkları gerçekleri anlatmamız, onları teorik olarak bir şeylere ikna etmemiz, onlara bir devrim yolu önermemiz gerekiyor. Ayrıca bir örgüt kişilerin basit toplamından fazla bir şeydir. O bir birlik olabilmelidir ve bunun için insanlara tartışma fırsatı verilmelidir. İnsanlar örneğin sürekli kendi üstlerindeki yapıların karar vermesinden bıkmış, tabandan kopuk kararlardan bıkmış. Böyle bir

şey her coşkunluğu öldürüyor. Bazı kavramlar halk arasında kullanılıyor, ama temel içeriklerini, özlerini kaybetmişler, örneğin bugün tüm sol insanların katılımından bahsediyor, ama bu kavram müthiş derecede çarpıtılmış vaziyette; halk iktidarından (poder popular) bahsediliyor ama, içeriği doldurulmuyor. Bu önemli kavramlar içi boş bir popülizmin mezarına düşmüş vaziyette. Eskiden bu kavramlar bunları net olarak tanımlayan sadece solun bir kesimi tarafından kullanılıyordu. Bugün bunlar, savaşkan bir alternatif veya insanların gerçek katılımını sergilemeden herkesin ağzında. Sol örgütlerin hiçbirisi bugün kapsamlı bir durum değerlendirmesi yapıp çözüm önerileri ifade edecek konumda değil.

Örgütlenme ve yeniden örgütlenmeden bahsettin. MLN aygıtının çok iyi çalıştığını, siyasi çizginin net olduğunu ve bugün insanları sokağa dökebilecek durumda olduğunu gördüm. Diğer tarafta iç durum oldukça içler acısı, acınacak özellikte, taban gruplarında hiçbir şey doğru dürüst yürümüyor, üyeler randevulaşıyor ama, randevulara uymuyor, geç geliyorlar yada hiç gelmiyorlar. Devrimci coşku eksik. Eskinin bir çok yoldaşı sahneyi terk etti. Tupamaro'lara ne oldu böyle?

Hiç bir örgüt kendisini çevreleyen sosyal gerçeklikten kopamaz. Bir politik çizgi sadece yazılı anlatımlarla, plân yapmakla, somut önerilerle oluşmaz, itici güç sürekli insanlardır. Ve insanların davranışları ise sınıf bilincine ve kişisel inançlarına bağlıdır. Gerçekten insanlar yapılması gereken şeyleri severek yapmıyorlarmış gibi bir görüntü var, sosyal angaje mevcut, ama düşünceler henüz daha tek tek üyelerin tamamen kendilerini vererek ve yürekleriyle katılımını sağlayacak kadar ilerlemedi. Bunu başarmak çok zor bir görev olacak, çünkü devrimci ümitler başarısızlığa uğradı ve bugün çok küçük, çok daha mütevazi bir şekilde varlıklarını sürdürüyorlar. Tüm örgütler programlarını yeni gerçeklik karşısında denemeli, yeniden düşünmelidirler ve kendilerini bir özeleştiriye tabi tutmalıdırlar, ama toplum içerisinde bir özeleştiriye, iç çekişmelere değil. Yıllarca sürekli sadece kendi burnumuza bakarsak aynı yerde saymaya devam ederiz. Ve daha bugünden birçok grup çözülüyor, çünkü kendi iç çelişkilerine takılıp kalmışlar. Her devrimci girişim insanların bilincini ve angaje olma derecesini gözetmek zorundadır. Bugünkü Uruguay'da kafalarımız neyi yapamayacağımız ve neyi tekrarlayamayacağımız konusunda açık olmalıdır. Halkın devrimci süreçte oynadığı rolün yerini kimse dolduramaz, bu doğrultudaki her girişim kendi kendini kandırmaktır.

Herhangi yeni bir şey olursa, o zaman insanların bundan haberi oluyor, birleşip coşkuyla ortak dava için mücadele ediyorlar, insan haklarının savunulması örneğinde bu böyle oldu. Bunu yaparken de, onlara bu fikri kimin verdiği tamamen ilgi dışı, önemli olan içerik!

Ama Uruguay dünyadan yalıtılmış bir ülke de değil ve bugün dünyada büyük şeyler oluyor, ideolojik alandd da. Bunların MLN'ye etkileri var mı?

Uluslararası gelişmeler konusunda burada politik olarak aktif olan insanların da çok az bilgisi var. Küba'daki yeniden şekillenme süreci (**rectificacion**), perestroika, sandinist devrim, El Salvador'daki gelişme konusunda sadece bölük-pörçük şeyleri öğrenebiliyoruz. Bu çok az bilgilerle burada suni yorumlar yapılıyor ve şiddetle benzerlikler aranıyor. Perestroika burada herkes için iyi, sosyal demokratlar ve sağcılar, devrimci gruplar ve reformistler, evet, herkes perestroikada bir şey buluyor. Tam da biz politik aktif insanlar olguların yüzeyselliği ile aslında yetinmemeliyiz, kaldı ki bunları mekanik olarak diğer ülkelere aktarmak da saçma. Latin Amerika'da yeni burjuva demokrasilerinin yeniden ortaya çıkması ile birlikte, reformizm hareket sahasını oldukça genişletti, sosyal demokrasinin ve yeni sağın Latin Amerikan varyantları yükselişte. Bu yeni düşüncelerin, örneğin endüstri devletlerinde olduğu gibi, burada ekonomik alanda karşıtları yok, bunlar sadece kafalarda mevcut. Bu fikirler müthiş derecede zorba diktatörlüklerden sonra ortaya çıktı, ve halklar özlemi duyulan değişikliklerin çarpışmasız, acısız, kansız, kaybolansız bir barışçıl yolla gerçekleştirilmesini ümit ediyorlar. Bu reformist özlem ve rüyalar, korkudan çıktı ve Latin Amerika'da bu yol için ne ekonomik ne de tarihsel bir perspektif olmaması gerçeğine rağmen, yayıldı. Eskiden Latin Amerika'da burjuva demokratik bir dönemin mümkünlüğüne ilişkin hayaller varken, bugünkü hayaller esas olarak en az direniş gösterme yoluna bağlanıyor. Çünkü insanlar bugün dünden daha fazla yoksulluk ve adaletsizlik sorununun çözümünü özlüyorlar. Ancak çözüm için halk açısından en az kurbana yol açacak bir yol izlemek istiyorlar. Ve bu ham bir hayal! Latin Amerika'daki yeni burjuva-demokratik demokrasiler halk için değil sadece diktatörlükler için bir çıkış yoludur. Çünkü ekonomik model ve baskı aygıtı, örtülü de olsa yaşamaya devam ediyor. Örneğin bunu Uruguaylı ve Arjantinli işkenceciler için çıkarılan af kanunlarında görebiliriz.

İnsanlara yalan söylenmemeli, kurtuluşlarının yolu, sorunlarının çözümleri

ve iktidarın alınışı konusunda yanlış şeyler anlatılmamalıdır. Ama başka bir şey de bugünkü durumda ütopik olan sloganları ortaya atmaktır. Artık sadece günlük politika (**realpolitik**) yapmamız gerektiğini, kendimizi mümkün olanla sınırlamamız gerektiğini söylemek istemiyorum. İnsan kendisini yanıltmamalı! Bir taraftan insanlar solun bugünkü konumuyla başaramayacağı şeyleri talep ediyor. Sol bir yönüyle halkı küçümsüyor. Diğer taraftan -ve bu kesinlikle bir çelişki- insanların kafalarında çatışmaları, ölümü, kaybolanları, olağanüstü halleri görmemek isteyen, bunları ne pahasına olursa olsun engellemek isteyen muhafazakâr ve konformist özlemleri var. Ve iki pozisyon da geçerli. Örneğin insanlara burjuvazinin biraz ilerici bir kesiminin seçim zaferinin sorunlarını biraz da olsa çözeceğini anlatamayız. Ama seçim kampanyasından da tamamen geri çekilemeyiz. Halkta bilinç yaratmalıyız ve bunun için tabanda çalışmalıyız, net, açık, ahlaki bir tutumla!

MLN-Tupamaro'ların merkez ve yürütme komitesi üyesi Eduardo Leon Duter ile röportaj

1969'da MLN'ye girdim, bundan bir yıl önce öğrenci hareketi düzeyinde MLN ile ilişkilerim vardı. Ben taşralıyım, orada da siyasi olarak aktiftim. Ellili yıllarda önemli iş mücadelelerine tanık olan "Anglo" et fabrikasının bulunduğu küçük bir şehir olan Fray Bentos'luyum. Buradan Montevideo'ya protesto yürüyüşleri olmuştu. Oldukça canlı bir öğrenci hareketi de mevcuttu, ben de o hareketle çalışıyordum. O sıralarda henüz daha çocuk olmama rağmen dikkatlice Küba Devrimi'ni izlemiştim. 67 yılında Montevideo'ya yüksek öğrenim için geldiğimde çoktan siyasetle ilgileniyordum. Bir kaç ay birlikte çalıştığım komünist gençliğe yakın hissediyordum kendimi.

1967'de kaç yaşındaydın?

Onsekiz. Beni Che Guevara'nın ölümü derinden etkilemişti, o aynı zamanda sol içerisindeki ideolojik tartışmanın yeni bir aşamasına işaret etmişti. Bu tartışmaların konusu partinin rolü, politik örgütlerin rolü, mücadelenin yol ve yöntemleriydi. Ve devrimin yolu ile iktidarın ele alınışı üzerine yapılan bu tartışmaya çok sayıda insan katılıyordu. Bu tartışmalar Bolivya ve Uruguay KP'leri ile onların gençlik örgütlerinin tutumunun sert bir eleştirisine yol açtı. Sorularımıza parti zir-

vesinden yanıt alamıyorduk; KP Che'yi Bolivya'daki mücadelenin objektif şartlarını dikkate almayan ve ülkeye devrimi dışarıdan dayatan bir "maceracı" olarak tanımlıyordu. Bu pozisyonlarından dolayı KP gençliğini terk ettim ve tıp öğrencilerinin bağımsız bir grubuna katıldım.

O sıradaki özel yaşantın nasıldı?

İyi bir tıp öğrencisiydim, ailem bana para gönderiyordu ve ben ara sıra kitap satıyor veya fakültede çalışıyordum. Kardeşimle birlikte kiralık bir evde oturdum ve gençliğin normal eğlencelerine katıldım.

Bir kız arkadaşın var mıydı?

Evet, 68'de eş olarak birlikte yaşadık. Bu hepimizin çok okuduğu bir dönemdi, bugünkünden çok daha fazla okuyorduk. Sol içerisinde sürekli tartışılıyordu, Sovyet-Çin kutuplaşması söz konusuydu. Sürekli herhangi bir teorik sorun gündemdeydi, çünkü biz yanıt ve örgütsel biçim arıyorduk. Bu siyasi atmosferde öğrenci hareketi 1968'de üniversite bütçesi ile ilgili mücadelesini yürütüyordu ve Mayıs'da taşıma ücretleri yüzde yüz artırıldı. Biz öğrenciler halk bileti için mücadele ediyorduk. Yöntemlerimiz sokak ajitasyonu, mitingler ve zora dayalı çatışmalardı. Ve bütün bu mitingler ve yürüyüşler polis tarafından dayak yoluyla dağıtılıyordu. Sürekli bizim için merkezi bir nokta haline gelen "18 Temmuz" caddesine çıkıyorduk. Bu çatışmaları saatlerce sürdürebilecek durumdaydık, dağılıyor, kısa süre sonra yeniden buluşup yürüyüşe devam ediyorduk. Ve bunu her gün yapıyorduk. Böylelikle sokakta sürekli bir seferberliğe ulaşabildik.

O sırada sen oldukça gençtin. Seni dövebileceklerinden, tutuklayabileceklerinden, kötü muameleye maruz kalabileceğinden veya doktor olarak kariyerini devam ettiremeyeceğinden korkmuyor muydun?

Hayır, bu ateşli olduğumuz ve heyecanla savaştığımız bir dönemdi. Çatışma tecrübesinde korku kayboluyor, mücadele ruhun sana inanılamayacak güç veriyor. Baskılar o dönemde oldukça ağırdı, ama kesinlikle bir kaç yıl sonra gösterecekleri şiddet boyutunda değildi ama, bütün yürüyüşlerde öğrenciler tutuklanıyor, joplanıyor, göz yaşartıcı bomba ve su fışkırtıcılarla kovalanıyordu. Bir kaç kez sopa

yemiş olmama rağmen, hiç yakalanmadım -şansım mı yaver gitmişti yoksa akıllıca mı davranmıştım bilmiyorum. O sırada öğrenci hareketi içerisinde yaşadığımız süreç kişisel bir süreç değil, korkuyu kaybettiğin kitlesel bir süreçti. 1968'de yine önemli iş mücadeleleri ve sendika yürüyüşleri oldu, özellikle banka çalışanları direniyordu. Ve biz öğrenciler onları destekliyorduk. 13 Ağustos'da sokakda ilk öğrenci, Liber Arce öldü ve ona sıkılan kurşunlar tüm halkı ayaklandırdı. İnsanlar cenaze töreninden geri dönerlerken müthiş hırslarını boşaltacak bir şey bulamadılar ve birdenbire "18 Temmuz" caddesindeki camlar kırılmaya başlandı, önce seçilerek sadece banka ve uluslararası şirketlerin kollarının camları kırıldı, daha sora orada varolan herşeye saldırıya dönüştü ve herşey kelimenin tam manasıyla paramparça edildi. Sağ basın bu olayı bir gün sonra oldukça kurnaz bir şekilde kullandı ve öğrenci hareketi tuzağa düştü. Biz henüz daha hiç mi hiç olgun değildik ve tüm camların kırılmasının doğru olup olmadığına ilişkin tartışmayı bize dışarıdan dayatmalarına rağmen kabul ettik. Halbuki sorunun başka bir şey olduğu açıktı. Sorun gerçekte büyük adımlarla bir diktatörlüğe doğru ilerleyen bir demokrasiye karşı nasıl mücadele edeceğimiz sorunuydu. Tüm ifade ve düşünce biçimleri sınırlandı, gazeteler kapatıldı ve düşünce ve sendika özgürlüğü artık yoktu.

Yani sizin gündeminizde baskıya vereceğiniz kendi yanıtlarınız vardı, öyle mi?

Evet. Hareket 22 Eylül'e kadar olduğu yerde saydı. Bu tarihten itibaren hükümet tam hızla üniversitenin özerkliğini ortadan kaldırmaya başladı.

Liber Arce'nin öldürüldüğü yürüyüşün hedefi neydi?

Öğrenciler fakültelerin ve üniversite kliniğinin polis tarafından aranmasını protesto etmek için yürümüşlerdi, polis sözde MLN'nin yeni kaçırdığı ve üniversitede sakladığının tahmin edildiği Pereyra Reverbal'i aramıştı. Bu tabii son derece saçmaydı, ama polise üniversite özerkliğine karşı hareket etmenin bahanesi oldu. 22 Eylül'de üniversiteden hareket eden yürüyüş sırasında polis topluluğa ateş açtı, bunun sonucunda iki öğrenci, Susana Pintos ve Hugo de los Santos öldürüldü. Hükümet üniversiteyi on günlüğüne kapattı ve kapıya askerleri nöbetçi olarak koydu. Baskının bu çeşidi bizim o tarihe kadar uyguladığımız tüm direniş biçimlerini tartışmalı hale getirdi. Çünkü sokakta kitlesel bir gösteri ile göz yaşartıcı bomba, at, su fışkırtıcısı, jop ve tutuklama yöntemlerini kullanan bir baskıya karşı mücadele

edebilirsin ama ayaklanmaya karşı mücadele tüfeklerinden ateşlenen kurşunlara ve bunların geride bıraktığı iki ölüye ve birçok yaralıya karşı bir şey yapamazsın. İki gün içerisinde Tıp fakültesindeki bir miting sırasında 50 kişi yaralandı ve bir başka öğrenci daha öldürüldü. Öbür gün tekrar iki ölü ve 50 yaralı. Öğrenci hareketi buna sürekli dayanamazdı! 50 ila 100 öğrencinin katıldığı noktasal eylemlere geçtik, bunlar belli bir noktada toplanıyor, propaganda yapıyor ve bazen de bir bankayı tamamen tahrip ettikten sonra dağılıyordu. Polisin müdahale etmesini beklemeden eylem alanı terk ediliyordu. Bu bir kaç ay sürdü, arkasından 68/69 yazı geldi ve mücadele yeniden yerinde saymaya başladı. Sokak mücadelesinin baskı mekanizması tarafından olanaksızlaştırıldığı bu süreçte öğrencilerde ve aynı tür baskılara maruz kalan bir çok sendikacıda MLN'nin baskıya daha iyi şartlarda yanıt vermeyi mümkün kılan başka mücadele biçimlerini de içerdiği düşüncesi belirdi. Liber Arce'nin öldürüldüğü sırada Pereyra Reverbel 'halk cezaevinde' tutuluyordu ve polis saklandığı yeri bulup onu kurtaracak yetenekten yoksundu. Sadece bu bile MLN'nin zaferinin kanıtıdır.

MLN ile ilişki kurmak kolay oldu mu?

Hayır, hiç de değil! 68 sonunda baskıya karşı efektif bir yanıt olduğu için Tupamaro'lar örgütüne katılmaya kararlıydım. Bir çok yoldaş benim gibi düşünüyordu, ilişki arıyorduk. Ve bir kaç ayımı MLN ile ilişki aramakla geçirdim. MLN yeraltındaydı ve basitce herhangi bir kişiye Tupamaro olup olmadığını soramıyordun. Ve bazen de sana güvenlik nedeniyle hayır diyorlardı, örgütle hiç bir ilişkileri olmadığını söylüyorlardı, gerçekte ise örgütün militanıydılar.

Yoldaşlar sana hangi görevi verdi?

Öğrenci hareketi içerisinde yürüyüşlere kortej olarak katılacak grupları örgütleyecektim. İnsanlara mücadelenin yeni tekniklerini, sapan kullanmayı, Molotov kokteyli kullanmayı, polis arabalarını durdurmak için kullanılabilecek yöntemleri de öğretecektim. Daha fazla polis arabasının gelmesini engellemek üzere trafiği bir çok noktada tıkayacak barikatlar kuruldu vs.

Bu kadar fazla öğrencinin MLN'ye girişi sorun yaratmadı mı?

Genel olarak yarattı. Öğrenci hareketinden gelen üyelerde sık sık kısa görüş-

lü bir mentalite izlenebiliyordu. Hızlı sonuçlar almak istiyorlardı; bir eylem bir çok durumda politik olarak tartışılıp değerlendirilmiyordu, daha çok eylemin teknik yapılışı ile ilgileniliyordu. Bunu yapanlar oldukça efektif çalışan, sağlam iş yapan, yüksek derecede fedakâr ve iyi yoldaşlardı ama, politik tahlil yeteneği eksikti. Eleştiri ve özeleştiriye pek kulak asmayan üyelerdi bunlar. Bunu yapmaları da mümkün değildi zaten, daha hiç yenilgi almamışlardı, hareketin doruk noktasını daha yeni gerilerinde bırakmışlardı ki, eski mücadele biçimi yenildiği için değil tıkandığı için yeni bir mücadele biçimine yönelmişlerdi. Sürekli volontarizm tehlikesine düşüyorlardı ve sürekli daha büyük ve daha fazla eylem yapmak istiyorlardı. Bu tutum önce tabandaki yoldaşlarda ortaya çıktı ama, önderliğin tutuklanmasından ve orta kademedeki insanların yakalanmasından sonra bu tür bir tutum doğal olarak yukarıya da taşındı.

Şimdi 1969 yılındaki Pando şehrinin işgaline gelelim...

Bir çok yoldaşımızın yakalanmasıyla sonuçlanmış olsa da bu örgütün oldukça büyük nitel bir sıçrama yapmasıydı. Kısa süre için de olsa ilk defa Uruguaylı gerilla bir şehri işgal etmişti. O dönemde benzeri büyüklükteki eylemler ne Şili'de ne de Arjantin'de olmuştu! Ve toplu tutuklamalara rağmen gerilla halen hareket edebilecek durumdaydı.

Bir gerillanın aşırı sayıda insana ihtiyacı var, çünkü baskı mekanizması sürekli daha sert darbeler indiriyor. Yeni katılan insanların yeterince tecrübeye sahip olmamasından kaynaklanan doğal bir sınırı var mı bunun?

Kayıplarımızın yerini relatif iyi doldurabildiğimiz için bu 69/70 yıllarında MLN için bir sorun değildi, örgütün orta kademeleri, gövdesi baskı sonucu 70'lerden sonra gündeme geleceği gibi henüz daha çok zayıf değildi. Tüm önderliğin 1970'de tutuklanmasından sonra örgüt **"yağlandı"**.

Sen de bir eylem grubundaydın. Adı "60. kol"du değil mi?

Evet. Bir dizi silahlı propaganda eylemi yaptık, haftada bir yada iki kez. 70 sonunda ben de tutuklandım. O sırada cezaevi henüz daha sonra alacağı şekilde değildi. Gerçi seni çözmek için bazı yöntemleri vardı, dayak, tehdit vs. ama, siste-

matik işkence yoktu. Emniyet Müdürlüğünden Punta Carretas cezaevine götürüldüm. Orada ilk kez örgütün bazı yoldaşlarıyla tanıştım ve inanılamayacak kadar uzun süre tartıştık.

Önceden tanışmıyor muydunuz?

Hayır, ben sadece "60. kol"dan kendi insanlarımı, askeri alandan, kitle cephesinden ve lojistikten bazı arkadaşları da tanıyordum ama hepsini kod isimleriyle biliyordum. Punta Carretas'da hepimizin örgütün mücadeleye devam edeceğine ve büyüyeceğine güveni oldukça büyüktü. Fatalizm yoktu, cezaevinde bulunsak da örgüt olarak henüz daha yenilmemiştik. Bu daha sonra "Libertad" cezaevinde tamamen değişecektir.

Örgüte sızılması gibi bir sorununuz var mıydı?

Hayır, çünkü MLN o an, tüm baskı aygıtları için, Mitrione gibi ABD'li danışmanlarıyla birlikte tüm polis için bir sürprizdi. MLN olgusunu kavrayıp ona karşı mücadele edecek durumda değillerdi. Daha yeni kır gerillasına karşı mücadeleye hazırlanmışlardı. Bizde söz konusu olan ise herkesin birbirini tanıdığı kısmen küçük bir şehirdeki şehir gerillasıydı. Halkın bize büyük sempatisi vardı. Baskı mekanizması yeni duruma çabuk alışıp, yeni olanı çabuk öğrenmesine rağmen, bir ilk sürpriz anı vardı. 1972'ye kadar bizim için ajanlar sorun değildi. Yenilgi ondan sonra da sızmalarla açıklanamaz, bugün bile, düşman saflarına geçen en önemlilerden biri olan Amodio Perez'in örgüte ajan olarak mı sokulduğu, yoksa daha sonra mı düşmanla işbirliği yaptığı konusunda saflarımızda ortak bir görüş yoktur, bazıları baştan itibaren örgüte ajan olarak sokuldu diyor, diğerleri bunun doğru olmadığını söylüyor. Ama yenilgi konusunda tayin edici olan bu değildir.

Varsayılan bir sızma aslında bir çok insan için yenilgi sorununu politik olarak tartışmamak için bir mazeret de teşkil ediyor.

Aynen doğru! Bu solun alışılmış kötü itiyatlarından birisi, suçu sadece CIA'ye yükler, Şili'deki darbenin suçu CIA'dedir, CHE'nin katledilmesinin suçlusu CIA'dir, gerilla hareketlerinin tüm yenilgilerinin sorumluluğunu CIA taşır vs. Halbuki CIA belli bir rol oynar, tabi ki bize karşı savaşmadığını düşünmek gülünç

bir şey olur! Yukarıdaki türden bir tutum solun hatalarının tahlilini engellemektedir. Solun yanılgılarının örtüldüğü diğer bir şemsiye ise yenilginin sızmalarla, örgüte sızan ajanlarla açıklanmasıdır. Eskiden ERP'in adamı olan Gorrianan Merlo'nun veya Montonero şefi Firmenich'in gizli servisin ajanı olduğuna dair kimilerinin iddiası, Montonero'ların ve ERP'nin ne olduğuna ilişkin bir analiz değildir. Bu tür dedikodular normal işleyişte kendilerini "iyi bilgilenmiş" diye adlandıran gazeteciler tarafından yayılır ve solun belli bir bölümü tarafından, kısmen eskiden gerillaya katılmış olan insanlar tarafından da üstlenilir ve böylece kendi hatalarını bu şekilde gizlemeye hizmet eder. Bunlar belli bir dönemde bu hareketlerin doğuşuna yol açan ideolojik ve toplumsal temelleri ve daha sonra doğal sınırlarına çarptıkları için yenilmiş olmalarını kavramıyorlar. Darbe yediler ve bunu etkisizleştirip atlatamadılar. Yetmişli yılların tüm gerilla hareketlerinden hiçbirisi kendisini sonradan yeniden gerilla olarak örgütleyemedi. Bu, isteselerdi bile yapılamazdı, halkla birlikte yapılamazdı, bugün artık ne sosyal taban ne de ideolojik dayanak bulabilirlerdi.

...Gorriaran Merlo'nun da katıldığı söylenilen Ocak 89'daki Tablada kışlasının eski ERP'liler tarafından işgali bir örnek...

Doğru. Bu nedenle bütün yenilgi süreci anlaşılmak zorundadır. 1971 bizim için karar yılıydı: Bu yıl en önemli askeri eylemler yapıldı, Punta Carretas ve kadın cezaevinden örgütün vurucu gücüne etkili örnekler teşkil eden çeşitli firarlar yaşandı. Yanısıra **Frente Amplio** eleştirel olmak kaydıyla desteklendi, seçim kampanyası sırasında ateşkes ilân edildi. Bu sendikal mücadele ve öğrenci hareketinden politik kazanç sağlamayı olanaklı hale getirdi. Arkasından 1972 yılı vè Pacheco'nun takipçisi olan Bordaberry hükümetiyle cepheden çatışma gündeme geldi. Firar eylemlerinden sonra silahlı kuvvetler üzerimize salındı.

71'de cezaevinden sen de mi kaçtın?

Evet, ve 72 Haziran'ında tekrar yakalandım. 9 ay kırlarda kaldım ve ormanlarda Tatu planını hayata geçirmeye çalıştım. Montevideo'da nasıl zulalarımız varsa, kır da da Tatucera'larımız (toprak altında gizlenecek yerlerimiz) vardı. Benim grubum önce Paysandu yöresindeki Queguay ormanına gitti, Uruguay için büyük bir ormandır ama gerçek bir korunma için yeterli değildir. 9 ay orada sınır bölge-

sinde kaldık ve askeri eylemler yaptık. Ordu bizim oradaki ormanda oturduğumuzu biliyordu ama bize ulaşamıyordu.

Tatu planının başlangıçtaki ana fikri neydi?

Silahlı eylemin halk içerisinde belli beklentilere ve bilince yol açacağı düşüncesinden hareket ediyordu. Montevideo'daki MLN eylemleri sadece MLN'yi değil tüm bir solu bir adım ileriye götürmeye katkıda bulunmuştu. Ama Montevideo düşüncesinin kırlarda hiç bir dayanağı yoktu, buralarda oldukça muhafazakâr hatta gerici düşünceler hakimdi ve sol yerleşik değildi. Tatu Planı ikinci bir cephe açmak istiyordu.

İkinci cepheyle başarı elde ettiğinize inanıyor musun?

Durumu gerçekten değiştirmek için bir gerillanın askeri eylemlerinden daha fazla şeye ihtiyaç duyulduğuna inanıyorum ben. Bu işler başka türlü yürüyor, aslında tersine yürüyor. MLN'nin eylemleriyle Montevideo'da bilinç yarattığı doğru değildi, Montevideo'daki bilinç uzun dönemli bir sınıflar mücadelesinin ürünüydü. Bu sınıflar mücadelesinde mücadelenin çeşitli biçimleri taşıyıcı olabilmişti ve MLN'nin eylemleri belli bir dönemde ilerici kesimlerin bir ifadesiydi. Ama sınıflar mücadelesinin önceden yaşanmadığı bir yerde MLN'nin eylemleri bir bilinç de yaratamaz ve billurlaştıramazdı. Bugün örneğin af kanununun oylamasında taşradaki insanların çoğunluğunun af için (işkencecilere af, ç.n.) oy kullandığını gördük. Bu tutumda tayin edici olan, inanıyorum ki, düşüncelerin ve propagandanın yaygınlığı değil, insanların pratiğiydi. Örgütlü mücadele pratiğinin olduğu yerlerde, Montevideo'da ve ülke içerisindeki Juan Lacaze, La Paloma, Paysandu gibi şehirlerde kazanan Voto Verde (işkencecilere affa hayır oyu) oldu. Bir örgütün eylemleri aslında sadece düşüncelerin yayılmasının bir başka biçimidir, afiş, toplantı, tartışma panelleri vs. gibi eylemler de bir biçimdir. Bilinçteki büyük ilerlemeler mücadele tecrübesinin bir ürünüdür.

Bu 72 yılı için, yenilgi yılı için ne anlama gelmektedir?

1972'de örgüt en önemli askeri eylemlerini gerisinde bıraktığı bir noktada bulunuyordu, eğitilmiş kadroları vardı ve üyeleri büyük ölçüde dışarıdaydı, bir kitle

örgütü ve kitle hareketi mevcuttu ve güçlü bir sendika söz konusuydu. Ama bu sıradaki askeri eylemlerimiz ne insanlara ne de hükümete ulaşabildi. Bu yöntemle ulaşılabilecek olanın sınırına gelmiştik; daha büyük bir banka soysan ve daha büyük bir firar da örgütlesen artık bunlarla kimseyi etkileyemiyordun. Hiç bir şeyi ve kimseyi artık bunlarla sarsamıyordun. Gerilla yönteminin sınırlarına gelmiştik. Devam etmek demek, daha büyük güçle aynı engele vurmak ama vurarken aynı aracı elde tutmak demekti. Bu benim için yanılgımızın merkezidir. Bu tam da devrimi nasıl düşündüğümüzü, kitlelerin ve halk hareketinin devrimci süreçte hangi rolü oynadığını tartışmanın vaktiydi. MLN, kitlelerin gerilla için bir yardım olacağını düşünüyordu.

Yani özne olduğunu değil mi?

Evet, kitleleri özne olarak düşünmüyordu. Bu o dönemde kıtadaki gerilla hareketlerin konseptlerinde belirleyici olan hakim unsurdu. Nikaragua'da da öyleydi. Humberto Ortega da ayaklanma anına kadar kendilerinin bir ayaklanmayı başlatacaklarını ve halkın kendilerini bu işte destekleyeceğini sürekli düşünmüş olduklarını söyledi. Ama ayaklanma anı gerçekten gelince kazanmak için kendilerinin halkı desteklemek zorunda oldukları konusunda netleştiler. Halkı desteklediler ve zafer kazandılar. Biz sınırlarımıza dayandığımızda, halkın kendi katılımını ifade edebileceği biçimi bulmayı başaramadık. Ve baskı mekanizması darbe arkasına darbe indirmeye başlayınca, MLN'nin etkilediği halk ve kitleler, 26 Mart Hareketi köşede kaldı. Olayı baskı aygıtının MLN'nin askeri aygıtına karşı mücadelesi olarak kavradılar. Ve kısa sürede bizim aygıtımız darmadağın edildi.

Bir düşünce oyunu olarak: Çıkış ne olabilirdi?

Varsayım olarak tüm askeri aygıtımızın geri çekilmesini düşünebiliyorum, tüm askeri aygıtı yurtdışına çıkarmalıydık. Ve biz güçlerimizi o sırada zayıf olan kitle hareketini kuvvetlendirmeye vermeliydik. Kitlelere yönelen baskı aygıtının şiddetine devrimci şiddetle cevap vermek gerekliydi. İnsanları çatışmaya çekebilmeliydik. Sınıflar mücadelesinin daha fazla keskinleştirilmesi çatışmayı daha genel bir düzeye sıçratabilirdi, bu ise devrimci bir duruma yol açabilirdi.

1973'de darbeye karşı genel grevle ortaya çıkan durum gibi mi?

Doğru. Bu devrimci duruma yaklaşan kitlelerin bir cevabıydı. Buna bir politik proje ve başka metodlar eşlik edebilmiş olsaydı, tüm olay farklı bir sonuca ulaşabilirdi, belki devrimin zaferiyle sonuçlanabilirdi. Ama karar anının kapıda olduğunu görecek kadar yetenekli değildik biz. Yağmurun yağacağını söylemek yetmez, şemsiyeyi ne zaman açacağını da bilmelisin! Eğer yağmur yağacağını söyler ve bütün gün yakıcı güneş altında şemsiye ve botlarla dolaşırsan, ölümüne terlersin. Ve güneş gökte gülerken yağmur yağıyor diyorsan bir yanılgı içerisindesindir. Yani biz yağmurun yağacağını önceden söyledik, bu doğru bir öngörüydü ama, şemsiye ile yağmurun yağmasını sağlayabileceğimizi bekleyerek elimizde şemsiye çok çabuk bir şekilde sokağa çıktık. Ve yağmur yağmadı. Ve yağmur gerçekten yağınca biz sokakta değildik, ne şemsiyeyle ne de botlarla caddelerde yoktuk, yağmur yağdığında biz cezaevindeydik!

Nato kendisine yönelttiğim bir soru üzerine bana yenilginin, askeri aygıtın geri çekilişini sağlamak ve uzun vadede gerilla aparatını düzenli bir orduya dönüştürerek engellenebileceğini söyledi.

Ben gerilla aygıtıyla devam etmemiz gerektiğine ama gerillanın başka bir karaktere dönüştürülmesi zorunluluğuna inanıyorum. Gerilla birlikleri o sırada silahlı çatışma tecrübesi olmayan sekiz ilâ on üyeden oluşuyorlardı, eylemlerimiz genelde silahlı çarpışma gündeme gelmeksizin yapılıyordu. Buradan bir ordu geliştirme olanağını göremiyorum, tek başına böyle bir şey için gerekli olan alan sorunundan dolayı göremiyorum. Bir şehirde herkesin gözü önünde uygun araçlara sahip olmadan bir orduyla operasyon yapma olanağın yoktur. Ama örgütün tüm askeri aparatı lojistik ve politik aygıtı saymazsak 500 ilâ 800 üyeye sahipti.

Tekrar bugüne dönelim. 85'de cezaevinden serbest bırakıldın ve herhalde başka konuşulan, başka düşünülen ve mülthiş derecede perişanlığın hâkim olduğu tamamen ayrı bir ülkeyle karşılaştın...

Diktatörlük sırasında sadece otoritaryanizm, halk hareketinin ve devrimci örgütlerin parçalanması egemen değildi, yeni bir kapitalist model de doğdu. Bu model insan işgücünün tam bir sömürüsüne, reel ücretlerdeki korkunç bir düşüşe,

egemen sınıfın daha fazla varlık biriktirmesine dayanıyor ve bu model şu ana kadar tam bir krize düşmedi. Halk hareketi bir yenilgi aldı ve henüz daha şu aşamada uygun cevaplar verebilmek için değişen koşullara adapte olamadı -bu hem diktatörlüğün son dönemi hem de son iki-üç yıl için geçerlidir. Şu anda sınıflar mücadelesi oldukça düşük bir seviyede yürütülüyor, sadece referandum mücadelesi insanları sokaklara döktü. İnsanlar sendikalar ve siyaset alanında kendilerine inandırıcı gelen ve uğruna mücadele etmeyi değerli buldukları hiç bir şey bulamıyorlar. Toplumsal, siyasal, sendikal, öğrenim alanları, evet hepsi bir kriz içerisinde. Ve MLN'de kulaklarına kadar bu krize gömülü vaziyette. Yeni üyelerimiz olsa da ve toplantılarımıza bir çok insan gelse de veya yayınlarımız oldukça başarılı olsa da, bütün bu insanları örgütleyecek konumda değiliz. Bugüne kadar net yanıtlar veremedik. Ayrıca insanlara belli bir taban grubunda çalışmalarını, en azından haftada bir bu işe üç-dört saat ayırmalarını ve bu şekilde belli görevler üstlenmelerini de anlatamıyorsun. Her gün aktif olmalarını ise hiç mi hiç öneremiyorsun. İnsanlar bunu, yük taşımayı istemiyor ki. Bir hafta boyunca veya bir günlüğüne bir şey yapmaya hazırlar, ama MLN gibi bir örgütün bir üyesinin yapmak zorunda olduğu gibi sürekli bu şekilde yaşamak istemiyorlar. İnsanlar toplantımızı ziyaret ediyorlar, radyomuzu dinliyorlar, gazetelerimizi okuyorlar, yayınlarımızı destekliyorlar ama, MLN henüz daha bu insanlara siyasal olaylara nasıl katılabileceklerini söylemiş değil.

Yani, bugün henüz daha her şeyini vermek istemeyen, ama bir şeyler katmak isteyen insanların katılımını sağlayabilecek, onlara bir şeyler verebilecek örgütsel biçimler bulunamadı mı?

Evet. MPP, halkın katılımı için yeni örgüt, buna ulaşmak için bir denemedir. Nasıl gelişeceğini bekleyip görmek zorundayız. İnsanların ekonomik durumlarını da dikkate almak zorundayız. Hemen hemen herkes iki işte çalışıyor. Her gün sadece ayakta kalabilmek için 12-14 saat çalışıyorlar. İnsanlar demokraside durumlarının iyileşeceğini düşünmüşlerdi. Herşeyin aynı şekilde, en azından çok benzer bir şekilde devam ettiğini görünce, her şeye karşı, kendi örgütlerine ve sendikalarına karşı da şüpheyle yaklaşıyorlar. Burada sendikalar askerlerin hükümeti devrettikleri 1985 yılında bir yükselişe geçmişlerdi ve bazı ilerlemeler de kaydettiler. Reel ücret diktatörlük sırasındaki yıllara oranla arttı. Ama 1985'in başarılarından sonra hemen hemen tüm iş mücadeleleri kaybedildi. Sendikalar içerisinde bu ça-

tışmaları sınırlandırmaya yönelik düşünce ve eğilimler var. 1984'te insanlar Frente Amplio'nun yeniden kuruluşunda oldukça aktifdi ve taban grupları mahallelerde mantar patlar gibi hızla ortaya çıkıyorlardı. Artık bu da böyle değil. Bir çok insan basitçe kendi dört duvarı arasına çekildi.

Yani toplumda bir sağa kayma görmüyorsun.

Hayır, insanlar sadece karışmıyor. Bütün sol içerisinde büyük bir ideolojik gerileme var. Diktatörlükten sonra sağ her alanda kazandı. Solu bir köşeye sıkıştırdı ve ekonomik ve toplumsal yapısı da dahil demokrasiye sadık kalacaklarına yemin ettirdi. Ama ideolojik gerileme sosyalist ülkelerden gelen bilgilerden de kaynaklanıyor. Çünkü onlar da derin bir krizde. Orada belli olayların neden olduğunu tahlil etmek, bu krizi analiz etmek yerine sol şunu söylemekle kendisini sınırlıyor: Burada her şey başkadır ve burada hiç bir zaman orada olanlar olmaz, çünkü biz başkayız. Bu olayların dünyanın başka yerlerinde neden olduğunu dahi tahlil etmiyorlar. Ve sağ bunu akıllıca kullanıyor. Perestroika konusu burada her şeyden önce sağ tarafından yayılıyor. Sol içerisindeki teorik tartışma tek kelimeyle berbat ve de sefil. Orta Amerika'da yaşanan ideolojik süreçler bile tartışılmıyor, ki bunların içerisinde örneğin Küba deneyimlerini geliştiren süreçler de var. Ne Sovyetler Birliği ne de Afrika'daki olaylar tartışılıyor. Burada hiç bir şey üzerine tartışılmıyor, hiç bir şey yayınlanmıyor, sürekli sadece kendi burnumuzun ucunu seyrediyoruz. Kendi burnumuzun ucuna bakarken de gerçekten tartışmıyoruz, çünkü yenildiğimizi kabul edemiyoruz. Ve bir zamanlar sol pozisyonlar olan her şey yavaş yavaş gelişme fırsatlarını kaybediyor.

Ama MLN de kendi çorba tabağının dışına bakmıyor ki. İki büyük medyanız -Mate Amargo ve cx 44 radyosu- hemen hemen hiç uluslararası bilgi vermiyor.

Durumu aşmak için bir biçimiyle mutlaka aşmamız gereken büyük bir eksiklik bu tabi ki. Örneğin bir bütün olarak Uruguay solu şu anda Brezilya'da olanlar konusunda bihaber, ve biz de uygun bilgilendirmeyi beceremiyoruz.

Sen yürütme komitesi içerisinde gençlik çalışması sorumlususun. Daha yeni genç bir kadın bana şöyle dedi: Ne yapmam gerektiğini biliyorum, burada siyasal çalışmanın nasıl yapılacağını da biliyorum ama, biz gençler hepimiz bili-

yoruz ki, bunu yaparsan tutuklanacaksın, ırzına geçilecek, işkence göreceksin. Bu korkuyla ve bizi bekleyenin ne olduğunun bilinciyle nasıl siyaset yapalım?

Evet, bu olguyu ben de görüyorum. Ama bunun yanısıra bilgi eksikliği, genel tarihsel bilgi eksikliği ama MLN üzerine de pek fazla bir şeyin bilinmemesi de bir rol oynuyor. Sendic'in cenaze töreninde gençler de vardı ama, çoğunluk Bebe'nin kim olduğunu bilen, ne yaptığını kendi tecrübelerinden bilen yaşlı insanlardı. Gerçi orada gençler de vardı, ama genç insanların bir yürüyüşü değildi. Raul'un mücadelesini bilmiyorlar, onun kişiliğinin toplumda hangi derin değişikliklere yol açtığından bihaberler. Ve ayrıca diktatörlük sırasında korkunç bir otoriterliğin hâkim olduğunu da görmelisin ve bu gençliğin kafasında inisiyatifi ele alma yeteneksizliğini bıraktı. Otoritarizm yabancılaşmaya yol açtı. Bu, bugüne kadar devam etti, ve bugün bir çok genci birlikte tartışırken görünce, analiz yapma veya sonuç çıkarma yeteneğinden yoksun olduklarının farkına varırsın. Kimse onlara gidip, şunu veya bunu yapacaksınız demezse, onlar tarafından hiç bir şey yapılmıyor. Kendilerine ne yapılacağını söyleyen birisine ihtiyaçları olduğunu söylüyorlar. Bu diktatörlüğün eğitim ve kültür alanında bıraktığı sonuçtur. Ve nihayet Uruguay'da birazcık da olsa, tüketim toplumuyla hiç bir ilişkisi olmasa da, tüketim toplumu ideolojisi yönetiyor. Bu objektif gelişmelere bağlı ve romantik özlemlerle durdurulamayacak bir şey.

Özellikle bu romantik özlemlerin gerçekleştirilmesinin ne kadar zor olduğunu görürsen...

Tüketim toplumu kötüdür demek yetmiyor, arkasından alternatif olarak insanlara açlığı ve kuyruk beklemeyi sunuyorsun. 70 yıllık devrimden sonra Sovyetlerde bugüne kadar bir muz yada bir parça et alabilmek için kuyruk beklendiği gibi. Eğer burada ağır çalışıyorsan, muzu ve eti basitçe satın alabilirsin. İnsanlara bunun tüketim olduğu için kötü olduğunu mu anlatacaksın? Alternatif ne olacak, tüketmemek ve saatlerce kuyruk beklemek mi?

Sovyetler Birliği şu anda tüketim için üretimi artırabilmek için büyük çaba sarfediyor. Bu değişikliklerin senin düşüncene göre Üçüncü Dünya için ne gibi etkileri olacak? Bir şey açık: Bir zamanlar Küba'nın aldığı gibi bir yardımı artık hiç bir ülke, Nikaragua bile alamayacak.

Bu büyük bir meydan okumadır, ve çözüm sosyalist ülkelerin dayanışma

duygularına çağrı yapmakta yatmıyor ve onların artık yardım yapmadığı doğrudur. Belli bir çerçevede yardım yapabilecek ülkelerden de yardım istenmelidir. Kalkınma ve bağımlılığın aşılması dışarıdan yardım olmaksızın olanaksızdır, ekonomik, teknolojik, bilimsel yardıma ihtiyaç vardır. Bizim dogmatik olmayan açık bir politikaya ihtiyacımız var. Bugünün dünyasına artık denk düşmeyen politikalara değil.

MLN gibi bir devrimci örgüt için, şu anki krizin nasıl aşılabileceğini düşünüyorsun?

Uruguay toplumunun 90'lı yıllarda hangi olanağa sahip olacağını gerçekten detaylı bir şekilde bir kez incelemek gerekiyor. Bir çok dogmadan kopmak gerekiyor, çünkü sadece laf bir şey getirmiyor. Ve biz ülkemizdeki bu değişiklikleri pratikte yapacak insanlara dayanmak zorundayız. Bugün enformel (çalışmanın) işin ne anlama geldiğini görmeliyiz. Marjinal grupları yeniden tanımlanmalı, gençlerle tartışılmalıdır. Sendikalarda örgütlü işçilerle de, sayıları sürekli düşmesine rağmen toplumsal değişimde önemli bir potansiyel oldukları için, gelecekte de böyle olacakları için mutlaka tartışmak zorundayız. Gruplar bugün olanı kabul etmiyor, bir başka toplumu özlüyorlar. Burada toplumsal bir değişikliğin kurtuluştan sonra burjuvazinin bir bölümüyle gerçekleşeceğini, önce kapitalist gelişmenin ilerletilmesi gerektiğini söyleyen düşünceyi ortadan kaldırmalıyız. Kurtuluştan sonra sosyalizme geçiş çok hızlı olmalıdır. Uruguay kapitalistlerinin gerçekten kalkınmada çıkarı var, ama kurtuluştan sonraki tek ilgi alanları kapitalizmin pekiştirilmesi olacaktır. Ama en büyük sömürü ve en çok çatışma Uruguay'da orta ve küçük firmalarda yaşanmaktadır. Bu büyük veya orta halli firmaların daha iyi olduğu anlamına gelmez ama, ulusal kurtuluştan bahsedip bundan sadece büyük işletmelerin kamulaştırılmasını, orta düzeydekilere dokunulmamasını anlamaya da devam edemeyiz. Orta düzeydeki şirketlerin hedefi büyüklerinkinin aynısıdır: mümkün olduğu kadar fazla artık değere el koymak. Biz işe kalkınma için büyük olanaklar gördüğümüz kooperatifler prensibini savunuyoruz. Uruguay'da kalifiye işgücü, yüksek bir çalışma morali ve işçiler arasında politik ve ideolojik görüşlerinden bağımsız olarak büyük bir dayanışma var. Bir gelişme sağlayabilmek için tam da bunlara, gerçeklere ve insanlara dayanmalıyız biz.

ŞİLİ

Andlar devleti altmışlı yıllarda Kennedy ve onun "İlerleme İçin İttifak'ının" sevimli çocuğuydu. Ortakları 1955'de kurulan ve toplumsal adaletsizliklere savaş ilân eden Hıristiyan Demokrat Parti'ydi. PDC (Hıristiyan Demokrat Parti) adil olmayan yapıların kurumlaştırılmış şiddetini en kötü şiddet biçimi olarak gören kurtuluş teolojisinden büyük ölçüde etkilenmişti. 1964'de Eduardo Frei "Özgürlük içinde devrim" ve "kapitalizmi aşalım!" sloganlarıyla seçim kampanyasına girmişti. Sağ, burjuva kampın oylarının bölünmesini engellemek için kendi adayını geri çektiğinden PDC seçimleri ezici çoğunlukla kazanmıştı. Tamamen "İlerleme İçin İttifak"a uygun bir şekilde Başkan Frei sanayileşmeyi ve bir toprak reformunu ilerletti, ancak verdiği sözlerin tersine ABD'li çok uluslu şirketler olan Anaconda ve Kenecott'un elinde bulunan bakır işletmelerinin ulusallaştırılmasından vazgeçti.

1970 seçimlerinde PDC Radomiro Tomic'i sol bir programla aday olarak gösterdi. Milli Parti bu kez adayını geri çekmek istemedi ve Unidad Popular en güçlü parti oldu. PDC demokratik oyun kurallarına saygı gösterdi ve kongrede sosyalist Salvador Allende'ye oy verdi. ABD,

PDC'nin bu tavrını bugüne kadar unutamıyor. Büyük topraklara el konulup köylülere dağıtıldı, bakır ve 200 "stratejik" işletme, bankalar ve dış ticaret devletleştirildi.

Sosyalist Parti ilk önce seçimleri boykot etmek istemişti. Küba Devrimi, aşamalar ve seçimlersiz de başarıya ulaşılabileceğini göstermemiş miydi? Chillan'daki kongresinde Sosyalist Parti kendisini marksist-leninist olarak tanımlamış ve silahlı mücadeleyi savunduğunu ilân etmişti.

Aynı yıl MIR, "Devrimci Sol Hareket" kurulmuştu. MIR en azından teorik düzeyde silahlı mücadelenin propagandasını yapıyordu, çünkü o sırada (henüz daha) taraflardan hiç birisi diğerine gerçekten acı vermek istemiyordu. MIR'liler şehirlerin yoksul mahallelerinde ve geleneksel solun ihmal ettiği kırlarda çalışıyorlardı.

KP sosyalizme barışçıl geçiş tezini savunuyordu. Onun aşamalar teorisine göre az gelişmiş bir ülkede bir ulusal kurtuluş cephesi önce burjuva-demokratik, anti-emperyalist, anti-oligarşik ama anti-kapitalist olmayan bir devrim yapmalıydı. KP barışçıl geçişten hiç bir zaman, ne illegalite (1947-1958) döneminde ne de darbe tehlikesi karşısında (1973) vazgeçti.

KP, "elde edileni güvenceye alma" ve "iç savaşa hayır" sloganlarını atıyor ve Hıristiyan Demokratlarla ittifak arıyordu. Ama PDC içerisinde belirleyici olan darbecilerle işbirliği yapan Patricio Aylwin etrafındaki gerici kanattı. Sosyalistler "duraksamadan ileri" parolası altında darbenin önüne geçmek için kitle ayaklanmasına karar kılmışlardı. Ama bir durum yoklaması 200.000 yazılı üyeden en fazla 300'ünün askeri çatışma için elverişli olduğunu ortaya çıkarmıştı.

Sol 11 Eylül 1973 darbesinden sonra önce yeraltına çekildi, bu kadar şiddetli bir baskıyı ve binlerce ölüyü kimse hesaba katmamıştı. Önce sorun zararın sınırlandırılmasıydı, insanlar güvenliğe kavuşturulmalı, aile yakınlarıyla ilgilenilmeliydi. Yenilgi şokunun tam da ortasında sosyalistler tarafından düşmanın gereksiz yere tahrik edilip edilmediği tartışması başlatılmıştı; PS'de (Sosyalist Parti) ayrılık tohumları yeşermişti: yaşlılar gençlere karşı ve ülkede kalan gençler 1975'de Havana'da yapılan bir PS toplantısında adlandırıldıkları gibi "sürgündeki korkaklara" karşı. Bir çok sosyalist "sosyal demokratlaşmaya" başladı.

1978'den itibaren direniş kıpırdamaya başladı, önce kiliselerde, folklar gruplarında ve spor kulüplerinde örgütlendi direniş. 1 Mayıs yeniden sokaklarda oldu, sendikaların yeniden oluşumunda Hıristiyan Demokratlar belirleyici rolü oynuyordu.

KP silahlı direniş yerine bir anti-faşist cepheye oynamıştı; daha 1976'ya kadar MIR'i "emperyalizmin truva atı" olarak adlandırıyordu. KP'nin göz kırptığı ***hıristiyan demokrasi*** *darbeden sonra, halk cephesi altındaki durumun çekilinmez olduğunu ve şimdi burjuva demokrasisinin yeniden sağlanılması gerektiğini söyleyerek belirsiz bir açıklama yapmıştı. Ama "düzen sağlamak" ve iktidarı kendilerine yeniden teslim etmek yerine askerler makamlarında kaldılar. 1974'de cuntayla kopuşma gündeme geldi. PDC ne insan haklarının toplu ihlâlini ne de geleneksel destekçisi yerli burjuvaziyi tehdit eden neoliberal ekonomi politikasını doğru buluyordu. 1973'de büyüme gösteren sanayi işletmelerinden %40'ı seksenli yılların sonuna kadar iflas bayrağını çekti.*

KP, anti-faşist birleşik cephesiyle hiç bir başarı gösteremedi. Taban KP'yi terk ediyor, çünkü görülebilen tek direnişi MIR gösteriyor. MIR'in soğukkanlı eylemleri halkın mücadele cesaretini yükseltiyor ve rejimin yaralanabileceğini gösteriyor. 1980 yılında KP birdenbire "halk isyanında" tüm mücadele biçimlerinin doğru olduğunu ilân ediyor. 1983'den sonra KP yanlısı ***"Frente Patriotico Manuel Rodriguez"*** *oluşuyor ve üç yıl sonra Pinochet'e yapılan ama başarısızlıkla sonuçlanan suikasti düzenliyor.*

*1983'de protesto günleri sırasında yoksul mahallelerin sakinlerinin (**Poplador**'ların) gösterdiği mücadele ruhu tüm partileri hayrete düşürüyor. Politikacılar değil, sosyal hareketler önderliği üstleniyor. Mezarlık sakinliği kesinkes sona eriyor, rejimi eleştiren gazeteler çıkmaya başlıyor ve PDC yönetiminde muhalefet ittifakları oluşuyor. 1984 Şubat'ında KP ve MIR de dahil sol MDP'yi, "Demokratik Halk Hareketi'ni" kuruyor. PDC ve muhalefetin lideri Patricio Aylwin bu oluşumla kendi aralarına mesafe koyuyorlar. Bunlar orduyla görüşmelere ve İmparatorluğun zevkine uygun düşecek bir demokrasiye düzenli geçişe bel bağlıyorlar. Üniformalı işkenceciler için af bunlar için önceden üzerinde anlaşılmış bir konu oluyor.*

Sol derin bir krizde bulunuyor, KP'nin "barışçıl geçiş" stratejisi öl-

müş vaziyette, ama başka bir strateji de henüz daha görünmüyor. Sosyalistlerin çoğunluğu "sosyal demokratlaştı" ve MIR gibi devrimci sol ise sadece askeri bir açmaz içerisinde değil. Bugün sol Şili'nin artık "kendi" Şili'leri ile bir alakasının bulunmadığının ve ideolojik yapılarının sadece sınırlı bir yararı olduğunun bilincine varmış bulunuyor.

Diktatörlüğün ekonomik modeli ülkeyi temelden değiştirdi. Telekomünikasyon modernleştirildi, ticaret ve devlet dairelerinde bilgisayar vazgeçilmez bir unsur, okullarda olağan bir alet haline geldi ve süper marketlerden telefonla alış-veriş yapılıyor. Andlar ülkesi bugün **Software** *ihraç ediyor ve 1976 ile 1985 arasında arabaların sayısı üç misli artmış bulunuyor.*

En fazla ihraç edilen yeni ürünler orman ve deniz ürünleri ile üzüm. 1988'de yedi milyar Dolar'lık yeni bir ihracat rekoru kırıldı, 2,2 milyar Dolar değerinde ticaret fazlası ve 6,8 oranında büyüme elde edildi, enflasyon oranı ise %12,7'ydi. Devlet harcamaları kısıldı, her on devlet memurundan altısı işten çıkarıldı ki bu, yönetimi büyük oranda "bürokratlaşma"dan kurtardı. Bakanlık ve devlet dairelerinde yetkin teknokratlar belirleyici konumda.

Maliye Bakanı Hernan Büchi'nin 1985 Şubat'ında görevini devr almasından sonra Andlar ülkesinin tarihinde hiç görmediği bir özelleştirme dalgası yaşanıyor. Emeklilik kasaları, sağlık sistemi, elektrik şirketleri, benzin istasyonları, telekomünikasyon ve trenler özelleştirilen sektörlerden. Altın, gümüş ve bakır madenleri, petrol, doğal gaz ve lityum yatakları yabancı konsorsiyumlara satıldı. Devlet hava yolları LAN Şili, barajlar ve sigortaların dahi özelleştirilmesinden geri durulmadı. Avusturalyalılar, Birleşik Amerikalılar, Japonlar ve Hollandalılar büyük gelecek vadeden ağaç mamulat ekonomisine yatırım yaptılar ve en büyük ormanları satın aldılar. Sadece Shell firmasına Copihue'de 35.000 hektarlık bir orman ait. Şili sularında Japonların yüzen balık fabrikaları büyük ağlarıyla deniz ürünü bırakmıyor.

Andlar ülkesi ucuza satılıyor, gizli reçetenin adı ***"dept equity swap"****: Dış borçların geri alınabilmesindeki güçlükler karşısında bankalar borç senetlerini ilk değerlerinin çok altında bir fiyata satıyorlar. Şili'ye bir zamanlar borç verilen her bir Dolar'lık borç senedi bugün sadece 60 cent değerinde. Alıcı %40 indirimle bir milyon Dolar değerindeki borç senet-*

lerini alıyor, bu paketin Santiago'daki alım gücü yine bir milyon Dolar. Şili şu ana kadar 5,1 milyar Dolar değerinde devlet işletmeleri ve doğal kaynaklar sattı. Maliye bakanı Büchi tüm sanayi sektörünün değerinin 12 milyar Dolar olarak hesaplandığını söylüyor. Buna karşılık Şili'nin borçları 15 milyar Dolar. Birisini diğeriyle değişmenin dışında daha basit bir çözüm var mı?

Demokratik bir hükümet bu ekonomi modelini çok az değiştirebilecektir. Pinochet'in anayasası özel mülkiyete tam öncelik tanıyor. Hatta anayasa devletin işveren olarak işlev görmesini yasaklıyor. Ve anayasa en erken 1998'de değiştirilebilir.

Doksanlı yılların Şili'si artık ABD'li tekellerin kamulaştırılabildiği Allende'nin Şili'si değil. Bugün Şili'de tüm endüstri devletlerinin yatırımları ve savunacakları çıkarlar var. Kısa süre önce İngiltere, Japonya ve Avustralya'dan oluşan bir işadamları konsorsiyumuna satılan dünyanın en büyük bakır madeni ***"La Escondida"*** *tahminen 50 yıl işletilecek. Madenin şu anki sahipleri "en kötü durumda" kendilerini ortak bir şirkete zorlayacak "belli bir milliyetçi baskı"nın gündeme gelmesinden çekiniyorlar. Petrol üretimi için gerekli krediler batılı hükümetlerin resmi güvencelerine sahip ve üretimin %70'i daha şimdiden 12 yıllık bir antlaşma ile Japon, Finlandiya ve Almanya rafinerilerine verildi. Böylesine güçlü ittifak ortakları arkada olunca, model devam ettirilebilinir.*

Ve PDC süreklilik garantisi veriyor. Ulusallaştırma ile ilgili soru üzerine PDC sözcüsü Enrique Krauss gülüyor: "Dünya bu tür şeyler için artık çok ilerledi". Acaba bu "kapitalizmin aşılması" gerektiğini söyleyen eski tasarılarına elveda demeleri şeklinde yorumlanabilir mi? "İdeolojik şemaları aşmaya çalışıyoruz."

Hıristiyan Demokrasi *eskiden demokratik kurallara sadık kalmışsa da (meselâ 1970 yılında Allende'nin kongrede seçilişi sırasında) bugün artık bunları pek dikkate almıyor. Bunu en son* ***"Carmengate"*** *gösterdi: 1988 Kasım ayı sonunda başbakanlık adaylarının seçimi sırasında kontrol odasında iki PDC yöneticisi, Patricio Aylwin lehine yaptıkları seçim aldatmacasının izlerini kaybetmeye çalışırken yazı masasının altında büküimüş vaziyette yakalandılar.*

Sol yeni ekonomik modele karşı nasıl bir tutum alacağı konusunda net bir şey söylemiyor. KP devlet işletmeleri ve yeraltı kaynaklarının ya-

bancı şirketlere "dept equity swap" sistemiyle satılışını "tetkik etmek" istediğini söylüyor. "Ulusallaştırma", "toplumsallaştırma" ve "sosyalizm" kavramları solda tabu kavramlar, kamuoyunun kullandığı dilde fiilen bunlardan bahsedilmiyor.

Modelin sosyal yükünün çok yüksek olduğu ve bunun düzeltilmesi gerektiği konusunda birleşiliyor: Nüfusun yarısı "aşırı yoksulluk" içerisinde yaşıyor. Yoksul semt sakinlerinin %85'inin gerçi televizyonu var ama, işi yok, bunların %80'i gelirlerinin %70'ini yiyecek için harcamalarına rağmen yanlış beslenmenin acısını çekiyor. Reel ücret (1987) 1970'in seviyesinin altında bulunuyor. Gelir dağılımı Güney Afrika'daki Township sistemini üstlenmiş vaziyette.

*Tabi ki röportaj yapılanlar arasında MIR'in uzun yıllar genel sekreterliğini yapmış olan Pascal Allende de var. Şu anda görevinden alınmış olan papaz ve MIR sözcüsü Rafael Marotto'ya da sorular yöneltildi. Aynı ölçüde açık olan bir şey daha var ki, o da MIR'in iki fraksiyonunun da görüşlerini açıklayabilmek için söz hakkının olmasıdır, çünkü MIR bugün iki örgüte bölünmüştür: Pascal Allende etrafındaki **"MIR historico"** (tarihsel MIR) ve Nelson Gutierrez önderliğindeki **"MIR renovador"** (yenilikçi MIR).*

MIR'in uzun yıllar genel sekreterliğinde bulunmuş Andres Pascal Allende ile röportaj

Annem Salvador Allende'nin kardeşiydi ama siyasi olarak aktif değildi. Babam bir katolik işadamıydı. Tüm politikacılarla küçükten tanıştım. Ellili yıllarda Şili'de liberal bir parlamenter demokrasi hâkimdi, cepheden bir sınıflar mücadelesi yoktu. Değişik partilerin politikacıları kendi aralarında dosttu. Ailemiz bunların hepsinin, dayım Salvador Allende'nin de evinin olduğu bir sahil şehrine sürekli giderdi. Oraya Pablo Neruda gibi Eduardo Frei da, hıristiyan demokratlar gibi sosyalistler de girip çıkardı. Bir başka gün gazetede bunların siyasi sahnede birbirlerine nasıl kızdıklarını okuyabilirdiniz ama bir kaç saat sonra yine buluşur dostça satranç oynarlardı. O sıradaki genel hava buydu ve bizim neden devrimci olduğumuzu anlayabilmek için bunu bilmek gerekiyor. Otuzlu yılların sonundan altmışlı yılların ortalarına kadar Şili kapitalizmi ithalatı kendi ürünleri ile gereksiz hale getirmek isteyen ve bir iç pazar yaratmaya yönelen bir ekonomik model izledi. Bir ulusal sanayi yeşermişti o sırada ve bundan sadece burjuvazi değil, orta zümreler, akademisyenler ve işçi sınıfının çeşitli kesimleri de yararlanmıştı. İş güvenliği, sosyal güvenlik ve sağlık ile ilgili bir çok yasa vardı. Eğitim sistemi geliştirilmişti. O an büyük bir ilerleme anıydı ve sınıflar arasında bir uzlaşma söz konusuydu.

O sırada sağın halka içerik olarak da sunabileceği bir şeylerinin olduğunu söyleyebilir miyiz?

Hem de nasıl! Sol pratik olarak hükümete katılıyordu. Ne sosyalist Parti ne komünistler ne de başka birisi toprak reformu kelimesini ağzına alıyor veya büyük toprak ağalarının çıkarlarına herhangi bir biçimde dokunuyordu. Köylülük ihmal ediliyordu, bu konuda bir çeşit söylenmeyen suskunluk anlaşması vardı. İşçi sınıfı örgütlendiriliyordu. Sosyal barış mevcuttu. Küçük burjuvazinin bazı kesimleri ile sol legal yoldan ve sürekli anayasa ile sosyal ilerleme olanağı olduğuna ve ülkenin kalkınabileceğine inanıyorlardı. Anayasaya saygılı olunmalıydı, demokrasi meşruydu! Bu demokrasi içerisinde ülkenin değiştirilebileceğine, hatta sosyalizm doğrultusunda dönüştürülebileceğine inanılıyordu.

O sıradaki yaşantın nasıldı?

Beni kamçıyla dövdükleri bir ingiliz lisesinde yetiştirildim. Çok yaramaz olmuş olmalıyım ki oradan attılar beni. Ailem için bu bir skandaldı, çünkü tüm kardeşlerim, yeğenlerim vs. hepsi orada okuyordu. Bu disiplin, rekabet ve dayanışmanın az olduğu sisteme karşı isyan ettiğim için kara koyundum ben. Bunun üzerine Kuzey Amerikalı papazların burjuva çocuklarına ders verdiği bir liseye gönderildim. Ama ABD'li papazlar toplumsal açıdan oldukça duyarlıydılar, gerçi devrimci değillerdi ama ilericiydiler. Bunun madalyonun diğer yüzünü tanımama, halkın hangi şartlar altında yaşadığını görmeme büyük yardımı oldu. Kış aylarında Santiago'nun dışındaki bir yoksullar mahallesine gittik ve yiyecek bağışlarını dağıttık. Orada bize gülen bir işçi vardı, kendisi komünistti ve çöpçülük yapıyordu. Günlerden birisinde benim yanıma geldi ve şöyle dedi: Yarın sabah saat altıda şu köşede beni bekle, kamyonla seni oradan alacağım. Ve sonra bana Şili'nin ne olduğunu, insanların nasıl çöpler arasında yaşadığını gösterdi. Çöp yığınları içine gerçek mağaralar yapmışlardı, bu mağaralarda çöpleri inceliyor, ayırıyor ve yiyecek bir şeyler bulmaya çalışıyorlardı. Ve bu insanlar bir yada iki kişi değildi, küçük çocuklarla birlikte sayıları yüzleri buluyordu.

Aile ilişkileri üzerinden babamın ticari ilişkileri olan bazı Kübalılar ile tanıştım. Fidel Castro'nun hayranıydım ama, komünistlerden korkuyordum. Ve nihayet Kübalı bir gemide çalışmaya başladım, güverteyi temizliyordum. Ve Küba'da daha sonra Toprak Reformu Ulusal Enstitüsü'ne gittim, orada bana tüm el konulmuş,

ulusallaştırılmış çiftlikleri sergileyen bir harita gösterildi. Birisini seç dediler bana. Ben çabucak Guantanamo diye cevap verdim. Orada Amerikalıların bir askeri üssü olduğunu biliyordum ve ertesi sabah yola koyuldum. Çok ilginç bir tecrübeydi benim için, çünkü Guantanamo köyü daha önce Amerika'lıların tam bir genel eviydi. Bir yığın hayat kadını ve Kuzey Amerikalılarla ticaret yaparak yaşayan insan vardı. "Benim" çiftliğim müthiş büyüktü, bir kaç yüz hektar büyüklüğündeydi ve orada eski hayat kadınları çalışıyordu. Bir yıl çitftçi olarak çalıştığım bu çiftlikte şiddetli bir sınıf mücadelesi yaşanıyordu.

Kaç yaşındaydın o zaman?

17-18. Sonuçta bana Küba'da yüksek öğrenim görmeyi teklif ettiler ama, ben yabancı bir devrimin tadını çıkarmak istemiyordum. Devrim yapmak için Şili'ye dönmek istiyordum. Bu 1962 yılıydı. Şili'ye geldikten sonra eski okul arkadaşlarımı ziyaret ettim, birisinin benimle birlikte devrim yapmaya hazır olup olmadığına bakmak istiyordum. Ama kimse katılmak istemiyordu. Bunun üzerine Allende'nin kızlarının, yani benim kuzenlerimin de üye olduğu Sosyalist Parti'ye girdim Ve PS'nin öğrenci grubunda çalışmaya başladım. Sosyoloji ve tarih öğrenimine başladım. Okul hayatım sırasında yavaş yavaş reformizmi ve parlamentarizmi sorgulamaya başlayan PS'lilerle ilişki kurdum.

Ve sonuçta PS içerisinde Sosyalist Devrimci Hareket diye adlandırdığımız kendi fraksiyonumuzu kurduk. Hemen hemen hepimiz öğrenciydik, bazılarımız Santiago'daydı ama çoğunluk Concepcion Sosyalist Gençliği adı altında Concepcion'da çalışıyordu. Bunlar arasında Miquel Enriquez de vardı. Başlangıçta PS'yi içeriden başka bir yörüngeye oturtabileceğimizi sanıyor ve ümit ediyorduk. Ama akıntıya karşı yüzüyorduk aslında. 1963 yılı yaklaştı ve bütün insanlar aniden kendilerini seçim kampanyalarında buldular. PS'den ayrıldık ve bu benim için aileden de bir kopuştu, çünkü dayım başbakan adayıydı. Ve tabi ki yeğeninin partiden ayrılmasının basında yol açtığı haber ve yorumlar hoşuna gitmedi. Kendisini Devrimci Marksist Öncü diye adlandıran ve eski KP'li yoldaşların da olduğu bir gruba girdik. Hepimiz tamamen Küba Devrimi'ne ve Tupamaro'lara hayrandık: Fidel, Che, Sendic ve özellikle Uruguay'daki davaya kendimizi çok yakın hissediyorduk, çünkü o bize bir şehir toplumundaki silahlı mücadele örneğini gösteriyordu. Bu Şili için oldukça önemliydi, çünkü nüfusun yarısı şehirlerde yaşıyordu.

64 seçimlerini hıristiyan demokrat Frei kazandı.

Ve bu sol için oldukça kötüydü, çünkü tabanın geri çekilmesine ve sol içerisinde şaşkınlığa yol açmıştı. 1965'de MIR oluştu ve Devrimci Marksist Öncü'den olan bizler de kurucuları arasındaydık. 500-600 kişiden fazla değildik -aslında içerisinde bir çok akım olan bir ajitasyon ve propaganda birliğiydik. Bu tarihe kadar geleneksel sol Şili'nin yarı feodal bir ülke olduğundan ve devrimin aşama aşama yapılması gerektiğinden hareket ediyordu: Önce burjuva demokratik devrimi gerçekleştirebilmek için milli burjuvaziyle bir birlik. Bu birlik uzak bir gelecekte sosyalizmi yaratmanın şartlarını yaratacaktı. Biz bu görüşü tamamen reddettik, çünkü bize göre Şili ne feodal ne de yarı feodal bir ülkeydi, bağımlı bir kapitalist ülkeydi ve bunun için sorun sosyalizm yada kapitalizm şeklindeydi. Bizim için devrim sürekli bir anti-kapitalist ve anti-emperyalist yüze sahipti. Sovyetler Birliği ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki sürtüşmeler de tartışmaların devresindeydi. Şili KP'sinin Çin KP'si ile sıkı ilişkileri vardı, bu yüzden büyük bir grup partiyi terk etmişti, ama bu sayısız Çin yanlısı grupların hepsi zamanla tükendiler. Çinliler Şili özgülünde uygulanmaz olan uzatılmış halk savaşını savunmuşlardı ama, yeni bir tasarı olarak bizi etkiledi.

O dönemde ne tür bir eğitime sahiptin?

Hıristiyanlığa yönelen bir okul eğitimim vardı. Uzun bir süre papaz olmayı düşündüm ama daha sonra bir kıza aşık oldum ve seçim yapmak zorunda kalınca kızı seçtim. Ama az kalsın papaz olabilirdim. Papazlığı toplumsal açıdan angaje olmanın bir biçimi olarak görüyordum. Beni marksizmle ilk tanıştıranlar okulumdaki papazlardı, daha sonra Küba'daki çiftlikde marksizm-leninizm öğretildi bana.

İlk yıllarda MIR'in çizgisi neydi?

Birleşik bir stratejimiz vardı. Devrimi bir ayaklanma olarak ve seçimlere katılmıyor olsak da geleneksel siyasal çalışma olarak düşünüyorduk, diğer sol gibi biz de sendikalar içerisinde çalışıyorduk. Daha büyük netlikte bir politik-askeri strateji belirlemek, bunun için bir örgüt kurmak ve taban kazanmak istiyorduk. Gerçi köklerimiz öğrenci hareketindeydi ama, daha sonra kenar gruplarına, köylülere, yoksul semtlerde oturanlara (poblaciones), en yoksullara gittik. Bu tarihte,

1967, ekonomik model çoktan bir krize düşmüştü ve bu siyasette de insanların hareketliliğini yaratmıştı. Bir çok yoldaş orada sıfırdan siyasi ve toplumsal çalışmaya başlamak için Mapuche kızılderili topluluklarına katıldılar. MIR'in tabanda ve özellikle de öğrenciler arasında sürekli etkinlik kazandığı bir dönemdi. 1967'de ilk MIR kongresini topladık ve bizim akımımız zafere ulaştı. Miguel Enriquez genel sekreterliğe seçildi. Bu MIR'in ikinci kez kuruluşu gibi bir şeydi! İlk aşamada MIR, siyaseti bir politik-askeri stratejiye denk düşecek şekilde yapmayan daha çok çeşitli gruplardan oluşan bir entegrasyon hareketi olmuştu. 67'den sonra egemen toplum düzeninden koptuk ve doğrudan eylemi benimsedik. 68-69'dan sonra değişen şartlar kitlesel doğrudan eylemlere başvurmamıza izin verdi. Kırlara gittik ve sınır koyan tel örgüleri (**corrida de cerco**) aştık. Bundan sonra çiftliklerin işgalleri veya şehirde 69-70'den sonra yerleşim alanları oluşturmak için arazi işgalleri gündeme geldi. Bunlara paralel olarak gizli ve politik-askeri faaliyete hazırlandık. Daha o zamandan ordu içerisinde aile ilişkilerinden yararlanarak ilişkiler kurmuştuk ve komiktir, ilk ilişki kurduklarımız MIR'e karşı mücadeleye hazırlanan bir seçkin birlik olan "kara şapkalılardı" (**boinas negras**).

Ama genelde birbirinize karşı sergilediğiniz tavırlar o sırada oldukça yumuşaktı, değil mi?

Tabi. Örneğin büyük bir karizmaya sahip Luciano Cruz adlı birisi vardı, müthiş sempatikti ve her türlü şakaya açıktı, o illegalitede de en delice şeyleri yapmıştı. Kızların müthiş hoşuna gidiyordu, onun için ateşe atlarlardı. Bir gün bir bankaya saldırmıştık, bunun için bütün çevredeki evleri işgal etmiştik ve ben kaçış için ayarladığımız arabada bankanın önünde bekliyordum. Bankaya giren yoldaşlar arasında Luciano, Miguel ve polis kıyafetinde başka arkadaşlar vardı, çünkü banka memurlarına baskının bir polis operasyonu olduğunu, karaborsa fiyatına Dolar satıp satmadıklarını saptamak için geldiğimizi anlatmıştık. "Polis" tamamen rol dışı davranmıştı, diğer yoldaşlar baskına başlayıp parayı istediklerinde o silahını elinden yere düşürmüş ve tüm bankada bulunanları güldürmüştü, sokaktaki bütün insanlar çoktan MIR'in bir banka soyduğunu kavramışlardı. Bankanın karşısında bir kız lisesi vardı ve tabi ki tüm kızlar pencereye asılarak **Mirista**'lar (MIR'liler) banka soyuyor diye bağırıyorlardı. Tüm pencereler bağırıp çağıran insanlarla dolmuştu. Yoldaşlar neyse büyük para torbalarıyla sinemadaki gibi sokağa koşarak çıktılar. Luciano omzunda iki torba taşıyor ve arabaya binmek için koşuyordu.

Aniden durdu ve tüm bu kızları pencereye yaslanmış vaziyette gördü. Bunun üzerine para torbalarından birini eline aldı ve kızları selamlamak için salladı. Kızlar bağırıyordu: Yaşasın Luciano! Gerçekten bir şakaydı, kimse kimseye karşı gerçekten savaşmak istemiyordu, her şey çok eğlenceliydi. Bir başka kez polis bizi, on kişi ve hepimiz de illegal çok eski bir takside gördü. Polis ve siviller geldiler, durup gençlerden oluşan bu topluluğa baktılar ve tabi ki hemen karşılarında kimin olduğunu farkettiler. Önce bizi kaale almadılar, sonra makinalı tüfeklerle durdurdular ve biz çekilmiş tabancalarla arabadan indik. Göz göze geldik, bakıştık, selâmlaştık ve yeniden sessizce arabamıza binip yolumuza devam ettik. Kimse diğeriyle kavga etmek istemiyordu.

Neden illegaliteye geçtin?

İlk silahlı eylemler için MIR olarak sorumluluğu üstlenmedik ama daha sonra yazarın kim olduğu ortaya çıktı. Bu Frei hükümetinin bizi takibe aldığı bir dönemdi. Miguel ve Bautista ile Luciano'yu polisten saklandığı Concepcion'dan aldığımı hatırlıyorum. O sırada biz daha legaldik, Luciano ile bir mezarlıkta buluştuk ve pijamalarla ve üzerinde bir yorganla gelmişti. Az polis kontrolünün olduğu kaçamak yollardan bir kaç gün arabayla yolculuk yaptıktan sonra müthiş yorulmuştuk. Bunun için şoförden asfalta gelince beni uyarmasını rica ettim, çünkü hemen arkasından bir polis kontrolü geliyordu ve onun hangi yoldan aşılabileceğini ben biliyordum. Ama şoför çok sevimli bir yoldaştı, beni acıdığı için uyandırmamıştı, böylece hepimiz sabaha karşı saat üçte polisce uyandırıldık. Koltukların altına makineli tüfekleri saklamıştık ama oraya bakmadılar. Polisler paşalar gibi eğleniyordu bizimle: Ve siz pijamalı olan, siz Luciano Cruz olmalısınız ve siz Miguel Enriquez, babanız sizi çok merak etmişti! Size on dakika şans tanıyoruz, ondan sonra bildirmek zorundayız, defolun! Bunun üzerine bir polis telsizle şöyle bildiriyordu: Yanımda Luciano Cruz var, sabah saat üçte pijamalı vaziyette ve telsizin diğer tarafındaki herif kendisiyle dalga geçildiğini sanmış olacak ki tepki göstermemişti. Yıllar sonra Halk Birliği **(Unidad Popular)** hükümeti sırasında o zaman ki bu polis İskan Bakanlığı'nda çalışan kardeşimin yanına gelmiş ve demiş ki: Kır yolunda sizi nasıl tutukladığımı hatırlıyor musunuz? Orada kardeşim gülmüş ve onu düzeltmiş: Ben sadece kardeşiyim. Polis ondan bir ev istemiş.

Ölümle sonuçlanan silahlı çarpışmalar olmadı mı?

Hayır, ölüm olmadı, silahlı çatışma da yoktu. Sık sık polis ya da asker kılığına giriyorduk, eylemlerin temiz geçmesi için bir biçimiyle sürekli bir numara buluyorduk. Polis de ciddi çarpışmaları istemiyordu. Gerçi ideolojik olarak silahlı mücadeleye bağlıydık ama, tabandaki insanlarımızın çoğu öyle değildi. Gerçekten bir silahlı mücadeleye başlamak için şartlarımız yoktu. Devrimi silahlı bir grup değil bir kitle hareketi yapar. Bizim konsepsiyonumuz şu sloganımızda net olarak ifade buluyordu: Halk, Bilinç ve Tüfek! Silahlı propaganda aşamasının propagandasını yapıyorduk, faaliyetlerimizi finanse edebilmek için paraya ihtiyacımız olduğundan bankaları kamulaştırıyorduk. Ayrıca bununla burjuvazinin ekonomik gücünü de tartışmalı hale getiriyorduk. Bir çeşit Robin Hood prestiji oluşturmak istiyorduk. Tabanın taleplerini destekliyorduk, örneğin bir toplumsal harekete bankadan kamulaştırdığımız paranın bir bölümünü veriyorduk. Sendikaları da grevler sırasında destekliyorduk, meselâ işverenlerin arabalarını yakıyorduk.

Örgüt içerisinde hangi sorumluluğa sahiptin?

MIR'in ilk iki yılında özel bir konumum yoktu. 67'den sonra Yürütme sekreterliğindeydim. Arkasmdan yoksul mahallelerde (**Poblaciones**) çalıştım. Annem Sosyalist Parti milletvekiliydi ve bize derin sempati duyuyordu. Başlangıçta bize yardım etti, bizim için ilişki kurdu, PS'den gençleri bize gönderdi. Bu nedenle annemin mahallesinde çalışma yapmaya başladım. Bu Santiago'nun ikinci büyük semtiydi ve oradan bir çok yoldaş kazandık. Sonra merkez komitesine ve politik komisyona gittim. Komisyonda Miguel'in 1974'te ölüşüne kadar kaldım. O zamanlar Miguel'in yardımcılığına seçilmiştim. Miguel ölünce genel sekreter oldum, bu arada Bautista van Schouwen ve Luciano Cruz da ölmüşlerdi. Luciano daha **Unidad Popular** döneminde ölmüştü.

MIR Unidad Popular (Halk Birliği hükümeti) sırasında ne yaptı?

Biz UP'nin veya Salvador Allende'nin 1970 seçimlerini kazanamayacağmdan hareket etmiştik -bu değerlendirme de çok büyük bir hataydı. Gerçi toplumdaki yapısal ve objektif krizi görüyorduk, çünkü kırklı ve ellili yılların kapitalizmi daha o sıralarda güçlü yorgunluk belirtileri gösteriyordu. Devrimci mücadelenin

objektif koşullarının varlığını görüyorduk ama, ekonomik ve toplumsal krizin derin bir politik krize dönüşeceği konusunda yeterli öngörüden de yoksunduk. Yükselen mücadele karşısında burjuvazinin saflarını sıkılaştıracağını, Allende'nin adaylığına karşı sağın ortak bir adayını seçimlere sokacağını ve nihayet Allende'nin hükümeti devralmasına izin vermeyeceğini düşünüyorduk. Ama egemen sınıf bölündü ve bir kesimi otoriter bir alternatif olarak Alessandri'yi (Milli Parti'li) desteklerken hıristiyan demokrasi reformist-burjuva bir alternatifi ön plana çıkardı. Şili toplumunda da bir dönüşüme olan özlemin ne kadar derin olduğu da kafamızda pek net değildi. Çünkü Tomic'in (PDC) o dönemdeki programını incelerseniz, Allende'nin programına ne kadar benzediğini hemen fark edersiniz.

Allende ile ilişkileriniz nasıldı?

Seçimlerden üç ay önce Allende MIR önderliğini, MIR'ın seçimler karşısındaki tavrını tartışmak üzere davet etti. Santiago'da bir **poblacion** (gecekondu mahallesi, ç.n.) da yapılan söz konusu toplantıya ben de katıldım ve orada silahlı eylemleri durdurma sözü verdik, çünkü Allende silahlı eylemlerin kendi adaylığına zarar verebileceğini düşünüyordu. Allende'nin kişisel güvenliği için kimsesi yoktu ve durum giderek sertleşiyordu. Bu nedenle bizden bu noktada yardım ricasında bulundu ve biz Allende'nin güvenliğini sağlamak üzere GAP'i, "Özel Arkadaşlar Grubu'nu" kurduk. Bu grup tamamen MIR'lilerden, hatta kısmen polis tarafından aranan üyelerimizden oluşuyordu. Biz seçimlere katılmadık, toplumsal çalışmalarımıza devam ettik ve tabandaki üye ve sempatizanlarımızın Allende'yi seçip seçmemelerini kendilerine bıraktık. Seçimler yaklaştıkça, halen illegal olmamıza ve mahkum edildiğimiz için polis tarafından aranmamıza rağmen bize karşı gündeme getirilen baskılar da azaldı. Ordu içerisinde oldukça iyi bir bilinçlendirme çalışmasına başlamış ve ABD'nin de katılacağı darbe planlarını öğrenmiştik. ABD'liler ordu Genelkurmay Başkanı Schneider'in öldürülmesini teşvik etmişlerdi. Ordu subaylarıyla, hava kuvvetleri, **Carabinero**'larla (jandarma kuvvetleri) bazı bağlantılarımız vardı, bu ilişkiler Allende'nin hükümete gelişini engellemek için düzenledikleri bir komployu ortaya çıkarmamıza hizmet etti. Hatta bazı darbecileri tutukladık ve sorgudan geçirdik. Böylece ortam hakkında daha iyi bir tabloya ulaşabildik. Allende'nin zaferi ve hükümete gelişiyle birlikte Şili'de sınıflar mücadelesinin bizim devrim-öncesi diye adlandırdığımız yeni bir aşaması gündeme geldi. Santiago'da objektif şartlar ve subjektif şartların büyük bir bölümü mevcuttu. Söz

konusu olan devrim öncesi bir durumdu ama, devrimci bir durumu yaratacak güçte devrimci bir blok eksikti.

Allende daha sonra 1970 sonunda bir af çıkardı.

Bu pratikte MIR için çıkarılan bir aftı, tüm siyasi tutuklular serbest bırakıldı ve süren davalar kapatıldı. Serbest hareket etmeye başladık, ama büyük gösteriler düzenlemedik, tabanda çalışmaya devam ettik. MIR'in ilk büyük kitlesel gösterisi –ne yazık ki– Luciano Cruz'un cenaze töreniydi. O bizim içimizde en fazla sevilen, en yakışıklı olandı. '71 kışında öldü, uyuduğu odada bir gaz sobasını açık bırakmış ve oksijen eksikliğinden ölmüştü. Cenaze töreni bir sendika salonunda yapılmıştı, bu KP ile ciddi çatışmalara yol açacaktı, çünkü komünistler Luciano'nun cenazesini sendika salonunda görmek istemiyorlardı. İnanılamayacak sayıda insan gelmişti oraya, ülkenin her yöresinden gelenler vardı, güneyden trenlerle köylüler, **Pobladores** (gecekondu oturanları, ç.n.), öğrenciler, binlerce insan gelmişti. Cenaze törenine Allende de katılmıştı. Birdenbire toplumsal gerçeklikte MIR'in sadece silahlı bir örgüt değil aynı zamanda halk ve özellikle yoksullar içerisinde güçlü olan bir örgüt olduğu görüldü. Daha sonra bir dizi toplantı ve gösteri yapıldı ve tabii ki diğer sol örgütlerin gösterilerine de katıldık. Tabanda silahlı milisler oluşturmaya başladık. Silahlanma tüfeklerden değil sopalardan oluşuyordu. Bunun yanısıra MIR birlikleri toplumsal hareketlerden insanlarla birlikte açık gösteriler düzenlediler ve bu gösteriler vurucu güç, disiplin ve örgütlülük açısından herkesi etkiliyordu.

İnsanları MIR'de mi yoksa kendi örgütleri içerisinde mi örgütlemek istiyordunuz?

Askeri kuvvetin güçlenmesi sadece gerilla fokosu üzerinden değil, çeşitli alanlar üzerinden olur. Şüphesiz en önemlisi kitle hareketinin, örneğin halkın kendini savunması gibi temel olgulardan hareketle devrimci şiddet biçimlerine katılımının sağlanmasıdır. Kızılderili toplum ülke tarihinde topraklarından kovuldu ve **Mapuche** diye adlandırılan sınırlı topraklara hapsedildi. Bu **Mapuche**'lerden (kızılderililere ABD örneğinde olduğu gibi verilen sınırlı topraklar, ç.n.) bir de büyük toprak ağaları toprak çaldılar. Biz bunun üzerine kızılderililerin topraklarının yeniden kendilerince ele geçirilmesini hedefleyen bir hareket örgütledik. Yani biz

kızılderilileri gerilla savaşı vermek ve kendi topraklarına ondan sonra el koymak için örgütlemedik. Ellerindeki belgelerle dava açan topluluklar örgütledik. Bu belgeler açıkça toprakların kendilerine ait olduğunu gösteriyordu. Yani hukuken toprak sahipleri kızılderililerdi. Hakimler büyük toprak ağalarıyla birlikte hareket ettikleri için kızılderililer kendi pratikleriyle dava açmak yoluyla pek fazla bir sonuca ulaşılamadığını gördüler. İlk defa bu tarihten itibaren kendilerine tel örgü çekmeyi ("**correr los cercos**") önerdik. Yani söz konusu olan toprakların işgal edilmesi değil, arazi sınırlarını belirleyen çitlerin hukuken olmaları gereken yerlere yeniden çekilmeleriydi. Kızılderililer daha ileri gitmeye hazır değillerdi. Ve bu örgütlendi, polisin müdahale etmesi durumunda harekete geçecek bir meşru savunma grubu da bu eylemi askeri olarak güvenceye aldı.

Ordunun çeşitli kesimlerini kendi yanınıza çekmek için çaba sarfettiniz mi?

Hayır. Ordunun kendi iç çelişkileri yüzünden bölüneceği ve böylece ilerici kesiminin ittifaklar için açık hale geleceği bir iç savaş durumunu bir kenara bırakırsak böyle bir şeyi düşünmedik. Böyle bir durum da ortaya çıkmadı. Ordu içerisine, subaylar, astsubaylar ve askerler arasına sınıf çelişkilerini taşımaya çalıştık. Tabii bir de ideolojik çalışma yapıldı, darbeye karşı anayasadan yana bir subaylar örgütü kurulmaya çalışıldı. **Unidad Popular** sırasında sağ da burjuvazinin semtlerinde kendi örgütlerini kurdu. Ve aşırı sağcı bir gizli birlik olan "**Patria y Libertad**" gibi sağ da öz savunma grupları oluşturdu ve bunlar sabotaj eylemleri düzenlediler, elektrik direklerini havaya uçurdular, yani bizim daha sonra diktatörlüğe karşı yaptığımız her şeyi bunlar **Unidad popular** ve Allende hükümeti sırasında yaptılar. Tüm bunlar toplumun kutuplaşmasına yol açtı ve bu silahlanma sorununu gündeme getirdi.

MIR Allende hükümetine katıldı mı?

Allende bunu başlangıçta istemiş ve Miguel'i Sağlık Bakanı olarak planlamıştı. Biz bunu reddettik ve Allende'ye hükümetin halkın çıkarına olan tüm önlemlerini destekleyeceğimizi ve sağın her türlü darbe girişimine karşı aktif olarak savunmaya katılacağımızı açıkladık. Ama hareket serbestimizi de koruduk, yani katılmadığımız her şeyi eleştireceğimizi de açıkladık. **Unidad Popular** ve Allen-

de'nin stratejisi, burjuva devlet içerisinde demokrasinin sürekli daha fazla oranda halk lehine genişletilmesi sonucu, yani bir reformlar süreci aracılığıyla sosyalizme gitmeyi hedefliyordu. Bu fikre göre devlet giderek daha fazla oranda tekelci sermayeye müdahale edecek ve devletleştirilen ekonomi ile yarı-devletleştirilen ekonomiyi birleştirerek ulusal bir sanayi yaratacaktı. Şili ordusunun anayasaya büyük saygısı olduğuna ve darbecilerin bir azınlık olarak kalacaklarına inanıyorlardı. Barışçıl yoldan adım adım tüm iktidarı ele geçirmek için sosyalizme doğru ilerleyebileceklerine inanıyorlardı. Sosyalizme giden yolu salam gibi görüyorlardı, halk bu salamdan parça parça koparıp yiyecek ve nihayet salam tamamen yenilip tüketildiğinde iktidara ulaşacaktı. Devletle ilgili liberal bir görüşü savunuyorlar, devletin bir sınıfın egemenlik aracı değil sınıflar üstünde sallanan bir kurum olduğunu düşünüyorlardı. Bizim için sert çarpışmaların olacağı askeri bir darbe karakterine sahip bir ortama doğru ilerlediğimiz kaçınılmazdı, bu nedenle bu ortama zamanında hazırlanmalıydık. Bir bütün olarak UP'yi (**Unidad Popular**) eleştirel bir tavırla destekledik.

Bu tavrınız diğer Unidad Popular kesimleriyle aranızda problemlerin çıkmasına yol açmadı mı?

Şiddetli problemlere yol açtı! Hatta bir yoldaşımız bir KP birliği tarafından öldürüldü. Allende'nin kişisel müdahalesi sonucu KP ile çatışmama anlaşması yaptık. Ama daha sonra, 1972'de başbakanın kişisel güvenliğini sağlama görevi elimizden alındı, biz bu kararı kabul ettik ama, silahların bir bölümünü de geri teslim etmedik. Bu hükümetin bize baskı tehditinde bulunmasına yol açtı. Bunlar balayı günleri değildi. Çok dikkatli olmalıydık, hükümete karşı reformizmi nedeniyle mücadeleye girişmemeliydik. Bu darbecilere yarardı. Bu yüzden tavizler vermek zorunda kaldık.

Sağ da giderek inisiyatifi ele geçiriyordu, ABD'nin boykotu başlamıştı ama, Şili burjuvazisi de malları piyasaya sürmeyerek halkın sıkıntıya düşmesine yol açmıştı, enflasyon tırmanıyordu ve sokaklarda düzenli sokak kavgaları yaşanıyordu. Toprak reformu burjuvazinin meslek grupları ve paramiliterler tarafından engelleniyordu. Hükümet bütün bunlara karşı ne tür bir tepki gösterdi?

Oldukça defansiv bir tepki gösterdi. Orduya müdahale etmedi. Ben o sırada

ordu içerisindeki siyasal çalışmanın sorumlusuydum, bu nedenle bu konuda yargıya varabilirim. Tekrar tekrar yüksek dereceden subaylar bize başvurarak korkularını ve çıkışsızlıklarını anlatmışlardı. Çünkü darbecilerin ordu içerisinde nasıl örgütlendiklerini ve sadık subayları nasıl dıştaladıklarını bir şey yapmaksızın seyretmek zorunda bırakılıyorlardı. Bu UN'in ordu içerisinde sahip olabileceği etkiyi zayıflattı. '73 Mart'ındaki seçimleri sağ kazandı ama anayasal yoldan hükümeti düşürebilecek kadar güçlenemedi. Bu nedenle burjuvazi darbede karar kıldı. Ayrıca tekelci sermayenin burjuvazinin bazı kesimlerinin hayati çıkarlarını kaale almayan bir ekonomik modeli gerçekleştirmek için de darbeye ihtiyacı vardı. Bu nedenle darbeye ihtiyaç duydular, sadece devrim tehlikesini atlatmak için değil, yeni bir ekonomik model ve yeni bir devlet kurmak için darbeye gerek duydular. '72 yılında Mart ve Haziran ayları arasında UP ile MIR arasında bizim de hükümete katılmamızı hedefleyen görüşmeler yapıldı. Bu UP'nin "halk programı" diye adlandırılan ve süreci hızlandırması hedeflenen yeni bir hükümet programını benimsemesi temelinde gerçekleşecekti. Bu bizim solun radikalleşip devrimci bir yola yöneleceğini farkettiğimiz bir sırada oldu. Buna rağmen görüşmeler KP içerisinde sağ kanat belirleyici hale geldiği için başarısızlıkla sonuçlandı. PS içerisinde bize sempati duyan büyük bir kesim vardı, aynısı "hıristiyan solu" (IC) için de geçerliydi. **Unidad Popular** içerisindeki iç çelişki şu iki sloganda ifade buluyordu: KP ve Allende etrafındaki insanlar "ilerlemek için elde edileni güvenceye alalım" ve "çarpışmayı üretim cephesinde kazanalım" sloganlarını atıyorlardı. Diğerlerinin sloganı "tavizsiz ilerleyelim" cümlesinde ifade buluyordu. Bunlar ilk etapta ekonomik değil politik bir sorunla karşı karşıya olduklarından hareket ediyorlardı. Bu nedenle halk iktidarı (**poder popular**) biçimlerinin yaratılıp darbe taraftarı muhalefetin bastırılması gerektiğini savunuyorlardı. Ama ne yazık ki, sağ kanat kendisini kabul ettirdi. UP hükümeti orduyu hükümete katılmaya çağırdı, yani silahlı kuvvetlerin, deniz ve hava kuvvetlerinin kurmay başkanlarına bakanlık makamları teklif etti. Eylül '73'deki seçimleri garantiye almak için bir sivil-askeri kabine kurdular. 29 Haziran 1973'de darbecilerin hareketini beklemeden bir tank birliği ayaklanınca bir darbe girişimi gündeme geldi. Bu halk içerisinde kendiliğinden, büyük bir seferberliği gündeme getirdi, fabrikalar işgal edildi ve binlerce insan Santiago'nun merkezine yöneldi. Kışlalarda isyancı subaylar astsubaylar tarafından tutuklandı, dönemin Genelkurmay Başkanı Prats anayasaya bağlılığını açıkladı ve isyanın bastırılmasına bizzat katıldı. Bu solun bir bütün olarak tama-

men beceriksizliğinin ortaya çıktığı bir karar anıydı. UP hükümeti isyanı fırsat bilip ordu saflarındaki darbecilere karşı sert önlemler alabilirdi ama, tanklarda oturan isyancıların şefleri dahi cezaevine atılmadılar, bir subay gazinosuna kapatıldılar. Ve doğal olarak orda gülmekten çatladılar. Bu devrimciler için tam da gerekli olan andı. Ama biz, açık bir halk iktidarı (**poder popular**) için gerekli ortamı yaratmama ve o anın elverişliliğini kullanmama hatasını işledik. O an, halka silah dağıtma anıydı.

Pekala neden yapmadmız bunu?

Bunu yapmış olsaydık hükümeti ve ordunun geri kalan bölümünü karşımıza alma riskine girerdik. Ordu içerisindeki bu grupları biz denetlemiyorduk, çoğu asker kafalıydı, darbeye karşıydılar, hükümeti savunmak istiyorlardı ama bunları hükümetten bağımsız olarak harekete geçirmek mümkün değildi. Ve **Unidad Popular** bizi daha önceden baskı ve yasaklamayla tehdit etmişti. UP hükümeti bunun yerine yeni bir silah-kontrol-kanunu çıkardı ve bu, ordu ve sağ tarafından insanları bastırmak için kullanıldı. Fabrikaları aradılar, işçileri korkuttular, her saat başı yolları kesip arama yaptılar. Bu ortamda devrimci hareket bir saldırıdan uzak durmaya zorlandı. Giderek daha fazla bir ölçüde bilinçsizce savunmaya düştük, çünkü saldırının şartları yoktu.

Bu durum karşısında tepkiniz ne oldu?

Darbeye sadece devrimi durdurmak üzere Allende hükümetini devirmek için ihtiyaç duymadıklarım, kapitalist birikimin yeni bir ekonomik modelini oluşturacak otoriter ve askeri bir hükümet kurmak da istediklerini göremedik. Ayrıca haftalardan beri alarm vaziyetindeydik. Durum Petercik masalındaki gibiydi: "Dikkat, kurt geliyor, kurt geliyor." Ama kurt hiçbir zaman gelmemişti. Ve nihayet kimse kurdun geleceğine artık inanmaz hale gelince kurt geldi ve tüm koyuncukları yedi.

Darbenin nasıl olacağını düşünmüştünüz?

Darbeyle birlikte ortamın çetinleşeceğini, ordunun bölüneceğini ve bu nedene bir iç savaşın gündeme geleceğini düşünüyorduk. Ama o sırada Şili'deki sınıflar

dengesi çoktan önemli ölçüde değişmişti. Bu tür bir gelişme artık mümkün değildi. Ve arkasından darbe gelince gerçi halk ve sol darbeye karşı direniş gösterdi – birçok durumda kahramanca bir direniş– ama, bir bütün olarak düşünüldüğünde darbeye gösterilen tepki sınırlıydı ve örgüt olarak direniş tam bir felaketti.

Neden?

Birbirimizi harekete geçiremedik. Çok az silahımız vardı ve ordu bizim kışlalardan silah almamızı engellemek için tüm birlikleri denetliyordu. Demokrat askerler tutuklandı, bazıları öldürüldü. Diğer ülkelerden devrimci arkadaşlar da bize bu konuda yardım edemedi. **Unidad Popular** hiçbir zaman yeterince silaha sahip olmamıştı, en fazla kişisel güvenlik için gerekli silahlar verilmişti ama, gerçek bir savaş için gerekli silahlardan her zaman yoksun kalmıştı. Ve devrimci arkadaşlarımız UP hükümetine büyük saygı gösterdiler, bu nedenle onu atlayıp onun bilgisi dışında bize silah ulaştırmadılar. Planımız semtlerde barikatlar oluşturmak ve demokrat askerlerin yardımıyla halkı silahlandırmaktı, böylece halkı iç savaşa sürüklemek istiyorduk. Başarısızlık durumunda ülkenin güneyine çekilmeyi de öngörmüştük. Bu planlar olsa ve herkes aslında ne yapacağını biliyor olsa da bu belli bir emir ve ilişki yapısını gerekli kılıyordu ve tam da bu eksikti. MIR önderliğinin büyük bir bölümü darbeden önceki haftalarda zaten bir ayağıyla illegalitede yaşıyordu. Miguel'e karşı soruşturmalar söz konusuydu ve ben de aranıyordum. Bu durum bizim önümüzde büyük engel oluşturdu. Darbe günü tüm şehirde haberleşme, iletişim koptu ve bu devrimci güçlerin kendilerini ifade edebilmelerini büyük ölçüde etkiledi. İnsanlarımız hemen hemen hiç tepki göstermedi ve tepki gösterenler de çabucak susturuldu. Gerçek direniş oldukça azdı, bu en azından Santiago ve ülkenin güneyi için geçerlidir. Bazı yoldaşlar dağlara çekildiler ve başarısız bir şekilde bir polis kışlasına saldırmayı denediler. Dağlara çekilen başka arkadaşlarımız orduya saldırmadılar ve daha çok dikkatli bir tavır sergilediler. Yine başkaları ise hiçbir direniş göstermedi. Ben Santiago'nun güneyine gittim, Miguel PS önderliğinin bir bölümüyle buluşmuştu. Sosyalistlerin silahları vardı, şöyle böyle 200 silahlı yoldaşları vardı. Miguel onlarla ve komünistlerle bir ortak direniş eylemi konusunda anlaşmak istiyordu, önce kuvvetli bir direniş birliği oluşturulacak ve bu Santiago'da bir saman yığınındaki iğne gibi hareket edecek, Allende'yi kurtarmak için merkezden hükümet sarayı Moneda'ya doğru ilerleyecekti. Bu fikirden iki sebeple vazgeçildi: Birincisi Allende bunu istememiş, Moneda'da kalmayı

tercih etmişti ve ikincisi o görüşmelere katılan komünistler bunu reddetmişlerdi. Onlar ordunun parlamentoyu kapatıp kapatmayacağım beklemek istiyorlardı. Yeni bir buluşma tarihi üzerine anlaşıldı. Bu buluşmaya PS Genel Sekreteri Carlos Altamirano ve diğer KP önderleri de gelecekti. Ama kararlaştırılan görüşmeye ne Altamirano ne de komünistler geldi, başbakanlık sarayından silah dolu bir kamyonla kaçmayı başarmış bir sosyalist gelmişti sadece buluşma yerine. Bu toplantının ortasında **Carabinero**'lar (jandarmalar) saldırdılar ve bir silahlı çatışma gündeme geldi. Hepimiz ablukayı yarabilmek için evi terkettik. Bu hepimiz için tamamen etkileyici olmuştu, çünkü düşmanla yüzyüze ilk silahlı çatışmamızdı bu. Yine bu benim savaşta insanları ölürken gördüğüm ilk tarihti. Bu saniyeler süren bir andır ama saatler gibi yaşanır. O gün bir direniş için gerekli olanakların olmadığının bilincine vardık, bu nedenle MIR'in politik komisyonu yoldaşlarımızın yeraltına geri çekilmelerini kararlaştırdı. Ve o gece hepimiz illegaliteye geçtik.

O sırada yenilgiyi nasıl yorumladınız?

Sadece reformizmin yenildiğini düşünmüştük. Biz kendimiz yenilgi ayakkabısını giymedik. Her şeyden önce söz konusu olanın halkın yenilgisi olduğunun bilincindeydik. Bu şüphe götürmezdi.

Şili'de darbe ile bir dönem kapandı.

Elli yıl darbe olmamıştı. '73 darbesi bir dönemin kapanışı ve diktatörlüğün başlangıcının göstergesidir. Ailedeki günlük yaşamın tüm biçimleri de çökmüştü. Ben darbeye kadar eşim olan yoldaşım ve kızımla annemin evinde yaşamıştım. Ama ondan sonra ailem bir daha buluşamadı, sürgündeki bir süreyi saymazsak. Herkes kendi yoluna gitti ve bunlara ek olarak evlerin aranması, tutuklamalar, ajanlar ve sağcı ispiyoncular gibi olgular da sayılmalıdır. Sınıfların barışması dönemi kapanmıştı ve sınırsız ve şiddetli bir sınıflar mücadelesi aşamasına girilmişti.

Size herhangi bir dönemde ağır ithamlarda bulunuldu mu?

Bundan öncelikle UP partileri etkileniyordu. İthamlar bu partilere yönelikti daha çok. Allende'nin kişiliği, Moneda'daki ölümü ve kahramanca direnişi herkesi derinden etkilemişti. Ama diğer taraftan solun politik liderlerinin büyük bir bölümü çok çabuk bir şekilde ilticaya başvurdu. Halkın gözünde bu tür politik liderler

fareler gibi batan gemiyi terk ediyorlardı. Çünkü bu olanağa sadece çok az sayıda meşhur insan sahipti, halkın böyle bir olanağı yoktu. MIR yeraltına çekildi ve tüm zorluklara rağmen ülkede kaldı. Hatta biz "ilticaya hayır" sloganını çıkardık, bunu bir ilke sorunu haline getirdik, halbuki doğru olan bu probleme taktik açıdan yaklaşmaktı.

"Ülkeyi terk eden MIR'i terk eder" diye bir sloganınız da yok muydu?

Evet, ve bunun yüksek bir moral değeri vardı. Mücadelemiz sonuna kadar olduğu için insanların gözünde MIR'in prestiji arttı. Ama diğer taraftan ne kitle hareketinin radikal geri çekilişini ne de yenilginin koşulladığı güven kaybını engelleyebildik. Ve yeraltındaki MIR'in eylemleri böylesine zor bir durumda kahramanca yürütülmüş olsa da, halkın geri çekilişini durdurabilecek şartlar ve mücadele gücünden yoksunduk.

Askeri hükümetin kuruluşuyla birlikte yeni bir süreç, direniş süreci gündeme geldi.

Diktatörlüğün kendisini devrimci hareketin kökünü kazımakla, insanları tutuklayıp burjuva egemenliğini bir olağanüstü hal rejimi altında yeniden sağlamakla sınırlayacağına inanıyorduk. Yine askeri hükümetin -uzun bir süre iktidarda kalsa da- geçici bir hükümet karakterini taşıyacağına inanıyorduk. Askerler iktidarı ele geçirdiklerinde hemen hemen tüm burjuvazinin desteğine sahiptiler, küçük burjuva orta zümrenin bazı kesimleri de bu faşizan koroya katılmışlardı. Hatta halkın bazı kesimleri de darbeyi desteklemiş ve alkışlamışlardı. Askeri hükümet önce kendisini açık olarak tanımlamadı ve burjuvazinin tek bölümünü savunmadı. O sadece burjuva egemenlik sistemini yeniden kurdu başlangıçta. Bu ilk aşamaydı. 75 ortalarından sonra tekelci sermaye yararına bir ekonomi politika izlemeye ve burjuvazinin **Unidad Popular** hükümeti sırasında sanayileri teşvik edildiği için durumları kötü olmayan kesimlerini ihmal etmeye başladı. Bu gerçekten paradokstur! Himayeciliğe, gümrük duvarlarına son verdiler ve bu o tarihe kadar devlet kendilerini yabancı rekabetten koruduğu için varlıklarını sürdürebilen ulusal sanayilerin büyük bir bölümünün çökmesine yol açtı. Kamulaştırılan sanayiler açık artırıma sunulduğunda, bunları tabi ki öncelikle tekelci sermaye satın alabildi. 75'den sonra Şili ekonomisi öncelikli olarak dinamik sektörler etrafında oluşturuldu. Eskiden en önemli ekonomik sektörümüz maden işletmeleriydi ama aniden

Şili'nin dünya pazarında rekabet edebildiği başka sektörler yeşerdi: İnsan işgücü ve doğal zenginlikler sömürüldü. Balıkçılıkta, balık unu üretiminde, ormancılık ve tarım ekonomisinde, meyve üretiminde ve hizmet sektöründe ama özellikle borsacılıkta (spekulasyon) bir boom (patlama) gündeme geldi. Bu artık yatırım yapma yerine kredi veren uluslararası banka dünyasının politikasındaki bir değişiklikle birlikte yaşandı. Ve Şili'li sermaye grupları kredi alabilir olarak değerlendirildi ve iç sermaye birikimini hızlandırmak için gerekli kredileri aldılar.

Bağımlı kapitalizmin yeni bir sürece sokulmasının topluma da yansıyacağı kafanızda açık mıydı?

Orta zümre ve işçi sınıfının fabrikaların kapatılmasından etkilendiğini görüyorduk. Eski sanayi proletaryası sayıca giderek küçülüyordu, ve işsizlik had safhalara ulaşıyordu. İşsizler ve yaptıkları işle geçinemeyenler gölge ekonomisinde (**Schattenwirtschaft**), "enformel sektörde" (**informeller Sektor**) çalışmaya başladılar, herhangi bir şeyi satıyorlar, sokak satıcılığı, ayakkabı boyacılığı veya kısa süreli işlerde (**trabajadores por cuenta propia**) çalışıyorlardı. Biz toplumdaki bu değişmeyi gördük ama, buna uygun toplumsal ve siyasi sonuçları çıkarmadık. Bu değişmelerin Şili toplumunda ne kadar derin ve ciddi gelişmelere yol açtığına, toplumsal uçurumun giderek daha da büyüyeceğine, işçi sınıfının yeni mesleklerin ortaya çıkışı ve geleneksel olanların çöküşü sonucu atomize olacağına ilişkin bir fikrimiz yoktu. Bu sürece baskı eşlik etti, eski çalışma kanunu kaldırıldı, sendikalar denetlendi ve işçi sınıfının öncü beyinleri baskı altında ezildi. Burjuva devlet yeniden oluştu, o küçük bir azınlığın kazanç sağladığı ve halkın büyük çoğunluğunun sefalete ve yoksulluğa itildiği yeni ekonomik şartlara uyum sağlayan bir ayaklanmayı bastırma devleti haline geldi. Yeni ekonomi modeli Şili'yi değiştirdi, Şili "güney afrikalılaştırıldı."

Ama bu uzun bir süreçte yapıldı. MIR'in direnişi nasıl başladı?

Bir direniş hareketi yaratmak istiyor ve bunun çabucak ve basitçe gerçekleştirilebileceğini ümit ediyorduk. Gerçek böyle olmadığını gösterdi. İnsanların özel yaşamlarına geri çekilmeleri ve yoğun baskılara rağmen, cuntanın ilk aylarında, başından itibaren direniş, hemen ezilen küçük çaplı grevler vs. olmuştu. Her ne pahasına olursa olsun Şili'de kalmak istiyorduk. Parti bu nedenle kendisini yeniden aktif bir direnişe örgütleyebilmek için yeraltına çekildi. Binlerce yoldaşımızı

illegaliteye geçirme adımı oldukça zordu, çoğumuz o sırada Santiago'daydık. 74 Haziran'mdan sonra baskı mekanizmasının hedef tahtası haline geldik, bir çok öncü ve yönetici yoldaş şehit oldu, öldüler, tutuklandılar, işkence gördüler. Aralarında Miguel'in de bulunduğu merkez komitesi ve Politik Komisyonun büyük bir bölümü izleyen aylarda öldürüldü. Ve bu bizim için çok ağır bir darbe oldu, Miguel bir ideolojik netliğe ve bizim için yüksek bir moral değere sahipti. Çeşitli önlemlerle kendimizi korumaya ve örgütün dağılmasını engellemeye çalıştıysak da 76'ya kadar karşı tarafın ağır darbelerine maruz kaldık. Giderek azalıyorduk, çoğu cezaevindeydi, yine bir çoğu yurtdışına çıkmıştı. MIR bu dönemde geri çekiliş ve kendi zayıflığımız yüzünden taktik insiyatifi ele geçiremedi. 1976'da tüm önderlik Santiago dışındaki bir köylü çiftliğinde toplanmıştı. Bir yoldaş tutuklanmıştı ve yanında taşıdığı mektuplardan gizli servis buluşma yerimizi öğrenmişti. Kısa süre içerisinde çiftliği terk edeceğimizden korktukları için aceleci hareket etmiş olmaları bizi kurtarmıştı. Çiftlik iki evden oluşuyordu, çok güzel görkemli bir ev vardı ve tabi ki gizli servis birlikleri yanılmaz sınıf bilinçleriyle bizim büyük evde olduğumuzu düşünerek oraya yöneldiler. Ama gerçekte biz çiftlik işçileri için ayrılan küçük evde kalıyorduk. Geceleyin büyük evi sessizce çembere alıyorlar. Yakalanan yoldaş geri dönmediği için canı sıkıldığından bir yoldaşımız uykudan kalkıyor ve ne olduğunu hemen görüyor. Ona bir kurşun isabet etmişti ama bizi önceden uyarmayı başarmıştı. Yeterince silâha sahiptik ve bir arabayla evi ön kapıdan terk etmeye çalıştık. Bu deneme sırasında yönetimden birisi yaralandı. Bizde şu kural geçerliydi: Eğer birisi yaralanmışsa ve artık koşamıyorsa veya büyük zorluklar gündeme gelmeksizin taşınması mümkün değilse o orada kalıp diğerlerinin geri çekilişini güvenceye almak zorundaydı. Ve yaralı yoldaş çiftlikde kaldı, bizim kaçabilmemiz için orada kaldı ve sonuçta yakalanmadan önce bir el bombası ile kendisini havaya uçurdu.

Sonra siz Santiago'ya mı gittiniz?

Evet, ben on ev dolaşıp saklanabileceğim bir yer aradım, çünkü o sırada sıkıyönetim vardı ve geceleyin sokakta dolaşmak yasaktı. Bir çok soldan tanınan insanın kapısını çaldım ama, kimse beni evine almak istemiyordu, suratıma kapıyı çarpıyorlardı. Eşimle birlikte sokakta kaldım, diğer yoldaşlarla ilişkiyi kaybetmiştik. Sonuçta oldukça namuslu ve liberal bir insan olan ve çeşitli anlarda yardıma hazır olduğunu göstermiş olan Kostarika konsolosuna gittik. Ve orada saklandık. Ama şansımız yoktu çünkü çocuk bakıcısı bir **Carabinero** ile nişanlıydı. Ve polis

geldi. Evin etrafını sardı. Sonuçta ülkeyi mülteci olarak terk ettim. Önce Kosta Rika'ya, oradan da Küba'ya gittim.

Bu hangi yılda oldu?

1976'da. Bu tarihte aslında MIR artık yoktu, sadece bir avuç yoldaş Şili'de bayrağı sallıyordu. 78'den sonra bizim için yeni bir süreç başladı, Şili'deki taban kıpırdamaya başladı, bunların hepsi çok yavaş ve büyük güçlüklerle gerçekleşiyordu ama, ufukta mezarlık sessizliğinin sonu çizilmeye başlamıştı. Yeniden girişimci olabilmek için Şili'ye gizli olarak geri dönmeye karar verdik. Bu "geri dönüş eylemini" yüzlerce arkadaşla birlikte ben yönettim, ve aktif bir direnişe başladık.

O sıradaki Şili'nin durumu nasıldı?

Cezaevinden ilk yoldaşlarımız çıkmışlar ve yeni ortaya çıkan, henüz daha çok küçük olan toplumsal harekete katılmışlardı: bunlar yoksul semtlerde oturan insanlar ve insan hakları için mücadele eden insanlardan oluşuyordu. 78 ile 80 arasında diğer sol oldukça pasif kalmasına rağmen bir direniş hareketi oluştu. KP ve PS halen ekseni solun birliği değil hıristiyan demokrasi olacak bir anti-faşist cephe savunuculuğu yapıyorlardı. Bu nedenle direnişi ifade etme ve toplumsal hareketlenmeye, protesto gösterilerine ve silahlı eylemlere kanalize etme görevi bize düştü. Silahlı propagandaya başlayıp, bankaları kamulaştırmaya, polis kışlalarına saldırmaya, elektrik direklerini havaya uçurmaya başladık.

Tekrar ülkede olduğunuz açığa çıkınca insanların tepkisi nasıl oldu?

Değişik tepkilerle karşılaştık. Artık seni saklıyorlardı, durum 76'daki gibi değildi artık. Benim, yani MIR genel sekreterinin ülkede olduğu gerçeği bile insanları coşkulandırıyordu. Örgütümüz geçmişin darbelerinin açtığı yaraları sarabildi ve hatta az da olsa bir askeri vurucu güce kavuşabildi. Başlangıçta şehirlerde çalışma yaptık, daha sonra kır gerillası olarak köylere de gittik. Bu süreç toplam üç yıl sürdü.

Rejimi nasıl ortadan kaldırmak istiyordunuz?

Bizim konsepsiyonumuz nasıl yavaş yavaş güçlenebileceğimizi gösteren aşa-

malı bir stratejiye sahipti. Bugün o sıradaki yaklaşımımızı gözden geçirmek gerektiğini, en azından şu anki sosyal gerçekliği de dikkate almak gerektiğini sanıyorum. Şili'de 1990'dan sonra herhalde devreye sokulacak olan sınırlı bir demokraside ve asıl görevi ayaklanmayı bastırmak olan bir devlet aygıtı karşısında askeri alanda yavaş yavaş devrimci güç ve potansiyel toplamak oldukça zordur. Gizli yapılara, silahlı gruplara, kendine ait bir bilgi toplama aygıtına ve sıhhi donanım ve örgüte sahip bir çeşit şehir gerillasından hareket etmiştik. Bu yolla yavaş yavaş kırlarda da tutunabilmenin şartlarını yaratmak ve böylece hem bir toplumsal hareketlilik sağlamak, hem kırlarda hem de şehirlerde silahlı faaliyeti yaşatmak istiyorduk. Ama gerçeklik bize başka bir şeyi öğretti. Başlangıçta MIR'in yeniden faal konuma gelebileceğine inanılmıyordu, yani belli bir sürpriz tesirinden yararlanabildik. Örneğin aynı anda iki yada üç bankaya baskın düzenliyor, iki yada daha fazla ev bloğunu işgal edebiliyorduk. Polisin ve gizli servisin başlangıçta harekete geçmek için fazla zamana ihtiyacı oluyordu, hareketli müdahale birlikleri yoktu. Ama çabuk öğrendiler ve özel birliklerini yarattılar. Birdenbire eylem yerinde bir kaç saniye sonra havada helikopterler görülmeye başlandı, helikopterler havada dolaşırken, çevik kuvvetler de karadan eylem yerine doğru ilerliyordu. Günlük yol kontrolleri ve aramalar hareket alanımızı ve silâh taşıma olanaklarımızı sınırladı. Şehir merkezinin dışındaki bankalarda pek fazla para da yoktu artık, paralar şehir merkezindeki büyük ve iyi korunan bankalarda toplanıyordu.

Gerçi diktatörlüğün onaltı yılında direnişde kopukluklar yaşandı ama tam bir sönme gözlenmedi. Diğer taraftan insanlarınızın bunun için ödediği fiyat çok yüksek oldu. Ve eylemlerinizin bir çoğu kötü örgütlenmişti...

Bu görüşe katılmıyorum. Bir çok yoldaşın ülkeye illegal geri dönüşü sırasında tabi ki zorluklar olmuştur. Ama özel olarak insanlarımızı koruyabilmek için bir altyapı oluşturduk ve bunu yaparken diğer Latin Amerikalı kurtuluş hareketlerinin tecrübelerinden de yararlandık. Örneğin zula oluşturma işiyle ilgili Uruguay deneyimlerinden yararlandık. Aygıtımız oldukça etkindi, ama mutlaka stratejiye uygun değildi. Ama güç toplamak kitlelerin mücadeleye nasıl katılabileceğiyle ilgili politik bir sorundur. Askeri bir kol oluşturmak, iktidar stratejisini gündeme almak ve iktidarın ele geçirilişini, içerisinde toplumsal mücadelenin, ücret artışları için mücadelenin, politik ve askeri savaşımın ifade bulduğu bir politik-askeri strateji ola-

rak kavramak doğruydu. Bu doğru parametre içerisinde stratejik tasarımızın gerçeğe uzak olduğuna inanıyorum.

Sorun bizim ortaya çıkışımızın çok erken oluşu ve çok yavaş gelişen toplumsal hareketin içinde bulunduğu duruma uygun olmayışıydı. Bir şehir gerillasının ayaklanmaya karşı mücadeleyi temel alan bir devletle çatışmasında daha fazla şansa sahip olduğuna ilişkin varsayımımızda da yanılmıştık. Silahlı bir grubun en fazla üç yıl içerisinde aşınmaya uğradığı ortaya çıktı. Bunun halka karşı sürdürülen genel baskılarla ilişkisi olduğu kadar, gerillaya karşı alınan özel önlemlerle de ilişkisi vardır. Sosyal hareketlilik daha büyük olsaydı bile, gerillanın üç yıldan daha fazla sürdürülebilmesi zor olacaktı. Bunu anmamın sebebi, 83'de tamamen değişik şartlarda ve daha elverişli toplumsal koşullarda silahlı eylemlere başlayan **Frente Patriotico Manuel Rodriguez**'in daha sonra baskılardan kaynaklanan aynı sorunlarla karşılaşmış olmasındandır.

Kırlarda da aynı sorunlar yaşanıyor muydu?

81'de şehirlerde bize darbe üzerine darbe vururlarken kırlardaki durum daha iyi görünmüyordu, orada bir kır gerillası oluşturma girişimi gizli servis tarafından ortaya çıkarıldı ve bastırıldı, bu sırada birçok yoldaş yaşamını yitirdi. 83'de ekonomik kriz iyice derinleşince geride hemen hemen hiç askeri yedeğimiz kalmamıştı. Tabi ki Şili'de bir direniş hareketinin gelişebilmesini, sadece MIR'in değil - MIR'in etkisiyle- giderek radikalleşen diğer partilerin de gelişebilmesini başarabilmiştik. Uzun tartışmalar ve iç kavgalardan sonra KP içerisinde bizim güçlerimiz tamamen tükendikten sonra silahlı mücadeleye başlayan **"Frente Patriotico Manuel Rodriguez"** (FPMR) oluştu. Demokratik Halk Hareketi MDP kuruldu, bu tüm devrimci güçleri iç çelişkilere rağmen bir çatı altında topladı. 1985-86 yıllarında büyük çapta ajitasyon ve propaganda faaliyeti ve özellikle FPMR tarafından bir çok silahlı eylem de gündeme geldi. Ama onlar da 86'da baskı mekanizmasının ağır darbelerine hedef oldular, silah zulaları ortaya çıkarıldı ve Pinochet'e düzenledikleri suikast başarısızlığa uğradı. Baskılar giderek aşınmaya uğrayan kitle hareketinin geniş kesimlerini de etkiledi ve protesto eylemlerine belli bir süre önderlik eden soldan insiyatif yavaş yavaş geri alındı. Diktatörlük ekonomik krizi yeniden denetime alabildi ve daha önce desteklerini çeken burjuvazinin çeşitli kesimlerini yeniden kendi tarafına çekmeyi başardı. Hükümetin 1980 anayasasında öngördüğü sınırlı bir demokratikleşmeyi içeren zamanlama planının pratiğe geçirildiği yeni bir aşamaya geçildi.

Hıristiyan demokrasi neden muhalefetin öncülüğünü ele geçirmeyi başarabildi?

Çünkü sol alınan yenilgilerle yeni durum karşısında bırakılmıştı. MDP bölündü ve tüm devrimci gruplar derin bir kriz yaşamaya başladılar. Önce yıllardan beri birçok fraksiyona sahip olan PS, sonra KP bölündü, FPMR KP'den ayrıldı. Ve MIR de bölgesel isyan taktiğimizin uygun olmadığı ortaya çıktığı için krize düştü. Bazı bölgelere yoğunlaşmıştık, bu nedenle ağır darbeler yedik. 1986'da büyük iç zayıflığımız farkedilmeye başlandı ve örgüt içerisinde bir çok şey tartışma konusu yapılıp sorgulandı, MIR'i yenilgiye sürükleyenin ne olduğuna ilişkin bir çok değerlendirme ve okuma tarzı vardı. Çoğunluk olmasa da önemli bir bölüm birçok eski yoldaş etrafında, eski MIR genel sekreteri yardımcısı Nelson Gutierrez veya Roberto Moreno etrafında kümeleşti, tüm görüş ayrılıklarına rağmen iyi insanlardır! Gerçekten pratikte eski ve ağır hatalarının olduğu kanıtlanan stratejik modelimizi tartışma konusu yapıp reddetmekle kalmadılar, kitle hareketine dayanan ve devrimi hedefleyen güç toplama olanağını da reddettiler. Demokratikleşme sürecine katıldılar ve nihayet solun diğer kesimleriyle birlikte yeni bir parti, sosyalist solun geniş partisi'ni (PAIS) kurdular. PAIS burjuva muhalefetiyle bir anlaşmayı hedefliyor, bu arada halk direnişi önemini kaybediyor ve burjuva muhalefetinin kuyruğu olarak düştünülüyor ve ona dönüşüyor. Yenilgiden sonra başka bir yolun olamayacağı argümanı ile reel politikayı savunup bunun propagandasını yapıyor.

Pekalâ diğer bölümün, MIR'in seninle olan bölümünün pozisyonu nedir?

Alınan yenilgiler bizi politik çizgimizi gözden geçirmek zorunda bırakıyor. Ama bunu yaparken MIR'in temel ilkelerinden vazgeçmemeliyiz: İktidarın devrimci stratejisinden, halk savaşı stratejisini model olarak gerçeğe uydurulmak zorunda olunsa da ilerletmenin olanaklılığımdan vazgeçemeyiz. Söz konusu olan, mücadelenin herhangi bir biçimini dıştalamadan, tabi ki legal ve yarı legal biçimleri de ihmal etmeden -ki bunlar meselâ şu anda olduğu gibi bazı anlarda uygun mücadele biçimleridir- politik-askeri güç toplamaktır. Diğer gruplarla devrimci bir birliğin zorunluluğunu görsek de MIR'in düşüncelerinin (proyecto) halen geçerliliği vardır. Biz her zaman devrimcilerin birliğini savunduk. Bu solun birliği, devrimcilerin birliği ve daha geniş olarak tüm demokratik güçlerin birliği şeklinde olacaktır. Bizim reddettiğimiz burjuva muhalefetinin kuyruğu haline gelmek,

onun belirleyiciliğine teslim olmaktır. Hareket ne kadar zayıf olursa olsun: En önemli şey politik ve askeri dayanaktır.

Ayrıldığınız sırada neler oldu?

Kongremiz sırasında azınlık fraksiyonu kendisini tartışma sürecinden ayırıp kendi kongresini düzenledi. Kendisi bugün "MIR-R" ismiyle ortaya çıkıyor, "R" yenilenmeyi kastediyor. MIR içerisindeki merkeziyetçi gelenek ve politik vertikalizm (dikeycilik) krizi derinleştirdi ve durumun hızla bertaraf edilmesini engelledi. Azınlık fraksiyonu partiyi terk etti, bu çelişkileri oldukça kurnazca kullandı ve MIR'in demokratik bir işleyiş ve MIR içerisinde bir iç değişiklik isteyen diğer gruplarını da daha fazla iç demokrasi çağrısıyla yanına çekmeyi becerdi. MIR'in çoğunluk fraksiyonu iç çelişkilerin varlığını hiç bir şekilde reddetmemişti, bunu daha sonra grupların atomize olmaları da gösteriyor. Bir diğer fraksiyon kitle hareketinin temel rolünü reddeden ve halkın devrimci süreçteki rolünü küçümseyen ve devrimi iki aygıt arasındaki bir mücadele sorunu olarak gören bir politik sapmaya düştü. Bu pozisyonu savunan insanlar alınan yenilginin nedeni olarak, MIR'in kendisini yeterince askeri faaliyete vermemiş olmasını ve daha gizli ve daha kapalı bir örgütün yaratılamamış olmasını gösteriyor ve baskı aygıtına karşı mücadele edebilmek için daha da efektif bir aygıta ihtiyaç olduğunu savunuyorlar.

MIR ne kadar şehit verdi, elinde sayılar var mı?

1500 ile 2000 arasında yoldaşımız öldü, ve bunu tabi ki devrimci bir örgütte hemen hissediyorsun! Bu bir kadro boşluğuna yol açıyor.Baskı aygıtının sürekli daha ağır darbeler vurması gerçeği, eylemlerini sınırlamaya götürüyor ve seni tecrit ediyor, çünkü sürekli daha gizli yöntemler uygulamaya zorluyor seni. İllegalite kendi ülkende bir sürgündür, hiç bir şey için yararlı değildir, bunun için seni takip ederler, bu nedenle devrimci hareketi yeraltına zorlarlar, çünkü tabandan koparmak isterler.

İllegalitenin insanı gerçeği anahtar deliğinden gözlemeye zorladığını mı kastediyorsun?

Tabii. Ve doğal olarak bu perspektiften gerçekliğin ve sosyal yapının değiş-

mesini göremiyorsun. Açık hareket edilebilince, on yada yirmi yoldaşla buluşulabilir ve bunlar çeşitli sosyal çevrelerde çalışma yaptıkları için tartışmayı zenginleştirebilir. İllegalitede üç yada dört yoldaşla buluşabiliyorsun, diğerleriyle yazılı olarak iletişimi kuruyorsun, güvenlik nedeniyle karmaşık yollardan alıcısına ulaşan bu mektup ve şifreli haberlerle saatlerini kaybediyorsun. Çalışma ritmi oldukça yavaş ve yorucu. Çalışamazsın, ailenle yaşayamazsın, bu nedenle parti bir biçimiyle yaşamını finanse etmek zorundadır. Ve bu zorunluluk nedeniyle bir devrimci profesyonel kadro birliği oluşuyor ve bir iç bürokrasi doğuyor.

Devrimci örgütün güncel krizinin sebebi askeri yenilgide mi yoksa politik yenilgide mi yatıyor?

Derin kriz kendisini hareketin atomize oluşunda gösteriyor ve ideolojiyi de ilgilendiriyor. Bugün içerisinde yaşadığımız ülkenin nasıl bir ülke olduğunu incelemek ve açıklamak zorundayız. Ama ne yazık ki kriz devrimciler arasındaki kişisel ilişkileri de etkiliyor; bir çok yoldaşla uzun yıllar süren bir dostluk ve silahlı çarpışmalar gibi aşırı durumları birlikte yaşamıştın. Bazen bu ideolojik-politik bölünmeler ve görüş farklılıkları yüreğini parçalıyor, çünkü söz konusu olan herhangi bir toplantıda yüzeysel, şekilsel tartışmaların yapılması değil, sadece bu değil, senin için büyük önemi olan, sıkı bir dostluk kurduğun arkadaşlarından kopuyorsun. Politik kriz insan yaşamını, bütün hayatını devrime adamışsa ve böyle bir yenilgiyle karşılaşıyorsa kişisel krize de dönüşüyor! Bazıları o zaman havluyu tamamen atıp özel yaşantılarına geri çekiliyorlar, devrimci örgütü o zaman tamamen reddediyorlar, yatırım yaptıkları bir çok ümidi gerçekleştirmeden örgütün kendilerinden hayatlarının bir çok yılını çaldığını hissediyorlar.

Geleceğe de bir göz atalım. Bugün ülkeni nasıl görüyorsun?

Egemen sınıf derin krizini aşabildi ve ekonomik faaliyetine yeniden ulaştı. 84 ile 88 yılları arasında ekonomik büyümenin oranı %4,5 oldu. Bundan halk da faydalandı. Bazı sektörler diğerlerine nazaran daha dinamik ve bu işçi sınıfının yapısına da yansıyor. Meyve üretimi örneğin bu dinamik branşlardan ama, düzenli bir iş ilişkisine sahip ve yüksek gelire sahip tarım işçileri kitlesi yok. Sadece meyveler toplanırken iş gücüne ihtiyaç duyuluyor ve o zaman adi barakalara yerleştirilen şehirlerden de insanlar toplanıyor. Ücretler kötü değil ama, yılın bütün bir geri ka-

lan bölümü boyunca insanlar işsiz veya başka kısa süreli işlerde çalışıyor. Bu çelişkilere rağmen burjuvazi, öncekinden daha da derin bir krize yol açacak ve bağımlılığı daha da büyütecek yeni bir sermaye birikimi modelini pekiştirmeyi başarıyor. Sınıfın yapısal çelişkilerini çözmüyor, söz konusu olan bir bütünleşme, geniş onay veya sınıf uzlaşmacısı bir model değil. İşçi sınıfı ve orta zümreyi de katan otuzlardan altmışlara kadar süren Şili modeliyle uzaktan yakından hiç bir alakası yok. Güncel ekonomik model toplumun azami %30'unu dikkate alıyor.

Toplumsal varlıkların geniş bir şekilde dağıtıldığı dönemlerde burjuvazi ekonomik modeli nedeniyle halka da belli bir söylemle hitap edebiliyordu ve devlet koruyucu olarak görünebiliyordu. Bugun sağ tamamen değişik bir model ile halka ne anlatabiliyor? İçerik olarak halka sunabileceği bir şeyi kaldı mı?

Burjuva muhalefet ve "liberal" solun bugün başka bir söylemi, başka bir dili var. Bugün asıl sorun ya diktatörlük ya da diktatörlüğün olmayışı değil. Bugün ordu tarafından gözetim altında tutulan bir sivil hükümet kapıda. Yani burjuva muhalifleri rejimle kaygısız bir biçimde rahatlıkla gelecek hükümetin ne kadar demokratik olacağını, askerleri de kabineye alıp almayacağını tartışabilir. Ama yüzeyde kalıyorlar, ekonomik modele ve ideolojisine katılıp katılmadıkları üzerine konuşmuyorlar. Sağın yeni ideolojisini toplum içerisinde de bazı başarılar kaydediyor, liberalizmin bazı değerlerine sarılıyor. Özel mülkiyet ve rekabete yüksek değer biçiliyor ve sosyal yükseliş, kişisel çabalara bağlı olarak görülüyor. Dayanışma bu ideolojide artık görünmüyor. Eskiden devlete işçilere pazarlık yapma izni veren bir çalışma yasasıyla müdahale etme işlevi yüklenmişti, çünkü yüksek ücret almaları burjuvazinin çıkarınaydı, sadece bu daha yüksek bir talebi, bir içpazarı ve böylece yerli sanayinin büyümesini güvenceye alabilirdi. Eskiden sosyal yükseliş kamu hizmeti üzerinden olurdu. Üniversiteler geliştirilmişti ve iyi bir eğitim sahibi olunabiliyordu. Bir devlet işi aranırdı ve biz üniversiteler veya parlamento aracılığıyla siyasal yaşantıya katılırdık. Hayat şartları kollektif baskı aracılığıyla iyileştirilir, grev kanunu işlerdi. Politik partiler çalışma hukukuyla ilgili çatışmalarda aracı rolü üstlenmişlerdi. Bunların devlet içerisinde bir rolü vardı ve parlamentoda ve hükümete karşı pazarlık yapabiliyorlardı. Milletvekilleri ve senatörler seçim bölgelerini geziyor ve grevi bitirmek için bir çözüm bulmalıyız diyebiliyorlardı. Kişisel ilerlemeyi ve ailenin ilerlemesini kollektif faaliyetlerle sağlayabiliyordun. Diktatörlük altında tekelci burjuvazi yeni bir ideoloji geliştirdi,

toplumsal hareketi ezdi ve sendikalarda birbirinden kopuk pazarlıklar yapıldı: İlerlemek istiyorsanız, çalışın, kişisel olarak hazırlanın. O zaman bütün kapıların size açık olduğunu göreceksiniz! Parola buydu. Yalnız iyi bir işçi olmalısınız, diğerlerinden daha iyi çalışmalısınız, diğer işçilerle çatışmalı, şefle anlaşmalısınız! Grevlere katılmak bir şey getirmez, şefinizle çalışma koşullarınızı birlikte belirleyiniz! Yeni özdeşleme figürleri yaratıldı. Televizyon başarılı insanın asıl resmi olarak Maradona gibi futbolcuları, yükseğe giden bir yol bulabilmiş ve artık dorukta olan halktan insanları kutluyor sürekli. "Dallas" denilen televizyon dizisi, kişisel güvencenin başkalarını dolandırmak yoluyla elde edilen zenginlikten oluştuğu fikrini yayıyor.Sosyal güvenceyi artık devlet sağlamıyor. Eskiden Milli Sağlık Hizmeti ve devlet okulları vardı, bugün sağlık ve okul sistemi özelleştirildi. Eskiden tüm okullar Eğitim Bakanlığına bağlıydı ve az ya da çok hepsinin seviyesi aynıydı. Bugün belediyenin denetimine verildiler, ve zengin ya da fakir belediyeler var, ve bundan dolayı zengin semtlerdeki okullar yoksul mahallelerdekinden iyi. Yüksek okullar da yavaş yavaş özelleştiriliyor, ve büyük kayıt ücretleri alınıyor. Ve bütün bunlar halkın mantalitesini etkiliyor.

Ama sağ bunlarla halka belli içerikler sunmuş olmuyor, halkı etkiliyor ve ideolojik olarak denetimine alıyor, ama eski içerikleri bir hiçe dönüştü, onlardan geriye kalan sadece propaganda, ama topluma verebileceği, toplumun durumunun iyileştirilmesine yönelik gerçek bir mesajı yok.

Sınırlı demokrasinin artık entegrasyon gücü yok, toplumun geniş kesimlerini dışlıyor. Ama egemen sınıf politik söylemini belli bir popülizmle karıştırdı ve bunun topluma da etkileri oluyor. Artık sloganları şunlar: modernleşme, özelleştirme, rekabet, kişisel başarı, başkalarını kazıklamak, dayanışmayı kırmak. Bütün bunlar oldukça karmaşık yürüyor. Hükümet bölgesel olarak bazen popüler önlemler alabiliyor, ev sorununu çözmese de sosyal konut yapımını yerel düzeyde teşvik ediyor ama, insanların dayanışmasını yok ediyor, bunlar şurada veya burada beklentilerin doğmasına yol açıyor ve -hesap böyle- eğer uslu davranılırsa belki bir devlet desteğine ulaşılabilir diye düşünülüyor. Kırsal bölgelerde elektrikleştirme, içme suyu kuyuları ve okullar yapılıyor, salonlarında 15 ila 20 kadın köylünün doğum yapabileceği gebelik merkezleri kuruluyor. Okullarda yoksul çocuklara yiyecek bağışları dağıtılıyor. Bu politika, halkın sürekli denetimiyle birleşen bu politika, eksik olan örgütlenme özgürlüğü ve toplumsal baskı, şehir yönetimlerinin

uyguladığı sosyal baskı, psikolojik baskılar ve paramiliter grupların aydınlara karşı fiziksel baskıları, işkence -evet bütün bunlar ayaklanmaya karşı mücadele politikasıdır. Bu bölgesel bir olgu değildir ve uluslararası ve bölgesel değişikliklere sıkı sıkıya bağlıdır.

En anlamlı değişikliklerden birisi, şu sıralarda Sovyetler Birliği'nde perestroika ile yaşanıyor.

Latin Amerika'nın tüm devrimci hareketleri buna bir korku duygusuyla yaklaşıyorlar. Şu sırada dünya çapında sadece kapitalizm değil sosyalizm de değişiyor. Ve merkezi akımlar ve yönelimlerle ilgili içimizden kimsenin kafası net değil. Devrimci düşünce dünyası bugüne kadar güncelleştirilmedi, teoriyi geliştiremedik ve bugünkü değişmelerle ilgili global kapsamlı açıklamalara sahip değiliz. Ama korkarım ki, Sovyetler Birliği için kaçınılmaz hale gelen değişiklikler devrimci mücadeleyi ve sınıflar mücadelesini olumsuz şekilde etkileyecek ve bizim ülkemize ve bölgemize de yansıyacak. Marksist el kitaplarına bakılırsa kapitalizm kendi çöküşü için çalışıyor ama bugün aniden ortaya çıktı ki, bu kapitalizm müthiş derecede dayanıklı. Kendi gelişimi için inanılmayacak olanaklara sahip, yeryüzünde ve uzayda ve teknolojide, elektronik bilgisayar sisteminde, genetikde, biyogenetikde, çok-uluslu şirketlerin ilerlemesinde, üretimi günden güne çeşitli ülkelere yayan bu şirketlerde, bir ülkede bir mikrochip'in yapılışında, diğer ülkede bir başka parçanın üretilmesinde ve üçüncü bir ülkede bunların birleştirilmesinde gizli olanaklar.

Sana göre azgelişmiş ülkelerin rolü temel bir değişikliğe uğradı mı?

Böyle görünüyor. Eski rolümüz doğal zenginliklerden yararlanarak yaptığımız gıda maddeleri üretimiydi. Bu sona ermiş gibi görünüyor, çünkü endüstri devletleri teknolojik devrimi, teknik ilerlemeyi, yeni üretim ve örgüt modellerini kendi evlerinde yoğunlaştırıyorlar. Üretim Brezilya ve Asya gibi kısmen gelişmiş ülkelerde yoğunlaşıyor gibi gözüküyor. Biyogenetik bugün rekabet etme şansına henüz daha sahip olduğumuz gıda maddeleri üretimine de derin etki yapacaktır, endüstri devletlerindeki tarım ekonomilerinin üretkenliğini artıracaktır. Dünya çapında büyük değişikliklerin eşiğinde bulunuyoruz ve bunlar kaçınılmaz olarak bizi de etkileyecektir. Örneğin işçi sınıfı gelecekteki ücret mücadelelerinde uluslara-

rası bağlantıları da dikkate almak zorunda kalacaktır, mücadeleleri enternasyonalleştirmek zorundadır.

Sadece kapitalizmde değişiklikler değil....

Sovyetler Birliği için şu anda öncelikle nükleer tehlikeyi ve silahlanma yarışını sona erdirmek için silahsızlanma önemli. Ülkenin teknolojik gelişmesi için paraya ihtiyaç duyduğundan askeri bütçeyi sınırlandırmak zorunda. Ve bu hedefi hepimiz kabul etmek ve mümkün olduğunca desteklemek durumundayız. Ama barış içerisinde bir arada yaşamak kapitalist dünya egemenliğinin pekiştirilmesi, Birleşik Amerika ve diğer endüstri devletlerinin oluşturduğu güç merkezleri tarafından Latin Amerika, Afrika ve Asya işçi ve köylülerinin baskı altında tutulması anlamına mı geliyor? Barış içerisinde bir arada yaşamanın pahası sömürü ve köleliğin devam etmesi mi? Hepimizin özlediği barışı gerçekleştirmek için umutlarımız feda mı edilmelidir, kapitalist dünya ekonomisindeki değişikliklerin sosyal çelişkileri giderek daha fazla derinleştirmesi ve zenginleri giderek daha fazla zengin yaparken yoksulları daha da yoksullaştırması kabul mü edilmelidir? Zorunlu olarak emperyalizm ve giderek daha fazla uluslararasılaşan burjuvazimizin çeşitli kesimleriyle şiddetli çarpışmaya yol açacağı için devrimden vaz mı geçmeliyiz? Bunlar bende olan şüpheler.

Sovyetler Birliği aslında emperyalizmden kendisini kurtaran hiç bir ülkenin eskiden Küba'nın aldığı yardımları hesaba katamayacağını açıkça belirtti.

Her devrimci süreç kendi ülkesinde sonuca ulaşır, devrimci süreçte kendi çelişkilerini çözemeyen bir halk bir başka sosyalist ülkenin kendisi için devrim yapmasını bekleyemez. Devrim uluslararası desteğe değil kendi halkının mücadele isteğine bağlıdır. Devrimci süreçlerin giderek uluslararası gelişmeler haline gelmesi ve devrimin gerçekleştirilmesinin uluslararası yardım ve komşu ülkelerdeki durumdan etkileniyor olması bunu tersine çevirmez. Tabi ki Üçüncü Dünya'dan, güney yarım küresinden baktığımız da yumuşamaya ve dünya barışına olumlu yaklaşıyoruz. Ama şunu da kendimize söylüyoruz: Bu sürecin ilerlemesi çok güzel, ama lütfen halkımızın sırtından değil!

Mücadelelerin enternasyonalleştirilmesi herhalde Latin Amerika toplumlarının çok-uluslulaşmasıyla yakından ilintili. Bunun sizin için anlamı ne olacak?

Çokuluslulaşma, yani bu bizim açımızdan çokuluslu şirketlerin ekonomimize el atmasıdır, giderek daha fazla ölçüde bağımlılaşan devletin zayıflaması anlamına geliyor. Yeni bir olgu çıktı ortaya: Latin Amerika'daki tartışmasız ABD egemenliği başka kapitalist güçlerin ortaya çıkışıyla tartışmalı hale geliyor, ortada Pasifik ekonomik alanında jeopolitik bir strateji izleyen bir güç olarak Japonya var. Latin Amerika'da öncelikle Pasifik okyanusuyla sınırı olan ülkelerde üretken sektörlere yatırım yapan Tokyo finansman politikalarıyla müdahalelerde bulunuyor. Japon sermayesi, ama Pasifik ekonomik bölgesinin diğer sermayeleri de (örneğin Avustralya) bugün Şili'deki en büyük ekonomik gruplardan sayılıyor.

Değişen Şili ve dünya koşullarında devrimci görevi nasıl tespit ediyorsun?

Tüm bu dönüşümler tabi ki ideolojik ve teorik alanda yeniden düşünmeyi gerekli kılıyor. Devrimci düşünceyi güncelleştirmek, gerçeklere uydurmak zorundayız. Yeni problemler karşısında programatik ve stratejik yanıtlar da bulmalıyız. Bununla hem somut politik davranışları hem de toplumsal ve devrimci güçlerin örgütlenmesini kastediyorum.

Demokrasiye geçiş durumunda bunun anlamı nedir?

Sol içerisindeki bir çok insan yeni Latin Amerikan demokrasilerinin, parlamento ve seçimlerin bu yeni ve sınırlı demokrasileri iyileştirmek hedefiyle kullanılması halinde, toplumsal seferberlik, sosyal baskı ve reformlar için olanaklar sunduğuna inanıyor. Ağır bir yanılgı içerisinde olduklarını düşünüyorum, çünkü bu demokrasiler burjuva demokrasisinin, çöküşünün ifadeleridir. Bunlar bir çok yıllık diktatörlükten sonra daha yeni ortaya çıktıkları için sınırlı ve ordu denetimli değillerdir. Hayır, sınırlılıklarının yapısal nedenleri vardır, bunlar hem devlet biçimi hem de devlet kurumları nezdinde de ortaya çıkmaktadır. Latin Amerika'nın güney yakasındaki tüm ülkelerde demokratik kurumların çözülmesi göze çarpmaktadır, bunlar her gün biraz daha fazla oranda becerisizliklerini kanıtlamakta ve halkın gözünde prestijlerini kaybetmektedir. Sınırlı demokrasiyi ileri bir de-

mokrasiye dönüştürme ümidi tüm bir yenilgiye mahkûmdur. Bugün stratejik ekseni devrimci güçlerin toplumsal tabanda ve politik ve askeri alanda güçlenmesi oluşturmaktadır. Boş alanın kullanılıp kullanılmaması ve sınırlı bir demokrasinin sunduğu legal ve yarı-legal olanakların kabul edilip edilmemesi bir ilke sorunu değildir. Devrimci stratejiyi sınırlı demokrasinin sunduğu olanaklarla sınırlandırmak bir ilke sorunu olabilir. Bu ise reformist bir stratejiye denk düşer. Devrimciler mutlaka propaganda ve kitle çalışması için legal ve yarı-legal olanaklardan yararlanırlar ama, bu işi yaparken sorunun iktidar sorunu olduğunu unutamayız. Bunlar mücadeleye faydalı, bazı anlarda anlamlı, ama prestij kayıplarının çok yüksek olduğu anlarda en iyisi hiç dokunulmaması gereken araç ve kürsü olmaktan başka bir şey olamazlar. Bu taktik bir sorundur. Bir ülkede seçimlere katılmak anlamlıdır, diğer bir ülkede sayılan insanların desteklenmesi ve bu şekilde devrimcilerin doğrudan seçimlere katılarak prestij kaybına uğramasının önüne geçilmesi daha anlamlıdır. Ve yine El Salvador gibi daha başka ülkelerde seçimler boykot edilmelidir.

Kendinizi ve insanları -az ya da çok- demokratik bir Şili'de nasıl örgütleyeceğinizi şimdiden biliyor musunuz?

Toplumsal ve politik örgütlenmeler daha şimdiden alternatif halk iktidarının (**poder popular**) çekirdeklerini bünyelerinde taşımalıdırlar. Bu sınırlı demokrasi kendisini başından itibaren ayaklanmaya karşı mücadeleye hazırladı. Bu yüzden egemen sınıf er ya da geç kitleleri bastıracaktır. Halk baskı oluşturmaya başladığı an ekonomik durum iyice kötüleşecektir, o zaman baskı ve zulüm ile cevap verilecektir. Bu konuda hayal kurmamak gerekir. Bugün önümüzde bir görev duruyor: Uygun yanıtlar bulmalıyız. Ben bunlara sahip değilim, ve diğer devrimci hareketleri izleyebildiğim kadarıyla, bunlara kimse şu an henüz daha sahip değil. Ama çözümler, insanın yazı masasının başına geçip her toplumun hangi konseptlere ihtiyacı olduğu üzerine düşünmesi ile bulunamaz. Bu süreç kesinlikle yaşanan çeşitli tecrübelerin bir ürünü olmak zorundadır, ve yine bu sürecin teorik çabalara ihtiyacı olduğu kadar mücadelenin bütün düzeylerindeki pratik tecrübelere de ihtiyacı vardır.

Santiago'da MIR-historico (Tarihsel MIR) sözcüsü Rafael Marotto ile röportaj

MIR Şili'de ortaya çıktığında eylemleri beni hemen etkilemiş, solun geleneksel yolunu terk eden tamamen yeni ve net çizgisi bana çekici gelmişti. Geleneksel yol Şili'de MIR ortaya çıkıncaya kadar yeterince denenmişti. MIR'e sempati duymaya ve onu desteklemeye başladım.

Papaz olarak mı?

Evet, önce papaz olarak. Sonra eylemlere yardımcı olarak katılmaya başladım. Henüz daha MIR üyesi olmadığım için dışarıdan katıldım denebilir. O sırada kilise içerisinde bana açık tutum almayı yasaklayan özel bir durum vardı. Santiago'da papaz vekiliydim ve doğal olarak Santiago baspiskoposuna yürekten sadık kalmak istiyordum. Ve şu bilinen tüm hıristiyan eğitimine sahiptim ve henüz daha bazı şeylerden kurtulamamıştım ki, bunlar benim daha büyük sorumluluklar almamı engelliyordu. Darbe gelince insanlara yardım ettim ve desteklediğim yabancı ve Şili'li yoldaşlarla daha sıkı bağlar kurmaya başladım. Takip ediliyorlardı. Eskiden kendimin koyduğu mesafeyi yavaş yavaş ortadan kaldırdım ve kendimi tamamen destekleme çalışmalarına adamaya başladım.

O sırada kaç yaşındaydın?

Şimdi 76 yaşındayım ve darbe sırasında da genç bir insan değildim artık, yaşlanmaya yüz tutmuş bir adamdım.

Neden kilise çevrelerinden bir çok insanı içinde barındıran örneğin "Hıristiyan Solu'na" gitmedin?

Eskiden falanjın kuruluşuna katıldım, "ulusal falanj" ismi ispanyol kökeni nedeniyle hiç bir zaman hoşuma gitmemiş olsa da bunu yaptım. Buradan daha sonra hıristiyan demokrasi ortaya çıktı. Siyasi partilerin hıristiyanlığın savunusunu bayraklarına yazmalarını tamamen reddediyorum. Kilisenin kurum olarak hiç bir parti veya örgütle birleşmemesi gerektiğine inanıyorum. Ama bu doğal olarak üyelerinin kişisel olarak siyasi yaşama veya partilere katılamayacakları anlamına gelmez.

Henüz daha 73 yılında, darbedeyiz. Ne yaptın?

Her şeyden önce yabancılara yardım ettim, onları sakladım, ülkeyi terk edip yaşamlarını kurtarabilmeleri için konsolosluklara götürdüm. Aynı şey Şili'liler için de geçerlidir.

MIR o sırada hiç bir MIR üyesinin ülkeyi terk edemeyeceği direktifini vermişti.

Bu bir emirdi. Ben darbeden sonra sadece MIR'le değil diğer partilerle de insanlarının ülkeyi terk edip edemeyecekleri konusunda ne düşündüklerini öğrenmek için ilişki kurdum. MIR'liler arasında ümidini kaybetmiş, yıkılmış, ülkede daha fazla kalması hiç de anlamlı olmayan bir çok insan vardı. Kendi güvenlikleri ve başkalarının korunması için onların ülkeyi terk etmeleri bana doğru gözükmüştü. MIR önderliği bu konuda benim karar verebileceğimi onaylamıştı. Kararı bana bıraktılar. Benim argümanlarımı doğru buldular.

Nasıl devam etti?

Direniş başladı ve MIR çok önemli hale geldi. Diktatörlüğün ilk gününden

beri direniş propagandasını üstlendi, bildiriler dağıtıldı veya atıldı, duvarlara sloganlar yazıldı vb. Bu benim MIR içerisindeki çalışmaya başladığım zamandır. Gerçekte hıristiyan fikirlerim, bir papaz olarak düşünüşüm sonuna kadar gelişmişti. Bu marksizm üzerine doğal olarak hiç bir şey öğretmeyen, onu sadece kötü bir şey olarak gösteren sıkı bir anti-komünist eğitime sahip olmama rağmen böyle oldu. Çok inançlı ve katolik bir ailede hıristiyanlığın şartlarına bağlı hale getirilmek için verilen bu anti-komünist yükten kurtulmak hiç de kolay değildi. Santiago'nun ilk yoksul semtlerinden birisinde papaz olmam benim için bir şanstı. Ve orada insanların yaşam koşullarını iyileştirmek için verdikleri mücadelelere katıldım, onlarla birlikte öğrendim. Bunun yanısıra kendi başıma marksizmi okudum ve marksizmin sürekli bana anlatılmış olduğu gibi bir canavar olmadığını kavradım. Bu saçma, rasyonel olmayan anti-komünizmi aştım.

MIR içerisindeki bugünkü ayrılık durumunu nasıl yorumluyorsun?

Halkların, partilerin veya örgütlerin tarihlerinde ayrılığa yol açan zorlu anlar yaşanır. Her ayrılığın olumsuz yanları olduğu gibi olumlu yanları da vardır. Pozisyonlar netleşir ve bundan feragat edilemez. Ayrılık sırasında ben MIR sözcüsüydüm ve MIR'i sol ittifak MDP içerisinde temsil ediyordum. Çoğu insan devrimci yolu terk edip reformist bir yola sapan MIR'lilerden etkilendi. Aile içerisindeki kavgalar en kötü olanlardır, kötü bir stilde yürütülürler -ve bizde de tam da bu oldu.

Ayrılık belli bir ideolojik zayıflığın ifadesi de olamaz mı? Şili'deki ayrılık hastalığı sadece MIR'i değil, diğer partileri de ilgilendiriyor. Bu solun zayıflığının, sol bir programın eksikliğinin bir göstergesi değil midir?

Bunlara da bağlı olması mümkündür. MDP ittifakı yaptığımız tüm hatalara rağmen halk içerisinde kök salmış bir ittifaktı. MIR'in yaşadığı ayrılıktan sonra MDP de yokoldu, ve daha sonra soldan orta sol kesimlere kadar geniş çevreleri kapsayan Birleşik Sol ortaya çıktı ama, radikal sol dıştalandı. Bu nedenle Birleşik Sol'un MDP'de olduğu gibi net bir çizgisi yoktur. Bu Birleşik Sol'un ideolojik, en azından ama politik zayıflığına denk düşmektedir.

İnsanların ve solun haleti ruhiyesindeki bu düşüşü aşmak için MIR-historico olarak ne yapmak istiyorsunuz?

İki ilginç konu var: Birincisi solun krizi, diğeri ise kitle hareketliliğinin düşüşü. Doğru, bugün halk 82 ile 86 arasına oranla daha az sokaklarda. Darbeden hemen sonraki zamanı da ayırt etmek gerekiyor, çünkü çok ağır baskı ve takip koşulları yaşandı. İnsanlar korkuyordu. İşsizliğin de etkisi oldu, çünkü eskiden bir işi olan insanlar aile babası oldukları için işyerlerini savunmaya başladılar. Ama kitle hareketliliğindeki düşüş geçicidir ve tekrar bir yükselişe dönüşecektir, ve bu sadece 88 yılıyla ilgili değil, diktatörlüğe karşı yıllarca yürütülen direnişle ilgilidir. Direniş halkta yankı buldu ve büyük kitle hareketliliklerine yol açtı. Hareketlilikte şu anda gözlenen düşüş politik ve toplumsal önderliklere güvensizlikle yakından ilintilidir, kitleleri tutmayı beceremediler. Halk bugün sokağa çıkmaya kararlı, ama kimse onu sokağa çıkmaya çağırmıyor. Pinochet bize hepimizin binip boğulduğu bir gemi sattı. Meşhur referandum tartışmalarına takılıp halkı seferber etmeyi unuttuk. İnsanlara referandumla birlikte politik durumun değişeceği sözü verildi ve bu insanları sokaklardan çekti.

Hareketliliğin ilk dalgasının direniş bayrağı tarafından taşındığından hareket edersek bu bayrağın net, sol bir bayrakla yer değiştirmesi gerekli değil mi?

Doğru, bu benim de görüşüm. Kitle hareketliliği yeni biçimlerle ilerletilmek zorundadır, halk net olarak tanımlanmış siyasi pozisyon ve gelecek planlarına susamıştır.

Yani suç halka geleceğe yönelik net bir öneri sunmayı başaramayan politik gruplarda mı?

Bunu ifade etmiyorlar ve ifade etme olanaklarını da kaybettiler. Bugün muhalefete önderlik edenler halkın çıkarını savunan insanlar değil, reformistler, sosyal demokratlar, hıristiyan demokratlar. Muhalefet liderleri olarak ortaya çıkıyorlar ve tabi ki halkın harekete geçirilmesine yatırım yapmıyorlar. Çünkü bunlar halktan diktatörlükten korktukları kadar korkuyorlar. Solcular insiyatifi yeniden ele almalıdırlar. Başka ülkelerde bunun örnekleri mevcuttur.

Şili'de de Arjantin veya Uruguay'da olduğu gibi "kontrollü bir demokrasinin" -böyle adlandırılıyor- gündeme geleceğine inanıyor musun?

Orta ve sağ partilerin çabaları buna yönelik. Halbuki aslında işkencecileri yasal takipten kurtaran Arjantin'deki "suç işlemiş itaat üzerine kanun" genel bir itaatsizlikle yer değiştirmelidir. Çünkü tüm suçlular serbest. Kurşun sıkan birisinin sorumlu olmadığını bana kimse anlatamaz, herhalde emri reddedecek kadar vicdandan yoksundur o. Mutlaka, sorumluluğun çeşitli dereceleri vardır. Emirleri yerine getiren bir asker vur emrini veren insandan daha az sorumludur. Bu itaatı dikkate alan bir kanun değildir. Belli konularda itaat edilmemesi, itaatı reddetmenin zorunlu olması ile ilgili bilinç yaratmak zorundayız.

MIR'in senin tarafından devrimci olarak adlandırılan yarısının şu an bir programı ve gelecek için önerileri var mı, varsa bunlar neler?

Bunlara sahibiz. Halkın bağımsızlığını savunmaya yönelik içerisinde hem politik hem de toplumsal örgütlerin temsil edileceği büyük bir hareketin oluşturulması için çağrımız var. Yani halk hakimiyetin kendi ellerinde olduğunun bilincine varmalıdır. Başkalarının ellerinde değildir hakimiyet! Davayı ilerletmek için halka somut öneriler ve programlar sunmak zorundayız. Bugün Şili'de "sosyalizm" kelimesi ağıza alınmıyor, herkes "demokrasiden" bahsediyor, sosyalizmden konuşmanın vakti olmadığı sanılıyor. Bu çok kötü bir hatadır! Halk sosyalizm fikrini coşkuyla karşıladı, ve eğer bugün toplumu radikal olarak değiştirmek istiyorsak sadece ne idüğü belirsiz bir demokrasiden bahsedemeyiz. Çünkü Şili'de yaşanan demokrasi her zaman sadece şekilsel bir demokrasi olmuştur. Biz halk demokrasisinden (**"demokracia popular"**) bahsediyoruz. Biz demokrasiden halkın kesintisiz bir şekilde sesini yükseltmesini anlıyoruz. Ve bunun araçları yaratılmalıdır.

Tarihsel MIR'den Martin ile röportaj

Benim kuşağım Küba Devrimi'nden büyük ölçüde etkilendi. **Unidad Popular**'ın Şili için bir ümit ve olanak olabileceğini hissediyordum. Önceleri MAPU'da, daha sonra Komünist Parti'de çalıştım. **Unidad Popular** sırasında onun izlediği yolun doğruluğuna inanıyordum ama darbe gözlerimi açtı ve iki hafta içinde MIR'li oldum. İlk dönemde büyük şeyler yapmadık ve nihayet benim de içerisinde yer aldığım MIR aydınları grubu yakalandı ve -herkes gibi- işkence gördü. Bu grup belli bir dönemden sonra sürgüne gidebildi.

Seni MIR'e iten neydi?

Beni onların direniş gösterme tarzları ikna etti. KP ilk günden itibaren bir anti-faşist cepheye yatırım yaptı, partiyi korumak için yapıları dağıttı, çatışmalardan kaçınmak, geniş ittifaklar oluşturmak istiyordu ve efektif direniş eylemleri olan her şeyi "provokasyon" olarak eleştirdi. Ayrıca silahlı, askeri bir güç olmaksızın hiç bir toplumsal değişikliğin yapılamayacağından hareket ediyordum. MIR ilk günden itibaren silahlı direniş propagandası yaparken **Unidad Popular**'ın eylemcilerinin çoğunluğu darbenin emperyalizmin bir düzeni olduğundan ve halk tarafından çok çabuk bir şekilde geri teptirileceğinden hareket ediyordu. Bir kaç aylık bir sorunla karşı karşıya olduklarına ve ondan sonra demokratik ve sosyalist sü-

reçlerine devam edebileceklerine inanıyorlardı. MIR ise diktatörlüğün uzun sürebileceğini, en azından beş ila on yıllık bir ömüre sahip olabileceğini ve mücadelenin çok çetin ve sert olacağını düşünüyordu. KP öncelikle ordu ve hıristiyan demokrasisi arasındaki gerginliklerle uğraşıyor, bu sürtüşmelerle ilgileniyordu; katolik üniversitesinin rektör vekilleri işten atılınca hayal kurmaya başlamış, diktatörlüğün yıkılışının kapıda olduğuna inanmıştı. Başpiskoposlar vaazlarında insan hakları ihlâllerini şikayet etmeye başlamışlardı. KP halen -hıristiyan demokrasinin orduya mesafeli davranmaya başlamasıyla birlikte- rejimin çökeceğine inanıyordu. Komünist tabana pratikte tasma vuruldu ve eylemcileri dağıtıldı ve parti sadece merkez komitesinden ibaret olmaya başladı, tüm ülkede toplam 500 civarında komünist kaldı, özellikle eskiden milletvekili veya senatör koltuklarına sahip olmuş olan ve bu nedenle hıristiyan demokrasi ile bağlarını sürdürebilen insanlardı bunlar.

Sen Avrupa'ya sürgüne mi gittin?

O sırada ülkede siyaset yapmak, ilişki kurmak gerçekten mümkün değildi, zor ve tehlikeliydi. Bazı MIR'liler düşman saflarına geçti ve aniden ajan oldular, örneğin Iribarren ve Alejandra (**la flaca**). Bu ikisi bugün de Şili'de yaşıyor. Diğer taraftan yoldaşlar her tarafa dağılmıştı, Andres Pascal ve Nelson Guitierrez Şili'yi terk etmişlerdi. 1977 ile 1980 arasında ülkede 50'den fazla MIR'li yoldaş kalmamıştı. 75 ile 78 arasında baskı mekanizması korkunç darbeler indirdi ve MIR'le ilişkileri az ya da çok bilinen hepimizin ülkeyi terk etmesine yol açtı. Özel bir şirkette dahi iş bulmak çok zordu, her işe almada önce gizli servise soruluyordu. Gençlik ve folklar gruplarıyla kilise çatısı altında çalıştık, politik çalışma yavaş yavaş yeniden kıpırdamaya başladı. İki haftada bir buluşuyor, halk mutfağı, işsizler grubu vb. gibi şeyler oluşturmaya çalışıyorduk. Sanatçılarla ilişkilerimiz vardı, kültürel faaliyetler de yapıyorduk. Bunun MIR ile pek fazla bir ilişkisi yoktu, kitle çalışmasını yeniden oluşturma girişimiydi bir nevi. Başka bir şeyi düşünmek mümkün değildi. Bu sırada MIR halkın bilincine iyice yerleşti.

1979 yılında büyük ekonomik değişiklikler oldu.

75 ekonomik krizinden sonra ekonomi yavaş yavaş düzeldi ve nihayet 1980-81'deki boom ile doruk noktasına ulaştı. 79'dan itibaren halkın örgütleri yeniden

kabuklarından çıktılar, bir işsizler komitesi oluştu, sendikal alanda da yeniden kıpırdanmalar gündeme geldi. Yeniden biraz hareket sahası ortaya çıktı, doğrudan baskılar azaldı, ölülerin sayısı fark edilebilir şekilde geriledi. Daha dört yıl önce yılda 300 ila 500 yoldaş öldürülürken 1979'da öldürülen yoldaşların sayısı 15'di. Bu örgütlerin politik tutum alabilmelerine izin verdi ve MIR yanlısı gruplar oldukça güçlendiler. Direniş fikri yeni ortaya çıkan ve binlerce isme sahip olan akademisyenlerin meslek gruplarında da bir çok taraftar topladı: APD (Demokratik Süreç Birliği), UNED (Ulusal Demokratik Öğrenciler Birliği) vs. Sonuncusu Santiago ve Valparaiso katolik üniversiteleri dışındaki tüm üniversitelerde hakim olan MIR tarafından kontrol ediliyordu. Toplumsal hareket büyük ölçüde güçlendi ama bu örgütlerin düzeyine yansımadı. MIR solun diğer partilerine nazaran, örneğin KP'ye oranla kendisini çok daha çabuk toparlayıp güçlenebildi. 1981-82'de insan hakları örgütü CODEPU (Halkın Haklarını Savunma Komitesi) ve sol ittifak MDP içerisinde belirleyici olan hakim öge bizdik.

Ama dışarıdaki insanlar için sizin kim olduğunuz net olarak belli değildi, sadece politik mesajlarınızla tanınıyordunuz, değil mi? Taban çalışmasına kendiliğindenci bir şekilde mi katıldınız, yoksa toplumsal tabanda MIR'in düşünceleri nasıl ayırt edilebiliyor ve tanınabiliyordu?

Bu yıllarda bir çok küçük MIR grubu kuruldu, herkes bir gün mutlaka ümidiyle kendi MIR'ini kuruyordu....

Bu politik çizginizin pratiğe uygulanışı mıydı?

Bunun daha da üstündeydi. Örneğin 1977 yılı dolayında ABD tarafından finanse edilen liman işçilerinin sarı sendikası COMACH (**Confederacion Maritima de Chile**)'a karşı mücadele eden iki arkadaş vardı. O ikisi ayrı bir sendika kurdular ve bir yıl içerisinde o kadar güçlendiler ki, üyeleri onlardan bir politik tanım talebinde bulundular. 82'de ulusal sendika gruplarını ve hatta Talcahuano limanını denetler duruma gelinceye kadar direnişte çalışmışlardı önce. İnsanları arasında MIR'in düşüncelerini yaydılar. İşin delice olan yanı şu: İnsanlar MIR'in sendika içerisindeki seçimleri de -mali olarak da- desteklemesini istediler. Ve MIR buna hazır olduğunu açıkladı ve nihayet sendika konfederasyonu tüm limanları ve 140 sendika grubunu kontrol eder hale geldi, sadece 22 sendika grubu sarı sendikalar-

da kaldı, diğer 115 grup onları izledi. Bir çok insanın o sırada benim MIR'in ilişki adamı olduğumu sandığına inanıyorum, ben ise başka birisinden şüpheleniyordum, evet gizli bir örgütün nasıl işlediği biraz komik! 50 üyesi olan bir parti ulusal düzeydeki öğrenci çatı örgütünü kontrol ediyordu, aslında 83'de tüm öğrenci önderleri militanımızdı.

Pinochet'in yeni bir anayasayı oylamaya sunduğu 1980 (referandumunun) ne tür bir anlamı vardı?

Diktatörlük seçim aldatmacası ile bu halk oylamasını kazandı. Ama buna rağmen hareketlilik ve mücadele azmi tamamen geriledi! Bu düşüş yavaş yavaş Pamuk fabrikasındaki bir grev, daha sonra elektrik santralındaki grevle ve nihayet Santiago merkezindeki "açlık yürüyüşleri" ile aşıldı. Ve bütün bunlar MIR'in net mühürünü taşıyordu. Ve biz aniden artık 78'in 50 eylemcisi değildik. Giderek daha fazla askeri eylem de yapıyorduk, 79-80 yıllarında on tane banka baskını düzenlendi ve rejimin lider kadrolarına karşı sayısız saldırı yapıldı. O sıradaki MIR eylemlerinin bilançosu çıkarıldığında büyük bir çelişkiyle karşılaşırız: Kurbanlarımızın kanları daha sonra ortaya çıkan kitle hareketini suladı. Buna şüphe yoktur. Ama askeri olarak başarısız kaldık, bu yolla hiç bir şeye ulaşamadık.

Bu "geriye dönüş operasyonu" dönemi. Neden?

Darbeden hemen sonra MIR şu parolayı direktif olarak ortaya atmıştı: Kimse ülkeyi terk etmeyecek, ülkeyi terk eden MIR'i terk eder! Bu soruna daha sonra farklı yaklaşıldı ve merkez komitesi liderliğin ülke dışına çıkarılması kararını aldı. Avrupa'da ilk etapta MIR'liler olmamasına ve ilişkilerin havada kalmasına rağmen, MIR büyük başarı elde etti. Bu sırada liderlik Şili'yi terk etti ve Pascal'ın yurtdışmdaki ilk gezileri şan doluydu. Tüm dünyadaki büyük salonları doldurdu ve büyük miktarda para topladı. 77'den sonra mücadelenin Şili'de sürdürülmesi gerektiği netleşti. Şili'de 50 sağlam adam kalmış olsa da bu böyle olmalıydı. Bu yüzden liderlik Şili'ye geri dönme kararı verdi. Andres Pascal ve bir dizi militan da geri döndü, çoğu ölümüyle ödedi. O sırada bir dizi insan da MIR'den dıştalandı. Avrupa'da sadece her ülke için bir insanı ilişkileri sürdürmesi ve para toplaması için geride bıraktık. Bunların dışındakilerin hepsi geri dönmeliydi. Bu nedenle geri dönmek istemeyen insanlar için "partinin dostları" kuruldu.

"Geriye dönüş" örgütünün pratikteki görünümü nasıldı?

Sana Avrupa'da yallah Şili'ye denildi. Ve önce Cezayir'e, oradan da Küba'ya geçildi, oradan nasıl devam edileceğini biz bilmiyorduk. Sadece Şili'ye varacağımızı biliyorduk. Ben bir günden diğerine ayrıldım ve kimseyle vedalaşmadım. Şili'li bir arkadaşa her ay anneme bir tanesini göndermesi için 50 adet mektup bıraktım. Küba'da beni birisi alacaktı, ama kimse gelmedi. Kararlaştırılan tüm buluşma noktalarını bir ay boyunca başarısız bir şekilde gezdim. Avrupa'ya geri döndükten sonra bir MIR'li ile konuştum ve o bana Şili'ye başka bir yoldan girmeyi ve başka bir politik çalışmayı teklif etti. Tekrar Şili'ye gittim ve annemin evine yerleştim. Oraya aylar sonra bile Avrupa'dan iyiyim anneciğim diye yazdığım mektuplar geliyordu. "Geri dönüş operasyonu" tam bir dramdı! Avrupa'dan Şili'de kendilerini bekleyen bir parti olduğu beklentisiyle yoldaşlar geliyordu. Ama ilişki kurma işi becerilemedi ve çoğu aslında ne için geldiğini bilmiyordu. Bu dönemde cezalar özel bir yasa gereği 20 yıl civarındaydı. Gelen yoldaşların sadece %20'sinin partiyi bulabildiklerini tahmin ediyorum. Geri kalanlar MIR ile herhangi bir ilişkileri olmaksızın tabanda politik faaliyet yaptılar.

80 sonunda KP aniden "tüm mücadele biçimleri uygulanabilir" sloganını ortaya attı.

Tabi, anti-faşist birlik cephesi politikasının iflas ettiğini görmek zorunda kalmıştı. Özellikle Avrupa'da "KP üyesi" deyimi neredeyse küfür anlamına geliyordu, çünkü ciddi olarak diktatörlüğe karşı mücadele etmemişlerdi. Avrupa'da MIR'e hayranlık büyüdü. Ama nihayet KP isyan çizgisini bulabildi.

Yani gönüllü olarak değil de daha çok zorunlu olarak mı?

Politik çizgiyi önceki çizgi iflasa uğradığı için değiştirdiler. Avrupa'da komünistler politikalarından dolayı utanıyorlardı ve sonra MIR'in ilk etapta güvensiz yaklaştığı dönüşümü yaptılar. Çünkü sözlü bir açıklama başka bir şeydir, parti ise daha başka bir şey. Komünistler, Corvolan'ın referandumdan önceki isyan politikasının övüldüğü konuşmasını duydular. Ve çoğu şöyle düşündü: Bu gerçek olamaz, ses sahtedir ama konuşma Moskova radyosundan yayınlanmıştı. Yeni politika ilk kez yıllar sonra, 83-84'te **Frente Patriotico Manuel Rodriguez** (FPMR)'in

kuruluşuyla pratiğe geçirildi. Başlangıçta buna büyük kuşkuyla bakıyorduk ama daha sonra benzer bir direniş politikası izlediklerini gördük. "R" harfini her zaman direniş için evlerin duvarlarına, otobüslere vb. yazmıştık. Ve aniden bütün örgütler direniş anlamına gelen bizim "R" harfimizi yazmaya başladılar. Toplumsal örgütlenmeler ve öğrenci grupları, yoksul semtlerin sakinleri, kadınlar, sendikalar vb. de giderek radikalleşiyordu. Yavaş yavaş toplumsal örgütler arasında bir birlik ortaya çıktı.

Bu yeni sosyal hareket içerisinde oldukça güçlü bir hale geldik ama bizim için o her şeyden önce adam toplama alanıydı. Böylece grubun faaliyetleri sınırlandı, kendimizi harcadık ve iç bağlantılarımızı kaybettik. O kadar basitti ki: Bizim için sadece savaş önemliydi ve bizimle birlikte silahlı bir şekilde savaşmayanların hepsi orospu çocuklarıydı. Sadece mutlak kategorilerde, ya siyah ya beyaz olarak düşünüyorduk. Böylece sosyal grupların gelişmesi önünde engel teşkil ettik ve diğer sol gruplar bizim eylemlerimizi verimsiz olarak değerlendiriyorlardı. Bir çok MIR'li de silahlı eylemlerin anlamlılığıyla ilgili şüpheye düşmeye başlamıştı ve tabandaki etkimiz giderek azaldı. Yani 1981'de direnişe verilen destek oldukça büyüktü ve MIR 83'e kadar büyük sosyal ve politik fayda sağladı ama ondan sonra destek geriledi. Kötü askeri yenilgiler de almıştık, beş askeri eylem tamamen bozguna uğradı ve bir çok yoldaş öldü. Partimizin yapısı pratik olarak un gibi öğütülmüştü. Bir çok yoldaşı ülkeden çıkarmak zorunda kaldık, yine diğerleri başka faaliyetlere başladı, toplam olarak büyük askeri güç kaybettik.

Bu MIR içerisinde şaşkınlığa yol açtı mı?

Evet, hatta ayrılığa kadar. Ayrılık dört önder MIR kadrosunun bir muhalefet gazetesi ile -maskeli bir şekilde- yaptıkları röportajda önceliği o sırada planlanan bir genel greve verdiklerini, bu nedenle her askeri eylemin verimsiz olduğunu ve MIR'in bu yüzden bunları desteklemeyeceğini söylemeleriyle başladı. Uzun vadede askeri mücadelenin sadece bir aksesuvar ve tabandaki politik mücadelenin temel olduğunu da açıklamışlardı. MIR yavaş yavaş profilini ve eylemlerindeki billurluğu kaybetti.

MIR'in elliden bin eylemciye ulaşmasına rağmen mi?

İki çizgi arasındaki karışıklığın ilk belirtileri 1985 yılında, Havana'daki dış

borçlar konferansında ortaya çıkmıştı. Şili'den hıristiyan demokrasinin önemli politikacıları da gelmişti ve Andres Pascal da oradaydı. Konferans dışında beraber bir yere oturuyorlar ve hıristiyan demokratlar Pascal'a bir hıristiyan demokrat hükümet durumunda MIR'in tavrının ne olacağını soruyorlar. Pascal şöyle cevap veriyor: Eski Frei hükümeti gibi bir hükümet iktidara gelirse, MIR yeniden cepheden silahlı mücadeleyle cevap verir. Bu daha o zaman MIR'liler arasında sert tartışmalara yol açmıştı, MIR önderliğinin bir bölümü -politik komisyonda çoğunlukta olanlar- o sırada ülkedeydiler. Ve tam da bu anda liderlikten dört MIR'linin yukarıdaki röportajı yayınlandı, maske taşımış olmalarına rağmen liderlikten olduklarını çıkarmak kolaydı. Tabi ki bu MIR'in askeri yapılarında ve bunun dışında tabanında da müthiş bir öfke yarattı. Ve tüm bunlar 86 Eylül'ündeki plenum (umumi heyet) toplantısında doruğa ulaştı.

Dörtlüyle röportaj Mayıs 86'da mı olmuştu?

Evet, ve 1 Haziran 1986'da MIR'in Kongresi başladı (son kongre Frei Hükümeti sırasında yapılmıştı). Ve bu tamamen acayip bir işe dönüştü. Tüm öldürülen merkez komitesi üyelerinin toplamı mevcut merkez komitesinin sayısından üç misli fazlaydı. Tüm geçen yıllarda basitçe kendi kendilerini yenilemişlerdi, yani şehit düşenlerin yerine basitçe başkaları atanmıştı, sadece ikisi veya üçü eskiden bir kez seçilmişlerdi. Kongreden iki hafta önce bu röportaj yayınlanmıştı, ve arkasından MIR içerisinde Andres Pascal'ın bir mektubu dağıtıldı, bu mektupta dörtlünün açıklamalarını tamamen reddediyor, bu tür görüşleri savunan bir örgütün genel sekreteri olmak istemediğini, kendisinin iktidarın ele alınışını bir güçler dengesi sorunu olarak gördüğünü ve bunu Lenin'in de böyle tanımladığını söylüyordu. Röportajın düzeltilmesini ve MK'nin bu konuya ilişkin bir toplantı yapmasını talep ediyordu. Bu toplantı yapıldı ve MK'nin %60'i Pascal'in tezini, %40'i ise diğer tezi destekledi. Azınlık fraksiyonu bunun üzerine partinin yönetimine, Politik Komisyon'a katılmayı reddetti. Ayrılık resmi olarak 87 Şubat'ında gerçekleşmiş olmasma rağmen, MIR daha bu toplantıdan itibaren önemli ölçüde zayıflamaya başladı.

Sadece MIR değil tüm Şili solu bitmek bilmeyen ayrılıklarıyla meşhur. Bu olguda ideolojik zayıflığın belirtilerini görüyor musun?

Şüphesiz. Bu, bizde kitle mücadelelerinin yükseldiği bir anda, sorunun dev-

rim olduğu bir anda gerçekleşti ve biz o andan yararlanamadık. Bunun için iki açıklama girişimi var: Birileri suçu bizim mücadeleye başka sosyal grupları katmamış olmamıza, örneğin tabandaki politik ve ideolojik görüş oluşturan insanları pek fazla kaale almamış olmamıza yüklüyor. Diğerleri toplumsal hareketin politik bir harekete dönüştürülmesindeki eksikliklerin sorumluluğunu askeri bir gücün olmayışına, iktidarı alan kimsenin ortada olmayışına bağlıyor. Sosyalist Parti'nin (PS) ayrılma içgüdüsünü ise hiç yorumlamaya gerek yok, zaten her zaman sadece seçimler için birleşti ve seçimlerin arkasından birbirlerine düştüler. PS 1933'de doğdu ve 1946'da ayrıldı. KP 1983 yılını 14 ayrı yönelime bölünmüş vaziyette yaşadı ve KP'nin oğlu **Frente Patriotico** da bölündü, ve KP içerisindeki huzursuzluklar halen sürüyor ama onlar birliğe müthiş saygı duyuyorlar, bu bizde bu kadar açık değildi.

1985'den itibaren hareketlilik düşüşe-geçti ve geçen yılların yükselişi son buldu. Bugün halkın tüm planları çözülme yaşıyor. MIR için 82-83 yıllarındaki planlarına yeniden sarılması bir çözüm olabilir ama, KP ne yapılması gerektiğini hiç bilmiyor ve giderek bir çok noktada hıristiyan demokrasiye yaklaşıyor. Kriz iki MIR örgütünü de sardı. Kongrelerde seçimlere katılma ve referandum konusunda sert tartışmalar oldu. Bizim MIR'imiz içerisinde, tarihsel MIR diye adlandırılan MIR'den **Focus** politikası izlemek isteyen bir grup atıldı. Kırda yada ormanda El Salvador ve Guatemala'da yapıldığı gibi bir gerilla çekirdeği oluşturmak istiyorlardı. Büyük bir akım tamamen çözülmeye yöneliyor ve bu gerçekten ciddi bir tehlike, çünkü direniş gösterecek kimsenin geride kalmayışı ile sonuçlanabilir. Bu ülkede ondan sonra ne olacağını bilmiyorum.

Bu ülke artık bugün yetmişli yılların Şili'si değil, sadece solun dili değişmedi, radikal sol derin bir kriz içerisinde, özellikle rejimin belli başarılarından dolayı, sadece ekonomik değil ideolojik başarıları karşısında da krizde.

Üretim değiştiği için bu ülke bugün başka bir ülke. Tarım ekonomisi başkalaştı. Bu inanılamayacak bir şeydir: 20 yıl önce buğday tarım üretiminin %30'unu oluşturuyordu, bugün bu oran %2 ile 3 arasında seyrediyor. Diğer taraftan ihracat için yapılan tarımsal üretim zirveye ulaştı, en modern teknolojiler örneğin meyve üretiminde kullanılıyor. Şili'de başka ülkelere kıyasla verimli toprak oranı düşüktür, şöyle böyle 1,3 milyon hektardır.

Toplam olarak mı?

Evet. Bu ulusal toprakların %2'sini oluşturuyor And dağlarının eteklerinde bir şey ekmek mümkün değil, kuzeyde Atacama çölü var ve güney ise hemen hemen insansız. Şili'nin yüzölçümü 750.000 kilometre karedir, buna ek olarak Antarktisi de saymalıyız, ve bunun sadece toplam 13.000 kilometre karesi tarımsal olarak kullanılıyor.

Bugün iç pazar için daha mı az üretim yapılıyor?

Geleneksel ürünler daha az üretiliyor ve modern teknolojinin kullanımı ile dünya pazarında alıcı bulan kaliteli ürünlerin üretimine ağırlık veriliyor. Ve bu kırsal yaşamı etkiledi. Somut bir hikâye: annem yazın insan dolu bir çiftlikteydi. Orada 50 kişi için yemek yapardı. Çiftlikte badem ağaçlarından yaşanırdı ama, şimdi ağaçların çiçek açtığı Ağustos'dan bu yana üç yada dört helikopter pilotları ve mühendisleriyle birlikte üretim için kiralandı. Sıcaklık derecesi düşüp soğuk, genç çiçekleri öldürme tehlikesini beraberinde getirince helikopter ağaçlar üzerinden uçup havayı çabucak yukarıdan aşağıya doğru bastırıyor ve çiçekleri donma tehlikesinden kurtarıyor. Bu ülke artık öküzlerle tarlaların sürüldüğü yirmi yıl öncesinin ülkesi değil. Kuzeye gidip üzümün nasıl üretildiğini görmek oldukça etkileyici. Orası eskiden bozkırdı, sadece küçük nehirlerin kenarında bir şeyler yetişiyordu, bugün orada yoğun tarım ekonomisi hakim, bir çok insan orada çalışıyor ve modern makinalarla çalışılıyor. Orada eskiden Şili'de olmayan çok büyük üzüm ağaçları yetişiyor. Eskiden sadece şarap için üzümümüz vardı. Bugün oldukça uzmanlaştırılmışlar çünkü ABD'ye ulaşıncaya kadar bir aylık gemi yolculuğuna dayanmak zorundalar. Bu meyveler her türlü işkenceyle istenilen kaliteye ulaşılıncaya kadar büyütüldüler.

Ağaç ekonomisinde de aynı gelişme yaşandı, 1970'e kadar Concepcion şehrinde ağaçtan kağıt yapan bir tek büyük ağaç fabrikası vardı. 5000 hektarlık alandaki çam ağaçlarını kestiler ve 25 ila 30.000 hektarlık alana yenilerini diktiler. 74 ile 78 yılları arasında çam ağacı dikme işi 80 ila 100.000 hektarlık bir alana yayıldı. Çamın kesilinceye kadar 18 yıla ihtiyacı vardır. Ve bugün en iyi teknolojiyle ihracat için selüloz üreten bir çok ağaç şirketimiz var.

Bugün Şili "çok-uluslulaştı", yani Unidad Popular dönemine göre yabancı firmalar çak daha fazla oranda toprak satın aldılar. Ama sol bugün "ulusallaştırma" kavramını ağzına almıyor.

Bu sorunu yeterince tartışmamış olsak da bizim ayrı bir tutumumuz var. Biz devlet işletmelerinin ulusallaştırılmasım istiyoruz. Bunun pratiğe nasıl geçirileceği kafamda henüz daha açık değil. Genelde çok-uluslu tekellerin kovulması düşüncesi var ama, bu konu şu ana kadar yeterince incelenmedi ve bizim de net bir tutumumuz yok. Temel olan bizim değişiklikleri henüz daha kaydetmemiş olmamızdır: İnsanların çalışmak zorunda olduğu şartlardaki değişiklikler, üretim biçimindeki, sosyal ve kültürel şartlardaki değişmeler. Halen eskinin şefleri varmış gibi hareket ediyoruz. Bir örnek: 73 yılına kadar işçi sınıfı solun kalesiydi. Ama 83 ile 85 yılları arasındaki mücadelelerde örgütlü işçi sınıfı toplumun en geri kesimini oluşturdu. Yoksul semtlerde oturan insanlar (**pobladore**'ler) en önemli unsurdu, bugün bunlar mücadelenin eksenini oluşturuyor. Bu sosyal bileşim ekonomiyle yakından ilintili ve eylem çerçevemizi etkiliyor bu. Eskiden tarım işçileri çiftliklerde yaşardı, orada gerçi az bir ücret alıyorlardı ama şefin kolayca kendilerini kovamayacağı bir evleri vardı. İki hafta ağa için çalışıyorlardı ama diğer iki haftayı da kendi küçük tarlalarına ayırıyorlardı. Bu iki hafta içerisinde iş veren bunlara yağ çekiyordu ve bir dizi olanakları vardı. 1963/64'te Şili'ye Kennedy'nin "İlerleme İçin İttifak"ı ulaştı ve onunla birlikte Frei başkanlığındaki hıristiyan demokrat hükümetin toprak reformu gündeme geldi. Allende daha derin ve temel toprak reformuyla bunu izledi. Arkasından diktatörlüğün "toprak reformu" geldi. Kamulaştırılan çiftliklerde kooperatifler kurmuş olan köylüler kovuldular, çiftlikler eski sahiplerine geri verildi. Tek tek köylülere bir parça arazi verildi, ancak bir kaç yıl içerisinde iflas ettiler. Arazilerini satmak zorunda kaldılar ve yeni çiftlikler (**fundos**) oluştu. 1975'den itibaren kırsal kesimde kumluklar ve bozkır üzerine kurulu küçük yoksul köyler ortaya çıktı. Eskiden toprağa olan bağ doğrudandı, köylüler kendi elleriyle toprağı işliyorlardı. Ve arkasından mevsimlik işçiler görülmeye başlandı, bunlar tüm Şili'de geziyorlardı ve duruma göre Aralık'tan Mart'a kadar buğday hasatı yapıyor, Mart'dan sonra üzüm topluyorlardı. Bu yoksul köylerden şimdi 1000 adet var -ve bu yeni bir toplumsal ve ekonomik gerçeklik ve bunun için bizim eski propagandamızın bir yararı yok. "Örgütlü işçilerin gücü" kavramıyla dikkatli hareket etmek lazım. Bu yeni sosyal olgular karşısında tüm diğer Şili solu gibi biz de güçsüzüz ve burada partimizin entellektüel çalışmasının bü-

yük bir bölümünün yurt dışında yapılmış olması bizden öç alıyor. Bugün şu soruya yanıt vermeliyiz: İnsanların sorunları ne, en çok neyin özlemini çekiyorlar? Bütünüyle yeniden düşünmeliyiz.

Yeni içerikler yaratmak ve geliştirmek için herhalde sadece ülkenin ve değişen koşullarının incelenmesi yetmez, öngörülerde de bulunmak gerekir. Yani nereye ulaşmak istediğin net olmalıdır.

Evet, gözlerimiz halen geçmişe çevrili. Şu ana kadar henüz daha geleceğe bakacak durumda değiliz. Partinin bunun bilincinde olduğuna inanıyorum, ama geçmişin yükünden kurtulmak o kadar zor ki. Teori ve programatik üzerine derin tartışmalar daha büyük bir iç demokrasiyi gerekli kılıyor.

MIR-R (renavador=yenilenme) den Carmen Rojas ile röportaj

Daha gençliğimde Sosyalist Parti'de çalışıyordum, çünkü ilerici bir aileden geliyorum. Babam Şili Radikal Parti'sindendi ve oldukça ilericiydi. Eğer fazla muhafazakar fikirlerden değil de liberal düşüncelerden etkilenmişsen, ailenden daha fazla radikalleşirsin.

Bu hangi yılda olmuştu?

Ellili yıllarda, ben 14-15 yaşındaydım. Solun gerçekten halka devrim yolu değil daha çok bir sınıfın temsiline ve burjuva devlet içerisinde reformlara yönelik bir önerisinin olduğuna inanıyordum. Sorun politikada temsil edilmekti, işçiler için sendikalarda temsil sorunuydu ve tabi ki sürekli seçimler de vardı. Ben bir köyde büyüdüm, orta zümreden bir aileden geliyorum ve ailem kültür ve toplumsal kalkınma ile çok ilgileniyordu. Orta zümreden bir çok kişi küçük burjuva statülerini değiştirmek istiyor ve başka bir statü arıyorlardı. Ben de aynı arayış içerisindeydim. Genç kızlık dönemimde çok güzeldim, çok güzel bir çocukluk dönemi, ahenkli ve doğayla uyumlu bir dönem yaşadım. Sonra büyük zorluklarla karşılaşmaksızın okudum ve üniversiteyi bitirmeden kısa süre önce delilik yapıp

evlendim: Çocuklarım var ve mükemmel insanlar, üç kızım ve bir oğlum var. Henüz daha gençken yeniden okula başladım ve felsefe ile antropoloji okudum. Henüz daha PS'liydim Ve arkasından 1967'de Che Bolivya'da öldürüldü ve ben yavaş yavaş geleneksel sol tarafından izlenen yolun Şili'yi ilerletebileceğinden kuşku duymaya başladım. 1970'de Allende zafere ulaştığında MIR'le ilişki kurmaya çalıştım. Che'nin düşünceleriyle birlikte Bolivya'da yenilmiş olmasına rağmen, bu yol bana doğru ve geçerli bir yol olarak gözüküyordu, geleneksel sol artık bana doğru gelmiyordu. Bolivya'daki fokusdan da farklı olan ve tamamen ayrı bir programa sahip olan yeni bir yola koyuldum. Ormanlarda ve kırsal kesimlerde tarım işçileriyle çok çalışma yaptık, **Unidad Popular** sırasında buralar neredeyse kurtarılmış bölgelerdi.

Ama resmi olarak halen Valdivia'daki Sosyalist Parti'nin üyesiydin, değil mi?

Evet, ama kopmaya kararlıydım. MIR'li yoldaşlarla somut ilişkiler kurmaya başladım, ve MIR o sırada parti değildi, kitlelerle doğal ilişkileri olan bir parti değildi, bu en azından o zaman böyleydi. Daha yeni kitlelere yayılmak istiyorlardı. Halkın büyük kesimlerinin toplumsal ve politik özlemlerini yerine getirebilecek toplumsal araçların neler olabileceği sorunu üzerine düşünülüyordu. O sırada Şili'de bir çok ufkun açık olduğu devrim öncesi bir zamanda yaşıyorduk: Bir tarafta bir halk hükümeti, o ana kadar hiç görülmemiş olan popüler bir hükümet vardı. Ve biz bunu kavrıyorduk, ve bütün halk doğal olarak sürekli bunun reformist ve küçük burjuva bir şey olduğunu söyleyen insanlar olmasına rağmen bunu kavramıştı. Ama halkın hükümeti olduğu konusunda kuşku yoktu. İktidarı ele geçirmenin koşullarının olduğuna inanıyorduk ve bu işe giriştik. Bunun için yeni araçlara, örneğin halk iktidarına **(poder popular)** ve kitle gruplarıyla semt gruplarının bir koordinasyonuna ihtiyacımız vardı. Kendimizi o sırada gerçekten öncü olarak adlandırıyorduk ama, bu daha çok ideolojik tutum ile ilgiliydi, çünkü gerçekte gerçek bir öncü olabilmek için, kitlelerin devrimi yapabilmeleri için onlara doğru önderlik edebilmek için gerekli araçlardan yoksunduk. Çok güzel, mükemmel bir dönemdi ve ortam eski reformist kucaktan çıkmış olduğundan doğal olarak zayıf olmasına rağmen aşağıdan yaratıldı. Bu sürecin gerçekten hangi olanakları içinde barındırdığını kavramak ve tahlil etmek için yeterince olgun değildik. Böyle devam edilemeyeceğini görüyorduk, çünkü ortam giderek kötüleşiyor ve burjuvazi

bizi askeri aygıtıyla yok etmek üzere giderek iç çelişkilerini aşıyordu.

Bu dönemde halkın örgütlerine ne oldu?

Elde edileni koruyacak bir örgütün kurulması gerçekten başarılamadı. Bazı meslek grupları ve tek tek sendikalar bizi giderek yok etmeye hazırlanan hıristiyan demokrasi ile birleşmişlerdi. Tır şoförleri grevinin arkasında da bunlar vardı; sadece burjuvazi değil, küçük burjuvazi de içinde bulunulan durumdan rahatsızdı. Toplumun demokratik kesimleri darbeye hazır kesimler tarafından nötralize edildi. Üzerimize gelen şeyin ne olduğunu görüyorduk, ama direnmek için şartlar verili değildi.

MIR hangi durumdaydı?

MIR yükseliş halideydi. Bir çok insan partiye girdi. Ama partinin örgüt şemasını değiştirme yeteneğini gösteremedik. Bizim düşüncelerimize göre sadece işçi önderleri hızlı bir biçimde partiye girmiliydi. Halen partinin bir kadro partisi olması ölçüsüne göre çalışıyorduk ve parti doğal olarak üyelerinden aşırı çabalar bekliyordu. Yani bir çok halktan insan ve işçi bizim gösterdiğimiz politik eylemliliği gösteremiyordu: orta zümreden bizler tüm olanaklarımızla kendimizi politik faaliyete verebiliyorduk. MIR bu durum karşısında katı bir tutum sergiledi, yani kimseye partiye girişi yasaklanmadı, ama pratik belli insanlara yer vermiyordu. Bu belli bir dönemde partinin büyümesi için faydalıydı ama daha sonra bir engele dönüştü. Bu sorunu tüm Latin Amerika'lı devrimci hareketler yaşadı: abartılmış bir ideolojicilik, ideolojinin abartılı değerlendirilmesi, işlerin yapılmasında gösterilen beceriksizlik ve politik pratiğin eksikliği nedeniyle şartlara uyum gösterememek.

Sen Valdivia'da mı kaldın?

Evet, Köylü kadınlar için bir merkezde çalıştım. Darbeden sonra hangi partinin üyesiysek o kimlikle makamlara teslim olmamız doğrultusunda çağrı yapıldı, beni Sosyalist Parti üyesi olarak çağırdılar, çünkü resmi olarak henüz daha PS üyesiydim. O gün hepimiz afallamıştık.

Darbenin geleceğini görememiş miydiniz?

Tabi görmüştük, ama gelince kimsenin ona karşı koymak için hazırlanmamış olduğu ortaya çıktı. Darbeyi hepimiz bekledik ama bir gerçeklik olarak değil. Ben Valdiva'da kaldım, en çok korktuğum şey yenilgiydi, insanların kendilerini bozguna uğramış ve yenilmiş olarak hissetmeleriydi. Birisi bana beni Sosyalist Parti'nin 12 numaralı üyesi olarak radyodan çağırdıklarını söyledi ve ben şöyle cevap verdim: iki olanağım var, ya gidip teslim olacağım, ya da çağrıya uymayacağım ve bir gün sokakta vurularak öldürüleceğim. Diğer olanak insanların gözünün önünde açıktan teslim olmamdı. Ve teslim oldum. Kendilerini sunmak için bekleyen birçok insan kuyruktaydı. Açık ki tanınan bir kişiydim, yeraltında değildim. Sorguda Sosyalist Parti üyesi olduğumu söyledim, çünkü zaten o listede adım geçiyordu. Ama insanların çoğu o an parti üyeliklerini reddediyorlardı. Bunu çeşitli sebeplerden dolayı yapıyorlardı. Ama ben sosyalist olduğumu söyledim yüzlerine. O an korkmuyordum, sadece çok öfkeliydim. Tekrar beni eve gönderdiler.

Korkmadığını söylüyorsun, ama bu kişisel duygu bir kenara - örgütle ilişki yok muydu?,

Tüm PS önderliği illegaliteye geçmişti, sadece iki kadın, birisi benim, ve sosyalist gençlik örgütünden bazı gençler kalmıştı geriye. Ve MIR'liler yoldaşlarını güvenceye almaya ve kadrolarını yeraltına çekmeye çalışıyorlardı, çünkü onlara karşı vur emri vardı. Daha sonra Valdivia'da ilk yeraltı gazetesini çıkarmaya başladık: "Halkın Sesi" (**la Voz del Pueblo**). Hemen bir kaç gün sonra evimi aradılar ve teksir makinesini buldular. Ve Eylül'de tutsak edildim. Bu benim için oldukça kötü bir dönemdi. Bilgi almak için yaptıkları işkence bir kenara, intikam almak için işkence yapıyorlardı. Bize çok sert davrandılar.

O sırada MIR üyesi olduğunu biliyorlar mıydı?

Bana "yıkıcı" (Subversive) olarak davrandılar ve akla gelmeyecek şekillerde işkence yaptılar. İntikam almak istedikleri için işkence sırasında dikkat etmiyorlardı ve az kalsm beni öldüreceklerdi. Müthiş hastalandım ve tıbbi kontrole alındım, çünkü ölmemi istemiyorlardı, halen süren bir mahkemem vardı. Sonra serbest bırakıldım ve dört çocuğumla eski eşimin yaşadığı Santiago'ya gittim.

Santiago'daki solun durumu nasıldı?

Sosyalist ve Komünist Parti'nin üyeleri tamamen dağılma halindeydiler. Politika yapmıyorlardı, hiç bir şey yoktu, bu tür bir duruma hiç bir şekilde hazırlanmamışlardı. Tek şeyi düşünüyorlardı: kendi başlarını kurtarmak. Konsoloslukların kapılarına vurdular ve sürgüne gittiler. Ve sosyalistlerin çoğu evlerine çekilip ne olacağını beklemeye başladılar. Sosyalist Parti kadro partisi değildi, kitle partisiydi. Evde kaldılar ve sustular ve KP'nin tabanı olayları ve liderlerinin emirlerini bekledi. Ama iki partinin de liderliği sadece kendi liderlerini güvenceye almakla meşguldüler. Bunun dışında politika yapmıyorlardı, taktikleri yoktu, yeni duruma ayak uyduracak halde de değildiler. Santiago'ya gelince yeniden MIR'le çalışmaya ve bazı kişilerle ilişki kurmaya başladım. Direnişi bir biçimiyle halka benimsetebilmekiçin en fazla politikleşmiş kişileri aldığımız halk direniş komitelerinde örgütlenmeye başladık. Ordu tüm şehri işgal ettiği için bu çok zor bir çalışmaydı. Sıkıyönetim hakimdi ve politik kuşatmada hemen hemen hiç bir delik yoktu. Örgüt kokan her şey korkunç şekilde takip ediliyordu, iletişim olanağı hemen hemen hiç yoktu. Her şey askeri kontrol altındaydı: radyo, basın. Direniş bu nedenle bir karınca faaliyetiydi. Ama tam bir krize düşmek istemiyorduk, kendilerini nasıl savunacaklarını bilmedikleri için depresyon geçiren insan çoktu. Ve hemen hareket geçtik, hava almak için bir an bile durmadık, kendi benliğimizi yeniden keşfetmek için bir an duraksamadık. Cezaevinden çıktıktan sonra işkenceyi hatırlamak istemiyordum, ama büyük psikolojik sorunlar yaşadım, uyuyamıyordum. Ama olanları hatırlamak için ve kendimi acılarıma verebilmek için vaktim yoktu. Yeniden yoldaşları etrafımıza toplamak, kimin cezaevinde olduğunu öğrenmek, bir evin nasıl güvenlik altına alındığını, nasıl geri çekilindiğini öğrenmek -evet sürekli bunların baskısı altında yaşıyorduk. Gücünün birazını kurtarmaya izin veren şu tüm yeraltı aygıtını oluşturmakla meşguldük. Ama gerçekliği kaale almadık.

Kendi aranızda tartışmanın olanakları var mıydı?

Binlerce güvenlik önlemi arasında mümkün olan tek şey yönetim düzeyinde bir toplantıydı, ancak liderlik çoğu kez kendi arasında mektup trafiği ile iletişim kuruyor, tartışmayı yazılı yürütüyordu ve bu doğal olarak her tartışmayı sınırlıyordu. Üç aşağı beş yukarı kendimizi bir biçimiyle ayakta tutmayı başardık. Ancak politika ve dönemlerin ve şartların değerlendirilmesi konusunda faaliyetlerimiz

yeterli değildi ve bunların bedeli çok yüksek oldu. Miguel Enriquez'in şehit düşmesi bizim için ağır bir darbe olmuştu, o bizim için bir sembol, net düşünen bir insandı. Tarihin giderek daha olgun hale getirdiği tüm bir genç devrimciler kuşağının temsilcisiydi O'nun kişiliği. Ve Küba Devrimi'nden etkilenmiş olduğumuz bir gerçek olsa da, Miguel Enriquez her zaman Şili sürecinin özelliklerini ortaya çıkarma yeteneğine sahip bir devrimciydi.

Yeraltının sunduğu çok dar bir hareket alanında faaldik. Halk geri çekilme sürecini yaşıyordu ve biz illegaliteye hapsedilmiştik. Buradan hareketle gerçeği doğal olarak çok sınırlı görebiliyorduk. Aslında ablukaya alınmış olduğumuzun, kendi illegal aygıtımıza yönelmemizin inanılamayacak oranda bir saplantıya dönüşüsünün ve halktan gün be gün daha fazla uzaklaştığımızın bilincinde değildik.

Kendi yenilginizi nasıl değerlendirdiniz?

Önceleri söz konusu olanın reformizmin bir yenilgisi olduğunu düşünüyorduk, ancak zamanla bunun halk hareketinin ve halkın genel bir yenilgisi ve bu hareketin bir parçası olduğumuz için bizim de yenilgimiz olduğu kafamızda netleşti. Bu tartışma aracılığıyla nihayet partimizin bölünmesine yol açan bir çok sorun da açıklanabilir.

Daha sonra tekrar tutuklandın mı?

Evet, bu defa Santiago'da tutuklandım, gizli servis DINA'nin eline düştüm. Önce bir işkence merkezine, oradan da bir cezaevine götürdüler. Ve burada ne olduğuna, neden olduğuna ilişkin tüm tartışmalar gündeme geldi. 1977'de tekrar cezaevinden çıktım.

Birçok insanın "silahlı propaganda" sloganını bayraklarına yazdığı bir dönemdi bu.

Bu kötü bir düşünce değildi ama, bu silahlı propagandanın politik gerçeklikle bir alakası olduğuna inanıyorduk. Kitlelerin geri çekildiği bir sırada Che Guevara'nın ölüm yıl dönümünde bir bomba koymak bana oldukça anlamsız geliyordu. Bu bombayı okullara kayıt ücretlerinin yükseldiği, ekmek fiyatlarının ve işsizliğin yeniden arttığı bir anda patlatmak daha anlamlı olurdu. Benim için silahlı propa-

gandanın anlamı politik-askeri unsurdan çok somut taleplere bağlı olması gereken politik ögede yatıyor. Sonra ben bir insan hakları grubuna girdim, bu büyük oranda politikti, çünkü doğrudan diktatörlükle karşı karşıya geliyordun. Devrim üzerine çok basit düşüncelere sahip liderlikten yoldaşlarla bunun üzerine kavga ettik. Sorunun öncelikle kitlelerin yeniden kabuklarını terk edip, ortaya çıkma cesaretini gösterecekleri ve nihayet kendi araç ve örgütlerini oluşturacakları şartların yaratılması probleminden ibaret oluşunu küçümsediler. Mücadelenin yeni bir niteliğine ulaşmanın temel koşulu buydu. Ama yoldaşlar önceliği kendi aygıtımızın yeniden oluşturulmasına verdiler.

Örgütlenmeyle ilgili çeşitli taktikler ve düşünceler arasındaki farkları anlatıyorsun. Bu değişik düşünceler geçmişin özeleştirel analiz ve değerlendirmelerinde bir farklılığa da dönüşüyor mu?

Evet, tarihin çeşitli okunuş biçimleri mevcut. MIR'in bir bölümü geride kalan yılları az ya da çok özeleştirel bir analize tabi tutuyor, yukarıda anlattığım gibi yapılıyor bu. Bir diğer kesim kendisini ayırıyor, bunlar yıllarca Şili'de yeraltında yaşayan ve baskıyı kendi vücutlarında hissetmiş olan yoldaşlar. Sadece yenilgiye değil kendi partimizin krizine de yol açan açmaz ve olayların nerede yattığını çok fazla açık bir şekilde göremiyorlar.

Silahlı mücadele senin için geçerliliğini koruyor mu?

Kendisini devrimci olara gören hiç kimse askeri bir gücün halkın çıkarlarını güvenceye almasına karşı bir şey öne süremez. Bunun nasıl yapılacağı ise her ülkenin özgül şartlarına bağlıdır. Vietnam modelinin Vietnam'da doğruluğunu kanıtlamış olması, o modeli bizim burada kullanmamız gerektiği anlamına gelmez. Şili Devrimi'nin yolunun ne olacağı sorunu, devrimcilerle reformistler arasında değil devrimcilerin kendi arasında bir problemdir. Ve tam da bu noktada, bizim kafamızda "uzatılmış halk savaşı stratejisi" adı altındaki taktiğimizin her şeyden önce kendi güçlerimizin tükenmesine yol açtığı ve gerçekten halk hareketi ile birleşmemizi engellediği açık hale gelince, kriz ortaya çıktı. Bunun yerine halkı kendi askeri faaliyetimizin bir yardımcısı ve desteği olarak gördük, ama onu tarihin baş aktörü olarak görmedik.

Enrique ile röportaj, kendisi MIR-R'den (R=Renovador=yenilenmeci)

MIR'e 1967'de girdim, o sırada henüz daha yüksek okul öğrencisi ve Radikal (sosyal demokrat) Parti'nin gençlik örgütünün üyesiydim. 1967 yılında Şili'yi de etkileyen uluslararası kriz kendisini güçlü bir şekilde hissettirdi. Şili toplumu içerisindeki çelişkiler açığa çıktı ve tüm ülkede insanlar sokaklara döküldü. Öğretmenler daha yeni üç aylık bir grevden çıkmışlardı, ve haleti ruhiyeler, allah bilir ya, henüz daha sakinleşmemişti. Tüm bunlar geleneksel partilerin dışında gerçekleşiyordu, ve bu nedenle diğer geleneksel olmayan siyasi düşüncelerin bu alanda dinleyici bulması kolaydı. Partilerin tüm gençlik örgütlerinden insanlar kaçıyordu, Concepcion'daki komünist gençlik bölündü, sosyalistlerde aynı şey oldu, ve birden bire çeşitli sol gruplar, troçkistler, maoistler politik sahneye çıktılar; MIR henüz daha yeni kurulmuştu ama, ağırlıkla başlangıçta Concepcion'la sınırlıydı ve daha çok orta zümreye, özellikle öğrencilere dayanıyordu. Daha sonra yavaş yavaş diğer toplumsal ve coğrafik alanlara da yayıldı. Bu iş mücadelelerinin yaşandığı bir dönemdi de. 1967'de Frei hükümeti sırasında çok sayıda grev oldu.

O sırada KP tüm ağırlığıyla "sosyalizme barışçıl geçişin" propagandasını yapmış ve bu yüzden tüm Latin Amerika'da ün kazanmıştı. Doğuşunuzun KP'nin tutumuyla da bir bağlantısı var mıydı?

Sadece Komünist Parti'nin değil Şili solunun genel kriziyle alakalı olduğuna

inanıyorum. Bizim ortaya çıkışımızın sosyalizme hangi yolun gittiği üzerine tartışmalar ve Sovyet-Çin çatışmasıyla ilgisi vardır. Ve tabi ki bir de Küba Devrimi'nin tüm Latin Amerikan öncüsü üzerinde büyük etkisi olmuştu, Küba Devrimi'ni cennete el atmanın mümkün olduğunun kanıtı olarak algıladık.

Hangi stratejiye sahiptiniz, nasıl iktidara geleceğinizi düşünüyordunuz?

65'de MIR bir çok grubun katılımıyla kurulmuştu, kimileri KP'den, kimileri Sosyalistlerden geliyordu, bazı troçkistler ve az sayıda maoist de vardı. Özellikle troçkistler MIR'e çok şey kattı, yapılar üzerine net düşünceleri, politik yaklaşımları, iç bütünlüğü olan analizleri ve Şili toplumunun bir açıklaması onların ayırt edici özelliklerini oluşturuyordu. Ekonomik-toplumsal analizlerine göre Şili toplumu yarı-feodal değil kapitalist bir toplumdu. MIR'in ilk genel sekreteri troçkistti. Kuruluş kongresinde Miguel'in getirdiği bazı politik-askeri ilkeler onaylandı. Miguel kendisini geleneksel olmayan bir troçkist olarak adlandırıyordu. Kararlaştırılan ilkeler politik askeri olarak tanımlanan iktidarın ele alınışı problemiyle ilgiliydi. Eski troçkistler MIR'i terk etti, çünkü kafalarında sürekli sadece eski düşünceler vardı: Sosyalist Parti'ye sızmak, liderliği ele geçirmek ve böylece iktidara gelmek. Troçkistlerin eski rüyası! Sol içerisinde iki çizgi vardı: reformist ve devrimci çizgi. 67 kongresinden 1973'e kadar varlığını sürdürecek ve daha sonra "tarihsel liderlik" olarak tanınacak olan liderlik seçildi.

68'de baskı mekanizması size mi yöneldi?

MIR yöntemleri yüzünden yasaklandı. Köylülerle, şehirlerdeki yoksullarla, yoksul mahallelerde yaşayan kenar gruplarıyla birlikte doğrudan eylemlere başladık. Frei 64'te özellikle köylülüğün oylarıyla iktidara gelebilmişti, bu köylülük politik olaylardan her zaman dıştalanmıştı, köylülüğü dıştalayan sadece burjuvazi değil, sürekli sanayi burjuvazisi ile fabrikalardaki ve maden işletmelerindeki proletarya arasındaki bir ittifağı hayallemiş olan geleneksel soldu da. Yani, yatırımlarını örgütlü proletaryaya yapıyorlardı. Aşırı derecede karmaşık ve zor toplumsal koşullar altında yaşamalarına rağmen kenar grupları tüm bunlardan oldukça dıştalanmış vaziyetteydi, ev sorunları ve köylülerin toprak sorunu vardı -kapitalist sistem içerisinde çözülemeyen sorunlar. Bu insanlar kitleler halinde ve bütün güçleriyle bize geldiler, çünkü kendilerine başka birisi kulak asmıyordu. Öğrencilerin

yanısıra başlangıçta bu alanlarda çalışıyorduk. Daha sonra yeni bir eylem biçimini, doğrudan kitle eylemini geliştirdik.

Buna ne zaman başladınız?

MIR önderliğinin bir çok üyesi öğrenciydi ve ilk önce Luciano Cruz'un başını çektiği listemizle Concepcion öğrenci birliğinin seçimlerinde kazanan biz olduk. İlk kez 67'den itibaren diğer toplumsal alanlara da karışmaya başladık. Bu tarihe kadar aslında çeşitli şeyler üzerine kafa yoran sadece entellektüel bir gruptuk. Şili toplumunu açıklamak istiyor ve önemsiz propaganda eylemleri yapıyorduk. 67'den sonra şehirlerdeki arazi işgalleri ve kırsal yörelerdeki toprak işgalleriyle ülke çapında bir önem kazandık. Mapuche kızılderilileri bilindiği üzere sürekli büyük toprak ağaları ve göçmenler tarafından topraklarından kovulmuşlardı.

Bu işgaller nasıl gerçekleşiyordu?

Tel örgülerin yerini değiştirme eyleminin açıklanan hedefi özel bir arazinin sınırını değiştirmekti. Tel örgüleri kestik ve haksız yere oraya yerleştirilmeden önce neredelerse oraya yeniden çektik. Sınırlar yeniden çekildi ve savunuldu. Mapuche'ler (kızılderililer) bu işi çok beğenmişlerdi, bugün bile o eylemleri hatırlıyorlar.

Bu eylemler polis tarafından engellendi mi?

Sürekli baskıyla cevap veriyorlardı, sonunda, 1970'den itibaren paramiliter birlikler harekete geçirildi.

Baskılar o sırada kısmen daha azdı, değil mi?

Daha sonra kazanacağı şiddete henüz daha o sırada sahip değildi. Mapuche'ler de önemli bir faktördü, bir taraftan efsanevi bir yönelimleri vardı, diğer taraftan hakları için savaşmaya kararlı ve bunun için ölmeye hazırlıklıydılar. Bu, doğrudan kitle eylemlerini meşrulaştırıyordu.

Peki, şehirlerdeki işgal eylemleri nasıldı?

Bozkır olan devlet arazilerini işgal ettik. Bu nedenle orada daha az bir direnişle karşılaştık. İnsanlar bunu ev sorunlarının somut çözümü olarak görmeye başlamışlardı.

MIR somut öneriler sunarak çeşitli alanlarda, köylüler, şehirler ve kenar gruplarında kök saldı. O insanlarla birlikte ortak bir tecrübeyi yaşadı. İnsanlarla çalışmanızı nasıl sürdürdünüz?

Bundan sonra özellikle örgütlenme sorunu vardı ve -bu bir özeleştiridir- insanların örgütlenmesinden çok kendi aygıtımız için insan bulmakla uğraşıyorduk. Taban faaliyeti ilişkisini yanlış anladık. O sırada bizim taban gruplarımız, Sol üniversite Hareketi, Devrimci İşçiler Cephesi, Devrimci Köylüler Hareketi ve Devrimci Pobladorlar (yoksullar, gecekondu sakinleri) Hareketi oluştu. Başlangıç fikri çok iyiydi, sonuna kadar bu fikri izlemiş olsaydık, bugün toplumsal hareket daha güçlü olurdu. Değişik devrimci grupları ilerici insanlar ve diğer partilerin solcularıyla birlikte bir cephede birleştirmenin bir yolunu arıyorduk. Bunları devrimci içeriklere bağlamak ve toplumsal hareketlerle bir araya getirmek istiyorduk. Sonra bu başarılamadı, partiyi hareketle karıştırdık ve nihayet kendi başına iyi olan bir düşünce gerçekleştirilemedi. Hareketin yerine partiyi koyduk ve faaliyet bir iç faaliyete dönüştü. Bu şekilde dogmatik ve sekter bir kültür ortaya çıktı, diğer sosyal hareketlerden, başka partilerden, başka çevrelerden ve politik örgütlerden insanlara karşı dogmatik bir yaklaşım sergilendi. Doğal olarak bu her alanda devrimci çalışmayı engelledi. Daha önümüzde duran görev olarak devrimci bir partinin yaratılmasını görmemize rağmen bu hatayı işledik. Biz kendimizi hiç bir zaman bir devrimci parti olarak görmedik. Eski troçkistlerle yeni genç insanlar arasında yapılan başlangıçtaki tartışmalar da bu sorunla ilgiliydi, o sırada tartışma adımızın ne olacağıyla ilgiliydi, çünkü troçkistler adımızı "PRT", Devrimci İşçiler Partisi olarak belirlemek istiyorlardı. Ama biz, devrimci partinin geleceğin bir görevi olduğunu ve partiyi kuracak olanların sadece bizden ibaret olmadığını düşünüyorduk. Bize göre o anki sorun solun diğer kesimleri için bir çekim noktası olarak devrimci bir önermenin oluşturulmasıydı. Bu nedenle kendimizi MIR, Devrimci Sol Hareket olarak adlandırdık.

Aşamaları, örgüt olarak ama dışarıya yönelik faaliyetler itibariyle de nasıl belirliyorsun?

67 ile 69 arasındaki dönem net olarak tanımlanabilir. MIR içerisindeki sorun kendisini öncü olarak kanıtlamaktır. Ve bunun yöntemi doğrudan kitle eylemleri, işgaller, tel örgülerin yerlerinin değiştirilmesidir. Şu avantgardizme (öncücülük) düşmemeye, halkı temsilen mücadele etmemeye, insanların katılımını sağlamaya çabalıyorduk. Özellikle Miguel Enriquez doğrudan kitle eylemlerine büyük değer veriyordu. MIR'in iç yaşantısı konusunda ise partinin yaratılması sorununu ele alıp buna uygun bir taktik oluşturduk. O sırada çok tartışıyorduk ve tutumlar netleşiyordu. Bu 1967'de eski troçkistlerin MIR'i terk etmelerine yol açtı. 1969'da ise daha sonra MRMR (Manuel Rodriguez Devrimci Hareketi)'yi oluşturacak olan yoldaşlar ayrıldılar.

Ayrılıkların sebepleri nelerdi?

Tartışmalar bir konuda yoğunlaşıyordu: politik askeri gruplar mı, yoksa operatif birlikler mi. Bu tartışma sadece kendi örgütümüzü ilgilendirmiyor, aynı zamanda farklı politik tutumları da açığa çıkarıyordu. Politik-askeri grupların tutumu 67'den itibaren MIR'in ve tabanın büyük bir bölümünün resmi çizgisiydi. Diğerleri kapitalizmin yapısal bir krizinin gündemde oluşundan, kitlelerin hareketliliğinden ve devrim için sadece askeri unsurun eksik olduğundan hareket ediyorlardı. Bizim solun silahlı kolunu oluşturmak zorunda olduğumuzu söylüyorlardı.

Frei sizi 7 Haziran 1968'de yasakladı...

Frei Concepcion üniversitesini arattırdı ve böylece üniversite özerkliğini çiğnedi. Bu o sırada büyük bir sansasyona yol açtı, çünkü bu, polisin bir yüksek okula girişinin tarihteki ilk örneğiydi. Yeni kayıt yapturanların selamlandığı bir üniversite eğlencesinde bir çeşit polis muhabiri olan ve boyalı basma da haber yazan gazeteci Jose Santra Maria ile bir sorunumuz olmuştu. Parklarda gizlice fotoğraflar çekmiş ve bunlarla çiftlere şantaj yapmıştı, daha sonra liderliğimize karşı küfür ve yalan dolu, tamamen çarpıtmalara dayanan haberleri de yayınlatan bir it oğlu itdi o. Bu hergeleye bir ders vermek için üniversite eğlencesini bir fırsat olarak

kullanmak istiyorduk. Ve iyi bir planımız da vardı: Bu tip içkiye düşkündü ve kadınlara hayrandı. Marcia Meriono, daha sonra gizli servis DINA'nin işbirlikçisi haline gelen "la flaca Alejandra" çok güzel bir yoldaşımızdı. Marcia bu tipi her zaman gittiği bir meyhanede ayarttı; bizim yoldaşa açıldı ve bizimkisi bu herifi evine davet etti. Tabi ki o bu teklifi büyük bir sevinçle kabul etti ve dışarıda bekleyen taksiye bindi. Taksinin şoförü de bir yoldaşımızdı. Buradan herifi öğrenci mahallesine götürdük, çırıl çıplak soyduk ve burada anadan doğma gezdirdik. Bu Frei'in yüksek okulu sözde o herifin görmüş olduğu silahları bulmak için aratmasının bahanesini oluşturmuştu. Yankı büyük olmuştu: o sırada Miguel ve Edgardo'nun babası Don Edgardo Enriguez rektördü ve profesörlerle öğrencilerin protesto yürüyüşünün başını o çekmişti. Bunlar MIR'in yasaklanacağının ilk belirtileriydi. Daha sonra, 68'den itibaren ilk silahlı eylemler gündeme geldi ve baskı mekanizması tabi ki bize karşı harekete geçti. Özellikle MIR'in sorumluluğunu üstlendiği banka baskınları, banka soygunları yasaklama için vesile oluşturdu.

Tek ayağınızla zaten illegalitede olmanıza rağmen neden bu eylemlerin politik sorumluluğunu üstlendiniz?

İki objektif nedenden dolayı. Bir yandan mali eylemlerin yapılması zorunluydu, diğer taraftan belli yöntemleri meşrulaştırmak gerekiyordu. Bir aygıtı beslemek veya bir örgüt olarak çalışabilmek için aslında ne paramız ne de ilişkimiz vardı. Böyle olunca kamulaştırma eylemlerini ve bunların altına kendi mühürümüzü vurmamız gerektiğini kararlaştırdık. Ve artık bir de subjektif sebep vardı: tipik latino (Latin Amerika'lılara özgü) olan belli bir volontarizm, zafer düşkünlüğü ve üstlenme cesareti. Bunlara rağmen eylemlerin yankısı pek de kötü değildi. MIR aniden kendisini sürekli gazetelerin kapaklarında buluverdi ve geniş ölçüde hızla büyüdü. MIR ile ilgili söylenecek olursa belli bir belirsizlik de ortaya çıktı.

Ordunun bir bölümünün anti-emperyalist mücadeleye katılacağını ümit ettiniz mi? Yoksa bilgi almak gibi taktik nedenlerle mi subaylarla ilişki sürdürdünüz?

Ordunun bizim tarafımıza geçmesine tamamen olanak dışı gibi bakıyorduk. Bizdeki monolitik bir meslek ordusuydu. Tam bir Prusya eğitimine sahipti. Bizim

için önce söz konusu olan, düşmanın askeri niyetlerine ilişkin bir şeyler öğrenmekti. Politik çalışmayı ciddiye alıyorsan bu temel bir şeydir. Çünkü kendi askeri çizgini soyut kriterler ışığında ya da meditasyon yaparak değil, somut gerçeklere göre belirliyorsun. Daha sonra aygıta aşırı değer verdiğimiz için, bir biçimiyle gözümüzde büyüttüğümüz için bir çok sapma gündeme geldi.

Hangi anlamda sapma? Bu bana daha sonraki öz eleştiri için önemli gibi görünüyor.

Sapma MIR'in mistikleştirilmesinden kaynaklanıyor. Siyasi polis başarısız bir biçimde Luciano Cruz'u arıyordu, üniversiteyi aramıştı. MIR liderliğinin kaldığı iki ev vardı üniversite bölgesinde. Her yeri aradılar, sadece bu iki evi aramadılar. Bir başka kez Luciano iki yoldaşla birlikte bir arabayla havaalanına giderken, siyasi polisin dikkatini çekiyor. Siyasi polis onları tutuklamıyor ama kimliklerini tesbit ediyor.

Luciano'nun imajı nereden kaynaklanıyor?

Luciano 16 yaşındayken muhafazakar bir partidendi.

Pekala, 67-68'de kaç yaşındaydı?

44'lüdür kendisi, yani o sırada 23 yaşında bile değildi. Siyasi polis kendisine yöneldiği için imajından rahatsızdı. Kendi güvenliği için alınan bazı önlemlerden kişisel özgürlüğünü kısıtladığı için kaçmaya çalışıyordu. İstihbarat birimi onun elindeydi. 1969'da bir dizi yoldaş MIR'i terk etti ve Allende'nin seçileceği 1970 yılına kadar olan süreyi yoğun tartışmalarla geçirdik. Tartışma konularımız arasında seçimlere katılıp katılmayacağımız, katılacaksak hangi biçimde bunu yapacağımız gibi sorunlar da vardı. Seçim kampanyalarının pratik olarak hemen hemen bittiği Mayıs 1970'e kadar süren bu tartışmaya çok geç başlamıştık. Allende'nin adaylığını destekleme kararı aldık. Bazıları seçim sorununu bir ilke tartışması haline getiriyordu, ancak Miguel nihayet eğer tüm mücadele biçimlerini kullanmak sloganını ciddiye alıyorsak, o zaman seçimlere de katılmalıyız tutumunu aldı. Bu tutum MIR'de hakim hale geldi, çünkü bir halk hükümeti altında halkın örgütlenmesi için elverişli şartların olacağını, daha geniş devrimci bir hareket alanının or-

naya çıkacağını görüyorduk. Bizim illegaliteyi terk etmemize de izin verecek olan böyle bir durumdan yararlanılmalıydı. Sonra Allende seçildi ve sağ hemen Allende'nin hükümete gelişini engellemek için her yola başvurdu.

ABD'nin bu planda parmağı var mıydı?

Hem ABD'nin hem de ulusal burjuvazi ve silahlı kuvvetlerin parmağı vardı. Ana hedefleri bir darbeye izin verecek ve Allende'nin seçilmesini anayasaya aykırı olarak sunacak şartların yaratılmasıydı. Ama hıristiyan demokrasi Allende'nin seçim zaferini kabul etmişti ve burjuvazi kendi arasında iki farklı ekonomik model temelinde parçalanmıştı. Bu Allende'nin zaferini olanaklı kıldı. MIR Allende'ye bizim küçük aygıtın verebileceği kadar destek teklifinde bulundu, ve böylece sağın GAP adını koyduğu "Allende'nin özel dostları grupları" kuruldu. İlk görevimiz Allende'nin özel güvenliğini sağlamak ve üyelerimizi Allende'nin zaferini savunacak halk cephesi komitelerine (CUP) katmaktı. Ordunun darbe planlarını yayınladık ve Eylül ile Kasım arasında derin bir teorik tartışma ve büyük bir gerilim yaşadık.

Allende ile kolayca ilişki kurabiliyor muydunuz?

Onunla çeşitli düzeylerde ilişkilerimiz vardı, ailevi ve duygusal ilişkilerimiz de vardı. Mart 1973'den darbeye kadarki son aylarda Allende, Miguel ile günde dört veya beş kez konuşuyor ve ona danışıyordu. Tüm ayrılıklara rağmen Allende'nin MIR ve Miguel ile ilişkileri oldukça dostçaydı.

Burjuvazi içerisindeki ayrılıklar sürüyor muydu?

Kasım ayına kadar sözcüleri yoktu ve bu solun bu dönemde yürüyüşlerle, örgütlenmelerle, yoğun tartışmalarla büyük bir ilerleme yapabilmesine olanak sağladı. İnsanlar birdenbire kazanılanı korumayı, gerekirse silahlarla saldıranlara karşı bunları silahla korumayı kendi istemleri gibi görmeye başlamışlardı. Bunların yanısıra biz doğrudan kitle eylemleri yapma tutumumuzu sürdürdük. Süreci ilerletmek, radikalleştirmek ve halkın katılımı için elverişli şartları yaratmak istiyorduk. Çünkü nerede insanların aktif ve macadeleci katılımı eksik olursa, orada bürokrat sahneye çıkar ve toplumun güncel problemlerine karşı tamamen duyarsız olan bir

şefe dönüşür. Kitleleri somut talepler etrafında gerçekten seferber etmiyorsan, sempatilerini ve desteklerini de hiç bir zaman kazanamazsın.

Eylemlerinizle, koşulların tüm elverişsizliğine rağmen iktidara gelen bir halk cephesi hükümetini büyük zorluklarla karşı karşıya bırakmadınız mı?

Hayır, çünkü biz hiç bir zaman **Unidad Popular**'a katılmamıştık, onu sadece eleştirel bir şekilde destekliyorduk. Başkanın kişisel güvenliğini sağlama görevini üstlenmiştik ama, tabanda halen reformizme karşı mücadelemize devam ediyorduk. Ve reformizme karşı mücadelenin en iyi şekli somut talepler uğruna doğrudan eylemlerdi. Örneğin toprak reformu sırasında: Bir çiftliğin kamulaştırılmasından sonra orada bir yıl çalışılamıyordu, eski sahibi tüm makinaları beraberinde götürmüştü ve tohumluk yoktu. Ve işçilerin sürekli dairelere gitmek zorunda oluşları, onların morallerini bozuyor, keyiflerini kaçırıyordu, çünkü kamulaştırmaya rağmen, ekonomik olarak durumları eskisinden daha kötüydü.

Bu nedenle biz kırk hektardan fazla toprağa sahip olan tüm çiftliklerin toptan kamulaştırılmasını (**"a puertas cerradas"**) talep ettik, bunlar müthiş derecede verimli de çalışıyorlardı.

40 hektar mı, yoksa 80 hektar mı?

Biz 40 hektar'dan fazla olanların kamulaştırılmasını önermiştik, kanun 80 hektar olarak belirliyordu. Çünkü 40 hektar bile büyük kazançlar sağlıyordu ve bu nedenle çekiciydi. 40 hektarlık bir çiftliğin sahibi de küçük köylü veya orta halli bir mülk sahibi değildi, o özellikle verimli olan orta Şili'deki Valle Central bölgesinde "büyük bir balık" sayılıyordu.

Bankaları kamulaştırmaya da devam ettiniz mi?

Hayır. **Unidad Popular** hükümeti sırasında tüm kamulaştırma eylemleri durduruldu. Ama buna karşılık doğrudan kitle eylemleri, arazi işgalleri vb. güçlendirilerek sürdürüldü. Ben on dört işgale katıldım ve gerçekten çok iyi bir çalışma yaptık, bu bizim için stratejik bir projeydi, başka mücadele ve örgüt biçimlerini sınamak için bir olanaktı. Somut olarak söylersem: Kesintisiz askeri bir öge oluşturmak istiyorduk, ama bunu dışarıdan insanlarla değil de o bölgedeki insanlarla yap-

ma niyetindeydik.

Mapuche kızılderilileri de size büyük sempati besliyordu, değil mi?

Onlarla ilgilenen tek politik güç pratik olarak bizdik. Bu tamamen yeni, güçlü ve o ana kadar görülmemiş bir radikalliğe sahipti.

Çiftlik işgalleri nasıl gelişti?

Önce "şefsiz toprak" sloganını ortaya atmıştık. Ama örneğin kredi ve teknik yardım gibi talepler öne süren çok sayıda küçük köylü de vardı. Bunları geniş bir platform üzerinde birleştirmek mümkün değildi ve bu nedenle onları atlama tehlikesi de mevcuttu. Bu yüzden politikamızı pratikte oluşturduk, bazı yerlerde "şefsiz toprak" talebi işimize yararken, başka yerlerde öne sürülemiyordu, burada ise "toprak onu işleyenindir" sloganını gündeme getirdik. Ben bir bölgenin sorumlusuydum ve açık söylemek gerekirse orada nasıl davranılacağına ilişkin hiç bir ön bilgim yoktu. Ve yoldaşlardan direktif veya nasihat talebinde bulunduğumda, bana şöyle denmişti: Bir biçimiyle uyum sağlarsın. Başlangıçta bazı köylülerle ilişki kurmaya çalıştım, pazar günleri köylülerin tavuk, meyve ve diğer küçük şeyleri sattığı Belediye binasının önüne gidiyordum. Burada insanlarla konuşmaya başladım. Mülk sahipleriyle olan sorunlarından bahsettiler, beni evlerine davet ettiler ve böylece sayısız arkadaşlık kurdum. Köylülerin durumu cesaret kırıcıydı ama aynı zamanda -politik olanaklar düşünüldüğünde- heyecan vericiydi. Tiyatro yapan bir yoldaşla birleştim. O hemen dört oyunculuk küçük bir tiyatro piyesi yazdı ve bunu bir pazar günü köylülerin önünde oynadık. Köylüler bize çok yavaş, çok dikkatlice yaklaşmışlardı ama, sonuçta 50 köylü tiyatrocularla her türlü konuda tartışmak üzere etrafımıza yığılmıştı.

Köylülere çiftliklerin toptan kamulaştırılmasına yönelik talebimizi açıklamakta büyük güçlüklerle karşılaşıyorduk, çünkü onlar çiftliklerin eski sahiplerinin araçlarını ve traktörlerini beraberinde götürmelerinin yasal olduğuna, bunların onun mülkü olduğuna inanıyorlardı. Ama sonuçta gerekli araçlar olmadan kamulaştırılan çiftliklerde çalışamayacaklarını gördüler ve mülk sahiplerinin basit bir baltayı bile yanlarına almalarına izin vermediler. Bu eylemlerin hazırlandığı toplantılar tamamen gizliydi ve bunları biz örgütlüyorduk. Ve arkasından doktor olan yoldaşlarımız kırsal bölgelere geldiler, bunun önemi oldukça büyüktü.

Başka bir problem ise kamulaştırılan çiftlikleri yeniden ele geçirme girişimleriydi, çünkü köylülerin silahları yoktu. Ama bu da fantezi dolu bir şekilde çözüldü, örneğin yüksek derecede patlayıcı bir karışım (**carburo**) konservelere doldurulup bunlar belli yerlere yerleştirildi...

... normal olarak lambalarda kullanılan ve su ile birleştiği an patlayan bir karışım.

Nemlendirilip, birbirine fitille bağlanan bu lambalar kamulaştırılan çiftliklere giden toprak yolların kenarlarına yerleştirildi. Başka bir olanak, büyük ağaçların kesilmesiydi, bu ağaçlar kesildikten sonra artık sadece bir urganla ayakta tutuluyor ve gerektiğinde küçük bir hareketle devrilebiliyordu. Birdenbire arka ve önlerinde kocaman ağaçlar yere devrilip yollarını kesince, saldırganlar büyük ölçüde paniğe düşüyordu. Herifler hiç düşünmeden arabalarından fırlayıp kaçıyorlardı. Biz arkasından arabalarını arıyor ve hemen hemen her zaman saldırganların kimliklerini ve araba belgelerini buluyorduk ve böylece bu saldırılara ordu mensuplarının ve polislerin de katıldıklarını kanıtlıyorduk. Çiftliklerin savunmasını örgütleyebileceğimizi ve insanların belli bir güvenlik içerisinde yaşamalarını sağlayabileceğimizi kanıtladık.

O sırada MIR'in teorik katkısı neydi?

Daha sonra tüm Latin Amerika'lı devrimci hareketlerin benimseyeceği bir teorik katkı: Sosyalist devrimi proleter diye adlandırarak onun geleneksel karakterize ediliş tarzını yerle bir ettik. Geleneksel tanımlama öncelikle ekonomik şartlardan hareket ediyor ama, ne devrimci öznenin adım koyuyor ne de kime karşı olduğunu söylüyor. Bizim proleter devrim tanımlamamız toplumsal ittifakları ve bir sınıflar ittifakının yaratılmasını da içeriyor. Bu pozisyon 72'de resmen MIR belgelerine alındı ve her tarafta onay buldu. Devrimci özneyi adlandırmak sistemin değil sınıfın bir sorunuydu. Biz işçi sınıfı çıkarlarını diğer toplumsal grup ve zümrelerin çıkarlarının üzerinde gördük. MIR'in diğer bir teorik katkısı ise bizim hiç bir zaman fokoculuk tuzağına düşmemiş olmamızdır. Bu, hareketin devrimci silahlı bir çekirdekten, focustan giderek halka yayılacağından hareket eden bir teoridir. Fokoculuğu biz başlangıçtan itibaren, özellikle 67'den sonra eleştirdik. Bizim için Latin Amerika'nın şartlarının Küba'daki başlangıç şartları ile benzer hiç

bir yanı yoktu, bu özellikle örneğin ordunun yapısı ve sınıflar ittifağı açısından geçerlidir. Bizim için devrim başından itibaren bir kitle süreciydi. Bu sadece Che'nin Bolivya'daki başarısızlığından değil, özellikle daha önce yürütülen tartışmalardan kaynaklanıyordu. Yıllar sonra MIR kendisinin sürekli eleştirdiği bir hataya düştü, kendisini fokoculuğa kaptırdı. MIR'in diğer bir teorik katkısı ise, demokratik merkeziyetçiliğin sadece parti için yapıyı düzenlemekle kalmayıp kitlelerle ilişkiyi, kitlelerin kendilerini parti içerisinde nasıl ifade edeceğini de düzenleyen bir parti konsepsiyonuna sahip oluşudur. En önemli katkımız ise halk iktidarının, paralel bir iktidarın oluşturulduğu **"poder popular'ın"** tanımlanmasıdır. Buna göre bürokratik kararlar veya liderlik düzeyindeki kararlar değil, kitleler, yolu belirleyen baş aktörlerdir ve ana ağırlığı onlar oluştururlar. Yerel düzeyde toplumsal görevleri olan işçi derneklerini de (**"Comandos Comunales de los Trabajadores"**) ilerlettik biz. Bu yerel iktidar sahiplerine karşı insanların konumunu güçlendirdi ve onlara taleplerini koordine etme gerekliliğini gösterdi.

Bu 72' Ekim'inden sonra değişti mi?

Evet, gerçi egemen sınıfın halen bir sözcüsü veya ortak bir projesi yoktu. **Unidad Popular** bu dönemde mevzilerini genişletip güçlendirmeye çalıştı ve tüm çabaları üretime yöneltti, çünkü sağın ekonomik durumu kötüleştirip bir geçim sıkıntısı yaratmak istediği önceden görülebiliyordu. O halkı seferber etmek yerine daha fazla üretim sloganını ortaya attı. Ve bu şekilde hükümet ile halk arasında yavaş yavaş bir yabancılaşma doğdu. Biz böylesine bir yabancılaşmanın tehlikeli sonuçları olacağını söyleyerek uyarılarda bulunduk ve insanların taleplerinin başına geçmeye ve doğrudan kitle eylemlerini sürdürmeye çalıştık. **Unidad Popular** hükümetinin insanlarının taleplerinin gerici içeriklere bürünmesini engellemek için devrimci içerikleri yaymaya da çalıştık. Bu sol içerisinde en sert tartışmaların yaşandığı bir dönemdi. Biz bir Devrimci Cephe'nin, tüm devrimci güçlerin bir birliğinin oluşturulmasını önerdik ve bu belli ölçüde pratiğe de geçirildi ve politik bir düzeye ulaştı. Bu **"Izguierda Cristiana"** (hıristiyan solu), MAPU, o dönemde genel sekreter olan Carlos Altamirano çevresindeki Sosyalist Parti'nin bazı bölümleri ve bizden oluşuyordu. Reformizme karşı ideolojik mücadelelerin dönemiydi o günler, ama aynı zamanda sayısız ittifak ve görüşmelerin de olduğu bir dönemdi. Bu mücadeleler 1971'de KP Concepcion'da bir yoldaşımızı katledince doruk noktasına ulaştı.

Ne olmuştu?

Concepcion öğrenci meclisi seçimlerinde MIR'in bir listesi, **Unidad Popular**'ın ayrı bir listesi ve bir de sağ liste vardı. KP Santiago'dan bu seçimlere hazırlandı ve üyelerini sopalı birlikleriyle birlikte Concepcion'a taşıdı. Bunların çoğu dış bölgelerden geliyordu ve bazı lümpen proleterler de vardı. Olay iğrençti: Öğlen 12'de üniversite kampusunun ortasında bir yoldaşımızın kafasına kurşun sıktılar ve MIR listesinin bir numaralı adayı olan Linch'in neredeyse bir gözünü çıkardılar. Allende bu olaya bizzat kendisi müdahale etti, başkanın uçağı yaralı arkadaşı ameliyat için Santiago'ya götürmek üzere geldi ancak, yoldaş daha uçak havadayken öldü. Tüm MIR liderliği kızgınlıkları yatıştırmak için hemen Concepcion'a hareket etti, bizim insanlarımız komünistleri avlamak istedikleri bir noktaya gelmişlerdi. Liderlik ihtiyaten tüm silahları topladı ve tabanda ve üniversitede uzun ve sert bir iç tartışma başladı, liderliğin Concepcion'a geldiği gün tam bir sokak çatışması yaşanmıştı. **Unidad Popular** ve MIR önderliği arasında Allende'nin arabuluculuk yaptığı bir görüşme yapıldı, ve KP'nin şefi Corvolan kamuoyu önünde özeleştiri verip, ilk kez MIR önderliğiyle görüşmelere başladı.

Gel bu dönemi Eylül 73'deki darbeye kadar atlayalım.

Benim görüşüme göre biz sol, **Unidad Popular,** Devrimciler olarak daha 73 Temmuz'unda yenilmiştik. 11 Eylül'de bu yenilgi sadece taçlandırıldı. 73 Temmuz'unda sınıflar mücadelesi acımasız şekilde sertleşmişti, burjuvazi bu arada yeniden birleşmiş ve çatışmalarda insiyatifi ele geçirmişti. Durum aniden tersine döndü. Ekim 1972'deki grevde burjuvazi ve orta zümrenin çeşitli kesimleri tüm coşkuyla atağa geçmişlerdi. Ancak halk zayıf değildi ve gücünü daha fazla kullanmalıydı. Ama hükümet tabana dayanmak yerine hıristiyan demokrasi ile pazarlık yapmayı ve bir antlaşmaya varmayı yeğledi. Halka güvenmiyorlardı ve bu tutumları tabi ki demokrasi anlayışlarının ne olduğunun da bir göstergesiydi. Bu kitle seferberliğinde bir düşüşe yol açtı. Mart 1973'de **Unidad Popular**'a uyarıcı bir çağrı, solun bir önerisini yönelttik. Ancak bize sadece kulak asılmamakla kalınmadı, üstüne üstlük bir de aşırı solcu, emperyalizmin Truva atı olarak suçlanıp hakarete uğradık.

Bu özellikle KP'nin tutumuydu, değil mi?

Evet. Yıllar sonra, 82 ile 86 arasında KP büyük kapsamlı bir özeleştiri ile o günkü sürecin analizini yaptı, içlerinde bazıları KP'nin o dönemde bir iktidar stratejisinden yoksun olduğunu ve o sırada sadece demokratik hareket alanından mümkün olduğunca yararlanmaya çalışmış olduğunu savunup düşünüyor.

Sınıflar mücadelesinin sansasyonal yükselişine, halkın inanılamayacak kuvvetine ve tüm alanlarda toplumda yaşanan çatışmaya rağmen, egemen sınıf 73 Haziran'mdan itibaren gündemi yeniden belirlemeyi başardı. Diyalog yoluyla **Unidad Popular** hükümetini nötralize etmeyi becerdiler. Reformizmin kararsızlığı ve kitlelere güvensizlik, hükümetin felce uğramasını beraberinde getirdi. Burjuvazi tüm cephelerde mücadele ediyordu, anayasanın sözde çiğnenmesinden şikayetçi oluyor (Anayasa mahkemesi, bazı yasa ve yönetmelikleri anayasaya aykırı ilân etmişti) ve tüm gücüyle sınıflar mücadelesini yukarıdan yürütüyordu. Bunun karşısında sol insiyatif gösteremedi, hükümete bel bağladı ve savunma konumuna geçti. Hatta kitlelerin yürüyüşlerinden rahatsız oluyordu, insanları sokakta görmek istemiyordu. Yoksul semtlere baskıcı müdahalelerde bulunuldu; KP'nin önergesi üzerine şu kahrolası silah kontrol kanunu çıkarıldı ve hükümet açıktan açığa MIR'in yasaklanması konusunda hıristiyan demokrasi ile pazarlıklara girişti. Bu, bizi muhtemel bir yasağa karşı korunmak üzere parti içerisinde daha büyük güvenlik önlemleri almak zorunda bıraktı. Hıristiyan demokrasiye ve egemen sınıfın başka kesimlerine bir kıyak geçmek için baskı aygıtını MIR'in üzerine salmayı isteyen bir eğilim vardı. Darbeden daha aylar önce fabrikalar ve yoksul semtlerinde silah aramaları başlatıldı. Bu aramalar sırasında bir dizi insan öldü. Söz konusu kanunla, **"Partia y Libertad"** gibi paramiliter gruplar değil, bizim haklarında sürekli somut bilgiler yayınladığımız bu paramiliter çeteler değil, sadece ve sadece biz köşeye sıkıştırılıp illegaliteye geçmeye zorlandık.

İnsanların tepkisi nasıl oldu?

Unidad Popular'a olan güvenlerini yitirdiler. KP "iç savaşı engelleyelim" sloganını ortaya attı ve böylece halkı silahsızlandırdı. Arkasından darbe ve korkunç baskılar geldi, bunu Halk cephesi politikacılarının büyük bir bölümünün bayrakları bırakıp kaçması izledi, yine diğerleri tutuklandı, başkaları ise teslim oldu. Sağlam kalan tek liderlik heyeti bizimkisiydi.

Düzenli bir şekilde geri mi çekildiniz?

Geri çekildik ama, bu, pek düzenli olmadı. Geri çekilme, daha çok düzenli bir geri çekiliş kapasitesine sahip bir ordu için geçerlidir. Biz böyle bir duruma daha önce hazırlanmıştık ve insanlarımız yeni bir konuma yerleşip oradan devam etmek istediler.

Darbe olduğunda ben Concepcion'daydım ve MIRista (MIR'li) olarak tanınmama rağmen orada kalmaya karar verdim. Yoldaşlarla birlikte MIR'i bölgesel düzeyde bir yönetim kademesi oluşturmak da dahil beş aylık bir süre içerisinde yeniden kurduk. Nelson Guitierrez ve Miguel ile bağlantı kurdum ve bunun için gerekli olan herşeyle birlikte yeni bir iletişim sistemi oluşturduk. Arkasından altı aylık gebe olan eşim yakalandı. Şansımız varmış ki, bir kaç ay sonra çocuğumuzu, tek çocuğumuzu doğurmak üzere yeniden serbest bırakıldı. Ama onu bırakıp beni tutukladılar ve bana selam veren birisinin çıkıp çıkmayacağını görmek için beni sokaklarda gezdirdiler. Bana karşı ellerinde ne olduğunu ve bana ne yapabileceklerini biliyordum. Bu nedenle kendi kendime şöyle dedim: Sokakta ölmek ile cezaevindeki ölüm arasında bir seçim yapabilirsem, sokağı yeğlerim. Bu nedenle beni tekrar sokakta gezdirmek üzere çıkaran polislerin ellerinden kaçtım. Santiago'ya gittim ve iltica talebinde bulundum.

MIR liderliği nasıl devam etti?

İlk olarak Bautista van Schouwen 73 Kasım'ında şehit oldu, bir manastırda yakalanmıştı. Arkasından Miguel Enriquez'i katlettiler. Andres Pascal liderliği üstlendi. 74'e kadar MIR bir biçimiyle ilk baskı dalgasını atlattı, ama, arkasından sert darbeler geldi. 74 Mart'ı ile Mayıs ayı arasında hemen hemen tüm merkez komitesi tutuklandı, Andres ve Nelson ülkeyi terk ettiler ve MIR'de yeni tarzda bir tartışma başladı: o tarihten itibaren artık sadece liderliğin küçük bir çekirdeği tartışma ve karar süreçlerine katılmaya başladı, taban köşeye itildi. Liderlik ağırlıkla cezaevinden gelen, problemli, işkenceye dayanamamış ve ihanete düşmüş insanlarla birlikte çalışıyordu. Bu tür insanları çevresine toplamıştı liderlik ve bu insanlar önderlikten gelen her şeyi yutmuşlardı, çünkü işkencedeki tavırlarından dolayı büyük bir savunma ihtiyacı hissediyorlardı. Baş kaldırmadılar ve hiç bir şeyi sorgulamadılar, onlara göre yukarıdan gelen her şey iyiydi.

O sırada liderlikte olanlar kimdi?

Kararları Andres ve Nelson alıyordu. Nelson partinin yurtdışı kolunun şefiydi ve Andres genel sekreterdi. Parti fiilen sürgündeydi, Şili'de belki de 20 insan kalmıştı. Ama direniş komiteleri geniş ölçüde büyüyordu, bunlar içerisinde aktif olan binlerce insan vardı. Partimizin o sırada teorik olarak söylediği her şey tam bir çılgınlıktı! Kendi gerçekliğimizi kabullenmek istemediğimiz için tüm taktik değerlendirmelerimiz yanlıştı.

1975'den sonra MIR büyük bir dayanışma gördü, Latin Amerika'nın güneyindeki diğer devrimci örgütlerle kıyaslandığında en büyük dayanışma bize gösterilmiş olmalı. Darbeden hemen sonra bir kez Arjantin'li PRT iki milyon Dolar vererek bize yardımda bulundu ve bu para eski MIR stiliyle harcandı: sadece somut görevler için. Daha sonra, 75'den itibaren liderlik paraları çeşitli projelere dağıttı, ve bundan en fazla öncelikle liderliğin dostlarının projeleri faydalandı, bunlar MIR içerisinde siyaset yapabilen insanlardı.

MIR ayrıca "MIR sürgüne gitmez" sloganını ortaya attı. Bu gerçekçi miydi?

Hayır, konsolosluklar MIR'lilerle dolup taşıyordu. Mücadele için ve hatta yapılan eylemler için de şartlar yoktu. MIR o sırada silahlı propaganda eylemleri yapma kararı alan tek örgüttü ama, bunların taban hareketiyle çok az ilişkisi vardı. Biz bunun bilincindeydik ama, direniş ateşini söndürmemek için buna rağmen bu eylemleri yaptık. Bu eylemler kitlelerin dışında sadece kadrolar tarafından yapıldı. Parti'nin o sırada zaten on yada yirmi üyesi vardı ve bunlarla birlikte partinin ve üyelerin karakteri tamamen değişti. En iyi üye, en fazla iş yapan, en az ağzını açan ve tartışan üyeydi. Toplumsal gerçekliğin hakikatleri bir kenara itilmeye başlandı ve kendine özgü bir MIR kültürü geliştirildi -tabandan kopukluğumuzun ve diğer solun da bizden uzak durmasının bir ürünüydü bu. KP ve **Unidad Popular** partilerinin yurtdışındaki artıkları bizi tamamen reddediyorlardı ve bizim tarafımızdan daha fazla sekterliğin, toplumsal hareketlere karşı da gündeme getirilmesine yol açtı. Sendikal kadroların ve toplumsal hareketlerin önder kadrolarının eğitimi konusunda hıristiyan demokrasisine veya katolik kilisesine öncelik tanıdık. Ve kendi eğitimimizi de ihmal ettik. İnsanlar 1978'den itibaren yavaş yavaş yeniden sokağa çıkma cesaretini göstermeye başladığında ve ilk noktasal eylemler gündeme geldiğinde, MIR önderliği bunu kendi özlem dünyasına göre yorumladı ve günün sorununun savaşın hazırlanması olduğunu açıkladı.

Ve 78'den itibaren meşhur "geriye dönüş planı" hazırlandı.

Şili Solu içerisinde üyeleri politik faaliyetlerine kendi özel yaşantıları karşısında böylesine bir fedakarlıkla öncelik veren, insanları savaşa gitmek için her şeyi geride bırakan ve gerektiğinde yaşamını vermeye hazır başka hiç bir parti yoktu. Ama biz gerçekliği yanlış değerlendirdik ve düşmanı, baskı mekanizmasını küçümsedik ve yine kendi güçlerimizi olduğundan fazla değerlendirdik. Ve bu hepimizi tamamen karamsarlığa düşüren yeni bir yenilgiye daha yol açtı, o sırada onlarca MIR'li öldü, çarpıcı eylemler yapmaya başladık.

Bu eylemler karşısında insanların tepkisi nasıldı?

Kitlelerin yavaş yavaş yeniden uyanışma tamamen yanlış yaklaştık, sınıflar mücadelesini kısaltmak istedik ve bu isteğimizle basitçe savaşçı yetiştirdik. Savaşın şartlarının olduğunu düşünüyorduk. Silahlı halkın örgütlenmesiyle bir öncünün askeri aygıtının yaratılmasını birbiriyle karıştırdık. Devrim için kendi gücümüzün yettiğini düşündük.

MIR tabanındaki tartışma nasıl devam etti?

1982'de Nelson Gutierrez bir özeleştiriyle başladı, kendisi o sırada partinin ikinci genel sekreteriydi. Gerçekçi olmak gerekirse, bu türden samimi ve derinlemesine bir öz eleştiriyi hiç hesaba katmamıştım! 83 sonunda Havana'da merkez komitesinin bütün üyelerinin katıldığı ve Nelson'ın derinlemesine bir tartışmayı önerdiği bir toplantı yapıldı. Ama liderlik bunun bir savunma mevzisine geri çekilme anlamına geldiğini ve karamsarlık olduğunu söyleyerek hepimizi reformistler olarak damgaladı. Liderlik öfkeyle Nelson'ın kişiliğine saldırdı, siyasi farklılıklar kişiselleştirildi. 84'teki tüm üyelerin katıldığı toplantıda Nelson ikinci genel sekreterlikten alındı ve Politik Komisyondan dıştalandı, merkez komitesinden de kendisini atamazlardı. Sadece bir kişi Nelson lehine oy kullanıyor: Jose Carrasco Tapia (daha sonra gizli servis tarafından katledilen muhalefet dergisi **"Analisis"**in yazarı). 83-84 yıllarındaki merkez komitesinin genel toplantılarında ağırlığı savaşa veren yeni bir taktik ve plan kararlaştırılıyor; tamamen katı tutumlar alınıyor. Şili'deki protesto hareketi bu arada oldukça güçleniyor ve mücadeleler büyük bir kahramanlıkla sürdürülüyor. Bu mücadelelerin hepsinin açıkça burjuva-

demokratik bir içeriği vardı, ama MIR önderliği bunlara başka bir anlam yükleyen yorumlar yapıyordu. Örgüt içerisinde biz farklı düşünenlere karşı olan düşmanlıklar büyüdü ve bunlar ihraca, tecrit etmeye ve yoldaşların cezalandırılmasına kadar uzandı. Havana'daki MIR üyelerinin %86'sı bir parti mahkemesine çıkarıldı. Bu Şili'de daha farklı gelişti: Sana basitçe artık yeni bir görev verildiğini söylüyor ve böylece seni örgütten uzaklaştırıyorlardı. Bazı insanlar sadece politik farklılıklardan dolayı ortada bırakıldıkları için öldüler.

83'den itibaren yeni bir MIR üyeleri kuşağı, kendi kendilerini "seksenler kuşağı" diye adlandıran bir kuşak doğmuştu. Bunlar radikallik ve direniş tarihi yüzünden MIR'e katılan genç insanlardı. Çabucak liderliğin bakış açısının ve önermelerinin tamamen yanlış olduğunun farkına vardılar ve liderlikten bağımsız bir siyaset izlemeye başladılar. Biz de liderliğin pozisyonlarını tartışma konusu yaptık ve Şili gerçekliğinin tamamen farklı bir değerlendirmesini savunduk. Gerçeğe iki farklı yaklaşım ve politikamız için iki farklı önerme ortaya çıktı: birincisi liderliğin önermesi, diğeri ise burada Şili'de aktif olan üyelerin bakış açısı.

Liderlik içerisinde bu sorun üzerine tartışmalar olmadı mı?

Tartışmalar özellikle "Miguel Enriquez İsyancı Gençliği" içerisinde başladı ve 85'e kadar etraflıca yürütüldü. Gençlik örgütümüz sekiz üniversitede temsil ediliyor ve bunlardan birisinde, Valparaiso'daki Santa Maria Üniversitesi'nde hakim gücü oluşturuyor. Bu gelişme karşısında MIR liderliği bir tartışma başlatma zorunluluğunu hissediyor. 85'deki genel toplantıda daha küçük bir merkez komitesi kararlaştırılıyor, çünkü öz eleştirel tartışma o sırada merkez komitesini de sarmıştı. Bu "militarizm" tipinin bir eğilimiyle birleşen "iç bürokratizmin" bir kararıydı. Geriye bir eğilim kalsın ve tüm eleştirel sesler liderlik mekanizmasından uzaklaşsın diye merkez komitesini daraltmak istiyorlar. Ve o tarihe kadar çizgiyi belirleyen Politik Komisyonun belli ölçüde yerine geçecek bir ulusal yürütme sekreterliği istiyorlar. Yani politik çizgi günlük işleri yapan insanlar tarafından belirlenecekti. Bu ulusal yürütme sekreterliği içlerinde dördünün eleştirel bir bakış açısına sahip olduğu yedi kişiden oluşuyordu. Bu dört yoldaş Şili'ye MIR'in yeniden ortaya çıkmasını sağlamak göreviyle geldiler. Bu dörtlü Şili'de bir basın toplantısı yapıp ulusal durumun bir değerlendirilmesini yaptıktan sonra gelecekteki niyetleri üzerine konuşuyor. Bu yıllar sonra yapılan illegal basın toplantılarından birisiydi ve bu toplantıda o dört yoldaş Andres'in ve yürütme sekreterliğinin diğer iki üye-

sinin görüşlerine ters düşen bir görüşü açıkladılar. Askeri konuyla ilgili olarak sorunun kitlelerin savunmasına yönelik milislerin oluşturulup yaygınlaştırılmasından ibaret olduğunu açıkladılar. Bu çılgınca bir skandala dönüştü, dört arkadaş MIR'in askeri çizgisini terk etmek ve ilkelerini çiğnemiş olmakla suçlandılar. Liderlik bu olayı kullanıyor ve olağanüstü bir genel toplantıya çağırıyor; MK üyelerinin ayrılırken kendi yerlerine geçecek insanları belirleyebildiklerinden dolayı Merkez Komitesi'nde sadık bir çoğunluğa sahiptiler. Atanan ve hiç bir zaman politik-teorik yeteneklerinden dolayı seçilmemiş olan bir çoğunluk! MK'ya alınmalarını kişisel dostluklara borçluydular.

Bu MK genel toplantısı ne zaman yapıldı?

86 Ekim'inde. Ulusal düzeyde bir üye toplantısı yapma kararı alınıyor ama, bunun gerçekleşmesi MK çoğunluğu tarafından engelleniyor. Buna rağmen parti içerisinde bir çok şey aşağıdan harekete geçirilebiliyor ama, üyelerin görüşlerinin alınması sırasında birbirini dışlayan iki pozisyon da net olarak anlatılmıyor, yoldaşlar gerçekten acmacak bir manzara sergiliyorlar! Bu nedenle örgütte politik bir ayrılık değil örgütsel bir ayrılık ortaya çıkıyor. MIR içerisinde politik farklılıklar sonuna kadar tartışılmadı, ayrılıktan sonra bir netleşme ve temizlik süreci yaşandı. Birçok aktif MIR'li ise tüm örgüte sırt çevirdi ve özel yaşantısına geri çekildi. Tartışılması gereken sorunlar basitçe hasır altı edildi, bölünme yoluyla krizin aşılabileceği düşünüldü. Bana göre MIR içerisindeki kriz gerçekliğe uyum gösterilemediği için ortaya çıktı. Bir dönem boyunca MIR -kitleler geri çekildiklerinde- tamamen tecrit edilmiş halde savaşmıştı. Ve insanlar yeniden sokağa çıkma cesaretini gösterdiklerinde de MIR hareketin başına geçmek yerine tecrit halinde mücadeleye devam etti, gerçekte olmayan bir savaş için askeri kadro yetiştirdi.

Bugün MIR içerisindeki tartışma nasıl?

Biz devrimcilerin farklılığında bir engel değil zenginlik görüyoruz. Tersine, bu monolitik düşünüş dogmatizme ve dogmatizm hareket edememezliğe ve önceden yapılan hataların tekrarına yol açıyor. Bu süre içerisinde bir dizi tartışma yaptık, tabi ki hiç mi hiç yeterli değil, insanlar kendi düşüncelerini savunmak ve korkusuzca içlerinden geldiği gibi konuşmaktan halen çekiniyorlar.

Sorumun genel olarak anlaşılmasını istiyorum: Yurtdışında Şili solundaki ayrılma içgüdüsünden dolayı şaşkınlığa düşüyoruz. Bu bölünme olgusunu nasıl açıklıyorsun?

MIR'in yaşadığı kriz diğer solu da etkilememezlik etmedi. Toplumsal gerçekliğe uyma, son 16 yıl içerisinde olanları kavrama ve halk ve sınıf için buna uygun yorum önerileri üretme konusunda genel bir yeteneksizlik var. Bu becerisizlik ve bu kriz solun atomize olmasını beraberinde getirdi, çünkü eleştirel pozisyonlar formüle edilmiyor ve somut politik projeler eksik kalıyor. Uluslararası düzeyde de işçi hareketi derin bir kriz içerisinde bulunuyor ve bu krizden yavaş yavaş perestroika'nin yardımı ile kurtuluyor. Eğer şu anda sol için elverişli olan uluslararası gelişmeleri kullanmayı, bunlardan yaralanmayı beceremezsek, kendimizi şimdiden toprağa gömebiliriz. Latin Amerikan Solu bugün perestroika ve Demokrasi ve Devrim tartışmasını kendisi için kullanabilir. Proletarya perspektifinden halk için yanıtlar bulmalıyız. Sadece Şili'de değil tüm Latin Amerika'da yeni sosyal grupları da kapsayan yoksulluğa karşı bir strateji geliştirmeliyiz. Politikamız toplumu kendi bütünlüğünde dikkate almalıdır, çeşitli zümreleri gözetmelidir. Bunu tüm başarılı devrimlerin, Bolşeviklerin, Kübalıların, Vietnamlıların, Nikaragualıların tecrübeleri kanıtladı. Leninizmi yeniden güncelleştirmek ve üzerindeki kalın toz kütlesinden kurtarmak zorundayız. Bugünlerde leninizme sırt çevirmek Latin Amerika'da entellektüeller arasında yaygın bir moda. Benim için o sürekli bir çaydı ama, bugün güncelleştirilmek zorundadır.

Güncelleştirmeden bahsederken bunun hangi yönde olması gerektiğini düşünüyorsun?

Lenin'in bir çok yıl önce kapitalizmin en gelişmiş biçimi olarak emperyalizm üzerine yazdığı yapıtını düşünüyorum ama, bugün başka bir gerçeklikle karşı karşıyayız. İkinci dünya savaşından sonra finanskapital (mali sermaye) dünya ekonomisinin ekseni olarak gelişti. Güney Amerika'daki devletlerde bu sistem diktatörlükler aracılığıyla yerleştirildi. Ve bunun bir açıklaması olmak zorundadır. Açıklama girişimlerimizi gerçekliğe uydurmak ve emperyalizmi yeniden yorumlamak zorundayız. Lenin'in de burnu önünde kendisine ne yapılması gerektiğini anlatan bir Lenin'i yoktu, o analizlerinde gerçeğe dayandı. Biz Latin Amerika'lı devrimciler gerçekçi bir bakış açısına ulaşmak ve teoriyi güncelleştirmek konu-

sunda atıl kalıyoruz. Teori yöntemle ifade bulan bir basımdır (Druck), sana tüm gerçekliği değiştirmek için gerçeğin hangi bölümünü dikkate alman gerektiğini öneren bir basım. Teori senin gerçeği görmende yardımcı olur, ama bu gerçeklikle ne yapacağım sana söyleyip belirlemez. Bir stratejinin oluşturulmasına izin veren bilgiyle birlikte gerçekliktir. Ve toplumsal gerçeklikten beslenen strateji senin taktikleri formüle etmene izin verir. Sadece: leninizmi terk ettiğimiz için bu gerçekleri de bugün terk etmiş vaziyetteyiz.

Şu Şili'li aydınlara bak bir kez! Ama haksızlık yapmak istemiyorum, devrimciler tüm dönemlerde aydınları itelediler. Biz burada tüm kıtada savaşa başladık ve bu işi yaparken aydınlar bizi hiç ilgilendirmedi! Teorik çalışmayı ihmal ettik. Daha önce var olmay[illegible]düncü bir mücadele biçimi bulduk: silahlı mücadele! Ekonomik cephedeki mucadeleyi de kavramadık, yani proletaryanın burjuvaziye karşı sürdürdüğü ve belli bir anda askeri karakter de alabilecek olan mücadeleyi de anlamadık. Halk ile rejim arasındaki siyasi mücadele de belli bir anda askeri karakter kazanabilir. Bu teorik mücadele için de geçerlidir, devrimciler teorik önderliği üstlenirlerse mücadele askeri bir karakter kazanabilir. Ama biz tamamen yeni dördüncü bir mücadele biçimi bulduk ve büyük bir bedel ödediğimiz askeri sapmalar bununla açıklanabilir.

Elinde bir sayı var mı?

720 arkadaşımız öldü, 20 milyon Dolar ve oniki ton silah kaybettik. Bu darbeleri basit bir gülüşle geçiştiremeyiz. Kendine gelmeli ve sormalısın: Gerçekten ne oldu burada? Ve arkasından tutumunu devrimci kriterler ışığında yeniden yoklamalısın. Sorun oturup şöyle söylemek değildir: pekalâ, şimdi silahların eleştirisini yapalım ondan sonra da eve gidelim. Sorun bu değildir. Sorun bizim silahlardan bir fetiş yapmış olmamızdır. Sorun halkın moral ve maddi yönlerden silahlandırılmasıdır, öncelik ne buna ne de diğerine verilebilir, çünkü bu tek bir süreçtir. İşçi sınıfını sınıf olarak oluşturmaya başlamakla birlikte devrimciler için askeri sorun her zaman mevcuttur. Ama reformistler askeri eylemlerin sadece belli şartlarda uygun olduğundan hareket ederler. Zorun kullanılması devrimcileri reformistlerden ayırt eden farktır. Silahların kendi başına şeyleri değiştirme yeteneği yoktur. Yalan! Bugün devrimciler büyük bir meydan okuma ile karşı karşıyadırlar, çünkü burjuva toplum tamamen kendi kendisini modernize etmiştir. Ve bu yeni durumu karikatür olarak çizmek yetmemektedir. Bu çok basit bir şey-

dir. Bir sınıflar mücadelesi haritası çizmeliyiz. Ulusal ve uluslararası düzeyde derin bir düşünme sürecine başlamak, bilanço çıkarmak ve tecrübe alış-verişinde bulunmak hayati öneme sahiptir.

BOLİVYA

1952 Nisan'ındaki toplumsal devrim üç meşhur kalay patronunun saltanatına son verdi, madenleri devletleştirip kapsamlı bir toprak reformu uyguladı. Asker ve köylülerden oluşan hareketin başını başkalarının yanısıra Victor Paz Estenssoro ve O'nun milliyetçi-devrimci hareketi MNR çekmişti. Aralarında kızılderili toplulukların da bulunduğu toplam iki milyon köylü yarı-feodal kölelikten kurtarılmıştı.

Küba Devrimi MNR gençliği içerisinde büyük bir yankı buldu, MNR gençliği artık 52 devriminin silahlı mücadele yolu ile derinleştirilip sosyalizme ulaştırılıp ulaştırılamayacağı sorusuyla ilgilenmeye başlamıştı. Partinin başındakiler ise bu soruna farklı bakıyorlardı, Paz Estenssoro ikinci kez hükümeti oluşturduğu dönemde (1960-1964) Castro'yu "yok edilmiş" olarak görmek istiyordu ve State Department'in "kızıl adaya" karşı oluşturduğu kıtasal cepheye katılmıştı. Washington Bolivya'nın bu tutumu karşısında nankörlük yapmadı, "İlerleme için İttifak" istatistiklere göre bugüne kadar kıtanın en yoksul ülkesi olan Bolivya'ya tonlarca bağış gönderdi: Tabak, kazan, elbise, buğday, süt tozu, ilaç, un ve tereyağı; ve bütün bunlar ABD konsolosluğunun amblemini taşıyordu. Özellikle köylüler kuzeyden gelen sıcak bağış yağmurundan faydalandılar; mütevazi bir oranda da olsa toprak sahipleri olarak küçük burjuva bir bilince sa-

hiptiler. MNR'leri tarafından kendilerine arazi tapuları hediye edilmiş ve yarı-sömürgeci baskıdan kurtulmuş vaziyette Yankee'lerin bağışlarını minnettarlıkla yiyorlardı. Bu kendi devrimleriydi, MNR'nin devrimiydi, neden başka bir devrimi düşüneceklerdi ki? Ernesto Che Guevara 1967 başında Bolivya'ya gelip Coco kardeşler ve Inti Peredo ile Ulusal Kurtuluş Ordusu ELN'yi kurduğunda, karşısında sosyalist devrim kadar hiç bir şeyin yürekten özlemini duymayan uşaklaştırılmış bir köylülük bulunmuyordu. ELN savaşçıları Santa Cruz eyaletindeki Nancahuazu'ya çıktılar ve burada silahlı kuvvetlerle bazı çarpışmalarda bulundular. 10 Nisan 1967'de burada Albay Ruben Sanchez'i tutsak ettiler, ve Che kendisini silahıyla birlikte yeniden serbest bırakıncaya kadar saatlerce onunla tartıştı. ABD'li askeri uzmanlar Bolivya ordusunu isyana karşı mücadelede eğitmiş ve modern silah ve teçhizatla donatmışlardı. Che Guevara etrafındaki gerilla çekirdeğinin, focusun halkla ilişkileri azdı ve giderek tecrit edildi. 8 Ekim 1967'de Che Guevara yakalandı ve kurşuna dizildi. Toplam sadece 6 ELN savaşçısının ölümden kurtulabildiği Nancahuazu'da Coco Peredo da öldü, yaşayan altı savaşçıdan birisi de Inti Peredo'dur. O yeniden gerillanın başına geçti ve "yeniden dağlara" sloganını ortaya attı. Maden işçileri ELN'nin yeniden oluşturulması için bir günlük ücretlerini tamamen bağışladılar.

İki yıl sonra, 9 Eylül 1969'da kendisini büyük bir olasılıkla polise ihbar etmiş olan yüksek dereceli bir KP yöneticisinin La Paz'daki evinde İnti tutuklandı ve kurşunlanarak öldürüldü. Sendika konfederasyonu COB İnti'yi ulusal kahraman ilan etti. Onun ölümü ELN'nin La Paz ve Cochabamba'daki şehir yapıları için ağır bir darbe oldu. İnti'nin kardeşi Chato bu arada tıp okuduğu Sovyetler Birliği'nden geri dönmüştü, o kardeşinin ölümünden sonra ELN'nin önderliğini üstlenip aile geleneğini sürdürdü.

İnti'nin ölümünden 17 gün sonra General Alfredo Ovando darbe yaparak iktidara geldi. ABD'nin Ulusal Güvenlik Doktrini'ni savunmasına rağmen bu general kendisini "milliyetçi subay" olarak tanımladı. Ovando hükümeti altında kalay madeni Matilde, "Gulf Oil" petrol kuyuları ve "South American Placer" altın madeni devletleştirildi. Ovando popüler tabanı olmaksızın hareket ediyordu. 18 Temmuz 1970'de 70 ELN savaşçısından oluşan bir birlik ülkenin derinliklerindeki Beni eyaletinde bulunan Teoponte'ye çıktığında Ovando gafil avlanmıştı. Yeni focus (gerilla çekir-

değî) ağırlıkla kurtuluş teolojisinden etkilenen hıristiyan demokrasisinin öğrencilerinden, "Democracia Christiana Revolucionara"dan (Hıristiyan Demokrat devrimciler) oluşuyordu. Ovando çareyi baskıda buldu. Ordu Teoponte'ye hareket etti ve gerillayı ablukaya aldı. Doğrudan silahlı çatışmalar pratik olarak yaşanmadı.

Mayıs 1970'de sendika konfederasyonunun kongresi sosyalizm için mücadeleyi temel talep ilân etmiş ve silahlı mücadele yolunu da dıştalamamıştı. Ancak Teoponte'deki gerillanın şehirde propaganda görevlerini yerine getirebilecek bir politik aparatı yoktu. KP çoktan "küçük burjuva maceracılarla" kendi arasına mesafe koymuş ve bunu da açıklamıştı. Teoponte Focus'una (çekirdeğine) katılanlar dört-beş ay önce toplanmış insanlardı, yani fiilen askeri tecrübeye sahip olmaksızın tropik ormana gönderilmişlerdi. Toplam 67 savaşçıdan sadece sekizi ölümden kurtulabildi, diğerleri zehirli yılanlar tarafından ısırılmış, hastalık taşıyıcısı sinekler tarafından sokulmuş, vahşi hayvanlar tarafından parçalanmış veya ablukayı yarma girişimleri sırasında kurşunlanarak öldürülmüşlerdi. Av için gerekli önlemler daha önceden alınmadığından açlık en berbat düşman haline gelmişti. La Paz'da ELN gerillalarını açlıktan ölmekten kurtarmak isteyen bir "Barış Komisyonu" kurulmuş ve hükümetle bir uzlaşmaya varmıştı. ELN saflarının teslim oluşu sırasında binlerce maden işçisi bellerindeki dinamit çubuklarıyla askerlerin kurşunlarına karşı yaşayan bir siper oluşturmuşlardı. Chato 5 Kasım'da Salvador Allende'nin daha yeni iktidara geldiği Şili'ye götürüldü uçakla.

Bir ay önce, 7 Ekim 1970'de General Juan Jose Torres sendikaların ve sol partilerin desteği ile Bolivya'da iktidara gelmişti. Politik tutuklularını serbest bıraktı ve hemen yürürlüğe girmek üzere ücretlerin artırılmasını kararlaştırdı. La Paz'da burjuva parlamentosuna açıkça alternatif olarak ilân edilen işçi, köylü ve sol partilerin temsilcilerinden ***"Asamblea Popular"****, Halk Meclisi kuruldu.*

Washington gözünde anti-emperyalist söz ve tavırları yüzünden yeni güçlü adam ve yeni oluşan halk hareketi bir çıban oluşturmuştu, ordu aracılığıyla ülkenin istikrarsızlaştırılmasına başlandı. 21 Ağustos 1971'de Alman asıllı general Hugo Banzer MNR ve "Falange'nin" desteği ile darbe yaptı. Darbecilere karşı ELN'nin şehir ağından 60 üyesi de La Paz sokaklarında savaşa girişti ve kavgacılarına hızlı bir eğitimle ateşli silahla-

rın kullanımını öğretti.

Baskı mekanizması ELN'ye ağır darbeler indirdi, ELN'nin dağılan artıkları yetmişli yılların ortasında Arjantin örneğine uygun olarak Lima'da PRT-B'yi, Bolivya Devrimci İşçiler Partisi'ni kurdular. ELN'nin kaotik yapılarının yerini sıkıca örgütlenmiş bir parti aygıtı alacaktı. Arjantin'li yoldaşlar PRT-B'nin kuruluşu sırasında nasihat ve pratik katkı yoluyla yardımda bulunmuşlardı.

Maden işçilerinin bir genel grevinden sonra General Banzer iktidarı devretti. 1978 yılındaki bu olayı izleyen yıllarda toplam üç defa seçim yapıldı, sonuncu seçimi Hernan Siles Zuazo ve partisi "Demokratik Halk Birliği" (UDP) kazandı. Ama henüz daha o hükümeti devralmadan 1980 Temmuz'unda Bolivya tarihinin 189. darbesi gündeme geldi. Bu kez general Luis Garcia Meza ve onunla birlikte kokain mafyası darbe yapmış ve iktidarı ele geçirmişlerdi. Garcia Meza azgınlığıyla kendinden bir önceki Banzer'i de geride bırakmıştı. 1500 rejim karşıtını katlettirdi ve 2500'ünü tutuklattırdı. Bolivya uluslararası düzeyde tecrit edildi ve maden işçilerinin 1982'deki mücadelelerinden sonra hükümet seçilmiş olan Siles Zuazo ve onun sol reformist UDP'sine teslim edildi: ELN'nin geride kalan artıkları UDP'yi ilk aylarda desteklediler. Üç yıllık UDP hükümeti sırasında ülke tarihinde görülmemiş bir ekonomik krize battı, IMF Bolivya'yı "kredisi yoktur" diye ilân etti ve yerli işadamları mallarını piyasaya sürmeyerek daha önce Şili'de yaşandığı gibi suni bir geçim sıkıntısı yarattılar. Enflasyon yılda %24.000'e fırlamış ve reel ücret 13 Dolar'a düşmüştü. UDP radikal önlemlerden çekindi ve giderek inandırıcılığını kaybetti; KP ve sosyal demokratlar (MIR) 1984 sonunda UDP'yi terk ettiler, daha sonra gündeme gelen grevler ise UDP'nin işini tamamen bitirdi. Faturayı UDP 1985 Temmuz'undaki seçimlerde aldı, bu seçimleri Banzer ve partisi Milliyetçi Demokratik Birlik ADN en güçlü parti olarak kazandılar. Eski diktatör örneğin maden işçilerinin mahalleleri gibi solun geleneksel kalelerinden de en fazla oyu toplayabilmişti. Banzer tam çoğunluğu elde edememiş olduğu için Ağustos 1985'de kongrede Victor Paz Estenssoro MIR'in de oylarıyla dördüncü kez başkanlığa seçildi. MNR hükümeti ise bir "şok" terapisi ile işe başladı: Eşit bir Dolar kuru ilân etti, ithalata uygulanan gümrük duvarlarını yıktı, subvansiyonları sildi, ücretleri dondurdu, fiyatları serbest bıraktı ve para miktarını artık çoğaltmadı. Gerçi enf-

lasyon gerçekten %24.000'den bugünkü oran olan %10'a düştü ama, zaten zayıf olan ulusal endüstri de yabancı rekabete dayanamadı ve yıkılmaya başladı, işsizlik inanılmaz boyutlara fırladı.

NEP'in (yeni ekonomi politika) uygulanmaya başlanmasından iki ay sonra Londra Borsası'nda kalay için belirlenen dünya piyasa fiyatı 15'den 2,20 Dolar'a düştü. Kalay madenleri bunun üzerine kapatıldı ve toplam 50.000 civarında madenci işini kaydetti. MNR bu önlemle fiilen bir sınıfı, o tarihe kadar ekonominin bel kemiğini ve sendikal hareketin öncüsünü oluşturan ve sürekli sınıf bilincinin taşıyıcısı olmuş olan maden işçileri sınıfını çözmüştü.

Eski madencilerin bir çoğu gerideki tek ve hâlâ büyüyen bir ekonomi sektöründe iş buldular: Kokain ticaretinde. Bugün Bolivya hükümetinin tahminlerine göre 6 milyonluk halkın üçte biri kokain ticaretine ekonomik olarak bağımlı, bunlar arasında sadece 130.000 koka köylüsü bulunuyor. Koka bitkisinin yetiştirilmesi ABD'nin askeri varlığı için bir bahane oluşturuyor. Yoğun diplomatik ve ekonomik baskılardan sonra üç büyük parti -MNR, Banzer'in ADN'si ve sosyal demokrat MIR- Pentagon'a Bolivya topraklarında manevra yapma iznini verdiler. Mayıs ile Kasım ayları arasında 220 civarında ABD askeri Bolivya'ya yerleşti. Bunlar Trinidad'in kuzeydoğusunda, Beni eyaletinde merkez üslerini kurdular ve La Paz ile Santa Cruz eyaletlerinde de kışlalar yaptılar. Pando eyaletindeki El Porvenir'de kendilerine ait bir havaalanı ve hava kuvvetleri üssü inşaa ediyorlar.

1986'da manevralar kokain mafyasına karşı savaş ilânı olarak açıklanmışken, artık bir yıl sonra gerçek niyetlerini gizleme ihtiyacını bile duymuyorlar. Mayıs 1987'de ABD taşıma uçağı Galaxy çok sayıda Hercules C 130 ve Huey helikopteri ile Dragonfly OA-37 jetini, hızlı deniz botları, iletişim high-tech'i ve çadırlarla birlikte Bolivya'ya getiriyor. Beni eyaletindeki balta girmez orman şartlarında 350 "Gringo" ayaklanmaya karşı mücadele eğitimi görüyor. Bolivyalıların katkısı ise daha çok düşük düzeyde, onlar sadece T 33 tipi bir kaç eski helikopter ile deniz kuvvetlerinin paslanmış botlarını ABD'lilerin hizmetine veriyor. "Birleşik Güç 87" adını taşıyan ortak manevra -resmi rapora göre- "düşük yoğunlukta çatışma" mantığına uygun bir saldırı çarpışmasıyla doruğuna ulaşıyor, köyler basılıyor, köylüler bir alana toplanıyor, kendilerinin uyuşturu-

cu kaçakçısı veya gerilla olabileceklerinden şüphelenildiği söyleniyor ve bu köylüler saatlerce ayakta dikili kalmaya zorlanıyor. ABD savaş okulundan Albay Alden Cunningham, ABD hükümetinin Bolivya'da düşük yoğunlukta çatışmalar için bir deneme programı uyguladığını doğruluyor.

Devrimci sol için Cochabamba ve Santa Cruz arasında bulunan koka bitkisinin yetiştirildiği ana bölge Chapare "stratejik bir alanı" oluşturuyor. Köylü sendikasında önderliği radikal sol ittifak EJE üstlenmiş vaziyette. EJE koka bitkisinin korunmasını temel talep haline getirdi ve köylüleri zora dayalı çatışmalarda destekliyor.

Geleneksel işçi hareketi madenlerin kapatılmasından sonra ölü bir noktaya geldi, tek tek sendikalardaki seçimleri giderek sağ adaylar kazanabiliyor, dünün kendisini kanıtlamış mücadele biçimleri olan grev ve açlık grevleri abartılı bir şekilde kullanma sonucu yıpranmış görünüyor. Sol da derin bir kriz içerisinde. Son seçimlerde Sosyalistler, KP ve EJE'den oluşan "Birleşik Sol" oyların ancak %6,5'ini toplayabildi. Banzer'in ADN'si ve MNR ayrı ayrı %23 civarında oy aldılar. MNR adayı Gonzales Sanchez de Losada ayrıca daha önce Estonssoro'nun planlama bakanı olarak neo-liberal ekonomik modelin mimarıydı da, onun sıkı tasarruf politikası reel ücreti yarı yarıya düşürmüştü. Çok zengin bir işadamı olan Losada ABD'de yetişmişti ve ispanyolcayı hemen göze çarpan bir gringo şivesiyle konuşuyordu.

ELN yıllardır kendi adı altında eylem yapmıyor artık, ancak örgütün öldüğünden bahsetmek biraz aceleci bir tutum olur. Tekrar ayağa kalkar mı acaba? Bu olanağı dıştalamak mümkün değil. PRT-B ise resmen dağıtıldı.

Doğal olarak ELN'nin uzun yıllar şefliğini yapmış olan Chato Peredo röportaj yapılanlar arasında eksik olamazdı. Askeri diktatörlükler sırasında Chato en fazla aranan adamdı, bu dönemleri Chato dağlarda, kendisine hayran olan ve kendisini destekleyen maden işçilerinin arasında geçirmişti. Chato UDP ve Estenssoro hükümetleri sırasında da illegal olmuştu. 20 yıllık illegaliteden sonra ancak 1987 Kasım'ında yakalanabildi. Sahte bir kimlik uğursuz gelmişti. Ama bir kaç aylık cezaevinden sonra yeniden serbest bırakıldı, çünkü adli makamlar eski defterleri yeniden bir kez daha açmak istememişlerdi.

Bugün Antonio Peredo -kendi gerçek ismi bu- Santa Cruz de la Sier-

ra'da bir zamanlar Che Guevara'nın ordunun ağına düştüğü yerin yakınında bir yerde yaşıyor. Bir doktor muayenehanesi çalıştırıyor ve psikosomatik hastalıkların tedavisi alanında bir uzman kendisi.

Loyda Sanchez olmadan bu röportajlar eksik olurdu. Kendisi 1967'de Che tarafından Nancahuazu'da tutsak edilip tekrar serbest bırakılan albayın kızıdır. 1975'de Loyda ELN üyesi olarak tutuklanmış ve iki yıl cezaevinde kalmıştı. Kendileriyle röportaj yapılan diğer ELN üyeleri isimlerinin açıklanmamasını istediler.

Chato Peredo ile röportaj. Kendisi hemen hemen 20 yıl boyunca ELN'ye önderlik yaptı. Kardeşi Inti ve Coco'nun ölümünden sonra ELN liderliğini Chato üstlendi. Chato son 25 yılı illegalitede geçirdi. Kendisiyle Santa Cruz'da Sierra'da ilk kez legal olarak karşılaştım ve karşımda bir doktor buldum.

13 yaşımdan bu yana sol içerisindeyim, 1954-55 yıllarında Komünist Gençlik'in Bolivya'da kuruluşu sırasında önce komünist bir genç oldum. Ve henüz daha çocuk olduğum ve süt şişesini elimden atamadığım için bana komünist gençlik içerisinde pionierleri, yani Bolivya'daki çocuk gruplarını örgütleme görevini verdiler. Bunlar o sırada KP'li yoldaşların kendi çocuklarıydı. Ve bu görevi, Bolivya'da pionierlerin örgütlenmesi görevini yerine getirdim. Bir yıl sonra -14 yaşında olmuş olmalıyım- La Paz'daki bölge komitesinin önderliğine atandım. Bu KP'nin şehirdeki işçi kitleleri, tabi ki önce fabrika işçileri arasında taraftar bulmaya çalıştığı bir dönemdi. O sırada KP'nin 5 yıllık bir geçmişi vardı, KP Bolivya'da 1950'de kurulmuştu. Biz devrimi yoksulluktan hareketle değil, ruhen işleyen bir küçük burjuvalar ve aydınlar grubuyduk.

Daha sonra önemli hale gelecek hatırladığın bir şey yok mu bu dönemde?

Ben 14 veya 15 yaşımdayken KP ilk kez yasal olarak ortaya çıktı. Bu 195

Nisan'ındaki devrimden sonra gündeme gelen 1956'daki ilk genel serbest seçimler sırasında olmuştu. MNR'nin adayı Siles Zuazo'ydu. O sırada, 1956'da seçim kampanyası sırasında La Paz fabrikalarındaki işçilere ulaşmaya çalışıyorduk. Toplantılara katılan işçiler ve insanlar MNR taraftarlarıydı. Tüm diğer partileri reddediyorlardı ve bizi küçük burjuva hareketlerimizden dolayı o sırada sürekli darbe hazırlıkları yapan Falanjistlere benzetiyorlardı. Öğrenciler de bize böyle bakıyordu. Falanjistler her hafta sonu MNR'ye karşı harekete geçiyorlardı. Falanjistler oligarşiyi temsil ediyorlardı. Bu artık bugün geçerli değil, çünkü oligarşinin artık başka siyasi temsilcileri var.

O sırada 1500 işçiyle La Paz'daki en büyük fabrika olan kibrit fabrikasına gitmiştik. İşçilerle bir toplantı yapmak istiyorduk. Oldukça bozguna uğramış vaziyette yeniden fabrikadan çıkabilmiştik, işçiler bizi reddetmişti ve kötü şekilde dövmüşlerdi. Yara bere içerisinde şehir sağlık merkezine koşmak zorunda kalmıştık. Bunun nedeni, işçilerin MNR olmayan her şeyi reddetmeleriydi. KP adına konuşmamıza rağmen, ıslık çalmaya başlamışlardı, arkasından portakal kabukları uçmaya başladı, sonra taş parçaları, arkasından büyük taşlar atıldı üzerimize, en sonunda üstümüze atlayıp beşimizi morarıncaya kadar dayaktan geçirdiler. Kitlelerle ilişki kurmada ilk tecrübem bu şekilde doğrudan oldu. Partiyi madenlerde yayma ve örgütleme girişimleri sırasında da benzer şeyler olmuştu. Bu görev kardeşim İnti'ye verilmişti, diğer KP önderleriyle birlikte o da kıyafet değiştirerek işçilerin karşısına çıkabilmişti, çünkü maden işçileri 1952 ulusal devrimiyle ilişkilendiremedikleri her şeyi reddediyorlardı.

Nelerle uğraşıyordunuz?

Daha o sırada, 1956'da KP'nin vurucu güce sahip bir birliğini oluşturmaya çalışıyorduk. Bu İnti'nin meşru müdaafaya yönelik somut bir düşüncesiydi. Çünkü, bir taraftan her zaman o dönemin hükümetinin gizli servisinden dayak yemeye ve diğer taraftan ise toplantı yaparken işçi sınıfı saflarına sızmış provokatörlerden gelen saldırılara maruz kalmaya ve bunları cezasız bırakmaya devam edemezdik. Bu KP birliği İnti'nin yönetiminde oluştu. Bunu anlatmanın önemli olduğunu sanıyorum, gerçi bu başlangıçta hatıralardaki bir dinamiğin özeti gibi görünüyor ama, bu dinamik daha sonra KP içerisinde merkezi bir fikre dönüştü, silahlı mücadele üzerine tartışmalarda yeniden önemli bir rol kazandı. Bu düşünceler Che'nin günlüğünde ve İnti'nin kitabında yayınlandılar: KP'nin silahlı mücadele karşısındaki ah-

laki vazifesi, komşu ülkelerdeki kardeş örgütlere, Küba Devrimi'ne ve özellikle kendi üyelerine verdiği ama yerine getirmediği bu doğrultudaki söz ikisi tarafından da konu edilmiştir. Silahlı mücadele gerçekte halka karşı bir vazifeydi.

Tüm elindeki bilgilerle KP'nin o sıradaki tutumunu nasıl açıklıyorsun?

Tüm KP'lerin ortak bir stratejisi olduğuna inanıyorum. Bolivya KP'sinin özelliği başka hareketlerin kuyrukçusu olmasıdır. BKP -bunu kolayca iddia etme cesaretini gösteriyorum- hiç bir zaman hiç bir şeyin öncüsü olamayacaktır. Her zaman herkese, burjuvaziye ve sol hareketlere yaranmaya çalışacaktır. Eğer başkaları tarafından yapılırsa devrime de yaranacaktır. Başka KP'ler, örneğin Şili KP'si enternasyonal Komünist Hareket içerisinde teorik ve pratik olarak bir öncü olabildi. Başka bir deyimle, Şili KP'si mücadele yöntemleri ve tüm teorik alanlarda işçi hareketinin öncüsü olmayı üstlenmişti. Bolivya KP'si ise teorik olarak kayda değer hiç bir şey yaratmamıştır, belki bazı liderler bir kez bir broşür yazmışlar ama, bu broşürlerin başka ülkelerdeki teorik katkılarla kıyaslandığında hiç bir önemi olmadığı çabucak görülür. Bolivya KP'si silahlı mücadeleyle ilgili hiç bir zaman net bir tutum almamıştır. İnti'nin kitabında yazdığı gibi: uçurumun kenarına gelinceye kadar silahlı mücadelecilik oynayacağız ama, daha önce geri çekilmeyeceğiz. Silahlı mücadelenin eşiğine kadar geleceğiz, ve uluslararası baskı ve diğer örgütlerle tartışmalar sonucu bu noktadan geri çekileceğiz. Bu onları geri adıma götürdü, bu alanda çok çabuk ve kolayca etki altına alınabildiler.

Bu yıllardaki kendi tecrübelerini aktarmaya biraz daha devam edelim. ELN'ye ne zaman girdin?

Bolivya'da oluşan hareket oldukça gizli adım attığı için 1967'de ELN'nin kuruluşu sırasında KP içerisinde bazı sorunlar, bazı çok gizli ön tartışmalar vardı. Che'nin varlığı en katı güvenlik önlemlerine uymayı gerekli kılıyordu. Bolivya'daki gerilla mücadelesi KP'yi silahlı mücadeleyle karşılaştırdı ve bu parti içerisinde (ancak her üyenin katılmadığı) tartışmaları beraberinde getirdi. İnti üyelerle tartışmak, silahlı mücadele üzerine yapılan tartışmayı açıktan yapmak isteyen insanlardan biriydi. Che ahlaki vazifelere olağanüstü sadakatinden dolayı büyük tecrübelere sahip bir adamdı; kendisi aynı kriterler, aynı kalıplar ışığında yargıya varıyordu, insanlara güvenilebileceğine, KP'nin sadakatine inanıyordu.

Sen o sırada Sovyetler Birliği'nde tıp okumuştun.

Evet. Kardeşlerin Coco ve İnti ile henüz daha 1966 Kasım ayında gerillaya gitmeden önce konuştuğumda kendilerinden beni de Bolivya'ya götürmelerini rica ettim. İnti şöyle demişti bana: Parti'den henüz daha kopmayalım, eğer öğrenimini bitirmeden önce ayrılırsan bu partiyle var olan bağların koparılması anlamına gelir. Sovyetler Birliği'ndeki partinin verdiği bir görevim vardı: Orada partinin temsilcisiydim, Genç Komünistler'in önderiydim. Partiyi bu konumda elde tutmak istiyor, vakitsiz bir şekilde kopuşmak istemiyorduk.

Sadece rahat dur, uygun anı bekle, ilişkimiz sürecek demişti İnti. Mart'da Nancahuazu'daki gerilla savaşları patlak verdi ve bu KP'yi hem de her alanda olmak üzere etkiledi, sadece KP içerisinde bir tartışma, silahlı mücadele üzerine bir tartışma olduğu için değil, olay tüm sol için bir bomba niteliğindeydi. O tarihten itibaren tüm sol gerilla gerçeği karşısında tutum almak zorunda kaldı. Ben o sırada partiden kopmaksızın kendim bir gerilla grubu oluşturmakla meşguldüm. Yani başından itibaren bu kopuş olmadı. Şekilsel olarak partiden kopmaksızın bazı kişiler, parti kadroları ve gençlik önderleri ELN'ye katıldılar. Silahlı mücadele örgütleniyordu. ELN KP ile ilk kez Nancahuazu'dan, Che'nin ölümünden sonra Inti'nin yayınladığı ilk bildiri olan Volveremos a la montana (dağlara geri dönelim) bildirisinde partiyi açıktan eleştirerek kopuştu. Ama o tarihte ELN olarak KP ile hiç bir bağımız, onunla yapacağımız hiç bir şeyimiz kalmamıştı.

ELN'nin gücü ile ilgili bir fikir oluşturabilmem için bir sayı verebilir misin?

Başında Che'nin yanında bulunan 47 savaşçı vardı; aslında bunların sayısı ilk başlangıçta 55'di ama, bazıları kaçtı ve sonuçta 47 kişi kaldı ve giderek azalıyorlardı. Bu Che'nin ve şehirlere dağılmış üç diğer kadronun kuruculuğu dönemindeki ELN'ydi. Ekim 1967'de Che şehit düştü, İnti'nin önderliğinde eski tecrübelere dayanan bir yeniden örgütlenme süreci başladı. Politik-askeri bir aygıt örgütledik.

ELN KP'nin silahlı kolu muydu?

Halkın silahlı koluydu. Bu KP için politik ve askeri anlamda öncü olabilmek için bir fırsat olabilirdi. Devrimi yapmak için, iktidarı almak için eline silah alma-

ya hazır olan herkesi birleştiriyordu ELN.

ELN KP'ye bağımlı değil miydi veya bağımlı olmaya çalışmıyor muydu?

KP öncülük edebilirdi, gerçekten tüm kadrolar kendisinden geldiği için ELN'nin önderi olabilirdi. İnti KP Merkez Komitesi'nin üyesiydi ve başka merkez komitesi üyeleri de gerillaya katılmışlardı. KP Che döneminde ELN'ye ihanet etti ve gerilla kendisini politik-askeri bir örgüte dönüştürdü. Nancahuazu yenilgisinden sonra, kadronun yeniden oluşturulmasından ve Che'nin ölümünden sonra İnti **"yeniden dağlara dönüyoruz"** başlığını taşıyan ilk bildiriyi yazdı. Bu bildiri daha sonraki yıllar için ELN'nin programını oluşturdu. Bu ELN'yi birleştiren ve onu ülkede iktidarın alınması için net bir alternatif haline getiren temeli oluşturdu. 1 Mayıs 1970'de La Paz'da 15000 sendikacı İnti'nin portresiyle yürüyüş yaptı, aynı şey başka yerlerde de oldu. La Paz bölgesindeki sendika konfederasyonu İnti'yi ve Nancahuazu şehitlerini ulusal devrimin milli kahramanları olarak ilan etti. COB'un (sendika konfederasyonu) olağanüstü bir kitle gücü vardı, o kitle hareketinin çekim merkezini oluşturuyordu. COB tarihinde ilk kez bir örgütü devrimci sürecin öncüsü olarak kabul etti. **"Dağlara geri dönelim"** sloganı o sırada halkın veya en azından işçilerin isteminin bir ifadesiydi: İşçiler ve halk iktidarı almak istiyordu.

Gerilla birliğini örgütleyebilmek için en önemli şehirlerde küçük aygıtlara ihtiyaç duymuştuk. Bu gruplar örgütlendi ama sayımız çok azdı, bazılarımız yurtdışında eğitim görmüştük, ülkede eğitim görenler azınlıktaydı. Bu iş sırasında İnti 9 Eylül 1969'da şehit düştü.

Sen bu tarihte Bolivya'da mıydın?

Evet, ben Bolivya'da onun yanındaydım. Onun ölümü tüm düzeylerde politik ve örgütsel bir gerileme yarattı. Ben o dönemde ELN'nin genel kurmayında bile değildim, sadece sıradan bir askerdim. Orada yeniden örgütlenmek için Şili'ye geçme planları vardı. Samimi bir şekilde itiraf etmeliyim ki, ben bütünlüklü bir tahlil sonucu değil kardeşimin ölümüne tepki olarak Bolivya'da kalmayı tercih ettim. Gitmeyeceğim, ülkeyi terk etmeyeceğim diyordum. İlk tepkim şu idu: Kardeşimin intikamını alacağım, onun yapmak istediğini yalnız kalsam da ben yapacağım. Bazı yoldaşlar bunu anlayışla karşıladılar ve liderliği ben üstlenirsem

kendilerinin de kalacağını söylediler. Küçük bir toplantı yaptık, İnti'nin ölümünden sonra 14 kişi kalmıştık ve devam etme ve dağlara geri dönüş için çalışma kararını aldık. Eylem klavuzu olarak sadece küçük bir programla İnti'nin manifestosuna sahiptik ve ayrıca da sayımız 14'ü geçmiyordu. Bu noktadan itibaren ELN'nin liderliğini ben üstlendim, yani 1969 Aralık ayından sonra.

Yeni bir birlik oluşturabilmek için silahlı eylem de yapıyor muydu ELN?

Devlet bira fabrikasına baskını hazırlarken ELN'nin elinde gerekli para ve araç yoktu. Ellerimiz tamamen boştu, tecrübemiz de yoktu, çünkü İnti'nin ölümü Nancahuazu savaşçılarından tek yaşayan insanın, son savaşçının ölmüş olması demekti. Nancahuazu'da yapılan askeri tecrübeleri kimse aktaramazdı artık. Herhangi bir tecrübemiz olmamasına rağmen ELN para bulma, bankalara ve para bozdurulan şubelere baskın yapma kararı aldı. La Paz'daki Bolivya devlet bira fabrikasına yapılan baskın iki kez başarısızlığa uğradı. İlk baskın için yoldaşlar bir taksi şoförünün arabasını almak istiyorlar ve kendilerinin ELN'den olduğunu söylüyorlar. Ama herif orada çıldırmış, arabayı vermeyi reddetmiş. Herkes ELN'nin eylemlerinin bir sürpriz niteliğinde olduğunu biliyordu. Ve yoldaşlar arabayı almaktan vazgeçmişler. Taksi şoförünü öldürmek istemezlerdi. Arabayı bir inşaata götürmüşler, inşaat işçileri bağırmaya başlamış ve taksi şoförü arabadan inmiş. Yoldaşlar arabayı bırakıp kaçmak zorunda kalmışlar. Operasyonu ikinci kez yapmak isteyince de benzer bir durumla karşılaşılıyor. Sokakta öğlen saat 12'de silahlı çatışma olmuş, ulu orta yerde. Bu saatte **Bank of America**'nın para taşıyıcısı gelip devlet bira fabrikasından zırhlı bir araba ile paraları alıyor. Yoldaşlar para yüklü arabanın beklediği yola baskın yapmak amacıyla girince silahlı çatışma çıkıyor. Bekçiler ne olduğunu anlamıyorlar, kendilerine direniş göstermemeleri, aksi taktirde kurşunlanacakları söyleniyor. Ama üniformalılardan birisi uyarıya rağmen direniş göstermek için delice bir tutum göstererek tabancasını çekiyor. Bu herif hemen vuruluyor, bir karışıklık oluyor, bir yoldaşımız da vuruluyor, diğerleri onu arabaya atıp parayı da alıyorlar. Başka bir bekçi daha ölüyor, diğer bekçiler dağılıyorlar. Daha sonra yoldaşlar tabancayı ilk çeken üniformalının tabancasında kurşun olmadığını öğreniyorlar. Bolivya'da böyle bir şey olmamıştı, insanlar alışık değildi. Bu Uruguay'da çok daha farklıydı, orada şehir gerillası kabul görüyordu, insanlar katılsa da katılmasa da şehir gerillasının varlığıyla yaşamak zorundaydılar. Burada böyle bir şey tanınmıyordu. Bu olay tüm toplumu tedirgin

etmişti. Benim kendi adımla imzaladığım ilk bildiri bu olaydan sonra yayınlandı. Bu bildiride halka her ELN eyleminin desteklenmesi veya en azından tarafsız bir tutumla katlanılması gerektiğini ve yolumuzu kesen herkese düşmana gösterdiğimiz tavrı göstereceğimizi açıkladık.

Sonra nasıl devam ettiniz?

Yeni birliklerin oluşturulmasından sonra insanlar şöyle sorular sormaya başladı: ELN ölmedi mi, İnti ve Che ile ömrünü doldurmadı mı? Savaş sürüyor mu? Politik-askeri bir örgüt olarak öğrenci kesimlerinde ve işçi çevrelerinde güçlendik. Çeşitli şehirlerde politik-askeri örgütü öğrenciler arasında, madenlerde, köylüler içerisinde ve Alto Beni bölgesinde inşaa etmeye başladık. Bu bölgeyi bir gerilla çekirdeği için seçmiştik: Teoponte. Gerilla birliğinin bu bölgede şöyle böyle 12 köylü önderiyle ilişkisi vardı. Nancahuazu'lu yoldaşlar yaşıyor olsalardı, Teoponte kesin farklı bir şekilde sonuçlanırdı. Ancak bu olanak artık söz konusu olmadığı için Nancahuazu'da yapılan bazı hataları, değerlendirmelerimizdeki hataları düzeltmeyi düşündük. Durumun iyileşeceğine veya başka şekilde sonuçlanacağına inanıyorduk. Nancahuazu'nun bir hatası, insansız bir bölge oluşuydu, yani biz daha sık bir yerleşim bölgesini seçtik. İkincisi Nancahuazu'daki gerillada yerliler eksikti, bu hatayı gidermek için biz o bölgeden köylüleri de gerillaya aldık.

Farklı bir lojistiğe de sahip miydiniz?

İki yıl önce Nancahuazu'daki yoldaşların yaptığı gibi artık biz KP'den geleceği ümid edilen desteğe bel bağlamıyorduk. Kendimize ait bir örgütümüz mevcuttu, hiç bir şeye bağımlı değildik, her şey kişisel çabaların sonucu yaratılmıştı. Ve ayrıca gerillanın daha çok Bolivyalı olması gerektiğini, Teoponte'de de enternasyonal savaşçıların olmasına rağmen Bolivya'nın damgasını taşıması gerektiğini düşünüyorduk. Bu Nancahuazu ile Teoponte arasındaki diğer bir farkı oluşturuyordu. Nancahuazu'da enternasyonalistlerin varlığını emperyalizm gerillaya karşı yürüttüğü etkili propaganda kampanyasında kullanmıştı. Buna rağmen Nancahuazu'da yapılan bir hatayı az kalsın biz de işleyecektik: Planlanan bölgeye hemen girmek yerine insanların uzun bir yürüyüş yaparak sertleştirilmesi gerektiğine inandık. Ordunun bizi orada tecrit etmek için gerekli tüm araçlara sahip olduğunu ve dolayısıyla önceden seçtiğimiz bölgeye ilerlememizi engelleyebileceğini öngö

remedik. Birincisi bu. İkincisi düşmanın kapasitesini gerçekçi bir şekilde değerlendiremedik. Düşman Teoponte'de daha iyi bir eğitime sahipti, ayaklanmaya karşı mücadele için yetiştirilmiş özel birlik söz konusuydu.

Teoponte'de ordunun elindeki araçlar nicelik olarak daha mı iyiydi?

Evet. Bu bizim önceden seçtiğimiz bölgeye, operasyon bölgemize girmemizi engelledi. Bu sorunla başka şartlar altında olmasına rağmen Che de karşılaşmıştı. Lojistik grubumuz önceden bölgede yapabileceğimiz bir politik çalışmadan çok lojistik bir aygıta dayanıyordu. Bölgedeki insanlar bize sempati duyuyordu ama, biz orada gizlilik yöntemlerini oldukça abarttık ve her köyde sadece bir ilişkiye sahip olacak süper gizli bir lojistik aygıtı oluşturmaya başladık. İlişkide olduğumuz bu insan kimseye bakamaz, kimse ile ilişki kuramazdı, sadece önceden kendisine verilen görevi yerine getirmekle yükümlüydü. Bu şekilde kolayca yapılabilecek olan politik çalışmayı ihmal ettik. Buna rağmen birlikler için yeni yoldaşlar kazanmış olmamız gerçeği bölgenin sunduğu elverişli olanakların bir göstergesidir.

Bu yoldaşları bölgede sendika hareketi zayıf olduğu için, veya bu insanların geldiği hareketlerin zayıflığından dolayı kazanmış olabileceğinize inanıyor musun?

İlk önce bir öğrenci önderinin gerillaya katılması kitle hareketini zayıflattı ama diğer taraftan hareketi gerilla doğrultusunda olumlu olarak da etkiledi. Üniversite ve kırsal bölgelerde yaşanan olay buydu. Bölgedeki köylülerin tutumu şu şekildeydi: Eğer şu veya bu kimse de gerillaya katılmış ise... Artık Che'den bahsedilmiyordu, o efsanevi, sevilen meşhur bir adamdı ama sadece fotoğrafta... Köylüler için henüz daha geçen hafta sohbet etmiş oldukları ve kendilerine ne yazık ki nasıl yardım edebileceklerini söylememiş olan Popi önemliydi. Nancahuazu'da durum farklı olmuştu, orada halk yoktu ama olanlar şaşkınlık yaratmıştı: Bir tarafta gerilla, diğer tarafta ordu ve kitleler çok uzaktaydı. Teoponte'de durum böyle değildi, burada insanlar da katılmışlardı. Teoponte'yi bir kez daha yaşamak zorunda kalsam, tabi ki o sırada yanlıdığımız gibi değil farklı şekilde yapardım.

Silahlı propaganda yaptınız mı?

Biz her eylemin halkın şunun farkına varması için bir silahlı propaganda olduğundan hareket ediyorduk: ELN varlığını sürdürüyor, o yolundan döndürülemez, biz ölmedik, İnti şehit düştü ama biz devam ediyoruz! Şehirlerdeki eylemlerin başlangıcında 14 kişi olmuş olmamızın ne anlamı varki? Bir kaç ay sonra, Ocak, Şubat; Mart, Nisan, Mayıs, Haziran... ve 19 Temmuz'da yeniden başladık; yani yedi aydan az bir süre içerisinde başlangıçtaki 14 kişiye karşılık 60 kişilik bir grup oluşturduk. Ülkenin en önemli şehirlerinde, Oruro, Cochabamba, La Paz,Santa Cruz ve hatta Beni'de gruplarımız vardı. Gerçi Beni stratejik bir bölge değildi, ama yine de orada bir yedek grup bulunduruyorduk.Dağlara gitmek için kendilerini kayıt ettiren 170 kişiden 67 savaşçıyı seçtik, bu dikkate değer bir güçtü. Bu silahlı propagandanın bir sonucuydu. Çok az bildiri yayınladık ama her eyleme bir bildiri eşlik ediyordu ve daha sonra manifestoyu yazarak dağlara geri döndük. Dağlara varınca ilk problemlerle karşılaşmaya başladık. Partiye karşı olmakla suçlanıyorduk, bu yüzden partinin tarihsel bir zorunluluk olduğuna ve ayrıca partinin savaş için hazırlıklı olması gerektiğine inanıyorduk. Bu prensiplerimizden birisiydi. Bir diğer ilkemiz ise bu tarihsel dönemin -ve bunun halen bugün de geçerliliğini koruduğuna inanıyorum- idollere ve önderlere ihtiyacı olmadığı, devrimin öndersiz yapılabileceğiydi. İnti şehit düşmüştü, geride başka önder kalmamıştı. Ben kendimi önder olarak görmüyorum, örgüt içerisinde de böyle görmedim. Ben şartların yarattığı bir şeftim, ama hiç bir zaman Che'yi bir kez anmazsak İnti gibi karizma sahibi bir önder olmadım. Manifestomuza devrim yapmak için önderlerin şart olmadığını yazdık. O tarihe kadar sol içerisinde ve devrimci hareketlerde şu görüş egemendi: Ne yapalım, bizim bir Fidelimiz yok, ne şu ne de bu var. Yani biz öndersiz de güce sahip olabileceğimizi gösterdik. Silahlı mücadeleye yeniden başladık ve inanıyorum ki, gelişmeler bizi haklı çıkardı, çünkü son devrimleri bir önderin varlığı karakterize etmedi. Nikaragua ve El Salvador devrimci bir süreç yaşıyor ve herhangi bir önder tanınmıyor.

Teoponte'yi askeri bir yenilgi olarak adlandırabilir misin?

Askeri bir yenilgi olarak kesinlikle. Politik olarak bazı şeyleri kurtarabiliriz. Teoponte'yi politik bir zafer olarak adlandırmak istemiyorum, bu çok basit ve sadece solun şu söyleminin bir tekrarı olurdu: Şu noktada yenildik ama bu bir zaferdir, çünkü vs. vs... Hayır! Teoponte'nin, o an kapitalizmin Güney Amerika'nın güneydeki ülkelerinde uyguladığı şu stratejinin karşı devrimci karakterini teşhir

etmek için yararlı olduğuna inanıyorum: Orduda devrimci milliyetçilik. Peru'da Velazco, Bolivya'da Obando vs. ile kapitalizm ordunun veya onun önderlerinin kötü şöhretini devrimci milliyetçilik -kendileri böyle adlandırıyordu- aracılığıyla biraz düzeltmek, orduyu biraz olsun bu kötü şöhretten kurtarmak istiyordu. Devrimci milliyetçilik emperyalizmin ve KP'nin bir sloganıydı. Teoponte bunun tersinin kanıtlanmasıydı. Biz devrimci milliyetçilik olmadığını, bunun ne devrim ne de milliyetçilik olduğunu söylüyorduk. Che'nin söylediği gibi: Ya sosyalist devrim ya da onun bir karikatürü. Teoponte tartışmalara, Obando hükümetinin devrilmesine, Quiroga Santa Cruz, Gutierrez ve diğer sözde Bağımsız bakanların istifasına neden oldu. Diğer taraftan Obando'nun zorba karakterini ortaya çıkarıp gözler önüne serdi, çünkü Obando şöyle diyordu: Tutsak almak yok, herkes vurulacak. Yakaladıkları yoldaşı kurşuna dizdiler bunlar! Politik anlamda en önemli olan şey budur. Teoponte bir dizi gerçeği harekete geçirdi, örneğin şu yoğun açlık grevleri. O tarihe kadar Bolivya tarihinde örneğine rastlanması mümkün olmayan ve ilk kez bu kadar fazla insanın katıldığı açlık grevlerini örgütledi. Ordu tarafından vurulan gerillaların cenazelerinin teslim edilmesini sağlamak hedefiyle yapılan bu açlık grevleri Obando'ya karşı yapılan darbeyi de tahrik edecek kadar büyük boyutlara ulaşmıştı. Planlanan faşist darbe, faşistlerin planları kamuoyuna yansıdığı için başarıya ulaşamadı. Torres'in karşı darbesi ve popüler bir hükümetin oluşması gündeme geldi.

Ağustos 1971'de bunu Banzer'in darbesi izledi.

MNR ve Falanje tarafından önderlik edilen önemli toplumsal güçleri yanına alabilmişti Banzer, böyle bir olanağa 1970'de başarıya ulaşamayan darbe girişimi sahip değildi. Düşünülemeyecek boyutlardaki bu vahşilik ve zorbalıklar yüzünden askeri olarak parçalanmış ve dağıtılmış olan ELN politik olarak güçlendi. Teoponte'nin başlangıcında tahminen 1000 üyeye sahipken, bunların sayısı 1971 Ağustos'unda binlere ulaşmıştı. ELN için korkunç olan bu dönemdeki en önemli şeyin bu olduğuna inanıyorum, çünkü bağımsızlığımızı koruyabildik. Sürekli öncü olma idealiyle kitlelerin yanı başında mücadele ettik. Birçok solcu Obando hükümeti sırasında yolunu şaşırmış, devrimci milliyetçilik saflarına savrulmuştu. Arkasından yine bir dizi solcu Torres hükümeti sırasında akıllarını kaybedip Torres hükümetini desteklediler. Biz ise bağımsız kaldık, Torres hükümetine karşı değildik, iyi niyetli popülist bir hükümet olduğuna ama niyetlerinin de yeterince iyi olmadığına

inanıyorduk. Faşizm bu hükümeti devirmeye hazırlanıyordu. Biz Hayır dedik, bu hükümet düşmanımız değildir. Torres hükümeti COB'a (sendika konfederasyonu) kabinenin %51'ini teklif etti, COB'un bu teklifi neden kabul etmediğini bilmiyoruz. ELN paramiliter birliklerin evlerini aramaya, darbe planlarını kanıtlarıyla teşhir etmeye, darbecilerin silah depolarına baskın düzenleyip silahlara el koymaya ve darbeye karışan kişileri kaçırmaya başladı; bu eylemler tamamen net olarak sadece gerici kanata yönelikti. Kırsal bölgelerde de Cochabamba'daki köylü hareketini bölmek isteyen tüm gerici güçlere karşı aktifleşmeye başlamıştık. Faşist bir köylü önderinin evini ateşe verdik. Teoponte yenilgisinden sonra askeri eylemlere son vermedik ama bunların hedef ve amaçlarını özellikle ön plana çıkarmaya gayret gösterdik.

Ve toplumda ilk eylemlere nazaran daha farklı bir yaklaşım hissettiniz.

Evet. Üye sayımızın bir kaç ay içerisinde binlere ulaşması gerçeği toplumun yaklaşımını da değiştirmişti. Aralık 1969'da 14 üyemiz olduğundan bahsetmiştim. Bunların sayısı 1970 Temmuz'unda Teoponte'de belki 300-400'dü. Ağustos 1971'de bu sayı binlere ulaşmıştı. Tam sayının ne kadar olduğunu söyleyemem, çünkü üye kayıtı yapmadık, ama 4-5000 kişiden bahsetmek hiç de abartılmış olmaz. Bu Bolivya'da önemli bir şeydir, ayrıca tüm üyelerin savaşçı olduğunu da belirtmek gerekir.

Teoponte episodunun kendisine ilişkin, yani ilk sürece ilişkin bir anın var mı?

Dağlara çıkınca, Teoponte Köyü'nü ele geçirmeden bir gün önce bir köye geldik; Bir yoldaş gitarla bir seranat söylüyordu. Daha henüz geceydi ve köyün tüm insanları toplandılar. Gerilla olduğumuzu bilmiyorlardı, bilinen sivil elbiselerleydik. Kamyonlarla köylere öğretmen olarak alfabe kitaplarıyla gidiyorduk. O sırada hükümetin yürüttüğü bir okuma-yazma kampanyası vardı. İçeri girebilmek için bu bizim kamuflajımızdı. Türkülerimizin dinlenilmesi sırasında insanlar sohbet etmeye başladı. Okuma-yazma da ne demek, yok öyle şey diyorlardı. Olmaz öyle şey, ellerimize nihayet bir silah almalıyız artık diyorlardı.

Maden işçileri ne tür bir tavır aldılar?

Ben Teoponte'de tutsak edildim ve askerlerin elindeydim. Toplam sekiz sa-

vaşçımız bu süreçten canlı olarak çıkmıştı, bunların ikisi tutsak düşmüştü. O sırada Torres hükümeti iktidardaydı ve Torres cezaevine benim yanıma bir aracı göndererek benim radyoda bir konuşma yapmamı ve Teoponte'deki son yoldaşları teslim olmaya çağırmamı istedi. Tutsak olarak ben bu isteme, artık benim şef olmadığımı, dağlardaki yoldaşların kendi şeflerini seçeceklerini söyleyerek cevap verdim. Kendisine dağlarda kalan grupla konuşabilmek için bir barış komisyonu oluşturmasını önerdim. Bu komisyonda asker olmayacaktı, kilisenin temsilcileri, öğrenciler, gazeteciler vb. yer alacaktı. Torres öneriyi kabul etti ve komisyon oluşturuldu. Bunlar Teoponte'deki isyancı yoldaşlarla ilişki kurdular. Ordu dişlerini sıkıyordu, çünkü bu altı yoldaşımızı da tutuklamak istiyordu. Maden işçileri yoldaşlarımızın La Paz'a gidecek uçağa binecekleri köye kadar bir insan zinciri oluşturdular, bu şekilde onları korudular. Maden bölgesi ve tarım yöresi olduğu için binlerce maden işçisi vardı. Tüm halk bu yaşayan siper oluşturma eylemine katıldı ve yoldaşlarımızı korudu. Ordu müdahale edemedi. Hatta yoldaşlar silahlarıyla uçağa bindiler ve silahlarını daha sonra La Paz'daki başpiskoposluğa teslim ettiler. Maden işçileri dinamitleriyle yoldaşları korumak için gelmişlerdi.

Banzer hükümeti sırasında ELN ne yaptı?

Faşist bir darbenin hazırlandığının bilincinde olarak sürgünden geri döndük.

Sen nereden geri döndün?

Şili'den. Teoponte'den sağ olarak çıkan bizler Şili'ye gittik, askeri bir uçak bizi Şili'ye götürdü. Bu Salvador Allende'nin hükümete geldiği günde, 4 Kasım 1970'de olmuştu. Faşist bir darbenin planlandığını duyunca gizlice geri döndük. Darbeye karşı direniş göstermek isteyen bir kaç bin yoldaşla karşılaştık. İnsanları silahlandırmaya başladık, 71 yılının Ağustos günleri o an ciddi olarak silahlı direnişi düşünen örgütün kim olduğunun kanıtıdır. Diğer parti liderlikleri ne yapılması gerektiği ile ilgili bize akıl danışıyorlardı, çünkü Santa Cruz'da darbe 19 Ağustos'da çoktan gerçekleşmişti ve eğer La Paz'da bu gecikmişse, sadece bizim insanlarımızın sokaklardaki varlığından dolayıdır. Sokaklar artık yeraltında olmayan bir ELN ve dinamitle donanmış maden işçileri tarafından işgal edilmişti. ELN kolları pazubentli şekilde sokaklarda devriye geziyordu, La Paz'ı fiilen ele geçirmiştik. Ama bunlar yeterli olmadı tabi ki, çünkü panzerlere karşı tüfeklerle mevzi-

leri korumak mümkün olmadı. Askeri olarak örgütlenmek, panzerlerin nereden geldiğini gözlemeye başlamak, barikatlar kurup siperler kazmak ve insanları hazırlamak gerektiğini söyledik. Üniversite'nin konferans salonunda patlayıcı maddeler üzerine ders vermeye başladık. Düşman için hedef tahtası oluşturmak istemediğimizden yürüyüşler yapmadık. Hava kuvvetleri bomba yağdırdı ve insanları dağıttı. Sendika konfederasyonu COB stadyumda bir mitinge çağrı yaptığında tam da bu olayı tartışıyorduk. Artık gidişatı değiştiremezdik, eğer ELN bunları yapmamak gerektiğini söylüyor vb. cinsinden şeyler söyleseydik insanları daha çok şaşkınlığa düşürürdük. Bir çok insanı seferber edebildiğimizden COB'un direktiflerine itiraz etmemeyi tercih ettik. Miting ve yürüyüş yapıldı ama güvenlik önlemleri de alınarak yapıldı. Önderler de vardı, Juan Lechin en ön sıradaydı. Ve aniden insanların üzerine kurşun yağmaya başladı. Biz bu duruma hazırlıklıydık ve insanların dağılmasını önledik. Şehir yönetimini bir saldırı sonucu ele geçirmek için bir grup gönderdik ve bu eylem sonucunda 300 tüfek ele geçirdik. İnsanlar dağılmak yerine bize geliyordu. Ordu insanların yürüyüşe devam ettiklerini ve bizim silahlı olduğumuzu görünce geri çekildi. Tüm politikacılar ve sendika önderleri bize gelip ne yapacaklarını sordular. Akşam saat 8'de şu emri verdim: Şimdi umumi karargaha gidiyoruz, umumi karargaha baskına gidiyoruz! İki bazukamız vardı, makineli tüfekleri yerleştirmiştik, geri kalanların hepsi küçük ve orta çaplı silahlardı. O an bir yoldaş bana şöyle dedi: Tamam, ben gitmeye hazırım ama gidip bir evde silahlarıyla birlikte beni bekleyen bir grup arkadaşı çağırmam gerekiyor. Ne dedin? diye sordum. Bunu şimdi mi söylüyorsun? Bütün gün bir eve silahlarıyla birlikte kapalı mı kaldılar? Bu herifin gidip, bir daha dönmemek üzere kaçması için bir bahaneydi. Ve bir daha geri dönmedi.

Arkasından yenilgi geldi, değil mi?

1971'de önce genel bir baskı yaşandı, arkasından bize karşı, bizi hedefleyen baskılar gündeme geldi. 1972'de kadrolarımızın %80'i savaşta ve işkencede öldüler. Bu diğer ülkelerin tarihine benzeyen bir hikaye. Daha fazla dayanabilmek için yeterince kitle tabanımız yoktu yani.Örneğin bunu KP'lilerden öğrenmeliydik.

Kitleler içerisinde kök salmayı mı?

Evet, değişen şartlara uyum gösterebilmek için gerekli esnekliğe bilgi düze

yinde de sahip değildik. Özellikle 1972-73 bizim için kritik yıllardı, bu yüzden yenilgi, askeri, politik ve örgütsel yokoluş.

ELN'nin yenilgisi mühürlenmişti ve bu sonun başlangıcıydı; son kavramını kullanmak istemiyorum, çünkü bu işte son olduğuna inanmıyorum, yani ELN'nin çöküşünün başlangıcıydı. Bugün dağınık vaziyetteyiz ama düşüncelerimiz yaşamaya devam ediyor.

Arkasından özeleştiri yapıldı mı?

... yeni yaklaşımlar ve yeniden değerlendirmelerle, iç sorunlarla ve örgütün troçkistler, milliyetçiler vb. gibi fraksiyonlara bölünmesiyle bir çeşit özeleştiri yapıldı, yani bir kez yenilgi ortaya çıkınca her türlü fraksiyon çiçek açıp yenilginin yarattığı ümitsizlik ve karamsarlıkları kullanmaya çalışıyor. Başarısızlığa uğradığımız için, artık şimdi biz farklı yapacağız vb. türden iddialarla tartışmalar, ayrılıklar vb. sürüp gidiyor. Silahlı mücadelenin kanıtlandığı üzre anlamsız olduğu ve bunun parti sorununun çözümü için gerekli reçeteyi oluşturduğu gibi aşırı tutumların önü alınamıyor. Yine başkaları herşeyin olması gerektiği gibi yapılmamış olduğunu, halk içerisinde taraftar toplamak için harcanan onlarca çaba yüzünden siperlerin fazla terk edilmiş olduğunu söylüyor... Sayısız varyant ve nüans ortaya çıktı ama hepsi tabansız. Geriye iki yaklaşım kalıyor: 1) silahlı mücadeleyi ilkesel olarak reddetmek veya 2) silahlı mücadeleye devam etmek.

Bu sorunlar ülke dışında mı tartışıldı?

Evet, ülke dışında. 1973'e kadar önce Şili'de, daha sonra ise Arjantin'de. Sürgün bir ülkeden bir başkasına giden bir karışıklıktır. Bu 1975'de ELN'nin ilk Halk Meclisi'ni **(Primer Ampliado Nacional)** Lima'da kuruşuyla son buldu, bu meclisin kuruluşu aynı zamanda Bolivya Devrimci İşçiler Partisi PRTB'nin de kurulmasıydı. ELN PRTB'yi Arjantin PRT'sinden büyük ölçüde etkilenerek kurdu, bunun troçkistlerin büyük ideolojik etkileriyle gerçekleştiğini sanıyorum. Devrim silahlı mücadele yoluyla yapılmak zorundadır ama, devrimin gerekli araçlara da ihtiyacı vardır: ordu, parti, halk cephesi. Vietnam deneyinden öğrenmek gerekiyordu, görev böyle belirlendi ve dolayısıyla bir parti, ordu ve halk cephesi kurulmalıydı. Ordu partinin silahlı kolu, halk cephesi ise partinin önderliğindeki kitle örgütü olacaktı. Yani her şey çok dogmatikti. PRT-B'nin kuruluşuna tek karşı çıkan ben-

dim, bu nedenle tüm yenilgilerin suç keçisi haline geldim. Liderliği devrettim ve maden işçilerinin yanına madenlere indim.

Güvenlik problemleriyle karşılaşmadın mı?

1987 Nisan'ına kadar, sahte belgeler yüzünden tutuklanıncaya kadar illegal yaşadım. Yedi ay sonra yeniden serbest bırakıldım. Tüm bu dönemi Bolivya'da yeraltında geçirdim. Şimdi kendimi yeni bir elbise, başka bir elbise giymiş gibi hissediyorum. Uzun yıllardı bunlar! 1961'de öğrenim için Sovyetler Birliği'ne gidişimden sonra ilk kez yeniden legal olarak Bolivya'dayım.

Yenilgi için bazı sebepleri saydın. İdeolojik nedenleri olduğunu da düşünüyor musun, eğer düşünüyorsan bunlar neler?

Tüm yenilgiyi bir çok yönden tahlil etmek gerekir. İdeolojik, metodolojik sebepleri olduğu gibi egemenlik ilişkileri de var. Biz düşmanın yaptığından bağımsız değiliz. Düşmün iktidardır ve bizden güçlü olduğu, bizden daha kıvrak olduğu anlar oluyor. Ve bizim durumumuzda da böyleydi. Bu bir faktördür. İdeolojik alanda yenilgide örgüt içerisindeki küçük burjuvazinin büyük etkisinin önemli bir rol oynadığım sanıyorum. Kadrolarımız ağırlıkla küçük burjuva ilişkilerden geliyordu. Bu ilk anda verimlilik, araç ve uzmanlık bilgisi demektir, bu yüzden başlangıçta belli bir başarıya ulaştık. Ama daha sonra, takip, işkence, çatışma, zayıflık ve ihanet anında bu tersine döndü. Bu bir işçinin ihanet etmeyeceği anlamına gelmez. İhaneti örgütteki küçük burjuva unsuruna yüklemek çok tek taraflı ve basit bir şeydir. Marx'ın Engels'e yazdığı bir mektupta dediği gibi: O kadar işçi perestiskarı var ki. Ve bu işçi kuyrukçuluğu ve hayranlığı, sadece işçi olmasma duyulan hayranlık tehlikelidir. Proleterleşme işçi yoğunlaşmasından ibaret değildir. Bolivya PRT'si için ilmihal gibi olan Arjantin PRT'sinin küçük bir broşürünü hatırlıyorum. Santucho burada ahlak ve proleterleşme anlayışını sergilemişti. Bir fırsatta Santucho ile bu problemi tartışmıştım ve bizzat o da kendi yayınladıklarını artık katılmadığım söylemişti. Şöyle demişti o: Proleter olmaya duyulan ümitsiz özlem yazdığım şeyler arasında en küçük burjuva olan şeydir, çünkü çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiğine, gizli bir evin hangi görünüme sahip olması, kız arkadaşa karşı nasıl davranılması gerektiğine ilişkin direktifler verdim. Yani salık verilmesi mümkün ve doğru olmayan hareket biçimleri belirleyip önerdim. Prole-

ter ahlak üzerine söylenmesi mümkün olan tek şey Lenin'in söylediği şu cümledir: Devrimin talep ettiği şeyi yapmak. Ben çok sınıflı toplumun savunucusu değilim, son tahlilde proleterler örgütü, işçi partisi, devrimin ve savaşın partisi olmamız gerektiğine inanıyorum. Bunun için troçkistlerin sürekli aradığı bir programa ihtiyaç var, troçkistler devrimin bir program, bir parti ile eş anlamlı olduğunu söylüyorlar. Ama hayat çok yönlüdür ve her durum başka bir yanıtı gerekli kılar. Özetle özeleştirimiz şu: Düşman bir faktörü oluşturuyordu, diğer bir faktör ise kendi verimsizliğimiz, bir çok şeyi önceden göremeyişimiz, eksik olan tecrübemizdi... Yani bir çok faktör ve kıtadaki durum da sonuncu faktörü oluşturmuyordu. Dünyada ulusal süreçleri kolaylaştıran ya da zorlaştıran süreçlerin olduğunu sanıyorum.

Yetmişli yıllarda iktidar ele geçirilebilir gibi görünüyordu. Ancak Güney Amerika'nın güneyindeki hiç bir gerilla iktidara gerçekten uzanamadı. Halkın bundan dolayı size ithamda bulunduğuna, sizi suçlu gördüğüne inanıyor musun?

O sırada iktidarı alabilmek için gerekli yeteneğe ve sanata sahip olmadığımız gerçeği halk için büyük problemler yarattı ve halk bunları bugün artık yaşamak istemiyor. Mesela Arjantin'de artık kimse savaş kelimesini duymak istemiyor. Açıktan devrimci mücadele üzerine konuşulduğunda, çoğu buna ordunun "kirli savaşıyla" özdeşmiş gibi bakıyor, çünkü kirli savaş da aynı süreçte yürütüldüğünden devrimci süreci kanlı vahşetle ilişkilendiriyorlar. ELN Nancahuazu'dayken de durum benzerdi: İnsalar için bu bir sürpriz olmuştu ve gerilla ordu gibi insanların gözünde usandırıcı bir yüktü, can sıkıcı bir şeydi. İki kamp arasında tutum belirlemek zorunda kalmışlardı ve bir gerillanın kendileri için iyi bir şey olup olmadığından pek emin değillerdi. Faaliyetlerimizin onların selametini teşvik etmeye yönelik olduğunu kanıtlayamamıştık. Bu yüzden yeni şeyler yaşamamayı tercih ediyorlardı. Bu halk içerisinde normal bir tepkidir, ve şu anda olan da bunun ta kendisidir. Ve fakat hayırsız bir noktayı da burada anmak gerekir: Gerilla ülke tarihinde oldukça önemliydi, toplumda temel değişikliklerin olmasını sağlamıştı. Ancak bu süreç gerillaya ve halka karşı sürdürülen baskılardan dolayı aynı zamanda kitle hareketi için sert bir sınavdı da. Bu nedenle halk hareketinin henüz daha yeniden hazır olmayışı ve baskı, işkence, kaybolanlar, savaş problemlerini yeniden yaşamamak isteyişi doğal otomatik bir tepkidir.

Solun bu zayıflığının Bolivya ve diğer ülkelerdeki objektif değişikle bir ilişkisi olduğuna inanmıyor musun? Örneğin bugün Chapare'de kendi adlarına koka bitkisi yetiştiren eski maden işçilerinin işten atılmış olması gerçeğiyle, fabrika işçilerinin sayısının giderek düşmesi gerçeğiyle bunun bir bağlantısı olduğunu düşünmüyor musun?

Temel sorun ekonomik durumdur, Bolivya işçi hareketinin güçsüzlüğünün bununla yakından ilişkisi vardır. Maden işletmeleri Bolivya'nın en önemli ekonomik sektörünü oluşturduğu için kitlesel bir bilinç mevcuttu. Ama bugün Bolivya'da yeni bir olgu var, bugün ekonominin etrafında dönüp durduğu bir uyuşturucu ticareti problemi var. Eskiden devlet madenlerinde 50000 madencimiz var idiyse, bugün uyuşturucu ticaretinde çalışan 700.000 ailemiz var. Bu sayı maden işçilerinin sayısından görüldüğü gibi büyük oranda fazla. Eskiden maden işletmeleri yılda 800.000.000 Dolar civarında kazanç sağlarken, bugün bunların sağladığı kazanç gaz üretiminin çok altında; minerallerimizin dünya piyasasındaki fiyatı sürekli düşüyor, maden işletmelerinin bu şekilde devam etmesi ise, yani üretimin durdurulmaması ise kazançlı olmayan, verimsiz bir şey.

Eski maden işçilerinin sınıf bilincine ne oldu? Bugün bağımsız köylülere dönüşenlerin sınıf bilinci nerede kaldı?

Maden işçilerinin coğrafik dağılımı sonucu sınıf bilinci de dağıldı. Bu bir mantık sorunu değildir, nasıl ki devrim de beynin bir sorunu değilse. Bu bir karın sorunudur. Sınıf bilinci de bu şekilde belirlenir. Cemiyetlerinin dağılışı sırasında her maden işçisi sınıf bilinci ne kadar güçlü olursa olsun önce çocukları için aş kazanını doldurmak zorundadır bir kez, "kendisini kurtaran kaptandır" onun sloganıdır. Maden işçisi işten çıkarılırken 2-3000 Dolar tazminat alınca, bu parayla ticarete girer, küçük bir dükkan açar, ve bu Bolivya'da kaçakçılığa girmek demektir. Şili'ye, Arjantin'e mal almak için gider ve bunları burada satar. Bu uğraşısıyla o Bolivya ekonomisinin üretiminin merkezindeki bir işçi konumundan yasadışı ekonominin, kaçakçılığın, "enformel" ekonominin bir parçası haline dönüşür. Düşünme şekli de bu şekilde belirlenir.

Solun onbinlerce maden işçisinin işten çıkarılması olgusuyla birlikte yönünü kaybetmiş olması ise başka bir şeydir. Kendi kendilerini işçi partisi olarak adlandıran sol partiler kime dayanacaklar şimdi? Şunu hesaba katmadılar: Devrim bu

zim ülkelerimizde sadece işçilerin bir işi değildir, o toplumun diğer kesimleri tarafından da yapılacaktır ve hem de işçi olmayanlar için de.

Eğer şu anda devrimci bir hareketin önderi olsaydın ve silahlı mücadele sonucu iktidara gelseydin politik, iktisadi ve toplumsal alanlarda işe nasıl başlardın? Diyelim ki Nikaragua'nınki kadar dar bir çerçeveye de hapsolmamışsın. Bu soruyu düşün bir kez, kesin senin için eğlenceli olacaktır.

İlk önce bir üretim planı oluşturmak zorundayız, çünkü halen ürettiğimizden daha fazla tüketiyoruz. Ürettiğinden daha fazla yiyen bir sosyalist ülke iflas eder, çünkü sosyalist ülkelerinin desteğinin de bir sınırı vardır ve bereket boynuzu yoktur. Bu nedenle bu plan ilke olarak kendi çabalarımıza dayanmak zorundadır. Gıda maddeleri üretebildiğimiz için, bu gıda maddelerini alt yapı karşılığında değiştirmek zorundayız. Her zaman hayalini kurduğum somut bir plan mesela şudur: Chapare'den Beni'ye kadar yüzlerce değil binlerce küçük baraj kurmak lazım. Bu barajlarla bölgemizi her yıl su altında bırakan ve arkasından kuraklık dönemleriyle sürpriz yapan yağışlar denetlenebilir. Arap ülkelerinin Bolivya'da yatırım yapabileceklerine inanıyorum. Onların gıda maddeleri yok ve biz bunları onlara verebiliriz, Cochabamba'yı onların bahçesi haline dönüştürebiliriz. Bu koka bitkisi yetiştiren köylülerin başka ürünler yetiştirmeye başlaması demek olur, bu ise köylülerle ilk sürtüşmeleri doğurur... Ama devrimin işçiler ve köylüler için değil işçi ve köylülerin hükümeti olduğunu kabul etmeliyiz.

ELN'nin eski önderi olarak sen bu kıtanın güney bölgesindeki politik çıkmazdan nasıl kurtulunabileceğine inanıyorsun?

Çıkış yolu her zaman devrimdir. Devrimin şu anda nasıl yapılabileceğini ben de bilmiyorum. Sağın yıpranmasını beklemenin en iyisi olacağına inanıyorum. Sağ yıpranırsa bu en azından solun prestij kaybını gizler. Bu prestij kaybı Halk Cephesi (UDP) hükümetinin başarısızlığıyla ortaya çıktı.

Röportaj yaptığım sendikacılar bana, mücadele önlemlerinin, çok sayıda grevin, genel grevin ve açlık grevinin tükendiğini söylediler. Ama bu mücadele yöntemlerinin tükenmesi ve yıpranmasının farkına varılmışsa o zaman hangi

yolda ilerleneceği üzerine en azından kaba da olsa bir fikre sahip olmak gerekmez mi? Yeni araçlar, yeni konsept hangisidir? Ufukta bir şey görüyor musun?

Güney yakasında oldukça kötü bir durumdayız biz, bu nedenle beklemeyi bilmek gerektiğini söylüyorum. Yönünü kaybetmeyen bir çok yoldaşımız var geride. Ve şu anda herhangi bir örgüte ait olmasak da hedeflerimize sadık kalmaya devam ettik. Bu insanlar uygun bir anda politik sahneye çıkacaklardır, onlar herhangi bir şefin ya da örgütün peşinden koşmayacaklar, devrim neyi gerektiriyorsa onu yapacaklardır. Şu an Bolivya'daki ortam oldukça kötü ve bir şey örgütlemek oldukça zor. Son yıllarda bunu denedik ama duvara çarptık.

Yeni bir devrimci örgütün eskisinden çıkacağını, ama kendisini yenileyeceğini mi düşünüyorsun?

Evet tam da bunu düşünüyorum.

Eski ELN'li Loyda Sanchez ile Cochabamba'da röportaj

Babamın Nancahuazu'da gerilla tarafından tutsak edilişi benim siyasal yaşantım için tayin edici öneme sahiptir. Askerler bize babamın yarı ölü olduğunu, kendisine uyuşturucu verildiğini, çırılçıplak soyulduğunu, mahrum bırakıldığını söylemişlerdi. Babam geri gelince, bütün bunların yalan olduğu ortaya çıktı, kendisine saygılı davranılmıştı ve tabancası da dahil tüm eşyaları geri verilmişti. Inti babamı gerillaya katmak için uğraşmıştı.

Ne kadar süre tutsak kalmıştı?

Bir gece. O dönemde askeri diktatörlük vardı, ben henüz daha liseye gidiyordum. Çok iyi hatırlıyorum: Barrientos biz yaşlı öğrencilerin gözünde bir diktatördü, kendisine karşı yürüyüşler yapmak ve onu yıkmak için sokaklara çıkıyorduk. Neden diye sorma... O sırada herhangi bir bilgim yoktu ama, o dönemde de yürüyüşler yapıyorduk. Nancahuazu Bolivya'da önemli bir epizotdur, orada ilk kez geleneksel partilerin tüm siyaseti sorgulanmıştır. Bu hareketin düşüncelerine tamamen katılıyorduk ama o sırada ELN'ye katılabilmek için herhangi bir olanak yoktu. ELN hiç ortaya çıkmıyordu. Önce ilişki olmadığı için ancak 69'da ELN'ye girebildim, ayrıca bir asker kızı olduğum için pek fazla güvenleri de yoktu. Ve daha sonra, 69 sonunda, İnti'nin ölümünün arkasından (İnti Eylül 1969'da öldü) bira fabrikasına baskın düzenlediler ve bunun sonucu olarak lojistik destek arama-

başladılar. Ben Teoponte'nin hazırlık sürecine yardımcı olarak katıldım, çalışmalara katılan birisi olarak ağırlıkla çeşitli şeyleri, özellikle erzak vb. bulma işiyle uğraşıyordum. Bunu üniversite öğrencisi olarak şehirde yapıyordum. Teoponte'de Che'nin teorilerinin sürdürülmesini görüyorduk, eleştirel bir tutum yoktu, yani hiç bir şeyi sorgulamıyorduk. ELN'de Bolivya'da bizim görüşümüze göre bulunmayan bir öncüyü oluşturma olanağını görüyorduk. Ayrıca ben üniversiteye başladığımda sol bölünmüştü. İki komünist parti vardı, birisi bilinen geleneksel parti diğeri ise PC Chino (Çin KP'si) diye adlandırılan partiydi. Bunun dışında troçkist POR da üç fraksiyona bölünmüştü. Bu şekilde sol bir kriz içerisindeydi ve aşırı derecede parçalanmıştı. ELN ve ELN'den daha fazla Che'nin kişiliği bu koşullarda gençliğin aradığı ideali cisimleştiriyordu. Bunun benim kuşağımın bir özelliği olduğunu sanıyorum. İzlenebilecek bir adamı aramak, evet bu aynı kuşaktan çoğu insanın bir karakteristiğiydi. Birçok insan ELN'ye bu duyguyla girdi. 1970'de ortaya çıkışmda ELN'nin de rol oynadığı bir yüksek okul reformu kararlaştırıldı. Bu reformu ELN dışarıdan ilerletti ama bunu yaparken izlediği hedef reformu desteklemek değil militan kazanmaktı. ELN'nin kitlelere karşı tavrı şöyle böyle budur:

Teoponte için insan kazanmaktır amaç.

Chato bir çok yoldaşın bölgeyi bile tanımadığını söyleyerek özeleştiri yaptı. İkmal üsleriniz yok muydu?

Bir maceraya atıldık. Komuta zinciri işlemedi, ikmal aparatı görevini yerine getiremedi. Chato daha sonra Şili'de özeleştirel bir analiz yaptı, emir ve komuta yeteneğinden yoksun olduğunu onayladığı günlüğü yayınlandı. Ancak sadece askeri bir özeleştiri verildi, politik bakış analize tabi tutulmadı. Örneğin Teoponte girişiminin gündeme getirildiği anın uygun olup olmadığı incelenmedi. Chato Bolivya'ya geri döndüğünde bu tahlil tamamen yersizdi, hükümette Torres vardı. Torres büyük ve önemli olan Mathilde madenini devletleştirmişti, barış komisyonunu seçmişti, maden işçilerinin ücretlerini yükseltmişti. Ama geçmişte kalmaya devam eden ELN'liler ülke gerçekliğine tamamen yabancı bir tutum sergilediler. Ancak yine de ELN 21 Ağustos'daki Banzer darbesinden önce Torres'in kişiliğinde anti-emperyalist bir askeri gören, asıl düşmanı Miraflores kışlasında, Banzer'in faşist darbe hazırlıklarında belirleyen tek örgüttü. Yani ELN politik açıdan kendini toparlayıp Banzer'in darbe girişimine karşı direnişe hazırlanıyordu. Ve bunu da iyi becerdi. Ama bu yüz ELN üyesi halk hareketinden tamamen kopuktu, organik

ilişkilere sahip değildi ve bu da tabi ki bir felaketti. Bu 100 adam yaklaşan halk isyanının başına geçirilecekti, bu ise tam bir hezimete uğrayacaktı.

Halk Meclisi (Asamblea Popular) ne tür bir rol oynadı?

Bu entellektüel solculardan oluşan bir gruptu. Torres asıl düşmandır, onu devirmeliyiz diyecek kadar kördüler. Arkasından 21 Ağustos -Banzer darbesi- geldi, kitleler içerisinde tam bir karışıklık ve şaşkınlık hakimdi. Kitle gösterileri tamamen kendiliğindenci karaktere sahipti. 21 Ağustos'da sokaktaki insanlar tarafından direniş gösterildi.

İnsanlar 21 Ağustos'da sokağa çıkmak suretiyle protestolarını gösteriyordu, herkes sokaktaydı, sendika konfederasyonu COB mücadeleye çağırmıştı. Halk Meclisi Başkanı Don Juan Lechin ve partisini 1 Mayıs 1971'de kuran Marcelo Quiroga Santa Cruz'un insanları örgütlemek için nasıl bir uğraşı verdiklerini çok iyi, bir film gibi hatırlıyorum, ancak kitleleri örgütlemek mümkün değildi. Sokaklarda kimi hedef alacağını bilmeyen büyük bir insan seli vardı, yani Torres'in dağıttığı silahlara sahip insanların sayısı yok denecek kadar azdı. Ve bu silahlar... Bir anı olarak şunu anlatabilirim: Her silahlı kişinin peşinde 10 savaşçı, 10 kişi vardı, bunlar silahlı arkadaşları vurulduğunda silahı devralabilmek için onun arkasından koşuyorlardı. 21 Ağustos savaşı sanıyorum politik liderlik için en sert dönemlerden birisiydi, çünkü hiç bir zaman, en azından ben hiç bir zaman bu kadar mücadeleye hazır ve örgütlü olmayan insanı bir arada görmedim.

Bu dönemde ELN hangi politikayı savunuyordu?

ELN üniversitelerde büyük sempatiye sahip olduğu için sayısız etkin kadroya sahipti. O sırada halk meclisinde temsil edilecek üniversite temsilciliği seçilecekti. ELN'nin biz üniversitenin potansiyel temsilcilerine, yani gelecekte halk meclisinde bulunabilecek öğrencilere emri şuydu: Seçimlere MIR olarak girmemiz isteniyordu. Önce biz hayır dedik, çünkü MIR'liler daha 2 yıl önce hıristiyan demokratlardı, üniversitede sağı temsil edenlerdi; hayır, üniversiteyi bir araç olarak ilk planımızı, gerilla çekirdeğini ve savaş grubunu hayata geçirmek için lojistik anlamda kullanmalıyız. Olmaz, MIR olarak hareket etmelisiniz. Sonuçta halk meclisindeki MIR adına bulunan tüm temsilciler ELN'liydi. Bu böyle olan tek durum değildi: Milletvekilleri arasında da en azından 10 kişi ELN'liydi ama, hepi-

miz başka gruplar içerisinde çalışma yapıyorduk. Bu nedenle meclisde ayrı bir tutum olarak sayılmıyorduk. Burada MIR'deki çalışma sırasında bir kaç kez karşılaştığım için kişisel bir anımı anlatmak isterim: Torres'in Obando'yu devirdiği darbe gerçekleştiğinde, bu iki asker arasında ayrım yapacak güçte olmamama rağmen bunların farklı şeyler olduğunu söylemiştim. Aralarında o an bir fark olduğu benim için açıktı. Bu düşünceme şöyle cevap verildi: Bu yaklaşım kendi kendini teorik tatmin etmektir ve ELN'nin gerilla tutumunu terk etmenin bir göstergesidir. Aksi şekilde Teoponte'de o kadar arkadaşın ölmüş olması gerçeği açıklanamaz.

Yani senin hissettiklerin reddedildi?

Evet, ayrıca çok da gençtim. Halk Meclisi'nin üyesiydim ve işçilere sunduğumuz bir örgütlenme modelini hazırlamıştım. Çok miktarda işçi ve maden işçisi temsilcisi vardı, en radikal köylüler meclisteydi, bir şey söylemek gerekiyordu, bir şeyler söylenmesi zorunluydu. Yoldaşlar halen bizim yaptıklarımızın gerilla grubunun planlarının devam ettirilmesi olduğunu ve Teoponte'deki 60 savaşçının ölümünün boşa gitmemiş olduğunu savunuyorlardı. Sadece sekiz kişi sağ kalabilmişti. Bu 60 ölüyü açıklamanın tek olanağını yeni bir gerilla grubu oluşturmakta görüyorlardı. Bu benim için uzun bir süre en dramatik olaylardan birisi oldu. 21 Ağustos Darbesi'nden sonra 1972'ye kadar yeraltında kaldım. Evimiz basılmıştı ve küçük kardeşlerim konsolosluklarda saklanmak zorunda kalmışlardı, babamın nerede olduğunu da bilmiyordum. Bu 21 Ağustos'dan 1972 Mart'ına kadar dağınık vaziyetteydik. Ne babamı, ne annemi ne de kardeşlerimi gördüm. Kendilerini yeniden ilk kez Şili'de görebildim; tüm bu dönemde ben illegalitedeydim. Şili'ye geldiğimde bir çok solcu gibi ben de Bolivya'nın büyük bir askeri kışla, bir diktatörlük olduğunu sanıyordum. Kısa sürede geri çevirebileceğimiz bir değişiklik olduğunu düşünüyordum. Ama diktatörlük 7 yıl boyunca dayandı. Devrimci bir hareketin kökünü kazımakta, yani daha somut tecrit edilmiş olduğu için ELN'yi yok etmekte usta olan çok katı bir diktatörlüktü bu. Geleneksel sol her zaman ne yapıyorsa onu yapmıştı: Konsolosluklara kapak atarak rahatını korumuş ve ortadan kaybolmuştu. Biz ELN'liler Mart'a kadar burada kaldık, Haziran, Temmuz aylarında son insanlar da Bolivya'yı terk etti.1972 Temmuz'unda ELN'nin aparatından Bolivya'da hiç bir parça kalmamıştı. ELN önderliğinin, genel kurmayın savunduğu çizgi şuydu: askeri güçleri yeniden toparlamak ve tekrar silah altına almak, patlayıcı madde yapmayı öğrenmek. Politik bir tahlil yoktu.

Banzer hükümeti döneminde ne oldu?

Sol grev gibi geleneksel yöntemleri düşünürken ELN yeniden silahlanmak ve silahlı direnişi planlamak istiyordu. Bu 1972 yılında içerisinde Tupamaro'ların, Şili'li MIR'in, Arjantin PRT'sinin ve bizim temsil edildiğimiz bir gerilla grupları koordinasyonu oluşturuluncaya kadar bu şekilde devam etti. Bu daha çok pratik bir koordine grubuydu, ileri adım atmak için bir girişimdi. 1973'de Şili'deki darbe gerçekleşti ve biz tüm bu dönem boyunca Şili MIR'i ile beraber çalıştık, bildiğimiz şeyleri onlara aktardık, sanayi bölgelerinde işçilere patlayıcı maddelerin nasıl yapıldığını ve kullanıldığını öğrettik. Tupamaro'ların veya Brezilya'lıların sayısına oranla bizim sayımız çok küçüktü.

Başka örgütlerle . . k çalışmalarınız var mıydı?

Patlayıcı madde, silah, belge ve bilgi anlamında çok dardı. MIR'den Miguel nriquez, politik problemlerin silahlı devrim hareketlerinin izin verdiği ölçüden daha geniş bir şekilde tartışılması gerektiğine inanıyordu. İnsanlar Şili'de de aynı politik tecrit problemiyle karşı karşıyaydılar, gerçi iyi hazırlanmış ve eğitilmiş bir grup mevcuttu ama gerçeklikle bağlantısı yok denecek kadar azdı, bunu kendilerinin o sırada böyle görmediklerini sanıyorum. Enriquez sorunların derinlemesine tartışılması gerektiğini düşünüyordu, Tupamaro'ların böyle bir derdi yoktu. Yani Tupamaro'lar daha çok bir çok şeyi açıklama sıkıntısı çekiyorlardı, ayrıca filmlik heriflerdi, biz Tupamaro'lardan aygıt ve askeri sorunlar üzerine çok şey öğrendik. Zulaların nasıl en iyi tarzda inşa edileceğini onlardan öğrendik. Şili'deki bu ilişkiler tam bir dostluk ilişkisiydi, güllük gülistanlık denilir ya öyle bir şeydi, bu hem ELN hem de Tupamaro'lar için geçerliydi. Ne bizler ne de Tupamaro'lar sorunlarının özeleştirel bir değerlendirmesini, yenilgilerinin sebeplerini ortaya koyan bir tahlili yapmıyorlardı. Çoğu ülkelerine geri döndü, karşılıklı bir heveslendirme, teşvik vardı ve ilerleme sağlanamıyordu. Arkasından sanıyorum o sırada tüm devrimci grupların hissettiği bir darbe, bir yenilgi olan Şili'deki Pinochet Darbesi geldi, çünkü o sırada Şili'de yüzlerce Tupamaro ve Brezilyalı vs. bulunuyordu. Hepsi orada birlikteydi, tam askeri kadrolar ve buna rağmen Şili hükümeti en korkunç tarzda devrilebildi.

Şili'de güvenlik sorunların yok muydu?

Tabii ki vardı. Kimliğim yoktu ve siyah derili olduğum kadar atış tahtasının

ortasındaki siyah noktayı da oluşturuyordum, çünkü Şili'de o sırada darbeden sonra olanlar yabancı olan her şeye karşı, özellikle Uruguaylı, Bolivyalı ve Brezilyalılara karşı tam bir nefretti, biz avlanması mübah olan yabani hayvanlar gibi görülüyorduk. Böylece 10 gün, 14 gün evden eve gittim, sabah saat 11'den gece saat 22.45'e kadar sinemaya gidiyordum, çünkü artık evimde kalamıyordum. Benim evim sürgünde bulunan diğerleri için daha elverişliydi, bu nedenle onlar kalıyordu. Yani herhangi bir arkadaşı, bir yoldaşı bulup, henüz daha şehit edilmemiş birisini bulup onun evinde uyuyordum ve erkenden kalkıyordum. Hiç bir ev güvenilir olmadığı için sabah 6'da terk ediyorduk. Bir kadın yoldaş kötü bir Peru kimliği bulmuştu benim için, ama bu kimlik yine de bir çok kontrolü mükemmelce atladı ve nihayet 14 gün sonra Arjantin Konsolosluğu'na baş vurarak iltica talebinde bulundum. Üstüne üstlük bir de 1972'de çocuğum olmuştu, yani sürgüne bir çocukla gittim. İki ay sonra Şili'yi Arjantin'e doğru terk ettim.

Arjantin'de PRT-ERP ile ilişkileriniz oldu mu?

Doğal olarak oldu: Bir çok yoldaş gibi biz de ERP faaliyetlerine katılıp politika yapmanın yeni bir tarzı ile tanıştık. Politika diyorum, çünkü PRT-ERP'nin yenilgisine rağmen orada Latin Amerika'daki partilerin en iyilerinden birisi ile tanıştığıma inanıyorum. Bu hem kadrolarının politik eğitimi ve politik eylem biçimleri hem de politika ve savaştaki konumu açısından geçerlidir. Ama gerçekten böyleydi: ERP ile kıyaslandığında biz ELN'lilerin çok düşük bir eğitimi vardı ve biz ERP'den çok fazla, büyük ölçüde etkilendik. Çünkü orada Santucho ve başka bir kaç kişi bir güç yapısına sahip olmanın ne anlama geldiği, ülkeyi tanımanın ne demek olduğu, ülkenin çelişkilerini tanımanın, onları karakterize etmenin, ülkenin itici güçlerini ortaya çıkarmanın ne kadar önemli olduğu tartışmasını başlatıp yürütmüşlerdi... ELN içerisinde bir ihtimal olarak dahi düşünülmemiş olan bir dizi şey. Bu sana ELN'nin politik düzeyiyle ilgili bir fikir verebilir! Buna ek olarak ELN içerisinde bir de devrimci teoriyi belli bir küçümseme söz konusuydu, çünkü karikatürize etme, hatta bizzat Che'yi, bizzat komutanı karikatürize etme eğilimi vardı. Uzun bir dönem ELN içerisinde -açık ifade edilmemiş olsa bile- şu görüş hakimdi: Tek gerçek devrimci savaşmak isteyen devrimcidir, çünkü tartışmayı tercih eden birisi zaaflı ve zayıfdır. Bu o sırada anlatılan tam bir saçmalıktı. Buna karşın ERP'de savaşan ama düşünen de bir parti gördük, o başka niteliklere sahip ti. Buna rağmen Chato PRT-ERP ile buluşmalara gidip bu görüşmelerde PRT

ERP önderliği karşısında oldukça kibirli ve burnu büyük bir tutum sergiledi. Aslında olmayan bir örgüt adına konuşuyordu, çünkü biz örgüt olarak varlığımızı sürdürmüyorduk.

Ve böylece ELN içerisinde iki akım mı ortaya çıktı?

Evet, birinci akımın başını politikada başka bir şey yapılamayacağı için Bolivya halkına kurşun sıkmayı öğretmek gerektiğini düşünüp buna sarılan Chato çekiyordu. Diğer akım PRT deneyimlerinden etkilenerek bir partiden bahsediyordu. İçimizde karamsarlık ve ümit kırıklığı hakimdi, çünkü tüm insanlar yıllarca,1971-1974 arası devrim hareketiydeydi ama somut hiç bir şey, ne bir örgüt ne de ülkeye geri dönmemiz için bir plan yaratılamamıştı. Bir partiyi kurmak gerektiğini düşünüyorduk ve bu nedenle hepimiz Lima'ya gittik. Çözümün sanki suçlular onlarmış gibi ELN komutanlarının mahkum edilip, kurmayın ve diğer bazı kişilerin kurşuna dizilmesi olduğu görüşünü savunan Havana'da da bazı yoldaşlarımız, bir grup arkadaşımız vardı. Biz buna karşı çıkmıştık ve bu yüzden aynı kefeye konulmuştuk. Ama gerçek bizim düşünüyor olmamızdı ve bugün dahi sorunun Chato olmadığına inanıyorum. Onu bir çok noktada beceriksiz olarak ilan edebilirdik ama suçu ona yükleyemezdik. Bir politik çizginin, bir iktidar stratejisinin eksikliğinin ve bizim bunun o an ne anlama geldiğini kavramaya başlayışımızın suçunu Chato'ya yıkamazdık.

Bolivya'ya tekrar ne zaman döndün?

1975'de, ümit kırıklığı gibi subjektif bir şeyin etkisiyle döndüm. Sürgündeki bir çok yılın ve hiç bir şey yapamamış olma duygusunun yarattığı ümit kırıklığı. Bu bizim için bir yüktü. Hızla gerekli belgeler hazırlandı, liderlik oluşturuldu, parti yapılandırıldı ve ülkeye dönüş büyük bir atılganlıkla, bir şeyler yapmaya duyulan büyük bir zevkle, ama eski aparatın deneyimlerine dayanarak gerçekleştirildi. Kitleleri keskin bir tavırla aşağıdan harekete geçirmeye çalışmadık, işleri aparat üzerinden yürüttük, bunu Tupamaro ve ERP'den öğrenmiştik. Ve sonra Bolivya'ya geri döndük, her şey çok çabuk yaşandı ve bir gazete çıkardık. Bu gazete sıcak sandviç gibi kapış kapış ediliyordu, insanlarda büyük bir açlık vardı. Torres ile iyi ilişkilerimiz, iyi bağlantılarımız vardı. Torres kendi partisi olan ALIN'ı (Alianza de la Izquierda Nacional, Ulusal solcular birliği) kurmuştu ve babam da onun yar-

dımcısıydı. Ama ALIN'ın bütün aygıtını biz oluşturuyorduk, propagandayı biz yapıyorduk ve insanlarımız Torres için çalışmakla görevlendirilmişlerdi. O sırada kafalarımız net olmuş olsaydı, kendimizi PRT-B yerine ALIN olarak adlandırabilirdik sanıyorum -bu bir özeleştiri olarak anlaşılmalıdır. Torres Bolivya'da temel bir politik öneme sahipti, Torres halka kalan son olumlu anıydı. 1975 Kasım'ında ilk kayıplar verildi ve bunu izleyen yılın Mayıs ayında artık PRT-B'den geriye hiç bir şey kalmamıştı. Bir yıldan az bir süre içerisinde her şey tamamen yıkıldı, bir çok yoldaş öldürüldü. Öldürülen arkadaşlar arasında örgütün ulusal liderliğinde olan ve bir kadın yoldaşımızla evlenen bir Tupamaro da vardı. Başkaları sağ kaldı, bunlar hayattaki tesadüflerdir.

Sen de tutuklandın mı?

1 Şubat'ta, 1976 yılında tutuklandım. Hemen hemen hepimiz şöyle böyle iki yıl cezaevinde kaldık, demokrasiye, ABD Başkanı Carter'ın yapılabilir olan demokrasiyi önermesine kadar yattık cezaevinde.

Bir manastıra gittim, orada bir ay rahibelerle yaşadım. Manastırı terk ettiğimde çocuklarımın nerede olduğunu bilmiyordum. Cezaevinde olduğum iki yıl boyunca Havana'da kalmışlardı. Annem çocuklarımı Havana'ya götürmüştü ve bir yıl sonra izlerini kaybetmiştim. İki çocuğum var, şu anda 15 ve 12 yaşındalar. Yakalandığım sırada oğlum üç buçuk yaşındaydı, kızım ise üç aylıktı. Daha o sırada bir yıl sonra izlerini kaybetmiştim. Annemle gittiklerini biliyordum, Arjantin'de olduklarını tahmin ediyordum. Orada yaşadıkları trajediden, Buenos Aires'deki takipten haberim yoktu. Bunu ilk kez cezaevinden çıkınca öğrendim. Çocuklarımın nerede olabileceğine ilişkin hiç bir haberim yoktu, çünkü bana gelen her habere el koymuşlar, bana ulaştırmamışlardı. Mektup ve haberler bir rahibenin bana küçük bir kağıdı açıktan verdiği günden beri ulaştırılmıyordu bana. O kağıdı o kadar açıktan vermişti ki okumadan yutmak zorunda kalmıştım. Haber mideme inmişti ve tam da o kağıtta çocuklarımın Havana'da olduğu haberi yazılıymış. Ama yuttuğum o kağıdın gerekli tüm bilgileri içerdiğini ancak cezaevinden çıktıktan sonra öğrenebildim.

Cezaevinden çıkınca nasıl bir Bolivya ile karşılaştın?

Gerçekten içler acısı bir panorama hakimdi. Biz cezaevindeyken Chile [illegible]

yi ele geçirmişti. O başka bir grup (Tricontinental=üç kıtasal) kurmuş ve kendi düşüncelerini yansıtan bir kaç eylem bildirisi çıkarmıştı. Bu düşünceler gerilla grubunun düşünce tarzıydı. Bu konuda Chato'nun korkunç inatçı olduğunu söylemek lazım, o oldukça ısrarlı birisidir. Ve biz cezaevinden çıktıktan sonra önce biz ayrıldık ve FRI'ye, UDP ile hareket eden MIR ve KP'nin dışında kalan tüm solu kapsayan bir birlik girişimine katıldık. PRT-B de dahil solun geride kalan tüm bölümü FRI'ye katılmıştı. Cezaevinde düşünmüş olan biz bir grup insan ayrılıp örgütten çıktık. Ayrıca o sırada güncel olan Nikaragua'ydı. Kıtada bir dizi olay olmuştu. Ve biz UDP'nin o dönemde en önemli görev olan demokratik süreci yeniden başlatıp güvenceye almak için en doğru çizgi, en geniş birlik ve yol olduğu görüşünü savunuyorduk. Ama Chato o an kendi temelinden, gerilladan hareketle çok daha açık bir çatışma arıyordu. O -ulusal burjuvaziye hiç bir şeyi hediye etmemek için- geniş bir birliği değil devrimci bir birliği, FRI'yi savunuyordu. Ve paradoksaldır, bizi troçkist olmakla suçluyordu. O bu daralan cephede kaldı, biz ise UDP'ye katıldık. UDP'den üç seçim kazandıktan ve darbe tehlikesi ortaya çıktıktan sonra koptuk. UDP'nin tam da şunu yapması mantıkiydi: şu demokratik süreci derinleştirmek, demokratikleşmeyi pratik olarak güvenceye almak. UDP 1979 seçimlerini kazandı ve bunu Natusch'un darbesi izledi. 1978'de diktatörlük halk hareketi güçlü olduğundan, maden işçilerinin eşlerinin açlık grevlerinden dolayı adayını pekiştirememişti. Ama yeniden bir askeri dönem gündeme geldi. Ordunun demokratik yüzünü göstermek için demokrat Padilla iktidara geldi. UDP yeniden kazandı ve Natusch darbesini yaptı. Bu o sırada bir nitelik değişmesini gösteriyordu, çünkü o tarihe kadar diktatörlüğü seçim sandıklarında başarısızlığa uğratmak mümkün olabilmişti.

UDP içerisinde PRT-B hangi tutumu savundu?

PRT-B'nin UDP içerisinde bir ağırlığı yoktu, onların gözünde cezaevinde yattığımız için sempatiktik. Prestijimiz vardı, ama bunu bile kullanmayı beceremedik. Yani herkes çeşitli gruplara dağılmıştı ve kimse yerinde değildi. Kendisini daha ileri mücadele biçimleri önermekle sınırlayan bir politikaya saplanıp kaldık.

Ya diğer partiler?

Mesala MIR kendi parti aparatını koruyabildi. Ayrıca Jaime Paz Zamorra or-

duyla yaptığı antlaşmalarla insanlarını tutabilmeyi başardı, hepsi sürgünde, hepsinin üniversite ünvanları var, hepsi doktor. Ya biz? Biz hiç bir şey değildik, hepimiz sırf ampirik devrimcilerdik, entellektüel değildik, diğer alanlarda kimseyi hayrete düşüremezdik. UDP'den ayrılma kararımızın doğru olduğuna inanıyorum, çünkü UDP daha o sırada oportunizmin ilk belirtilerini, yani iktidar için mücadeleden çok daha fazla oligarşiyle uzlaşmaya hazır olduğunu göstermişti.

Arkasından 1980 yılındaki Garcia Meza'nın darbesi geldi.

O aylar önce işe soyunmuştu... Daha Mart ayında Papaz Espinalca'yı öldürme cesaretini göstermişti, papazı solcuların burunlarının dibinden kaçırmış, ona işkence etmiş ve bu sırada tüm dünyanın kendilerinin kim olduğunu öğrenmesine dikkat etmişti. Ama bu aylar öncesinden biliniyordu. Espinalca'yı Mart'ta kaçırdılar, Garcia Meza'nın darbesi Temmuz'da oldu ve tüm bu dönem içerisinde UDP bu işle uğraşmadı. Garcia Meza darbeden bir ay önce kendi darbesinin geceleyin değil gündüz gözüne yapılacağını, kendilerini yakalatırlarsa hiç bir politik önderi sağ bırakmayacağını açıklamıştı. Biz bunu o sırada gerçekten görmüştük ama örgüt olarak korkularımızı ifade edebilecek ağırlığa sahip değildik. Tüm kaldıraçlar MIR ve KP'li politik önderlerin elindeydi. Biz çok küçük ama oldukça disiplinli bir örgüttük. Herkes Cochabamba'ya gitti. Bir kaç kez babamın peşinde evimizi aradılar ama o sürgüne gitmek istememişti.

ELN tarihinde belli bir dönemde kişisel hırs gözlendi mi?

Hayır, eskiden hiç bir zaman kişisel sürtüşme ve hırs olmadı.

Bunu nasıl açıklıyorsun?

Che'den sonraki kuşak tüm yanılgılarına rağmen derin bir mistiğe sahip bir kuşaktı. Buna karşın 1978 ile 1982 arasında örgüte politik geçmişleri olmayan, gerçekten bir şeylerini feda etmiş insanların tersine mistik sahibi olmayan insanlar girdi. Bunlar orta zümreden insanlar, sadece entellektüel oldukları için liderlik hakkına sahip olduklarına inanan aydınlar. Bunların bazıları pırlanta gibi. Bunun bizim için bir anlamı yoktur. Bir aydın entellektüel olduğu için, sadece bu yüzden uzun yıllarını bu işe vermiş bir gerilladan daha fazla politik güveni hak etmez. Bu azından bunlar bu kadar yıl sonra belirlenen ölçüler. Çünkü bu yolda bir çok insa

nın gelişini ve gidişini görürsün, her çeşit insanın. Bana göre yeni insanların olmasının sebebi budur.

Sonu kadroların çözülmesi ve dağılması olarak adlandırmak mümkün mü?

Evet, hatta tam bir dağınıklık, çünkü yeni önder şöyle diyor: Tamam, ben şapkamı alıp gidiyorum, çünkü burası büyük bir pislik, burası böyle devam edemez. Şu anda var olan tek şey kişisel sürtüşmelerdir ve bu şekilde ilerlenemez. Herif kaçıyor ve tamam. Yıllarca bazı insanlarımızı arıyoruz, bazıları EJE'de, diğerleri PSI'de ve belki de bazıları da MIR'de.

Ne tür düşüncelerin var, ne yapmak istiyorsun, sana göre nasıl devam etmek gerekiyor?

70'li yılların bu deneyimleri, yenilgiler, çok sayıda kadronun kaybedilmesi ve halkın emperyalist politikaya karşı koyma tarzı halk hareketinin devrimci örgütlerde önderliği üstlenme yeteneğine sahip bir liderlik bulamayışına yol açtı. Bunun sonucu olarak halk şüpheci ve itimatsızdır. Ve bu halkın neden sağı seçtiğini de açıklar. Yani sadece silahlı mücadeleden bahsedilemez, ideolojik ve kültürel düzeyler de dahil tüm alanlardaki mücadeleye soyunulmalıdır ve kapsamlı bir değerlendirme olmaksızın yapılamaz. Yani halkı ve ülkeyi yorumlama yeteneğinde felç edici bir faktör var, bu sadece teorik, marksizmin klasik noktaları açısından değil çok daha kapsamlı bir şekilde mevcuttur. Geçen on yıla nazaran bugün bir projeyi uygulayıp kabul ettirmek çok daha karmaşıktır, çok şey aşılmak zorundadır. Mesela bugün bu ülkeyi değiştirmeye kalkarsan önce UDP'nin yenilgisini çok iyi açıklamak zorundasın, çünkü UDP hükümette olduğu dönemde oligarşinin gelişmesini destekledi. Bir politik olmayışlık halinden bahsederken, 1982-84 dönemini kastediyorum. Bir önceki yerel seçim sonuçları merkezden sağa kayışı gösterdi. Yani kendine neden böyle diye sormalısın. Ve burada da UDP'nin yenilgisi yatıyor. Eğer UDP'nin bu politik yenilgisini açıklamayı başaramamışsan o zaman hiç bir şeye ulaşamamışsındır.

Diğer taraftan EJE'nin -EJE olduğunu sanıyorum- BPP (**Bloque Patriotico Popular:** Yurtsever Halk Bloku) içerisinde tartışmaya açtığı ana noktalara katılıyorum. Önce ülkeyi anlamak gerektiğinden hareket ettikleri için bir yanıtın, bir alternatifin, bir ilk projenin ne olabileceğini daha net içeriyor bunlar. Bu ne EJE'nin

ne de ELN'nin ciddi şekilde tartışmadığı bir şey. Yani ülkenin bütün karmaşıklığı içerisinde anlaşılması gerektiği, ülkenin birincisi sosyal sınıflardan oluştuğu, belli bir sosyal hiyerarşiyi sergilediği ve ikincisi ayrıca ezilen uluslardan oluştuğu görülüp tartışılmak zorundadır. Bu, bu ülkeyle ilgili bizde eksik olan anlayıştır. Ve doğal olarak bir devrimin mümkün olabilmesi için ikisinin birleştirilmesi gerektiği, bir sınıfın sömürülmesi ile ulusal ve kültürel baskıyı birleştirmenin zorunluluğu açıktır.

Eski ELN'li Miguel ile röportaj

Ben örgüte Teoponte'den sonra 1971'de katıldım. Daha önce bana bir çok şeyi anlatan bazı yoldaşları tanıyordum ve huzursuzluğum büyüyordu, tamamen beklenti içerisindeydim ve örgütlenmeye oldukça hazırdım.

Teoponte yenilgisi senin kafandaki silahlı mücadelenin mümkünlüğüne ilişkin resmi tamamen çökertmedi mi?

Hiç de değil. Ve başka türlü de sonuçlanabilirdi, çünkü Che'nin deneyimi çok uzakta değildi, nasıl da yalnız bırakılmıştı Che. Teoponte olayı bizi gerçekten neden kovalanıp yakalandıklarını düşünmeye itti. Çatışma yoktu ve bu biraz da zayıflığa, dayanağın olmayışına bağlıydı.

Bu beni daha fazla meraka motive etti: Bazı şeyleri yapmak nasıl mümkündür? Disiplin başmdan itibaren düzenlenmişti. Daha sonra bakışım netleşti, bize bir politik yönelim verildi. Bu benim burjuvazi ve proletaryayla ilgili ilk kez bir şeyler duyuşumdu. Halk Meclisi (Asamblea del Pueblo) kuruldu, bu gerçek bir patlamaydı. Ülkemizin sınıflar mücadelesine girmek için en iyi andı ve ELN halk meclisinde özel işadamlarıyla ordunun birleştiğini ve faşist darbenin gelmeye hazırlandığını ve halkın buna hazırlanmak zorunda olduğunu anlatmayı başarmıştı.

Buna gösterilen tepki nasıldı?

İddianamemiz halk meclisinde okundu ve alkışlandı. ELN'nin o dönemde halk meclisinde sendikacılar veya diğer sol partiler aracılığıyla kendi temsilciliği yoktu. Darbeden sonra bizi bir iletişim zinciri oluşturmuş olan faşistlerin bir kaç radyosunu bulup havaya uçurmak için gönderdiler. Rahatça hareket edebiliyorduk. La Paz'da kolluklarla devriye geziyorduk, hatta bazı kadrolara öncülük ediyor, La Paz'daki askeri birlikleri yönetiyorduk, bunu bazı yurtsever askerlerle, hatta yürüyüşlere bile katılan askerler aracılığıyla yapıyorduk. Silahlı direniş vardı ve ELN ilk kez gün ışığında hareket ederken görülüyordu. Marcelo Quiroga Santa Cruz Banzer'in darbe girişimini geri teptirebilmek için silah dağıtıyordu. Darbe sonuca ulaşıp faşistler iktidara yerleştikten sonra ELN yeraltında kaldı. Bazı insanlar tutuklandı, ama yeni rejim önce yasal faaliyetlerini sürdüren bazı geleneksel partilerin göze çarpan kafa adamlarını tesbit edip bunları sürgüne gönderdi, tutsak etti, polis takibine maruz bıraktı. Ama ELN'ye yönelmedi, önce ELN'ye dokunulmadı. Ve bu bize ilişkileri yeniden kurma, direnişi canlandırma ve faşist darbeye karşı tüm sol güçlerin birliğini tartışma fırsatını verdi. En iyi kadrolar, örgütün tüm liderliği ülkedeydi, sadece bir kesim sürgündeydi. Problemsiz bir şekilde girip çıkıyorlardı, çoğu insana ülkeyi terk edebilmesi için yardım ettim. Sosyal demokrat MIR'den insanlara yardım ettiğimizi hatırlıyorum, onları emin evlere yerleştirmiştik. Belli bir altyapı oluştu. Bir oda kiralamak zorundaydık, kendimiz için değil başka yoldaşların kalabilmesi için. Bu kendi güvenliğimizi ihmal etmemize katkıda bulundu, ve böylece nihayet bize de darbe üstüne darbe indirmeye başladılar, çünkü bazı tanınan kişiler çok fazla dikkat çekici bir şekilde açıktan geziyorlardı.

Çoğumuzun güvenlik sorunu yoktu, legaldik ve istediğimiz gibi hareket ediyorduk, çünkü kimlik basan bir çoğaltma makinamız vardı. Ve bu şekilde yoksul mahallelerde çalıştık, çünkü direniş halktan gelmeliydi. İdeolojik ve politik olarak eğitilmeye başladık. Sorun oraya buraya kurşun sıkmak değildi, düşmanın kim olduğunu da bilmeliydik. Arkasından yoldaşlar ispiyonlandı. Çok az sayıda bazı yoldaşlarımız kurtuldu. Daha sonra serbest bırakıldığımızda bu kadar fazla yoldaş tutuklandığı için özeleştiri ve tartışmalar oldu. Altyapı daha yeni oluşturuluyordu, inşaa sürecinde bir çok yeni yoldaşın katılması iyi olmadı, dağıtıldık, çünkü içimize adam sızdırmışlar ve bunlar bize ihanet etmişti. Bazıları işkencede çok zayıftı, yönetim işlevleri olan bazı yoldaşlar bile karşı saflara geçip itiraflarda bulundular,

yani ajan oldular: Coco Balbian, arkasından Dalmi Cuentas iyi tanıdıkları yoldaşlara ihanet ettiler, üzerimizdeki baskı müthiş artmıştı. İçimize ajanların sızmış olması tüm çevreyi sarstı. Ve bu ajan sızması gerçeği ideolojik zayıflığın, sağlamlık ve netlik eksikliğinin bir sonucuydu. Bir aparat oluşturamadık, kitleler içerisinde kalmak, kendimizi kitleler içerisinde korumak zorundaydık. Böylece iki çizgi birbiriyle karşı karşıya geldi: viejo flaco çizgisi kitleler içerisindeydi, bizi koruyan, bizim rahatça hareket ettiğimiz kitlelerin arasındaydı, hatta yoksul mahallelerde bile vardı. Bu sarsıntıdan sonra Che'nin mücadele stratejisini yeniden uygulamamız gerektiği sonucuna vardık. İktidarı alıp ondan sonra halka teslim etmek istemiyorduk, halkın mücadelesini istiyorduk, bu ise uzun bir mücadeleydi ve buna hazırlanmalıydık.

Ajan sorununu nasıl çözdünüz?

Başka grupların deneyimlerini izledik. PRTA'lı bir yoldaş bize deneyimlerini açıklamaya başladı. İyi hatırlıyorum, bu iş sabah saatlerine kadar, akşam 7'den şafağa kadar sürüyordu ve kimse gözünü kapatmıyordu, bayağı etkilenmiştim. Kaç kişinin ulusal liderlikte, merkez komitesinde yürütme komitesinde olduğunu, yani tüm bir yapıyı açıkladı. Güvenlik sorunundan, katılımdan, kararlardan, demokratik merkeziyetçilik probleminden vs. anlattıkları hepimizi derinden etkilemişti. Her şey, sendikal mücadele, legal mücadele, askeri savaş vb. söz konusu ediliyordu. İlk kez tüm filme ilişkin, öncünün, örgütün ne yapması gerektiğine, partinin ve ordunun ne olduğuna ilişkin bir manzara oluşturmuştum kafamda. Bunun ELN'yi de oldukça etkilediğini sanıyorum. Mutlaka bir şeye bağlanmak zorunda olduğumuzdan dolayı ve tüm bunları kendi gerçekliğimize uydurma yeteneğinden yoksun olduğumuz için hepsini mekanik bir şekilde devralıp kopye ettik: PRT-B'yi ve onun ordusu olarak ELN'yi kurduk.

Parti Peru'da mı kuruldu?

Evet, ve tüm direktifler oradan geldi, yeni yapılar, bir ulusal liderlik ve yürütme komitesi seçildi. Yani silahlı kol ve parti, askeri olan ve politik olan. Parti demeye alıştık, çünkü bu tüm sorunlarımızın çözümü gibi görünüyordu: Sadece militarist değil, oraya buraya ateş edenler değil bir partiyiz, yani politiğiz ve hatta proletaryanın partisiyiz. Biz küçük burjuvalar değiliz, yoldaşlarımız da madenlerde. Gazetemizi "Proletarya" diye adlandırdık, bir özlemin ifadesi olarak.

Kitlelerle çalışma, onlara katılma ve örgütsel çalışmanın yanısıra Bolivya'da mali eylemler de yaptınız mı?

1974, 75 ve 76'da çok sayıda ağır darbe yedik. Mali sorunlar destek ve dayanışmanın ifadesi olarak dışarıdan çözülüyordu. Arjantin'den çözülüyordu, orada bir matbaaya ve işleyen bir aygıta sahiptiler. 76-77 tutuklamaları gündeme gelince yoldaşların çoğu tabana gönderildi. Düşmanı küçümsemiştik ve bazı yoldaşlar çok fazla göze çarpan bir şekilde hareket etmişlerdi.

Bu kayıplardan sonra yeniden bir düşüş yaşandı, giderek daha çok yoldaş cezaevine düştü. Buna rağmen devam ettik, ilişki kurduk, bazı yoldaşlar dayanabildi, bazı eylemlerin nasıl açığa çıkmadığı ilginç, çoğu gözcülük yapıp diğerleri koruyordu. Sonuçta matbaamız ve tüm aparatımız ortaya çıkarıldı, yoldaşlar için kimlik, sahte belge vs. hazırlayan çok cesur yoldaşlarımız vardı orada, kimlikler, isimler, belgeler, raporlar, her şey ellerine geçti. Artık ellerinde o kadar bilgi vardı ki, yoldaşlara işkence yapma gereksinimini bile duymuyorlardı. Herşeyi, kod isimleri, yasal isimleri, yasal evleri... herşeyi biliyorlardı. Bunlar hiç bir zaman düşmanın eline geçmemeliydi, ama oldu bir kez. Bunları toprağın altında saklamak gerekiyordu. Bu materyal liderliği yeniden yapılandırmaya hizmet edecekti. Her şey acemice yapılmıştı. Bu örgütte ortaya çıkan güvensizliği açıklar. Bu yüzden yakalanan yoldaşlar bizi kötü iş yapmış olmakla suçladılar ve liderliği sorumlu tuttular. Halbuki hepimiz sorumluyduk.

Banzer gidip demokratik açılım başlayınca PRT-B nasıl devam etti?

Seçimlerin yapılacağı açıklanınca iki cephe oluştu, PRT, PRT-ELN ve PRT-B'ye bölündü. Ardından yeniden bir araya gelip durumu değerlendirdik ve ittifaklar politikası alanında ne yapabileceğimizi konuştuk. O an geniş bir cephe gerekliydi. UDP'de olmayı kabul ettik, ama örgüt olarak katılmayacaktık. UDP'yi desteklekdik. Ama UDP'nin çoğunluğunu oluşturan MNR sağ bir partiyken, kırlardaki insanlarımıza PRTB'yi seçmelerinin gerekliliğini nasıl anlatacaktık? MNR Banzer'i desteklemiş olanlarla Siles Zuazo'yu izleyen ve Banzer'e karşı çıkmış olanlar arasında bölünmüştü. İnsanları ilerletebileceğimizi, sağ çevreden kurtarabileceğimizi, en azından sol kanadı seçmelerini sağlayabileceğimizi, oylarını MNRI'ye vermelerini sağlayabileceğimizi düşündük. MNRI'de yapısal değişikliklere, ulusal kurtuluşa ve sosyalizme ulaşamayacaklarının her zaman bilincinde olarak yeni bir

litik deneyimler kazanabileceklerine inanıyorduk. Bu süreçte örgüt bölündü, dağılma burada başladı.

Böylece 1979 yılına gelmiş olduk.

Evet, daha sonra Garcia Meza'nın darbesi sırasında bölünen ELN'nin birliğini yeniden yaratmak istedik. ELN'deki kökenlerimize geri döndük. Bu şekilde yeniden çalışmaya başladık, tamamen alttan, düşmanın bir şey farketmemesi için büyük bir gürültü yapmaksızın, bizimle uğraşmaması için patırtı yapmadan bir çalışmaya başladık. ELN'yi yeniden inşaa ettik, çoğu bizim örgütü yeraltında yeniden gizlice kurabileceğimizi ve örgütle ilişkilendirilmeden yasal kitle gruplarındaki çalışmalarımıza devam edebileceğimizi düşünüyordu. Ama, lanet olsun, gerçekte Komünist Partisi (PC) ve sosyal demokrat MIR hesabına çalışıyorduk, kendi kitle çalışmamızı kendi örgütümüz için kullanmadık, doğrudan olmasa da başka kişiler için çalıştık. Burada Che'nin stratejisini, silahlı mücadeleyi uygulamanın mümkün olduğu kararına vardık yeniden. Gerçekten savaşa hazırlanıyorduk, sadece mücadeleyle konuşabilir, deneyimleri aktarabilirdik, çünkü kağıtlar ve yazılarla hiç bir şeye ulaşamazdık. Mücadeleye kararlı ve kitle çalışmasında deneyimli olan insanlar topluluğunu aradık.

Garcia Meza darbesine kadar yeniden örgütlenip ekonomik sorunlarımızı çözemedik. Tamamen kaybedilmiştik. Büyük bir boşluk, büyük bir karışıklık yaşandı.

İnsanların kafasındaki karışıklığı nasıl açıklıyorsun?

Bu bir boşluk ortaya çıktığı için doğuyor, silahlı mücadele bir alternatif olarak çetin bir şekilde tartışılmıyor, daha çok unutulmuş gibi görünüyor, halbuki direnişin tek biçimi olduğu anlar vardı ve bir çok kişi, tamam, şu anda sadece silahlarla devam edilebilir demişti ve hatta bu UDP'nin zaferinden sonra da böyleydi. Ama önden giden ve mücadeleyi başlatan kimse görünmedi. Tüm bu bölünmelerle zaten mağlup vaziyetteki halk kaybetti ve bugün de demokratik sürece bel bağlıyor. Ama iyimser olmak istiyorum, değişiklikler var, kırlarda da böyle, tüm bunları daha fazla ve güçlü temsil eden örgütler var. Kitle seferberlikleriyle, yürüyüş ve protesto gösterileriyle fazla bir şeye ulaşamayız, bizi öldürmeye devam ederler, daha fazla ölüye sebep olurlar ve burjuvazi vampirleriyle birlikte bizi sömürmeye

devam eder, emperyalizm tüm oligarşiyle birlikte üzerimizde cirit atmaya devam eder. Buna daha ne kadar dayanacağız? Başka bir çözüm yok. Birisinin gelip bizi kurtarmasını, Che'nin gelmesini bekleyemeyiz, çünkü KP ona ihanet etti. Yani biziz, bizzat biziz, bunun bilincine yavaş yavaş varıyoruz. Ama henüz daha bunu birleştirecek, bu iki biçimin kombinezonunu sağlayacak örgüt, öncü yok.

Ama şimdi silahlı mücadelenin bir yöntem olarak savunusunu yapmak, Bolivya için yeni olan bu durumda provokasyon sayılmaz mı, şekilsel ve sınırlı da olsa toplumsal tabana sahip bir demokrasi koşullarında bu provokasyon sayılmaz mı? Politik yaşantının bu yeni biçimine bir suikast olarak değerlendirilmez mi?

Tabii, kesinlikle! Ama çok katı bir plana sarılıp kalamayız, yani silahlı propaganda "silahlı propaganda" adım taşımak zorunda olmayan bir çok biçimi tanır. Mesela halkın henüz daha silah kullanmadan en azından kendini korumak, savunmak için örgütlenmeye başlaması. Meşru savunma nüve olmalıdır. Ama bütün bunlar uzun vadeli bir projeye bağlı olmalıdır, iyi şartlara sahip olmadan hemen şimdi silahlı mücadeleye atılmak çılgınlıktır.

Burada uyuşturucu kaçakçıları için her şey çok kolay, silahlılar, sana para ve yardım teklif ederler ve bütün bunları çok akıllıca ve dikkatlice yaparlar. Ve bunların yanısıra bir de içişleri bakanlığının ücret listesinde bulunan koka üreticilerinin önderleri var. Biz Chapare'de politik çalışmaya başladığımızda koka ağacı üretiminin sınırlandırılmasına karşı mücadele edileceği söylenmişti. Durum tehlikesiz değildi, ama yoldaşlar katıldılar, şurada veya burada bloke eylemleri yaptılar. Bütün gece takip edildiler. Bu direniş tarzını değişik alanlarda oluşturmak zorundayız, öğrenciler nasıl La Paz'da taş ve molotof kokteyl atıyorlarsa, diğer alanlarda da benzeri şeyleri örgütlemeliyiz. Üniversiteye saldırı sırasında görüldüğü gibi bunlar savunma için uygun şeyler.

Yoldaşlar bana koka köylülerinin şöylesi bir çelişki içerisinde olduklarını söyledi: Bir taraftan kendilerini zora dayalı bir şekilde savunup gürültü yapıyor, diğer taraftan seçimlere giderlerse çoğu Banzer'i seçiyormuş. Yoldaşlar bu soruna, bu çelişkiye nasıl yaklaşıyorlar?

Beklenmedik şeylerle karşılaşıyoruz. Darbeden sonra baskı mekanizması her kese yöneldi. Bu korku yaratıyor, bir çok kişi tutuklanıyor, bir çok ev tesadüfi ola

rak aranıyor, arkadaş ya da akraba oldukları için insanlara baskı yapılıyor. Banzer'in seçim zaferi korkuyla, korku ve hırsla alakalıdır, çünkü sol tepki göstermiyor, sol bölünmüş, biraz baskı unsuru oluşturabilmek için birleşmeyi başaramıyor, en azından legal ilerici düzeyde bir şey başarabilmek için biraraya gelemiyor. Sağa tüm alanı terk edişimizin dersi veriliyor bize şimdi.

Eski ELN'li Carlos ile La Paz'da görüşme

ELN ortaya çıktığında ekonomik durum değişmişti ve halk yeni oligarşinin saldırılarına maruz kalıyordu. Sendika konfederasyonu **Central Obrera Boliviana**'nın (COB) Mayıs 1965'de yasaklanmış olduğunu unutmamalıyız, maden işçilerinin yerleşim bölgeleri askeri denetim altına alındı, sendikal örgütlenme hakkı bilinmiyordu veya tanınmıyordu, yüzlerce sendika önderi sürgünde yaşıyor yine binlercesi işten atılıyordu. Nancahuazu'daki gerilla hareketi bu şartlarda oluştu. Toplumsal zümrelerin ümitsizliğine el atıp isyan projesini alternatif bir iktidar stratejisine dönüştürdü o. ELN çekirdeğinin 1967 Mart'ında ortaya çıkmasından hemen sonra maden işçilerinin gerillayı açıktan desteklemelerinin başka bir anlamı olamaz. 1967 gerillası bir çok ufka sahipti, örgüt olarak kanalize edemediği büyük oranda sempati toplamıştı. Gerilla tesadüfen ortaya çıktı, planlanmış değildi, tersine şartlar onu öngörülen tarihten önce eylemlere başlamaya zorladı. ELN'nin şehirlerdeki yapısı tamamen dağıtılmıştı ve Che'nin somut ve özel olarak şehir gerillası için belirlemiş olduğu ilkeleri hayata geçirmenin olanakları yoktu. Gerilla objektif, gerçek şartların sonucu olarak tecrit edildi. Ama ne yazık ki gerillaya duyulan sempati kendisini çok kendiliğindenci bir şekilde gösterdi, bunun belki de en göze batan örneği maden işçilerinin Sent Yohan gecesi gerçekleştirdikleri isyandır. Siglo XX madenlerinin işçileri büyük bir genel toplantıda gerillaya katılma, onu mali olarak destekleme ve gerilla cephesine ilaç ve gıda maddele-

ri gönderme kararı almışlardı. İki hafta sonra maden işçilerinin ulusal toplantısı (Ampliodo Nacional) için çağrı yapıldı, bu toplantının da madenlerdeki iki önemli sendikanın daha önce aldığı kararların aynısını alacağı önceden belliydi. Bu durum Barriento hükümetinin bir an bile duraksamadan bu Ampliado Nacional'i engellemesine yol açtı. Onlarca maden işçisi, eşleri ve çocukları baskı gördü, yüzlercesi tutuklanıp cezaevine atıldı, göz altına alındı ve 1965'den beri yeraltında biraz kendine geldikten sonra nihayet sendikal hareket yeniden bastırılıp dağıtıldı.

Sen de maden ocaklarında mıydın?

Ben o dönemde öğrenciydim ama maden ocaklarının bulunduğu bölgeyle sürekli ilişkilerim vardı. Siglo XX'deki baskılar başladığı gece, 23 Temmuz'da ben Oruro'daydım. Ben Çin yanlısı komünist gençliğin üyesiydim.

Öğrenci hareketi içerisinde de gerillaya sempati ve dayanışma gösterileri oluyor muydu?

Oluyordu ama, bunları dikkate alacak örgütsel olanaklar yoktu. Dahası da var: Sol partiler içerisinde asıl çatışma gerilla hareketi karşısında hangi tutumun alınacağının ideolojik-politik tartışmasından ibaretti. Komünist Gençliğin bir çok üyesi ELN'yi destekliyordu. Gerilla'nın Eylül ayında aldığı yenilgilerden sonra bir çok insan askeri operasyonların devam ettirilmesinin gerekliliği konusunda şüpheye düştü. Komünist ve diğer sol partiler içerisinde Bolivya'da sert tartışmalara konu olan şu sorun ortaya çıktı: İktidar nasıl alınabilir? Komünist Gençliğin bir çok üyesi Teoponte'deki ikinci gerilla çekirdeğine katıldı. Katılanlar KP'nin hem Sovyetler Birliği hem de Çin yanlısı fraksiyonlarından geliyordu. Bu adım partiyi etkiledi. Buna rağmen ELN'yi yeniden inşaa etmek zor oldu. Che'nin kanının intikamını almak, onun iktidar stratejisini meşrulaştırmak istiyorduk. Ama silahlı mücadelenin gerçekten kitlelerin mücadelesinin bir parçası olmasını mümkün kılan somut bir politik pratik yoktu. Ümitsizlik bizi kitlelerin sempati ve desteğini kazanmış olsalar da onların yapmadığı bir dizi saf askeri eylemi yapmaya itti. Silahlı propaganda eylemlerinden ve Teoponte gerilla grubunun inşaasından bahsediyorduk. ELN'nin ELN olarak rasyonal politikaya katılmasını mümkün kılan net bir perspektife sahip olmadığını düşünüyorduk. Teoponte gerilla grubunun bileşimine bir göz attığımızda hemen bir çok önderin olduğunu, sendikal çalışmayı, kit-

le mücadelesini gerilla grubunun faaliyetiyle değiştiren, bu geniş cephe gerisini, halk hareketini, sadece öğrenci hareketini değil işçi sınıfını ve köylülüğü de liderssiz bırakan özellikle bir çok öğrenciyi görürüz.

Silahlı propaganda mücadelesi için bir kaç örnek verebilir misin?

Bayrak çektiler vs. ELN içerisinde stratejinin genel konsepti doğru bir şekilde bilinmemesine rağmen Che'nin bayrağını düşürmeme sorumluluğu ağır bastı. Örgüt içi mücadeleye saplanıp kalmak ve sadece oligarşinin ordusuyla çatışmayı tercih etmek yoluyla bir militarizme düşmüştük. Halkın sosyal mücadelesini açıktan ihmal ediyorduk, Obando iktidara geldiğinde bir dizi popülist ve anti-emperyalist önlem almıştı. Bu ELN içerisinde ne yazık ki kavranılamadı. Halk hareketinin anti-emperyalist bayrağıyla ordunun hükümetini desteklediği bir anda gerilla eyleme geçti.

ELN'nin mücadelesinin gelişmesinde subjektif nedenlerin etkisi var mıydı?

O zaman Teoponte'deki gerilla grubu Bolivya gerçekliğinden soyutlanmış, deneyimsiz bir gerilla olarak son bulduğu gibi sonuçlanmazdı. Yoldaşların fiziksel elverişsizlikleri ve ikmal eksikliği yüzünden öldüler. Gerçek çatışmalarda şehit düşmediler. Bir çok yoldaş teslim oldu ve ondan sonra zulmün kurbanı oldu. Ama gerilla olarak güçlü bir birliği, düşmana zarar veren bir birliği yapılandırıp faaliyete geçiremediler. Sadece dağlarda olan soyutlanmış bir grup olarak kaldılar. Sonuçta sadece ELN'nin mütevazi hümanist talepleri söz konusu edilebilmişti. Slogan artık silahlı mücadele değil cenazelerin teslim edilmesi, tutsaklara adil davranılması, yani yaşamlarına saygı gösterilmesi gibi hümanist destek talebiydi. ama şehir gerillası olarak ELN en azından propaganda düzeyinde dahi bir şeyler yapmadı. Teoponte'den sonra ELN, özellikle de genel kurmayı özeleştirel bir değerlendirme yaptı ve tabandaki kitlelerle mücadele tam bir zorunluluk haline geldi, halkın gerillası temel olarak kitlelerin mücadelesi üzerine inşaa edilmeliydi. Buna rağmen, bu doğru sonuçlara rağmen özeleştirinin örgüt içerisinde gerçekten bir şeyleri değiştirebilecek derinlikten yoksun olduğuna inanıyordum. Teoponte deneyiminden, yoldaşların sürgünden geri dönmelerinden sonra -bizzat liderlik dahi yurtdışına çıkmıştı- taban çalışması özellikle kırsal bölgelerdeki maden ocaklarında başlamış olsa da, ELN asıl olarak öğrenci hareketi içerisinde bir güçtü

Buna rağmen insanlar bu süre içerisinde ELN'ye büyük sempati duydular, ELN direniş için askeri bir plana sahip tek örgüttü, o sırada Banzer'in darbesi önceden görülebiliyordu. 1971'in Ocak ayında Banzer halkın, özellikle maden işçilerinin seferberliği sonucu başarısızlığa uğrayan ilk darbe girişimini yaptı. Bu tarihten sonra ELN darbeye karşı silahlı bir direniş çizgisi izledi. ELN'nin grupları mücadeleye atılıyor, halkın desteğinden yararlanıyorlardı, böylece yenilgiye rağmen büyük bir sempati ve yeni militanlar kazanmıştık. ELN'nin bu dönemde gösterdiği büyüme tüm beklentileri aşıyordu, ama ne örgütün kapasitesi ne de ideolojik-politik eğitimi tüm bu yeni ELN üyelerini ELN içerisinde eğitmeye yetmedi. Bu şekilde küçük burjuvalar, fazla bir ideolojik-politik uğraşıya sahip olmayan insanlar da geldi. İdeoloji eksikliği kendisini tabi ki diktatörlük sırasında ihanet ve baskılara karşı yok denecek kadar az direniş biçiminde gösterdi.

Bu ideolojik konseptle ilgili, ordu olarak organik yapılara ihtiyaç duyulur mu gibi fazla polemik tartışmalara yol açmaz mı?

Ayrıca savaşım yürütülmesine klavuzluk yapacak marksist-leninist bir partinin zorunluluğu sorunu da tartışıldı. Diğer taraftan daha sonra halkın devrimci yönelimleri diye adlandıracağımız şeyin geliştirilmesi planlandı.

Che birleşik bir konsepti, mücadelenin hem politik hem de askeri yönlerini koordine edecek politik-askeri bir örgütü savunmuştu.

Diğer ülkelerde yapılan deneyimlere dayanarak kendimizi bir çizgi izlemek, bir parti geliştirmek, tüm toplumsal zümrelere girmek, proletarya ve köylülükle özel bir çalışma yapmak zorunda hissettik. Bu bir dizi iç tartışmayı, bizim gibi az gelişmiş bir ülkede proletaryanın rolünün abartılmasını beraberinde getirdi, ve sonuçta La Paz ve Cochabamba gibi büyük şehirlerde -ki işçi sınıfı oran olarak burada çoğunluğa sahip değildir- başlatılan geniş çaplı bir faaliyetin küçümsenmesine yol açtı. Bu şehirlerde kenar grupları, orta zümre, entellektüeller ve ELN'nin kanalize etmeye çalışmadığı bir çok toplumsal öge vardır. Ayrıca yüksek ideolojik politik kadrolar tarafından henüz daha kitleler içerisinde bir taban yaratma işiyle uğraşmadan bir aparatın ve propagandanın oluşturulmasına başlanarak hata işlendi. 1976'da büyük baskı dalgasının işe başlamasıyla birlikte ELN-PRT'nin güvenlik

aygıtı parçalandı ve kitleler içerisinde yeterince sağlam desteğe sahip olmadığımız için yoldaşlar birbiri ardına tutuklandı.

O dönemde sen ne yaptın?

Büyük geçim sorunlarıyla karşılaşmadan illegal olarak dört yıl boyunca Siglo XX maden ocağında yaşadım, çünkü benim sosyal çevrem orasıydı. Orada yaşadım ve hepsi benim arkadaşım olan maden işçilerinin günlük hayatını paylaştım. Hatta o yerleşim bölgesinde belli bir hareket serbestisine de sahiptik.

Maden ocağına ne zaman gittin?

1972'den 1975'e kadar orada kaldım. Sonra La Paz'da yaşamak üzere maden ocağını terk etmem gerektiği kararı alındı. Gerçekten tek dayanağım ekonomik araçlarla ayakta kalabilen aygıtımızdı. Maden işçileriyle yaşayan yoldaşların oradan olmadıkları ve çoğu kez de yabancı oldukları için hemen göze çarpmaları da başka bir problemdi.

Örgüte ajan sızması sorunu başşehirde daha mı büyüktü?

Sistematik bir ajan sızdırma işinin yoldaşlara karşı uygulandığını sanmıyorum. Yeterince ideolojik güce sahip olmadıkları için, yani işkenceye dayanabilecek inançtan yoksun oldukları için bir yığın ilişkiyi ifşa etmeye başladılar ve baskı mekanizması onların verdiği bilgilerden bir mozaik oluşturup tüm aparatı yok etmeyi başardı. Ama sistematik bir ajan faaliyetinin olduğunu sanmıyorum, buna inanmıyorum. Bolivya gizli servislerinin bu yönde deneyimleri yoktur, bunu yaptıkları işkencelerde görebiliyoruz, bilgiler zorla alınıyor. Eğer senden bilgi almak istiyorlarsa temiz iş yapıyorlardı. Çelikten bir yapıyı oluşturmamızı engelleyen politik-ideolojik bir boşluğun olduğuna inanıyorum.

1976'da serbest olan çok az sayıda yoldaş vardı, değil mi?

O tarihte sadece önderlikten birisi dışarıdaydı, gerçi elimizdeki orta düzey kadrolar serbestti ama düşük düzeyde politik faaliyet sonucu ELN-PRT sustu. Az sayıdaki çalışma ise sadece kendisinin ayakta kalmasını güvence altına almaya yönelikti. Çok zor bir durumda, çünkü ortada kalan, yiyecek bir şey bulamayan

yoldaşlar vardı, sert polis takiplerine uğrayan insanlara gizlenilebilecek yerler bulunmak zorundaydı. Hatta cezaevinde bile örgütü bizzat kendimizin yapılandırması gerektiği, kitlelerin gelişmesine ve desteğe uygun olarak öncünün yeniden yapılandırılması düşünüldü. Cezaevindeki çok sınırlı tartışmalar sonucu -tüm kadrolar serbest bırakılırsa- gelecekte hayatımızı ve duygularımızı kitlelerle paylaşmak zorunda olduğumuz iyice kafamızda netleşti.

1978'de bir genel af mı çıkmıştı?

Ülkedeki tüm politik tutuklular -güçlü bir seferberlik sonucunda- serbest bırakılıp seçimlerin yapılacağı açıklandı. Biz ELN'liler genel yargı tarafından mahkum edilmiştik, yani politik tutuklu değil normal tutuklu sayılıyorduk. Maden işçileri hanımları hareketi ve tüm Bolivya halkı bir genel affı elde ettiler, böylece biz de çıktık. Yine de sürgünde olan yoldaşlarla cezaevinde olanların yolları farklılaşmıştı. Serbest bırakılmamızdan hemen sonra seçim kampanyası başladı ve bu seçim kampanyasmda ELN-PRT'nin bu dönemde çıkardığı sonuçlar kitlelere ve halkın toplumsal mücadelesinin vicdanına birazcık da olsa ulaşamadan yeniden kaybedildi. PRT-B tabanda yeniden örgütlenmeye başladı. Ben katılmadım, çünkü biz insanların ilke ve kararlarına uyması gerektiğini düşünüyorduk: Biz kitlelerle yaşamak ve hissetmek istiyorduk. Yani ben meslek eğitimimi bırakıp maden ocaklarına gittim. Aynısını bir çok yoldaş da yapıp köylülere gittiler. PRTB-ELN'nin çoğunluğu seçimlere katılabilmek için kendilerini yasal parti olarak örgütlemeye başladılar. Bu iç çatışmalara yol açtı, PRTB-ELN parçalandı.

Neden?

Bana göre bir strateji sorunu olmayan seçimlere katılma biçimiyle ilgili bir problem ortaya çıkmıştı: PRTB, FRI gibi devrimci bir cepheye veya UDP gibi geniş bir cepheye katılmak üzere bölündü. Ama bunun dışında stratejinin genel bir uydurulması söz konusu değildi. Benim için seçimler iktidara ulaşma stratejisini bir kenara itmedikleri sürece bir mücadele taktiğidir ve ne örgütü ne de mücadele düzeylerini kopuşmaya zorlar. Ama bu stratejiyi seçimlere katılmak suretiyle başka bir yola dönüştürür ve bu şekilde hedeflerimize ulaşmak istersek, o zaman bu taktik sorun olmaktan çıkar ve gerçekten yaşandığı gibi bir kopuşmaya yol açabilir. PRT-B iki parçaya bölündü ve bunların ikisi de tamamen yasal bir şekilde ken-

di stratejilerini izlediler, kitlelere yönelik halka yakın bir politika geliştirilemedi. PRTB-ELN'nin bu politikasına katılmayanlar kitlelerle çalışmaya başladılar. Daha 1980'de o tarihe kadar PRTB-ELN ile hiç bir ilişkisi olmayan köylü ve maden işçileri sendikalarının anahtar konumlarını ele geçirmiştik. 1980'den itibaren bu insanların çoğu kitle gruplarının gerçek kadroları haline gelmişlerdi. Diğer taraftan UDP veya FRI'ye katılma kavgasını yapan yoldaşlar politik ilişkilerde kendisini bürokratik faaliyetlerle sınırlayan bir parti olarak gerilediler.

Kitleler içerisinde çalışan yoldaşlar politik tartışmalara katılıyor muydu?

Cezaevinden çıkan biz ELN'liler için kitle içerisinde çalışmak bir ödevdi. Ve özellikle sendikalarla olan kişisel ilişkilerimiz sonucu ortak faaliyetler gerçekleştirebildik ve çalışmalarımızda daha büyük bir güvenliğe ulaştık.

1980'de Garcia Meza'nın darbesi olmuştu.

Uyuşturucu faşizmine karşı gelebilen tek insan çevresi kitlelere yayılmış olan bizlerdik. O sırada maden işçilerinin önderi haline gelmiş olmama rağmen politik bağımsızlığımızdan dolayı baskı mekanizmasına direniş gösterebildik. Ben maden işçileri arasında yaşadım ve onlarla çalıştım ama teorik olarak bağımsızdım. Aynı şey köylü topluluğu içerisinde yaşayan köylü önderleri için de geçerlidir, onları bir politik kategoriye hapsetmek mümkün değildir. Kişisel bir karar sonucu PRTB dağıtıldı, başka bir deyimle ELN ortada kaldı. Gerçi kitle içerisinde varlığını sürdürüyordu ama parçalanmıştı ve insanları dağınıktı. Yeni bir demokratik açılım ufukta görünüp gündeme geldiğinde bir araya gelenler tam da bu dağınık yoldaşlardı. 1982'de ELN'yi yeniden oluşturmaya çalışan bir "genişletilmiş çevre" ortaya çıktı ama halen ideolojik taban ve uzun vadeli planlamadan yoksundu. "Genişletilmiş çevre" (**Ampliado de Unidad**) ortak çalışmaya duyulan bir özlemden başka bir şey değildi, sağlam ilke yazıları yoktu ortada. Demokratikleşmenin kitlelerin politikleştirilmesini daha güçlü bir şekilde ilerletmeyi mümkün kıldığını düşünüyorduk ama, silahlı mücadele fikri giderek kayboluyor, politik olarak geliştirilmesi giderek daha fazla bir şekilde olanaksızlaşıyordu. Biz sürekli politik-askeri bir örgüt olma fikrinden hareket ettik, ama gerçek bir askeri pratik eksik kaldığından örgüt daha sonra çok geniş bir hareket haline gelecekti. 1985'de tamamen yasal olarak ve açıktan **coordinadora** (4 Mart koordinasyonu) diye adlandırılan hareket

oluştu. 4 Mart Koordinasyonu kitle mücadelesinin bir ifadesi olarak ve şehirlerin işçiler, maden işçileri ve köylüler tarafından kuşatılmasını öngören biraz duygusal bir bakış açısıyla ortaya çıktı.

Neden bu tarih?

4 Mart 1985'de 12 000 maden işçisi köylülerle birlikte La Paz'da yürümüştü. Bu demokrasiyi kurtarmaya yönelik son bir girişimdi. O tarihte erken seçimlerin yapılması kararlaştırılmıştı. Çünkü UDP'nin önderi Hernan Siles Zuazo politik olarak bozguna uğramıştı. Coordinadora'nın kurulmasıyla açıktan hareket etmeyi ve kendimizi birleşik bir grup olarak göstermeyi hedeflemiştik. Bu sendikal çalışmalarda edindiğimiz deneyimlerin bir sonucuydu. Coordinadora'yı bir yeni partiye dönüştürmeyi istemiyoruz, stratejimizin dayanağını oluşturacak faydalı bir hareket olarak düşünüyoruz. Bağımsızlar olarak bizler hiç bir partiye ait olmayan bazı toplum kesimlerine ulaşabilmek için daha büyük bir esneklik gösterebiliyorduk. Coordinadora'nın kurulmasından sonra grup olarak ortak bir tutum oluşturduk, ama bu tutum kati surette sadece sendikal ve yasal politik sorunlarla sınırlandırılmıştı. Toplumsal sürece katkımızın ve bu süreçteki rolümüzün ne olabileceği kafalarımızda açık değildi. Sadece ELN'nin iç yapısıyla uğraşacak profesyonel kadroları hesaba katamazdık. Che'ye itibarını iade etmek için PRT-B değil ELN ismini kullanmayı kararlaştırdık. Örgütün iç yaşantısına yoğunlaşabilmek için yeterli kadroya sahip değiliz, mali olanaklarımız çok sınırlı. Tek bir kadroyu eğitemedik ve eylem alanımız özellikle sendikalarla sınırlıydı. 1985'den sonra sol örgütlerin bir birliği olan EJE de convergencia aracılığıyla politik yaşama daha güçlü bir oranda katılabildik, gerçekten ulusal düzeyde daha geniş bir politik sahaya sahip olduk, çünkü EJE'de birleşen dört örgüt ülke çapında kitlelerin mücadelesini yasal politik mücadeleyi daha iyi geliştirebiliyor. Ama iç ilişkilerimizde hepimiz askeri yapıların oluşturulmasının zorunlu oluşunun bilincindeyiz.

Şu anda ne yapıyorsunuz?

Bir iç tartışma sürecinde bulunuyoruz. Kitleler içerisindeki geniş yasal faaliyeti stratejik çalışmayla birleştirmenin zorunlu olduğuna inanıyoruz. Bu yönde EJE içerisinde en fazla baskı yapan biziz. Yasal mücadelenin yerine getirilmesi gereken bir zorunluluk olduğunu, ama bel kemiğimizi ve stratejimizi buradan

oluşturamayacağımızı düşünüyoruz. Bu nedenle bu iki öge birleştirilmek zorundadır, hem de sürekli güncel duruma ve kendi politik gelişmemize uygun düşecek bir şekilde.

Bolivya gerçekliği değişti. Bugünün Bolivya'sının artık yetmişli yılların Bolivyası olmayışı karşısında senin örgütün bu yeni duruma nasıl yaklaşıyor?

Dönüşüm öncelikle yapısaldır. Maden ocakları sektörü hem ekonomik, hem de toplumsal ve ekonomik yaşantının bel kemiğiydi... Bolivya devletindeki bu dönüşüm başka toplumsal faktörleri de ortaya çıkardı, sistemle çelişkisi olan köylülerin oranı %50'nin altına düştü. Bunun sorumlusu yaşam ve gıda maddelerinin sınırsız ithalatına izin veren ve bu yolla iç pazarı daraltıp ihmal eden neoliberalizmdir. Koka sorunu tüm köylü hareketini birleştiren bir problem ve bugün cephenin en ön saflarında onlar var ve bu yeni politik durumu zorunlu olarak değiştirecektir. Diğer taraftan işsizler ve işten çıkarılan maden işçileri şehirlerde ev, sağlık hizmeti gibi hayati öneme sahip talepler için mücadele eden gruplar oluşturdular. Ayakta kalabilmek uğruna verilen bu mücadele otomatik olarak maden işçilerinin eskiden sahip olduğu örgütlenme ve planlamaya ilişkin politik deneyimlerin de aktarılmasını ve yayılmasını beraberinde getiriyor. Bugün 20.000 maden işçisi şehirlerde yaşıyor ve bu durum bir mahalle çalışmasını oldukça etkileyecektir; bu önümüze yeni görevler koyan yeni ve objektif bir gerçekliktir. Eskiden olduğu gibi şimdi de halen sendikal alanda, özellikle maden işçileri ve fabrika işçileri arasında çalışıyoruz. Ama diğer taraftan bugün gücümüzün önemli bir bölümünü de köylü hareketine yatırıyoruz. Koka üreticilerinin hareketi henüz daha başlangıç aşamasında bulunuyor. Ama eylem çizgimiz şu: kitlelere kök salmaya ve sosyal bir faktör olmaya çalışmak.

Şehirlerdeki 20.000 maden işçisinin elinde atomize olmalarını engelleyebilecek ne gibi olanaklar var? Geçmişten kalan bu konuda deneyimler var mı?

Maden ocaklarını terk edince varlık koşulları kalmıyor. Bu nedenle insanlar tazminat alabilmek için gruplarda birleştiler. Önceleri maden işçileri federasyonunda örgütlenmek istemişlerse de, toplumsal talepler uğruna bu mücadele orada pratik olarak mümkün olmadı. Bazı şeyler elde edildi: Sağlık hizmetinin bir yıl daha sürmesi güvenceye alındı vs. Daha sonra hükümet verdiği sözleri geri aldı ve

insanlar başka problemlerle uğraşmaya başladılar. Bir çok insanın evi yoktu, böylece yarıya kadar inşaa edilmiş evlerin inşaatlarını tamamlamaya başladılar ve sonra bu evlere yerleştiler. Maden işçilerinin kendi aralarında halen sıkı sosyal ilişkileri var ama kişisel çıkarlar giderek ayrışıyor ve bunun bir sonucu olarak herkes kendi yoluna gitmeye başlıyor. Problemlerini çözebilecek politik etkinlikten yoksunlar, mahallelerdeki kanalizasyon, su, okul, yiyecek maddeleri vb. gibi sorunlar ise Bolivya'da doğal şeyler.

Koka sorunu için bir çözümünüz var mı? Bolivya ekonomisi kokaine bağımlı, köylülerin büyük bir bölümü koka ağacı üreticisi ve bir de uyuşturucu mafyasının politik olmayan, politikaya ilgi duymayan insanlar arasında yaydığı bir ideoloji sorunu var.

Bizim burada uyuşturucu ticareti diye gördüğümüz şey kokain tüketimi değildir. Sadece köylülerin ekonomik sorunlarına bakmak, özellikle işsizler sorununa bakmak yeterlidir. Eski maden işçilerinin çoğu koka'nın işlenmesinde bir iş bulabildiler, onlar üretici değiller, koka yapraklarını macun haline getiriyorlar. Arkasından kokain fiyatları düştü ve koka üreticisi köylüler bunun cenderesini çekmek zorunda kaldılar.

Cochabamba'dan Chapare'ye kaç saatte gidilebilir?

Dört saatte. Eğer aileleri orada yaşıyorsa sadece koka yapraklarından macun yapmak için hafta sonları gidiyor ve üç gün kalıyorlar. Eski maden işçilerine tazminat ödendikten sonra tekrar Oruro ve Potosi'ye geri döndüler. Bu maden işçileri -toplam 6000- şimdi oradaki maden ocaklarında kendi hesaplarına üretim yapıyorlar. Koka ezme işi onlar için karlı değil. Koka köylüleri bugün artık sadece koka ağacı üretiminden yaşamıyorlar, bir diğer aşamaya ulaştılar: hammaddelerini macun haline getirme işini de kendileri yapıyorlar. Fiyatlar çok düşük, yani ek bir kazanç sağlamak, macunu da kendileri oluşturmak zorundalar. Ama asıl sorun sanıyorum tüketimde, yurtdışındaki büyük talepte yatıyor. Bu talep buradaki insanların başka bir kazanç olanağına yönelmesini ve kokanın dışında başka bir şey üretmeye başlamalarını engelliyor. Bolivya'da verimli, kazanç getiren bir tarım ekonomisinin koşulları yok, çünkü ürünlerimiz için yurtdışında pazar yok, çünkü rekabet edecek durumda değiliz. Ülke içerisinde de güvenilir bir pazar yok,

yani insanların koka ağacı üretmeye devam etmelerinden başka bir olanakları yok. Bu nedenle kokayı yasadışı ilan etmek isteyen kanuna karşı köylülerin isyanı anlaşılabilir bir şey. Yasaya itaat etmeyeceklerdir, çünkü yoksa nereden yaşayabilirler? İmparatorlukla, yani ABD ile bazı anlaşmalara ihtiyacımız olduğunu sanıyorum, çünkü oradaki tüketim buradaki üretimin ön koşulunu oluşturuyor. Köylülere gerçekten güvenilir bir pazar ve üretimleri karşılığında uygun bir kazanç fırsatı verilirse, evet sadece o zaman köylüler koka üretiminden vazgeçip başka ürünler yetiştirmeye başlar, başlayabilir.

Düşün ki, iktidara geldiniz ve uluslararası sorunlarda belli bir hareket alanına sahipsiniz, diyelim ki, senin belli bir ekonomik hareket alanın var. Uyuşturucu ticareti sorununa nasıl yaklaşırdın?

Eğer adil, dengeli bir toplumsal sistem garantisi verilir ve insan onuruna uygun yaşam koşulları yaratılırsa, insanlar koka üretimine devam etmez; bu insanlara insan onuruna uygun bir yaşam alternatifi sunulmak zorundadır. Sadece yurtdışında değil iç pazarda da rekabet gücüne kavuşturmak için köylülerin verimliliği artırılmak zorundadır. Bolivyalılar çok pahalı olduğu için meyve yiyemiyorlar, taşıma büyük bir sorun ve pazar fiyatlarını %60-70 oranında artırıyor. Tüm bu yapısal sorunlar çözülürse tarımsal ürünler için pazar da genişletilebilir. İnsan onuruna uygun bir yaşam kendilerine garanti edilirse insanların uyuşturucu ticaretine girmeyeceklerini sanıyorum. Hükümet olarak polisiye önlemler almak zorunlu, ama üreticilere karşı değil uyuşturucu tüccarlarına karşı.

Kısa süre için ELN üyesi olmuş Julio ve PRT-B'nin kurucularından Bernardo ile görüşme. İkisi de sol radikal ittifak EJE'de çalışıyor.

Ellili, altmışlı yıllarda genel bir karamsarlık hakimdi, Bolivya'da devrim yapma olanağını görmeyen, bunun ancak Latin Amerika bağlamında, özellikle Latin Amerika'nın daha fazla gelişmiş ülkelerindeki devrimlerle ilişki içerisinde mümkün olabileceğini düşünen bir çeşit devrimci kadercilik mevcuttu. Bu görüşe göre burjuvaziye önder bir rol, ulusal devrimde önder bir rol tanınıyordu; bu konsept işçi sınıfını gözetiyor olmasına rağmen bu rol burjuvaziye ülkenin ekonomik ve endüstriyel açıdan azgelişmişliği nedeniyle veriliyordu. İşçilerin sayısının düşük olmasından dolayı işçi sınıfına -burjuva zümrelere verilen daha önemli rol karşısında- ikincil bir rol yükleniyordu. 1952 Bolivya devriminin burjuva-demokratik olması gerektiği ve anti-emperyalist ve "devrimci" bir alternatif yaratma yeteneğine sahip bir orta zümreyi doğuracağına inanılıyordu. Bu cümledeki "devrimci" kavramı tırnak içerisindedir tabi ki. KP'nin savunduğu, ELN'yi de bir biçimiyle yokeden mitler aşağı yukarı bunlardı. Che'nin ilk yazıları örneğin devrimin gerçek karakterini, yani sosyalist, devrimci ve kıtasal karakterini anlatırlar. ELN için burjuvazi temel bir rol,önder bir rol oynamaz. O bu devrime işçi sınıfı ve köylülük tarafından öncülük edilmesi gerektiğine inanır.

O dönemin Komünist Partisi -Şili KP'si gibi- sosyalizme yalnızca barışçıl yoldan geçişi mi savunuyordu?

Evet, bir farkla, o da Bolivya'nın demokratik bir geleneğe sahip olmayışıydı. Demokratik bir geleneğin eksikliğinin ve onun kurumsal yapılarının zayıflığının en önemli sebeplerinden birisi küçük milli burjuvazidir. Burada hiç bir zaman kısmen sürekliliğe sahip demokratik bir yapı görülmemiştir. Burjuvazi ve özellikle de oligarşi sadece silahlı partilerine, orduya güvenmişlerdir. Bu 1985'de kesin olarak liberal bir ekonomik politika modeliyle iktidara yerleşen ağırlıkla maden işletmeleri ve bankalardan yaşayan bir oligarşidir. Bizim için 1985'de olan olay eski devlet aparatının çözülmesinden kaynaklanan bir süreçtir, 1952 devrimiyle geçici olarak devrilen oligarşiye kaşı mücadelede yıpranan eski devlet aygıtının giderek işlevini kaybettiği bir süreç.

ELN nasıl oluştu?

ELN geleneksel bir parti olarak değil, ülkenin güney doğusundaki, Santa Cruz'un güneyindeki Nancahuazu'da bir gerilla çekirdeği olarak ortaya çıktı. Başlangıçta o bir grup Bolivyalı, Kübalı ve Perulu devrimciden oluşuyordu. Bu devrimciler devrimci bir öncünün eksikliğinden, devrimin kıtasal karakterinden ve Bolivya devriminin sosyalist niteliğinden hareket ediyorlardı. ELN'nin ilk manifestosu politik-askeri bir örgütün özelliklerini gösteriyor, savaşım kıtasal karakteri ve kullanacakları mücadele tarzıyla ilgili bir açıklama getiriyordu. Bizim açımızdan -örneğin benim için- bunlar devrimci bir stratejinin esas parçalarını oluşturmaktadır. Daha sonraki yazarlar (örneğin Regis Debray) tarihin ve devrimci mücadele konseptlerinin çarpıtılması, şekilsizleştirilmesi sonucu bu grubun halk adına, halkı temsilen devrim yapmak istediğini iddia ettiler.

Meşhur çekirdek, foko...

Che için devrimin temel direkleri sürekli halktı. Sadece devrimci araç, devrimci parti yaratılmak zorundaydı. Che'nin planları ve o dönemin devrimcilerinin, hatta aktif KP üyelerinin çoğunluğunun düşünceleri bu öncü aracının politik askeri bir örgüt olarak inşaasına yönelikti. Burjuva devrim anlayışı üç günlük bir isyandan, kendiliğinden oluşan bir ayaklanmadan bahsediyordu. Oysa sadece

kışlalara düzenlenmesi gereken baskınlar kalıyordu ve devrim yapılmış oluyordu. O devrime burjuva-demokratik bir içerik ve burjuvaziye de, ayrıca olmayan bir burjuvaziye de önder bir rol veriyordu. Eğer bir burjuvazi asgari düzeyde varsaydı bile, bunun varlığı devletin gölgesine ve bu devlette emperyalizmin gölgesine bağlıydı.

ELN iktidara gelebilmek için hangi stratejiyi izledi? Devrimcilerin kafasında o dönemde "çekirdek" (focus) kavramı ne tür bir rol oynuyordu?

Bu konseptin yeterince iyi bir şekilde hazırlanmamış olduğunu sanıyorum. Halkın bilincine yerleşen bir şey değildi: Çekirdek, Fokus orada, biz de oraya gidelim hep birlikte... Çekirdeğin anlamı da bu değildi zaten. Focus fikri öncelikle teorik bir tasarıydı, hem de aydınlar için bir devrimci hareket ışığı anlamına gelebilecek bir şeydi. Kitle hareketi için buna rağmen bir gerillanın varlığı önemliydi. Bunun neye yol açtığını 24 Haziran 1967'deki Sent Yohan katliamı gösterdi.

Sent Yohan ne anlama geliyor?

Bolivya'da Sent Yohan ateşlerle kutlanır. Maden işçileri aileleriyle birlikte yaktıkları ateşin etrafına toplanıp eğleniyorlar. Ordu maden ocaklarını kuşatıyor ve ateş etmeye başlıyor. O an savunmasız olan herkese kurşun yağdırıyorlar. Bu olaydan bir kaç gün önce gerillaya destek olarak bir günlük ücretin bağışlanması kararlaştırılmıştı.

Bu askeri bir misilleme eylemi miydi?

Yoldaşlar maden ocaklarında bir dizi eyleme çağrı yapmışlardı. COB yasaklanmış, önderlerinin büyük bir bölümü sürgüne gönderilmiş, gerisi illegaliteye geçmişti: Geriye maden işçileri mevzisi kalmıştı. Maden işçilerine ulusal politik durumun tartışılacağı ve baskılara karşı mücadele önlemlerinin kararlaştırılacağı bir toplantı yapma çağrısmda bulunuldu. Maden işçilerinin çoğunluğu gerillada eski maden işçilerinin de olduğunu biliyordu. Maden işçileri arasındaki kitlesel seferberlik aracılığıyla bütün dikkatini gerilla üzerine yoğunlaştırmış olan hükümetin dikkati başka bir alana çekilecekti. Hükümet bu işe Siglo XX maden ocaklarını işgal ederek karşılık verdi.

Sent Yohan ulusal önemde bir olay mıydı?

Halk hareketi en azından devrimci bir örgütün çekirdeğini görüyordu onda. COB silahlı direnişe ve gerillanın desteklenmesine çağrıda bulundu. Pratikte ne o ne de bu yapıldı, ortaya çıkan tek sonuç gerillanın KP tarafından tecrit edilmesi ve ihanete uğratılmasıydı.

Çifte bir tecrit söz konusuydu: Birincisi ateşli demir olan gerillaya dokunmak istemeyen geleneksel sol partilerin tecritidir. Bunun yanısıra bir de hükümet propagandası ve askeri abluka sonucunda ortaya çıkan toplumsal tecrit durumu vardı. Tabi ki maden ocaklarında toplantılar oluyordu; hatta Siglo XX Catavi'de gerillayı bir günlük ücret vererek desteklemeye verdikleri ad olan mita'yi kararlaştırdılar. Maden işçileri devrimci bir varlıktan haberdardılar. Gençlik kesiminden gerillaya büyük bir akım yoktu, marksist devrimci teoriler yerine o daha çok hıristiyan, idealist teorileri savunuyor ve toplumsal açıdan oldukça iyi uğraşılar veriyordu. Ve daha sonra devrimci hıristiyan demokrat gençliğin alanı haline dönüştü gerilla, bu gençlik Teoponte gerillasının gelişmesinde oldukça önemli bir rol oynayacaktı.

Ya öğrenciler?

1969'a kadar üniversitelerdeki öğrenci örgütlenmeleri faşist bir grup olan **Falange Socialista Boliviana** tarafından kontrol ediliyordu. **Federacion de Estudiantes de Secundaria ve Federacion de Estudiantes de Secundaria de Bolivia** gibi öğrenci federasyonları da faşistlerin, Falanjistlerin ellerindeydi. Halk hareketinin sahip olduğu hareket alanı oldukça sınırlı ve dardı. Ümit bağlanabilecek tek kesim şehir proletaryası ve maden işçileriydi. Maden işçilerinin 24 saatlik iş bırakma eylemlerini hatırlıyorum. Ama genelde kitlesel gösteriler olmadı, gerilla soyutlanmış vaziyette kaldı.

Henüz daha 1967 yılındayız.

Mart'dan Eylül'e kadar gerilla saldırılarını sürdürdü, hemen hemen tüm eylemler başarıyla sonuçlandırılıyordu. Silahlar ele geçirildi, bir çok tutsak alındı ve bunlardan bilgi toplandı. Tutsaklar arasında Banzer'in askerleri de vardı, mesela Ruben Sanchez o sırada albayken tutsak edilmişti. Bu düşmanın taktik hareketleri konusunda bir fikir oluşturmayı mümkün kılıyordu. Bu sırada düşman coğrafik

yapıyı incelemiş ve belli noktalara tuzaklar (cercos) kurmuştu. Eylül'den sonra Joaquin önderliğindeki bir grup Che'nin yönetimindeki gruptan ayrıldı. Che yürümeye devam ediyor, hatta Joaquin'den ayrıldıkları noktadan 200 km uzaklıktaki bir yerde neredeyse çemberi, ablukayı yaracaktı; ama -tecrit edilen yoldaşlarla dayanışma isteminden dolayı- geri dönmek ve geride kalan grubu aramak zorunda kalıyor. Böylece düşman çemberi tamamen kapatmayı başarıyor. Ablukayı aşmaya yönelik ikinci girişim sırasında Che tutsak ediliyor. Operasyon bölgesi oldukça apolitik bir yöreydi, halkın desteği yoktu; bu toplumu biraz da olsa tatmin eden toprak reformunun bir sonucuydu. Tecrit ve bölgeden yeni savaşçı toplamanın olanaksızlığı fiilen gerillanın çözülmesine yol açıyor, sadece az sayıda yoldaş hayatlarını kaybetmeden kurtulabiliyor.

Bu Ekim 1967'de olmuştu. Sonra ne oldu?

Bazı yoldaşlar operasyon bölgesinden kaçabilmiş, ELN içerisinde yeniden birleşmiş ve yeni bir **focus** oluşturabilmişlerdi. İnti'nin manifestosunda şöyle söylenir: "Dağlara geri gidiyoruz!"

Tüm bunlar Barriento'nun diktatörlüğü altında ve orduyla köylüler arasındaki meşhur sözleşme sırasında yaşanmıştı.

Bu sözleşmeyle hükümet köylüleri tarafsızlaştırdı. 1968 yılında Barrientos'un ölümü aniden ülkede büyük bir politik dönüşümü mümkün kıldı. Başkan yardımcısı Sosyal Demokrat Parti'nin o dönemdeki önderi, Hernan Siles Zuazo'nun üvey kardeşi Sioles Salinas'tı. Sivil bir hükümetin başındaki bu zayıf politikacı döneminde gerilla yeniden ortaya çıktı. Gerilla'nın yeniden ortaya çıkışıyla birlikte korkunç bir olay, 1969'da İnti Peredo'nun ölümü yaşandı. Bu ELN'nin örgütsel ve politik gelişimini felce uğrattı. İnti tutsak edilmiş, daha sonra da katledilmişti. Tutuklanmasına İnti'nin evinde gizlendiği eski bir KP üyesinin ihaneti yol açmıştı.

Bu neden ELN'nin hemen hemen tüm içeriklerini ve tarihini değiştirdi?

İnti'nin ölümüyle, kardeşi Chato'nun üstleneceği ELN'nin yeni önderliği arasında bir geçiş süreci mevcuttur. Üç temel olay ELN'nin yaşamını belirlemeye başlıyor: Asker kaçaklığı, ihanet, ispiyonculuk ölümle cezalandırılıyor. Yani ELN

saflarına geçen, katılan birisi eğer bu ilkeleri çiğnemişse bizzat örgüt tarafından ölümle cezalandırılıyordu, yani örgüt bizzat kendisine karşı terörist yöntemleri uygulamaya başlıyor. Bu büyük hasara yol açtı, mesela Cochabamba Mimarlık Fakültesi rektörüne karşı verilen ölüm kararı. Bu türden iç mahkeme kararlarının daha fazla örnekleri de mevcuttur. Örgütün inşaa sürecinde anlaşılamayacak bir başka şey de, faal işçi veya köylünün kendi çevresinden koparılıp bir yeraltı örgütüne sokulması, kendi ortamından alınıp yeraltı savaşçısı haline getirilmesidir. Burada kitle mücadelesinin politik rolünü kavrayamayan kaba anlayış kendini göstermektedir! ELN'ye kendilerini marksist-leninist diye tanımlayan yeni gruplar katıldı, JDC'nin (Genç Hıristiyan Demokratlar) büyük bir bölümü ELN'ye girdi ve Che'nin hiç bir zaman bahsetmediği yeni bir öge, devrimin kahramanlık menkıbelerine dönüştürülmesi olayı ELN saflarında önem kazandı. Devrime yönelik bu kahramanlık konsepti henüz daha o dönemde ağırlıkla halka devrimi getirme ve bu iş sırasında bizzat ölmeyi içeriyordu. Bu, Che ve İnti Peredo'nun konseptini çarpıtmaktadır. 1970 Haziran'ında 60 yoldaştan fazla bir grup -öğrenci ve köylüler- gerillaya katıldı; bunlar araziyi tanımaksızın, askeri bir eğitime sahip olmaksızın kahramanlık ve öncülüğe ilişkin tipik fikirlerle Teoponte'ye gittiler. Che kendi kendisini öncü olarak atamayı reddetmiş ve bunun yerine öncünün halk içerisinden doğal gelişiminin propagandasını yapmış olmasma rağmen, Che'nin devrimci düşüncesinin çarpıtılıp şekilsizleştirilmesi ortaya çıkıyor. Chato Peredo Bolivya'da yaşamıyordu; o Sovyetler Birliği'nde tıp öğrenimini tamamlamıştı. Ve geleneği sürdürmek için -o sırada bize bu en azından böyle açıklanmıştı- Chato Peredo buraya getirildi, bir dizi başka anahtar rolü üstlenmesinin yanısıra ELN'nin şefi oldu ve Che ile İnti'nin Nancahuazu'daki deneyimlerine ve düşüncelerine sahip olmamasına rağmen yaşam ve ölüm konusunda karar veren birisi haline geldi. Bu ELN'nin içeriklerinin değişmesi ve daha sonraki yenilgilerin başlangıcı demekti. Tüm bunlar devrimin tipik küçük burjuva konsepti temelinde, öncü, militarizm temelinde gelişti. Bunlar örgüt içerisinde derin izler bırakan iki noktadır, buna ek olarak iç terörizmi de anmak gerekir.

Terörizm çok ağır bir kelime, değil mi?

Tartışma yapma hakkı yok, sadece itaat etme ve kurşun sıkma var. Daha da kötü: üyeler politik mücadelede eğitilmediler. Yeraltında savaşmak için toplumsal çevremizden koparıldığımız için, en azından çoğunluğun koparılmış olduğu için

böyle söylüyorum. Sadece az sayıda insan kamuoyu çalışmasında kalmıştı, ama bu şartlara tamamen bağlıydı. Yeraltı mistikleştirildi; üye sadece askeri değerine göre ölçülüyordu, yani her şey tüfekler aracılığıyla çözüldü. Hatta daha sonra ihanet eden bir yoldaşı hatırlıyorum, sadece ihanetle de kalmadı: Şu anda işkencecilik yapıyor ve gizli servis için çalışıyor, Coco Balbien isminde bir bay. O ELN içerisinde Santa Cruz bölgesi sorumlusuydu. O sırada kendisini ilk kez gördüğümüzde şöyle demiştik: "Aslında sen okulda olmalısın", çünkü oldukça gençti. Onun yanıtı ise şöyleydi: "Tüfekleri kitaplarla değiştirmek için uygun değil şu an!" Teoponte deneyimi sadece üç ay sürdü, daha 1970'de General Obando hükümeti sırasında ordu tarafından yenilgiye uğratıldılar, hem de doğrudan mücadele olmaksızın, ordunun kaybı olmaksızın. ELN'nin öğrenciler dışında ulusal politik yaşantıda dayanağı yoktu. 1971'den sonra kendi ağzıyla şu hale geldi: Toplumsal ve politik gelişmeler ile solu denetleyip gözleyeceğiz. ELN'nin yeni liderliğe kavuştuğu bu süreçte özellikle Cochabamba'da olmak üzere şehir gerillası oluştu.

ELN'nin sonunu hangi tarihle belirleyebiliriz?

Che'nin öldüğü gün olan 8 Ekim 1967 tarihiyle. Başka bir tarih ise Teoponte'den sonra 1970 Haziran, Temmuz, Ağustos'u olarak verilebilir. Ama ELN'nin Teoponte ile son bulduğu iddia edilemez. Teoponte'den sonra şehir aparatı, yani belli bir altyapı korunabilmişti. İlerici bir asker olan general Juan Jose Torres iktidara gelmişti. Ve 1971 Ağustos'unda general Hugo Banzer'in darbe girişimi gündeme geldi. ELN'lilerin belli bir silah eğitimi vardı, diğer sol böyle bir şeyden yoksundu. Bu nedenle ELN direnişte önder bir rolü üstlendi. Ama kitlelere nasıl önderlik edilebileceğini bilmiyorlardı, yani bu çatışmalara katılmak isteyen halk gruplarını katabilme hazırlığına sahip değillerdi. Liderlik eksikti.

Banzer diktatörlüğü sırasında ELN'ye ne oldu?

Çöküşün üçüncü aşamasını 1973'lerden itibaren olarak görüyorum, çünkü ELN henüz daha ölü değildi. Banzer daha yeni iktidara gelmişti ki, ELN mücadeleye devam etti, hatta bir dizi küçük eylem yaptı, küçük operasyonlar gerçekleştirdi. Bir anı: Savaşçılar olduğu gibi halk da vardı, ama kimin üzerine ateş edileceği bilinmiyordu, asıl düşman tanınmıyordu; yani tabi ki Mira Flores kışlasının nerede olduğu biliniyordu, bazukalarımız toplarımız vardı, tankları nasıl durdurabile-

ceğimizi, hangi silahlarla havaya uçurabileceğimizi biliyorduk. Bütün bunlar netti ama, halk silahları kullanamıyordu; aslında tüm köylüler, bütün işçiler silah kullanmasını bilmeliler, ne de olsa askerlik yaptılar. Ama bu doğru değil, kışlada böyle bir şey öğretmiyorlar insana. Bu ortama uygun bir savaş stratejisi yoktu, ELN arazi savaşında eğitilmişti ama şehir savaşı için deneyime sahip değildi. Halk Meclisi'nin (Asamblea Popular) kuruluşunda da başarı gösterememişti. Bu ilk kez bir çeşit paralel halk iktidarının, burjuva iktidarına alternatif politik bir iktidar organının ortaya çıkışıydı. İşçileri, maden işçilerini ellerinde tüfeklerle yürürken görmüştük; 2000 veya 3000'den fazla insanın katıldığı, devlet ve ülke sorunlarının tartışıldığı bir halk meclisi.

Halk Meclisi neydi?

1971 Mart'ından Ağustos'una kadar tüm sol partilerin, sendika konfederasyonu COB'un, üniversitelerin ve köylülerin katıldığı bir meclisti. Ancak köylülere Halk Meclisi'ndeki oyların sadece %15'i tanınmıştı.

Bu ELN'nin sonu mu?

ELN 1973'ten itibaren inişe geçmişti. ELN'nin sonunu ben ELN'nin en iyi önderlerinin sonuncusu olan Lisimaco Gutierrez'in ölümünde somutluyorum. Kendisi La Paz Mimarlık Fakültesi'nin dekanıydı ve Charania'da, Şili'ye gitmeden kısa süre önce öldürüldü. O'nun ölümüyle birlikte dağılma başladı, bazı gruplar Şili'ye gittiler, diğerleri Şili'den Küba'ya, yine başkaları İsveç'e geçtiler. Üç grup oluştu, bunlar nihayet "Ampliado Nancahuazu" adını alan "genişletilmiş çevrede" yeniden buluştular. Orada 1975 yılında Partido Revolucionario de los Trabajadores (Bolivya Devrimci İşçi Partisi), yani PRT-B'nin kuruluşu kararlaştırılıyor ve ELN bu partinin silahlı kolu haline geliyor. 1975'de bir çok yoldaş Peru'da, özellikle Lima'da yaşıyordu. Arjantin PRT'sinden yoldaşların etkisi güçlü oluyor, onlar Junta de Coordinacion Revolucionaria (Devrimci Koordinasyon Cuntası) aracılığıyla Şili'ye de ulaşmışlardı. O dönemde Arjantin PRT'sinin asıl sorunu mücadeleyi kıtasallaştırmaktı. Buna ulaşmak için kıtanın tüm devrimci hareketleriyle sıkı ilişkiler vazgeçilemez öneme sahipti. Junta Coordinadora Revolucionaria'nın sürekli üyeleri MLN-Tupamaro'ların, Arjantin PRT'si, Şili MIR'i ve Bolivya PRT ELN'sinin liderliklerinden oluşuyordu. Arjantin'deki düşünce partinin ideolojik önderliği oluşturmak zorunda oluşu ve ordunun silahlı kol olarak partiye ihtiyaç

duymasıydı. Lima'daki toplantı Arjantin'lilerin damgasını o kadar taşıyordu ki, hatta isim bile onlardan devralındı: Bolivya'da ELN yapılarının parti yapılarına uygunlaştırılmasından başka bir şey olmayan Arjantin PRT'si oluşturulmuştu. Proletaryanın öncüleri olarak sayıldıkları için bazı yoldaşlar maden ocakları merkezlerine gönderildiler, yine başkaları köylülüğün hangi öneme sahip olduğunu anlamaya başlayarak bazı yoldaşları köylere atamıştı. Buralarda stratejik gelişme olanakları görülüyordu. Ekonomik olanaklara sahip güçlü bir aparat oluştu. Bu JCR'nin (Devrimci Koordinasyon Cuntası) desteğinin bir sonucuydu. Bu ciddi sonuçlar doğurdu, çünkü aparat kitleler içerisine yayılmış değildi, o yukarıdan bildiri ve gazeteler aracılığıyla bir propaganda dalgasına atılmıştı. Herkes antenlerini çıkarmış, bunun güçlü bir politik güç olduğunu sanmıştı. Ama öyle olmadığının ortaya çıkması herkesi rahatsız etmişti. Bir çok yoldaş tutuklandı, işkenceler sonucu bir çok bilgiye ulaştı düşman ve şehirlerde oluşturulan tüm aparat sallanmaya başladı. Kuşatma o kadar daralmıştı ki, liderlik bile bundan etkilenmişti. Yoldaşlar kayboldu, örneğin PRT'nin genel sekreteri Luis Estampossi de kaybolanlar arasındaydı. Bu ELN için yeniden yenilgi demekti: Henüz daha halkın kalbine yerleşmeden yaptığı uygunsuz propaganda ile düşmanın şüphesini çekmişti üzerine. Parti pratik olarak dağılmıştı.

Hangi tarihten bahsediyorsun?

Bu 1975 sonudur, hemen hemen 1976 sonuna kadar sürmüştür. Arkasından bazı sürgünler geri ülkeye döndüler, ama PRT-ELN'ye bağlı olarak yapmadılar bunu, onlar yeni bir hareket, **Movimiento Popular de Liberacion**'u (MPL: Halk Kurtuluş Hareketi) oluşturdular. Hatta daha sonra iki akım ortaya çıktı, birisi zamanla Sosyalist Parti'ye katıldı, diğeri MPL'de kaldı. 1978'de politik tutuklular için aftan sonra parti konseptini izleyen eski ELN'lilerden bir çekirdek oluşturuldu. Onlar Estampomi'nin ilkelerine sadık kaldılar. Hatta PRT-B demokratik koalisyon UDP'ye ve seçimlere de katıldı. Diğer taraftan ELN'nin yapısı korundu. Daha sonra dağıtılacak olan PRT-B'dir, o tekrar ortaya çıkmadı. Şimdi PRT-B kısaltması bile yok.

Bolivya halkı bugün halen büyük oranda politik bir halk mı?

...ama ideolojik açıdan bakıldığında bilinç yok. İçerisinde yasadığımız çelişki

şu: tezler sosyalist, önderler burjuva. Biz Bolivya halkını mistikleştirdik, onun sözde devrimci karakterini mistikleştirdik. Devrimci halklar olmadığı gibi karşı devrimci halklar da yoktur. Devrimci halklar mücadele içerisinde doğarlar. Mesela devrimci milliyetçilik tarihi büyük oranda çarpıtmış ve isyancı kendiliğindenciliği ideolojileştirmiştir, bunu 1952 devrimini üç günlük bir şeymiş gibi gösteren anlayışıyla yapmıştır. Bu şekilde halkın her türlü eleştirel ve analitik bilinci söndürülmektedir. Biz de devrimci maden işçisi fikrini idealleştirdik, en fazla baskı altında tutulan sınıftır, en fazla ezilen onlardır, ama bir çok maden işçisi bölgesinde de ADN kazanmıştır. Banzer'in partisi. Toplumsal çevrenin ve iktidar ilişkilerinin etkisi sonucu ADN maden işçilerinin semtlerinde de kazanabilmiştir. Bizim güçlerimiz ise daralтılmıştır, yeniden büyütülmek zorundadır. Bunun için ise ideolojik-politik kavganın yürütülmesi, bu durumun tersine çevrilmesi şarttır.

Bu ideolojik kavga şu an sürdürülüyor mu?

Problemimiz yenilgiden doğuyor: Devrimci liderliğin olmayışı ve burjuva-demokratik güçlere beslenen güvenin ihanete uğraması sonucu hareket şu an parçalanmıştır. Bu iktidara gelmeyi beceren oligarşinin sergilediği tablonun tersidir. Demokratik koalisyon UDP bir felaketti, halk için soğuk bir duştu, devrimci güçlerin kuvvetlenmesine hiç bir katkısı olmadı. Neden? Çünkü bu devrimci güçler halen devrimci milliyetçilik konseptine bel bağlıyorlardı. 71'den bu yana solun alternatif devrimci bir projesi yok. Bolivya solu iktidar için tayin edilmemişti, bu bugüne kadar geçerlidir. Kendisini iktidara layık, iktidar için yaratılmış olarak gören Bolivya solu içerisinde hiç bir parti yoktur. Sokağa çıkıp konuşmalar yapan solun kaderinin yenilenmiş tartışmada da aynen sürmesi inanılamayacak bir şey. İktidarı almak istiyorsak, bunun geleneksel olmayan uygun yollarını aramak zorundayız.

Bunlar neler olabilir?

İşçiler ve köylülerle ilgili konuşursak: bunlar silahlı bir örgüt istiyorlar. Belki bu durumun başka bir aşırı ucu, çünkü çatışma politik-askeridir ve askeri mücadele politik mücadeledir. Ama burada askeri bir örgüt yok. Bugün bir arada yaşamak

söz konusu: Sorun bir arada yaşamak, beraber yaşamak, sistemi iyileştirmek, devleti demokratikleştirmektir.

Bu reformistlik olur.

Tabi. Solun çoğunluğu reformisttir. Bununla devrimciliğin silahlar tarafından tayin edildiğini iddia etmek istemiyorum -silahlar sadece politik mücadelenin devamıdır. Biz de demokratik özgürlükleri, demokratik hareket alanlarını genişletmek istiyoruz. Ama kitleler ilerler ve oligarşinin, emperyalizmin çıkarlarına çarparlarsa, o zaman zaten iyice kuşa çevrilmiş olan bu demokrasi zorunlu olarak sona erer. Mesela şu anda seçimlerle uğraşıyoruz, ama seçimleri sistemin krizini derinleştirmek, halk hareketinin ihtiyacı olan devrimci bir proje geliştirmek için kullanmıyoruz. Herkes kendi politik örgütünü ilerletmek istiyor, nereden bir şey koparabileceğini düşünüyor. Halka hangi programı sunacağımız tartışılmıyor, bu ikincil öneme sahipmiş gibi görülüyor; önce adayı belirliyoruz, programı daha sonra tartışıyoruz.

gerilla bilanço çıkarıyor

"Bu kitap bir tartışma süreci içinde sadece materyal sunmayı hedefliyor. Konuşmaların hedefi, geçmiş tecrübenin bir bilançosunu çıkarmak, yenilginin sebeplerini araştırmak ve değişen dünya durumunun ışığında gelecek için perspektifler ve dünün tasarılarının bugünkü geçerliliği üzerine konuşmak."

GABY WEBER